MILAN KUNDERA

GÜLÜŞÜN VE UNUTUŞUN KİTABI

ROMAN

Çeviri: ERHAN BENER

CAN

11. BASKI

MILAN KUNDERA

GÜLÜŞÜN VE UNUTUŞUN KİTABI

Kniha smíchu a zapomnění, Milan Kundera
© 1978, Milan Kundera
© 1988, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) aracılığıyla alınmıştır. Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1988
11 basım: Ağustos 2012
Bu kitabın 11. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Kapak resmi: © iStockphoto.com / Sophia Tsibikaki

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-510-201-6

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray. İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

MILAN KUNDERA

GÜLÜŞÜN VE UNUTUŞUN KİTABI

ROMAN

Çeviri

Erhan Bener

Milan Kundera'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ayrılık Valsi, 1988
Şaka, 1990
Saptırılmış Vasiyetler, 1994
Yavaşlık, 1995
Kimlik, 1998
Bilmemek, 2001
Gülünesi Aşklar, 2002
Ölümsüzlük, 2002
Roman Sanatı, 2002
Perde, 2006
Bir Buluşma, 2010

MILAN KUNDERA, 1929 yılında Prag'da doğdu. 1967'de yayımlanan ilk romanı *Şaka* 1968'de Çekoslovak Yazarlar Birliği Ödülü'nü aldı. 1968'deki Rus işgalinden sonra Kundera, 1975'te Fransa'ya göç etti ve Fransız vatandaşlığına geçti. 1978'de *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* yayımlandığında Çekoslovak hükümeti vatandaşlık hakkını geri verdi. En çok satan kitabı *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* (1984) sinemaya da uyarlandı. Yazarın Çekçe yazdığı diğer kitapları *Gülünesi Aşklar* (1968), *Yaşam Başka Yerde* (1973), *Ayrılık Valsi* (1976) ve *Ölümsüzlük*'tür (1990). Fransızca olarak yazdığı *Yavaşlık* 1995'te yayımlandı. Kundera'nın *Kimlik* adlı romanı Fransa'da 1998'de basıldı. Son romanı *Bilmemek* 2000 yılında yayımlandı. Deneme kitapları *Roman Sanatı* 1986, *Saptırılmış Vasiyetler* 1993, *Perde* 2005 ve *Bir Buluşma* 2010'da yayımlandı. Milan Kundera, halen karısıyla birlikte Paris'te yaşıyor.

ERHAN BENER, 1929'da Lefkoşa'da doğdu. 1950'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra Maliye Bakanlığı'nda üst düzey görevlerde bulundu. Roman ve öykülerinin yanı sıra oyunları ve anı kitaplarıyla da edebiyatımızda seçkin bir yer edindi. *Hızır Doktor* adlı oyunuyla 1979 Muhsin Ertuğrul Ödülü'nü, *Aşk-ı Muhabbet / Sevda* adlı öyküsüyle 1992 Yunus Nadi Armağanı'nı, *Alabalık*'la 1993 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü, *İlişkiler* adlı yapıtıyla 2003 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. 2000'de Fransa tarafından kendisine Sanat ve Edebiyat Üstadı Nişanı verildi. Erhan Bener, 2007'de Ankara'da yaşama veda etti.

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM
Kayıp Mektuplar 11
İKİNCİ BÖLÜM
Anne 38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Melekler 71
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Kayıp Mektuplar 97
BEŞİNCİ BÖLÜM
Litost 141
ALTINCI BÖLÜM
Melekler 185
YEDİNCİ BÖLÜM
Sınır 224

Birinci bölüm
KAYIP MEKTUPLAR

1

1948 yılının Şubat ayında, Komünist Partisi Başkanı Klement Gottwald, Prag'da, eski kentin en büyük alanında toplanan yüz binlerce hemşehrisine söylev vermek üzere barok stili bir sarayın balkonuna çıktığı zaman, bu olay, Bohemya tarihinde, eşine ancak bin yılda birkaç kez rastlanabilen türden ve ülkenin kaderini etkileyen büyük bir dönüm noktası oluyordu.

Gottwald'ın çevresini arkadaşları sarmıştı ve yanında, çok yakınında, Clementis duruyordu. Hava soğuktu, kar yağıyordu, Gottwald'ın başı açıktı. Clementis, göz yaşartıcı bir sevgi gösterisiyle, başındaki kürk şapkayı çıkarıp Gottwald'ın başına koydu.

Partinin propaganda bölümü, Gottwald'ın, başında kürk şapka, çevresi arkadaşlarıyla sarılı olarak, balkondan halka seslenirken çekilen resimlerinden yüz binlerce bastırarak dağıttı. Komünist Bohemya tarihi, işte bu balkondan başlamıştır. Bütün çocuklar, afişlerde, elkitaplarında ya da müzelerde görmüş oldukları bu fotoğrafı bilirler.

Dört yıl sonra Clementis ihanetle suçlandı ve asıldı. Propaganda bölümü, pek tabii, onu hemen, tarih sayfalarından ve resimlerden çıkarıp attı. O günden beri, Gottwald, balkonda tek başına görünmektedir. Clementis'in

durduğu yerde artık, sarayın boş duvarlarından başka bir şey yoktur. Clementis'den, Gottwald'ın başındaki kürk şapkadan başka bir şey kalmamıştır.

2

Şimdi 1971'deyiz ve Mirek şöyle diyor: "İnsanın iktidara karşı savaşımı, belleğin unutuşa karşı savaşımıdır."

Böylece, arkadaşlarının ihtiyatsızlık olarak nitelendirdikleri davranışlarını haklı göstermeye çalışıyordu. Büyük bir özenle günlüğünü tutuyor, yazışmalarını saklıyor, ülkedeki durumu tartıştıkları toplantıların tutanaklarını tutuyor ve bu durumun nasıl sürüp gidebileceğini düşünüyordu. Arkadaşlarına, "Anayasa'ya aykırı hiçbir şey yaptığım yok," diyordu. Gizlenmek ve kendini suçluluk duygusuna kaptırmak, bozgunun başlangıcı demek olurdu.

Birkaç gün önce, yapım halindeki bir yapının çatısında, yapı işçilerinden oluşan ekibiyle çalıştığı sırada, aşağıya bakmış ve başı dönmüştü. Dengesini yitirmişti. İyi tutturulmamış bir putrel düşüşünü önlemişti, ama o putrel de yerinden kurtuldu ve Mirek'i putrelin altından güçlükle çıkarabildiler. İlk bakışta ağır yaralı görünüyordu, ancak bir süre sonra, kolundaki basit bir kırıktan başka şeyi olmadığını anlayınca, büyük bir hoşnutlukla, birkaç hafta dinlenme izni alabileceğini, böylece, o güne kadar uğraşacak vakit bulamadığı işlerini yoluna koyma olanağı bulabileceğini düşündü.

Sonunda o da, daha ihtiyatlı olan arkadaşlarının görüşlerine katılmak zorunda kalmıştı. Her ne kadar Anayasa, konuşma özgürlüğünü güvence altına alıyor idiyse de, yasalar, devletin güvenliğini sarstığı varsayılan tüm davranışları cezalandırmaktaydı. Şu ya da bu sözün güvenliğini sarsacak nitelikte olduğunu ileri sürerek, devletin ne zaman yaygara koparmaya başlayacağı ise hiç bi-

linmezdi. Bu yüzden, tehlikeli sayılabilecek belgelerini güvenilir bir yere götürüp saklamaya karar verdi.

Önce, Zdena ile olan sorununu çözümlemek istiyordu. Kadının oturduğu kente telefon etti, ama bir türlü bağlantı kuramadı. Bu yüzden de dört gün kaybetti. Ancak, bir gün önce konuşabildi onunla. Kadın, bugün öğleden sonra onu bekleyeceğine söz verdi.

Mirek'in on yedi yaşındaki oğlu karşı çıktı: Mirek, bir kolu alçılı olarak araba kullanamazdı. Gerçekten de, arabayı kullanmakta oldukça güçlük çekti. Alçılı kolu, göğsünün üstünde bir eşarba sarılı, güçsüz ve işe yaramaz bir halde sallanıp duruyordu. Vites değiştirmek gerektiğinde Mirek direksiyonu salıvermek zorunda kalıyordu.

3

Zdena ile yirmi beş yıl önce bir ilişkisi olmuştu ve bu dönemden, belleğinde ancak birkaç anı kalmıştı.

Buluştukları bir gün, bir de ne görsün, kadın, mendiliyle gözlerini silerek burnunu çekip durmuyor mu? "Neyin var?" diye sordu. Kadın, bir gün önce bir Rus devlet adamının ölmüş olduğunu söyledi. Jdanov, Arbuzov ya da Masturbov[1] adında biri. Gözlerinden inen sel gibi yaşlara bakılırsa, bu Masturbov'un ölümü, onu kendi öz babasının ölümünden daha çok etkilemişti.

Olmuş muydu böyle bir şey gerçekten, yoksa kadının Masturbov'un ölümü için döktüğü gözyaşları, onun kadına karşı bugün duyduğu nefretten ötürü uydurduğu bir öykü müydü? Hayır, bu olay gerçekti. Ama, bu gözyaşlarını inanılır ve gerçek kılan o günkü koşulları bugün anımsamayışı ve bu anının bir karikatür gibi ve inanılmaz görünmesi de son derece doğaldı.

1. Mastürbasyon sözcüğüyle yapılan bir sözcük oyunu. (Ç.N.)

Onunla ilgili bütün anıları böyleydi işte. Örneğin, bir gün, ilk kez bir apartmanda sevişmişler ve aynı tramvaya binerek birlikte dönmüşlerdi (Mirek bu sevişmeleri tümüyle unuttuğunu ve bu çiftleşme sahnelerinden bir saniyesini bile anımsamasının artık olanaksız olduğunu sevinçle ayrımsadı). Zdena tramvayda, sıranın bir ucuna oturmuştu. Tramvay sallanıyordu. Somurtkan, kapalı ve şaşılacak derecede yaşlı bir yüzü vardı. Niye bu kadar keyifsiz olduğunu sorduğunda, sevişmelerinden hoşnut kalmadığını, kendisiyle bir entelektüel gibi seviştiğini söylemişti kadın.

O günkü politika dilinde, "entelektüel" sözcüğü hareket anlamı taşımaktaydı. Yaşamı anlamayan ve halktan kopuk insanları tanımlıyordu bu sözcük. O günlerde, bir kısım komünistlerce asılan öteki komünistler bu sözcükle aşağılanmışlardı. Ayaklarını sıkıca yere basanların tersine, bunların, havalarda dolaştıkları söyleniyordu. Demek ki bir anlamda yer, ceza olarak onların ayaklarının üzerine basmasını kabul etmemiş ve onlar böylece toprağın biraz yukarısında asılı kalmışlardı.

Zdena, onu bir entelektüel gibi sevişmekle suçlarken ne demek istemişti acaba?

İster şu, ister bu nedenle olsun, kadının ondan hoşnut kalmadığı açıkça görülüyordu ve o en soyut bir ilişkiyi (tanımadığı Masturbov'la ilişkisinde olduğu gibi) duyguların en somut görünümüne dönüştürmeyi (bir gözyaşı seliyle maddeleştirerek) becerebildiği gibi, en elle tutulur bir davranışa soyut bir anlam vermeyi ve hoşnutsuzluğunu politik bir terimle açıklamayı da iyi biliyordu.

4

Dikiz aynasından baktı ve deminden beri hep aynı binek arabasının arkasından gelmekte olduğunu fark etti. O an'a kadar izlendiğinden hiç kuşkusu olmamıştı, çünkü şimdiye dek, ötekiler örnek bir gizlilik içinde hareket etmişlerdi. Bugün köklü bir değişiklik olmuştu demek. Var olduklarını anlamasını istiyorlardı artık.

Prag'dan yirmi kilometre kadar ötede, kırların ortasında, büyük bir bahçe duvarı ve duvarın gerisinde onarım-bakım atölyeleriyle bir servis istasyonu vardı. Orada çok iyi bir dostu çalışmaktaydı. Ona arabasının arızalı kontak motorunu değiştirtmek istiyordu. Arabasını, üzeri kırmızı beyaz çizgilerle boyalı inip kalkan bir parmaklıkla kapanmış bulunan giriş yerinin önünde durdurdu. Yan tarafta, iriyarı bir kadıncağız duruyordu. Mirek, kadının parmaklığı kaldırmasını bekledi. Oysa o kımıldamaksızın, uzun uzun kendisini süzmekle yetindi. Kornasını öttürdü ama, boşuna. Başını kapıdan uzattı, seslendi.

"Sizi daha tutuklamadılar mı?" diye sordu şişman kadın.

"Hayır, henüz tutuklamadılar," diye yanıtladı Mirek. "Parmaklığı kaldırabilir misiniz?"

Kadın dalgın bakışlarla yine uzun uzun süzdü onu, esnedi ve kulübesine döndü, bir masanın arkasına geçip oturdu ve bir daha dönüp bakmadı bile.

Bunun üzerine Mirek, arabasından inerek, parmaklığın yanından dolaşmak zorunda kaldı. Atölyenin bulunduğu yere kadar giderek tanıdığı tamirciyi aradı. Arkadaşı onunla birlikte döndü ve Mirek'in arabasıyla birlikte avluya girebilmesi için parmaklığı kaldırdı. Şişko kadın hâlâ aynı dalgın bakışlarla kulübesinde oturmaktaydı.

"Anladın mı? Televizyonda çok göründün de ondan bu," dedi tamirci arkadaşı. "Bütün bu kadıncıklar seni tanıyor."

"Kim bu?" diye sordu Mirek.

O zaman, Bohemya'nın Rus Ordusu'nca istilasının ve ülkeyi işgal edenlerin her yerde etkinliklerini göstermekte oluşlarının bu kadın için olağanüstü bir durumun işareti sayıldığını öğrendi. Kendisinden üstün durumdakilerin (ki herkes ondan daha üstün durumdaydı) en küçük bir suçlamayla işlerinden güçlerinden, mevkilerinden olduklarını, ekmeklerinin ellerinden alındığını görüyor ve bu ona kösnül bir coşku veriyordu. Bu yüzden kendi kendisini muhbirlikle görevlendirmişti.

"İyi ama nasıl oluyor da hâlâ kapıcı olarak kalıyor? Hâlâ terfi etmiyor?"

Tamirci güldü: "Ona kadar saymasını bile bilmez. O yüzden ona başka bir iş vermeleri olanaksız. Muhbirlik hakkının bulunduğunu yinelemekten başka bir şey yapamıyorlar ve bu da onun için terfi yerine geçiyor."

Tamirci, motor kapağını kaldırıp motora baktı.

Mirek, birden, yanı başında bir adamın durmakta olduğunu fark etti. Adamın, gri bir ceketi, beyaz bir gömleği, kravatı ve kahverengi bir pantolonu vardı. Kalın boynunun, şiş suratının üstünde maşa çekilerek kıvrılmış gri saçları dalgalanıyordu. Ayakta öylece dikilmiş, kalkık motor kapağının altında eğilmiş duran tamirciyi izliyordu.

Az sonra tamirci de fark etti adamın varlığını. Doğruldu. Sonra: "Birini mi arıyordunuz?"

Kalın boyunlu, şiş suratlı adam, "Hayır, kimseyi aramıyorum," diye karşılık verdi.

Tamirci yeniden motorun üstüne eğilirken şöyle mırıldandı: "Prag'da, Aziz Venceslas Meydanı'nda, adamın biri kusuyordu. Bir başkası önünden geçerken, hüzünlü bir tavırla ona baktı, başını salladı ve 'Sizi nasıl anladığımı bir bilseniz,' dedi."

5

Allende'nin öldürülmesi, Bohemya'nın Ruslarca işgalinin anısını çabucak sildi, Bangladeş'teki kanlı toplu kırım, Allende'yi unutturdu, Sina çöllerindeki gürültülü savaş, Bangladeş'in sızlanmalarını bastırdı, Kamboçya'daki toplu kırım, Sina'yı unutturdu ve böylece ve böylece her şeyin herkes tarafından tümüyle unutulmasına kadar olaylar sürüp gitti.

Tarihin henüz ağır ağır yol aldığı çağlarda, az sayıdaki olaylar belleklerde rahatça yer ediyor ve önünde özel yaşamın çekici serüvenlerinin izlendiği bir arka fon perdesi oluşturuyordu. Günümüzde zaman büyük adımlarla ilerliyor. Tarihî olaylar bir gecede unutuluveriyor, hemen ertesi sabah, bir yenisinin çiy damlacıkları parıldamaya başlıyor ve artık öykücünün anlattıklarına bir fon perdesi oluşturmaktan çıkıp özel yaşamın o tekdüze bayağılıklarının arka planda yer aldığı bir perdede oynanan çok şaşırtıcı bir serüvene dönüşüyor.

Tek bir tarihî olay yoktur ki herkes tarafından bilindiği ileri sürülebilsin. Benim, bundan birkaç yıl önce geçmiş olaylardan, sanki aradan bir yıl geçmiş gibi söz etmem gerekiyor. 1939'da Alman Ordusu Bohemya'ya girdi ve Çek Devleti bir varlık olmaktan çıktı. 1945'te Rus Ordusu Bohemya'ya girdi ve ülke yeniden Bağımsız Cumhuriyet diye adlandırılmaya başladı. İnsanlar Almanları kovan Ruslara karşı hayranlık duymaktaydılar ve Çek Komünist Partisi'ni onların sağ kolu saydıklarından, sevgilerini Parti'nin üstünde topladılar. Öyle ki, 1948'de komünistler, kan dökerek ya da zor kullanarak değil, ulusun hemen hemen yarısının sevinçli alkışları arasında iktidarı ele geçirdi. Üstelik, dikkat buyrulsun, bu sevinç çığlıkları atanların yarısı, ulusun en canlı, en zeki ve en iyilerinden oluşuyordu.

Evet, kim ne söylerse söylesin, en zeki olanlar, komünistlerdi. Göz kamaştırıcı bir planları vardı, tümüyle yepyeni bir dünyanın planıydı bu ve orada herkese yer vardı. Onlara karşı olanların ise, sadece yerleşik düzenin delik deşik olmuş bir külotu andıran yapısını yamamak için kullanmak istedikleri, eskimiş, yıpranmış, sıkıcı birkaç ahlak kuralından başka vaat edecekleri büyük bir düşleri yoktu. Bu bakımdan, coşkuluların, bu göz kamaştırıcı plandan yana olanların, ılımlılar ve ihtiyatlılar üzerinde kesin bir başarı kazanmaları şaşırtıcı değildi ve düşlerini, herkes için adalet ülkülerini gerçekleştirmek için kolları sıvadılar.

Yeniden altını çiziyorum: *Ülkü ve herkes için*, çünkü insanoğlu, yaratılışından beri bu ülküye, bu içinde bülbüllerin şakıdığı bahçeye, bu içinde dünyanın insanlara ve insanların öteki insanlara karşı bir yabancı olarak karşı çıkmadığı, tersine, dünyanın ve bütün insanların tek ve aynı maddeden yoğrulduğu bir uyum ülküsüne yürekten bağlıdırlar. Orada herkes, Bach'ın güzelim füg'lerinden birinin bir notası gibidir ve kim ki öyle olmak istemez, işe yaramaz anlamsız bir kara nokta olarak kalmaya ve ensesinden yakalanıp bir bit gibi iki tırnak arasında ezilmeye hükümlüdür.

Kimileri, ülkü için gerekli yaradılışta olmadıklarını hemen anladılar ve yurtdışına gitmek istediler. Ancak, ülkü, yapısı gereği, herkes için ortak bir dünya olduğundan, gitmek isteyenler ülküye karşı çıkıcılardan olduklarını kanıtlamış sayılarak, yurtdışı yerine parmaklıkların arkasına gönderildiler. Ötekiler, binlerce ve on binlercesi aynı yolu tutmakta gecikmediler. Bunların arasında, kürk şapkasını Gottwald'a sunmuş olan Dışişleri Bakanı Clementis gibi komünistler de bulunuyordu. Sinema perdelerinde utangaç âşıklar el ele verirlerken; zina, basit yurttaşlardan kurulu onur mahkemeleri tarafından şiddetle

cezalandırıyor, bülbüller ötüşlerini sürdürüyor. Clementis'in gövdesi, insanlığın bu yeni sabahını muştulayan çanlar gibi iki yanına sallanıp duruyordu boşlukta.

Ve işte o zaman, bu genç, zeki ve ödünsüz kişiler, birdenbire, o geniş eylem dünyasında terk edilmişler gibi garip bir duyguya kapıldılar ve devrim, kendine özgü yaşamını yaşamaya, kendisi için kabul edilmiş bulunan düşüncelere benzemekten uzaklaşmaya ve kendisini dünyaya getirmiş olanlarla ilgilenmeye başladı. Ve bu genç ve zeki kişiler devrimin arkasından koşmaya, bağırıp çağırmaya, kınamaya başladılar. Eğer bu yetenekli ve ödünsüz insanlar kuşağı üzerine bir roman yazsaydım, başlığını *Yitirilen Eylemin Arkasından Koşanlar* koyardım.

6

Tamirci motorun kapağını kapatıyor ve Mirek ne kadar borcu olduğunu soruyor.

"Gönlünden ne koparsa," diyor tamirci.

Mirek direksiyonun başına geçiyor. Heyecanlı. Yolculuğunu sürdürmeye hevesi kalmamış. Tamirciyle kalmayı yeğlerdi, birbirlerine gülünç öyküler anlatırlardı. Tamirci pencereden arabanın içine uzanarak dostça bir dirsek vuruyor. Sonra, parmaklığı kaldırmak için kapıcının kulübesine doğru yürüyor.

Mirek önünden geçerken de, bir baş işaretiyle servis istasyonunun giriş yerine park etmiş arabayı gösteriyor.

Kalın boyunlu ve kıvrılmış saçlı adam, açık duran kapıya yaslanarak öne eğiliyor. Mirek'e bakıyor. Direksiyondaki adam da gözlüyor onu. Her iki adam da gözlerini yüzsüzce ve küstahça dikmişler üstüne ve Mirek yanlarından geçerken onlara aynı biçimde bakmak için kendini zorluyor.

Onları geçtikten sonra dikiz aynasından bakıyor ve

kapıdaki adamın arabaya bindiğini ve arabanın kendisini izlemek için yarım dönüş yaptığını görüyor.

Herhalde, kendisi için tehlikeli olabilecek kâğıtlarından bir an önce kurtulması gerektiğini düşünüyor. Eğer Zdena'yla telefonla konuşmayı beklemeden, hastalığının daha ilk günü bu işi yapmış olsaydı, kâğıtları belki de tehlikesizce taşıyabilirdi. Ne var ki Zdena'yı görmek için yapacağı bu yolculuktan başka bir şey düşünecek halde değildi. Gerçekte bunu yıllardan beri düşünüyordu. Ancak, şu son haftalarda, daha fazla bekleyemeyeceğini hissediyor, çünkü yazgısı, büyük adımlarla sonuna doğru yaklaşmaktadır; bu sonun güzel ve kusursuz olması için her şeyi yapması gerekmektedir.

7

Zdena ile ilişkilerini kestiği günlerde (ilişkileri aşağı yukarı üç yıl sürmüştü) baş döndürücü bir sonsuz özgürlük duygusuna kapılmış ve birden bütün işlerinde başarılı olmaya başlamıştı. Kısa bir süre sonra, güzelliği kendisine güven veren bir kadınla evlenmişti. Sonra Venüs'ü ölmüş ve oğluyla, pek çok başka kadının kendisine dikkat, ilgi ve hayranlık duymasına yol açan sevimli bir yalnızlık içinde kalmıştı.

Aynı zamanda bilimsel araştırma alanında da kendini kabul ettirmeyi başarmıştı ve bu başarısı onu kurtarmıştı. Devletin kendisine gereksinmesi vardı ve bu yüzden henüz kimsenin cesaret edemediği bir dönemde devlete karşı alaycı tavırlar takınmayı göze alabiliyordu.

Yavaş yavaş, devrimin ardından koşanlar etkin olmaya başladıkça, o da gitgide daha sık televizyon ekranlarında görünmeye başladı ve tanınmış bir insan olup çıktı. Rusların gelişinden sonra, inançlarını yadsımayı kabul

etmemesi üzerine işinden atıldı ve sivil polisler çevresini sardı. Bu da onu kırmadı. Yazgısına vurgundu ve felakete doğru yürüyüşü bile ona soylu ve güzel görünüyordu.

Beni iyi anlayın: Kendisine vurgundu demedim, yazgısına vurgundu. Bu ikisi birbirinden çok farklı şeyler. Ona öyle geliyordu ki, yaşamı özerklik kazanmış ve birden tümüyle kendine özgü ilgiler edinmiştir. Bunları Mirek'inkilerle karıştırmıyordu. Benim, yazgıya dönüşen yaşam deyimiyle anlatmak istediğim budur. Yazgısı, Mirek için küçük parmağını bile kımıldatmak niyetinde değildi (onun mutluluğu, güvenliği, iyiliği ve sağlığı için). Oysa, Mirek, yazgısı için elinden gelen her şeyi yapmaya hazırdı (yüceliği, açıklığı, güzelliği, biçimi ve kavranabilir bir anlamı olması için). Kendisini yazgısına karşı sorumlu buluyordu, ama yazgısı ona karşı sorumluluk beslemiyordu.

Yaşamıyla olan ilişkisi, bir yontucunun yaptığı yontuya, ya da bir romancının yazdığı romana karşı davranışına benziyordu. Bir romancının, yazdığı roman üstünde yeniden çalışabilmesi, onun en dokunulmaz hakkıdır. Başlangıcı hoşuna gitmezse, o bölümü yeniden yazabilir ya da kaldırıp atabilir. Ancak, Zdena'nın varlığı, Mirek'e bu yazar ayrıcalığını tanımıyordu. Zdena romanın ilk sayfalarında yer almakta direniyor ve silinmeye razı olmuyordu.

8

İyi ama neden ondan böylesine dehşetli bir biçimde utanç duyuyordu? Bunun en kolay açıklaması şöyle: Mirek, kendi öz eylemini çok çabuk kovalamaya başlayanlardandı, oysa Zdena, içinde bülbüllerin öttüğü bahçeye hep sadık kalmıştı. Bugün o, Rus tanklarının gelişini sevinçle karşılamış bulunan ulusun yüzde ikisi arasında yer alıyordu.

Evet, bu bir gerçek, ama sanmam ki bu açıklama yeterince inandırıcı olsun. Bunun nedeni yalnızca bu olsaydı, yani onun Rus tanklarının gelişine sevinmesi olsaydı, ona herkesin ortasında ve yüksek sesle hakaret eder ve onu tanımış olduğunu yadsımazdı. Nedeni, başka bir önem taşımaktaydı. Zdena'yı suçlu kılan şey, çirkin oluşuydu.

İyi ama, yirmi yıldan beri onunla yatmadığına göre, Zdena'nın çirkin olmasının artık ne önemi olabilirdi?

Önemliydi: Uzakta bile olsa, Zdena'nın uzun burnunun gölgesi düşüyordu yaşamının üstüne.

Yıllar önce, güzel bir kapatması olmuştu. Bir gün kız, Zdena'nın oturduğu kente girmiş ve oradan pek bozulmuş olarak dönmüştü: "Söyle bana, böylesine korkunç bir yaratıkla nasıl yatabildin?"

Onu ancak uzaktan şöyle böyle tanıdığını ileri sürmüş ve vaktiyle ilişkisi olduğunu bütün gücüyle yadsımıştı.

Çünkü, yaşamın büyük gizi ona yabancı değildi: Kadınlar güzel adam aramazlardı. Onlar güzel kadınları elde etmiş olan adamları ararlardı. Dolayısıyla, çirkin bir kapatması olmak, uğursuz bir yanlışlıktı. Mirek, Zdena'nın bütün izlerini silmek için uğraştı ve bütün bülbül sevenler ondan her gün biraz daha nefret ettiklerine göre, umuyordu ki, partide sürekli ve değişmez bir meslek izleyen Zdena kendisini kolayca ve çabucak unutacaktır.

Oysa, yanılıyordu. Kadın her yerde, her zaman, her fırsatta ondan söz ediyordu. Bir kez, çok kötü bir rastlantıyla, bir toplantıda karşılaştılar ve Zdena, çok yakın ilişkiler içinde olduklarını açıkça gösteren bir anısını anlatmak için adeta fırsat yarattı.

Nasıl da tepesi atmıştı.

Bir başka sefer, Zdena'yı tanıyan arkadaşlarından biri Mirek'e sormuştu: "Madem bu kızdan bu kadar nefret

ediyorsun, söylesene, ne diye birlikte oldunuz onunla daha önceleri?"

Mirek, o zamanlar kendisinin yirmi yaşında ahmak bir oğlan, kızınsa kendisinden yedi yaş büyük olduğunu söyleyerek açıklamaya çalıştı. Kız o zaman herkesten saygı görüyor, ona hayranlık duyuluyordu. Çok güçlüydü. Partinin Merkez Komitesi'ndeki herkesi tek tek tanıyordu. Ona yardım ediyor, onu ileri itiyor, onu etkili kişilerle tanıştırıyordu.

"Ben bir ikbal avcısıydım, budala!" Sonra bağırmaya başlamıştı: "İşte bu yüzden onun boynuna asıldım, çirkin olup olmaması umurumda bile değildi!"

9

Mirek doğruyu söylemiyordu. Her ne kadar Masturbov'un ölümüne ağlamış da olsa, yirmi beş yıl önce Zdena'nın yüksek çevrelerle ilişkisi yoktu ve mesleğinde ilerlemesini ya da başkalarının mesleklerinde ilerlemelerini kolaylaştıracak olanaklardan yoksundu.

Öyleyse ne diye uydurmuştu bunu Mirek? Neden yalan söylüyordu?

Direksiyonu tek elle tutuyor ve gizli polisin otomobilini dikiz aynasından gözlüyordu. Birden kızardı. Beklenmedik bir anı belleğinden gün ışığına çıkıvermişti:

İlk kez birlikte yattıklarında kendini çok entelektüel biçimde sevişmekle suçladığı zaman, hemen ertesi günü bu izlenimini düzeltmek ve çılgınca, kendiliğinden bir tutkuyla ona yaklaştığını göstermek istemişti. Yo, bütün sevişmelerini unuttuğu doğru değildi: Bunu çok açık biçimde getiriyordu gözünün önüne. Kadının üstünde yalancı bir şiddetle hareket ediyor ve sahibinin terliğiyle boğuşan bir köpek gibi uzun uzun homurdanıyor, aynı zamanda, (hafif bir şaşkınlıkla) altında, hemen hemen

telaşsız, sessiz, çok sakin bir biçimde yatan kadını gözlüyordu.

Arabanın içi bu yirmi beş yıl öncesinin homurtusuyla, boyun eğmişliğinin, kölece gayretkeşliğinin dayanılmaz gürültüsü, aceleciliğinin ve yaltakçılığının, gülünçlüğünün ve sefaletinin gürültüsüyle çınladı.

Evet, böyleydi: Mirek, gerçeği itiraf etmemek için kendisini ikbal avcısı diye nitelendirebilirdi ama gerçekte, güzel kadınlara yanaşmaya cesaret edemediği için yatmıştı o çirkin kızla. Kendi gözünde, Zdena'dan daha iyisine layık değildi. Sakladığı sır, işte bu zayıflığı, bu yoksunluğuydu.

Araba, bu kez çılgınca bir tutkunun homurtusuyla çınladı. Bu gürültü, Zdena'nın, nefret ettiği kendi öz gençliğini yok etmek için ulaşmak istediği büyülü bir hayaletten başka şey olmadığını ona kanıtlamaktaydı.

Zdena'nın evinin önünde durmuştu. Kendisini izleyen araba da arkasında durdu.

10

Çok kez tarihî olaylar, birbirlerini beceriksizce taklit ederler. Ama bana öyle geliyor ki, Bohemya'da tarih inanılmaz bir deneyi sahneye koymuş bulunuyor. Orada, eski reçetelere göre, bir grup insan (bir sınıf, bir halk) değildi bir başkasına karşı ayaklanmış olan, insanlar (bir kadınlar ve erkekler kuşağı) kendi öz gençliklerine karşı ayaklanmışlardı.

Kendi öz eylemlerini yakalamaya ve onu eğitmeye çalışıyorlardı ve neredeyse de başaracaklardı. 60'lı yıllarda giderek daha çok etkinlik kazanmaktaydılar ve 1968 başında etkileri hemen hemen ulaşılmaz bir ölçüye erişmişti. İşte bu son döneme genellikle *Prag Baharı* adı verilir: Ülkünün bekçileri, kendilerini özel apartmanlarda-

ki gizli mikrofonları sökmek, sınır kapılarını açmak zorunda görüyorlardı ve Bach'ın büyük yapıtındaki notalar, her biri kendi istediği biçimde şarkı söylemek için partisyondan kaçıp gidiyordu. İnanılmaz bir eğlence, bir karnavaldı bu.

Büyük Füg'ü bütün yeryüzü için bestelemiş olan Rusya'nın, nerede olursa olsun, notalarının elinden kaçmasını, yolunu şaşırmasını hoş görmesi olanaksızdı. 21 Ağustos 1968'de, Bohemya'ya yarım milyonluk bir ordu yolladılar. Az zaman sonra, aşağı yukarı yüz yirmi bin Çek, ülkeyi terk etti ve kalanlardan aşağı yukarı beş yüz bini, Allah'ın köründeki unutulmuş atölyelerde, kamyon direksiyonlarında, yani kimsenin artık seslerini işitemeyeceği yerlerde sürünmek için işlerini terk etmek zorunda kaldı.

Ve kötü anıların gölgesi, eski haline getirilen ülkesünden ülkeyi uzaklaştırmasın diye, *Prag Baharı* ve Rus tanklarının gelişi, güzel bir öykünün üstüne düşen bu leke, belleklerden çıkarılıp atılmalıydı. İşte bu yüzden, bugün Bohemya'da hiç kimse 21 Ağustos'un yıldönümlerini anımsamaz ve kendi öz gençliklerine karşı ayaklanmış olanların adları, bir okullunun ödevindeki yanlışlar gibi, ülkenin belleğinden özenle silinip atılmıştır.

Mirek'in adını da sildiler onlar. Ve şu anda o, onu Zdena'nın kapısına götüren merdivenleri tırmanmaktaysa, aslında, bir beyaz leke, çevresi sarılmış bir boşluk parçasından başka şey değildi dönemeçli merdivenleri çıkan.

11

Zdena'nın karşısına oturmuş, boynuna eşarpla asılı kolu sallanıyor. Zdena yana bakıyor, gözlerini kaçırıyor ve durmadan konuşuyor:

"Niye geldiğini bilmiyorum. Ama burada olmandan hoşnuttum. Arkadaşlarla konuştum. Her şeye karşın, günlerini bir yapı şantiyesinde çalışarak geçirmen mantıksızlık. Kesin olarak biliyorum ki parti şimdilik sana kapılarını kapatmış değil. Daha vakit var."

Ona ne yapması gerektiğini soruyor.

"Bir görüşme dileğinde bulunman gerek. Doğrudan doğruya senin. İlk adımı atmak sana düşer."

Neler döndüğünü anlıyor. Ona ancak beş dakikası kaldığını öğretmek istiyorlar. Son beş dakika. Şimdiye kadar ne yaptı ve ne söylediyse yüksek sesle yadsıması için. Bu pazarlığı biliyor. Onlar insanlara geçmişlerine karşılık geleceklerini satmaya hazırdırlar. Onu, televizyonda, boğuk bir sesle Rusya'ya ve bülbüllere karşı çıkarken yanıldığını halka açıklaması için zorlayacaklar. Ona, tüm yaşamını iyice uzağa fırlatıp atması için baskıda bulunacaklar; bir gölge, geçmişi olmayan bir adam, rolü bulunmayan bir aktör olmasını ve oyuncusuna bırakılmış bu role ve uzağa atılmış yaşamına kadar uzanan bir gölge haline dönüşmesini isteyecekler. Böylece, bir gölge haline dönüştükten sonra, bırakacaklar, yaşasın.

Zdena'ya bakıyor. Niye hep yana bakıyor, niye gözlerini kaçırıyor?

Çok açık bir şey bu. Zdena bir tuzak hazırladı. Polisin ya da partinin buyruğuna göre davranıyor. Kendisini teslim olmaya inandırmakla görevli.

12

Oysa Mirek yanılıyor. Kimse Zdena'ya kendisiyle pazarlık etme görevi vermiş değil. Ah, hayır bugün güçlüler arasında hiç kimse Mirek'in görüşme isteğini, yalvarmış bile olsa kabul etmeyecektir. Artık çok geç.

Eğer Zdena, kendisini kurtarması için bir şeyler yap-

maya çağırıyorsa ve üst kademelerdeki arkadaşlarından bir mesaj iletmekle görevli olduğunu ileri sürüyorsa, bu sadece, elinden geldiğince ona yardım etmek için, boş ve bulanık bir istek duymakta oluşundandır. Ve aynı zamanda böyle durmadan konuşuyor ve gözlerini kaçırıyorsa, bir tuzak hazırlamış olduğundan değil, ellerinin boş olmasındandır.

Mirek onu hiç anlamış mıdır?

Zdena'nın Parti'ye olan delice bağlılığının bağnazlığından ileri geldiğini düşünmüştür hep.

Oysa bu doğru değil. Zdena Parti'ye bağlıydı, çünkü Mirek'i seviyordu.

Mirek onu bıraktığı zaman, bağlılığını bütün ötekilerden üstün bir değer olduğunu göstermekten başka bir şey istememişti. Onun, *her şeye* karşı sadakatsiz olduğunu, kendisinin ise *her şeye* bağlı olduğunu göstermek istemişti. Siyasal bağnazlık diye adlandırılan şey, gerçekte bir bahane, bir kaçamak, bir bağlılık gösterisi, kırılmış bir aşkın üstü kapalı bir siteminden başka bir şey değildi.

Onu, güzel bir ağustos sabahı, uçakların korkunç gürültüsüyle sıçrayarak uyanmış olarak getiriyorum gözlerimin önüne. Koşarak sokağa çıkmıştır ve şaşkın insanlar, ona Rus Ordusu'nun Bohemya'yı işgal ettiğini söylemişlerdir. İsterik bir biçimde gülmeye başlamıştır. Rus tankları bütün sadakatsizleri cezalandırmak için gelmiştir. Sonunda Mirek'in yitişini görecektir! Sonunda onu diz çökmüş olarak görecektir! En sonunda sadakatin ne olduğunu bilen biri olarak Mirek'in üstüne eğilecek ve ona yardımcı olabilecektir.

Mirek, istemediği kötü bir yöne giden konuşmayı sertçe kesmeye karar verdi.

"Bir zamanlar sana birçok mektup yazmış olduğumu biliyorsun. Onları geri almak istiyorum."

Şaşırmış gibi başını kaldırıyor: "Mektuplar mı?"

"Evet, mektuplarım. Sana o tarihlerde en az yüz tane yazmış olmalıyım."

"Evet, mektupların, biliyorum," dedi Zdena, birden bakışlarını kaçırmaktan vazgeçti ve gözlerini doğruca Mirek'in gözlerine dikti.

Mirek, onun ruhunun derinliklerini gördüğü ve tam tamına ne istediğini ve niçin istediğini anladığı duygusuna kapılarak rahatsız oldu.

"Mektupların, evet, mektupların," diye yineliyordu kadın. "Onları geçenlerde yeniden okudum. Kendi kendime, böylesine bir duygu patlayışına nasıl olup da gücünün yettiğini sordum."

Ve bu *duygu patlaması* sözcüklerini birçok kez yineledi. Bu sözcükleri hızlı ve telaşlı bir biçimde söylüyor değildi, tersine, ağır ağır, düşüne düşüne, sanki kaçırmak istemediği bir hedefi gözlüyormuş gibi, gözlerini hedefinden ayırmadan, boşa atıp atmadığından emin olmak isteyerek konuşuyordu.

13

Alçılı kolu göğsünün üstünde sallanıyor ve yüzü kıpkırmızı görünüyor; sanki suratına bir tokat yemiş.

Evet, doğru, mektupları korkunç biçimde duygusaldı. Her ne pahasına olursa olsun kendisini bu kadına bağlayan sefaleti ve zayıflığı değil, aşkı olduğunu gösterme çabası içindeydi. Ve yalnız gerçekten çok büyük bir tutku, onun böylesine çirkin bir kızla ilişkisini açıklayabilirdi.

"Bana, savaş arkadaşın olduğumu yazıyordun, anımsıyor musun?"

Daha da çok kızardı. Olacak şey miydi bu? Ne kadar gülünç bir sözcük bu *savaş* sözcüğü! Neydi peki savaşları? Bitip tükenmek bilmeyen toplantılara katılıyor-

lardı, kaba etleri şişiyordu oturmaktan, ama aşırı düşüncelerini bağıra çağıra haykırmak için ayağa kalktıklarında (sınıf düşmanlarını hep daha şiddetle cezalandırmak gerekirdi, şu ya da bu düşünceyi daha kesin deyimlerle formüle etmek gerekiyordu) kahramanlık tablolarındaki kişilere benzedikleri duygusuna kapılıyorlardı: Mirek elinde bir tabanca, omzu kan içinde yere düşüyor, öbürü, elinde altıpatları, onun gidemeyeceği yere, daha ötelere gidiyor.

O günlerde Mirek'in yüzü henüz ergenlik sivilcelerivle doluydu ve bunlar görünmesin diye yüzüne bir isyancı maskesi geçiriyordu. Önüne gelene, zengin bir köylü olan babasıyla tüm ilişkilerini kestiğini anlatıyordu. Toprağa ve mülkiyete sıkı sıkıya bağlı çürümüş köylü geleneklerinin suratına tükürdüğünü söylüyordu. Baba evinden dramatik bir biçimde ayrılışının ve babasıyla kavgasının öyküsünü anlatıyordu. Bütün bunlarda bir damla olsun gerçeklik yoktu. Bugün arkasına dönüp baktığında, yalandan ve efsaneden başka bir şey görmüyor.

"O günlerde bugünkünden bambaşka bir insandın," diyor Zdena.

Mirek, mektuplarını alarak buradan gitmeyi düşlüyor. İlk çöp kutusunun önünde duracak, mektupları iki parmağıyla dikkatle tutacak ve sanki boka bulanmış pis bir kâğıtmış gibi çöplerin arasına atacak onları.

14

"Bu mektuplar senin ne işine yarayacak?" diye soruyor kadın. "Onları niçin istiyorsun?"

Ona, mektupları çöplüğe atmak istediğini söyleyemez. Bu yüzden, hüzünlü bir sesle, artık geriye dönüp bakma yaşına gelmiş olduğunu söylüyor.

(Bunu söylerken içi rahat değil, anlattığı masalın hiç de inandırıcı olmadığını hissediyor ve bundan utanç duyuyor.)

Evet, geriye bakıyor, çünkü bugün gençliğinde nasıl bir insan olduğunu unutmuştur. Başarılı olamadığını biliyor. İşte bunun için nereden yola çıkmış olduğunu ve nerede yanlışlık yaptığını öğrenmek istiyor. İşte bunun için Zdena'yla olan yazışmalarına dönmek istiyor; gençliğinin, başlangıcının ve köklerinin sırrı orada gizlidir çünkü.

Başını sallıyor Zdena:

"Onları asla sana vermem."

Yalan söylüyor:

"Sadece ödünç almak istiyorum onları."

Yine başını sallıyor.

Mirek mektuplarının bu apartmanda bir yerlerde durduğunu ve onun istediği zaman herhangi birisine bunları okutabileceğini düşünüyor. Yaşamının bir bölümünün Zdena'nın elleri arasında kalacağı düşüncesi ona dayanılmaz geliyor ve aralarındaki alçak masanın üstünde duran kocaman cam sigara tablasını yakalayıp kadının başına savurmak ve mektuplarını alarak savuşmak geçiyor içinden. Bunun yerine, ona yeniden arkaya bakmak ve nereden yola çıktığını öğrenmek istediğini anlatmaya çalışıyor.

Kadın gözlerini kaldırıyor ve bir bakışla onu susturuyor: "Asla onları sana vermeyeceğim. Asla."

15

Zdena'nın oturduğu binadan birlikte çıktıklarında, iki araba giriş kapısının önünde arka arkaya park etmişti. Polisler karşı kaldırımda gidip gelmekteydi. Şimdi, durmuş onlara bakıyorlardı.

Mirek, kadına polisleri gösterdi: "Şu iki bay, yol boyunca beni izlediler."

"Sahi mi?" dedi kadın, inanmamış bir tavırla ve zorlama bir alaycılıkla: "Herkes seninle uğraşıyor desene!"

Nasıl bu kadar utanmazca davranabiliyordu, karşı kaldırımda durmuş, onları açık açık ve küstah bakışlarla gözetlemekte olan iki adamın, oradan rasgele geçen kimseler olduğunu nasıl söyleyebiliyordu?

Bunun tek açıklaması vardı: Kadın, ötekilerin istediği oyunu oynuyordu. Gizli polis diye bir şey yokmuş ve kimse sıkıştırılmıyormuş gibi davranmak oyunuydu bu.

Oysa polisler, Mirek ile Zdena'ya aldırış bile etmeden, caddeyi geçerek arabalarına bindiler.

Mirek, "Hoşçakal," dedi kadına ve ona bir daha bakmadan, direksiyonun başına geçip oturdu. Dikiz aynasından baktığında, polislerin de arabalarını hemen arkasından hareket ettirdiklerini gördü. Zdena'yı görmüyordu artık. Görmek de istemiyordu. Onu bir daha hiç görmek istemiyordu.

Bu nedenle de, onun kaldırımda beklediğini ve uzun süre arkasından bakmış olduğunu bilemeyecek. Dehşete düşmüş bir hali vardı oysa kadının.

Karşı kaldırımda, bir ileri bir geri gidip gelerek Mirek'i bekleyen iki adamın polis olduğunu kabul etmeyişi, Zdena'nın sinizminden ileri gelmiyordu, hayır. Olaylar onun dayanma gücünü aşmıştı ve o bundan korkuya kapılmıştı. Gerçeği Mirek'ten ve kendisinden saklamaya kalkışının nedeni buydu.

16

Birden, bir deli şoförün kullandığı kırmızı renkli spor bir araba, hızla geldi, Mirek'in arabasıyla polislerin arabasının arasına girdi. Mirek, gaza bastı. Bir kasabaya

girmek üzereydiler. Yol orada dönüyordu. Mirek arkadan gelen polislerin, kırmızı araba yüzünden kendisini göremeyeceklerini düşündü ve hemen küçük bir sokağa sapıverdi. Aynı anda, frene basmak zorunda kaldı. Yolu geçmekte olan bir çocuk, kendisini güçlükle attı geriye. Dikiz aynasından, kırmızı arabanın anayolda yoluna devam ettiğini gördü. Polis arabası biraz geride kalmış olmalıydı. Yeniden gaza bastı ve bir başka sokağa girdi, böylece, izleyicilerinin görüş alanından çıkmayı başarmıştı.

Daha sonra, bambaşka bir yönde kasabadan çıktı. Yeniden dikiz aynasına baktı. Artık kimse izlemiyordu kendisini. Yol bomboştu.

Şimdi haldır haldır kendisini aramakta olan ve üstlerinden yiyecekleri paparayı düşünerek yürekleri üç buçuk atan polislerin halini getirdi gözlerinin önüne ve gülmeye başladı. Rahatlamıştı. Hızını azalttı ve çevresine bakındı. Bugüne kadar hiç manzara seyrettiği olmamıştı yolda giderken. Her zaman, ya belli bir yere gitmek ya da bir şeyleri çözüme bağlamak, birileriyle bir şeyler tartışmak için yolculuk ederdi. Öyle ki birbirinden öbürüne gitmek zorunda olduğu yeryüzünün iki noktası arasındaki uzaklık, onun için tümüyle olumsuz bir nesne, bir zaman kaybı, hareketlerini kısıtlayan bir engel gibi görünürdü gözüne.

Az ilerisinde, kırmızı boyalı bir demiryolu geçidinin parmaklığı, yavaş yavaş inerek yolu kapadı. Mirek arabasını parmaklığın önünde durdurdu.

Birden kendisini ölesiye yorgun hissetti. Ne diye görmeye gitmişti Zdena'yı? Ne diye geri almaya kalkmıştı mektuplarını?

Bu yolculukta, tehlikeli, gülünç, saçma sapan ne varsa, başına üşüşür gibi oldu. Onu Zdena'ya gitmeye iten, mantıklı bir neden yoktu, salt, önüne geçilmez bir istek duymuştu içinde. Elini geçmişinin derinliklerine sokup

bir yumruk indirmek istemişti. Gençliğinin portresini, bir bıçakla parça parça etmek istemişti. Önüne geçemediği ateşli bir tutku halindeydi bu istek ve doyumsuz kalmaya hükümlü olduğunu da biliyordu.

Evet, kendisini ölesiye yorgun hissediyordu şimdi. Artık, apartmanındaki kendisi için tehlikeli olabilecek belgeleri evinden dışarı çıkarmasına olanak kalmamıştı. Polisler ensesindeydiler ve bırakmaya da niyetleri olmadığı anlaşılıyordu. Çok geç kalmıştı. Her şey için çok geçti artık.

Uzaktan, yaklaşan bir trenin gürültüsü duyuldu. Geçit bekçisinin evinin önünde, başı kırmızı eşarplı bir kadın duruyordu. Tren geldi. Her istasyonda duran bir posta treniydi bu. Sevimli bir köylü, ağzında piposu, trenin penceresinden eğilerek tükürdü. Sonra, istasyonun kampanası çalmaya başladı. Kırmızı eşarplı kadın, parmaklıklı geçide doğru yürüdü, bir manivelayı çevirerek parmaklığı yavaş yavaş kaldırmaya başladı. Tren geçti. Mirek arabasını hareket ettirdi. Bir ucunda istasyon binası bulunan upuzun bir yoldan ibaretti kasaba. İstasyon binası da, aralıklarından peronun ve rayların göründüğü tahta parmaklıklarla çevrili, beyaz boyalı, alçacık bir evdi.

17

İstasyonun pencereleri begonya saksılarıyla süslüydü. Mirek, geçidi geçtikten sonra arabasını durdurdu. Direksiyonun başında oturarak, pencereleri kırmızı çiçekli evi seyre koyuldu. Çoktan unutmuş olduğu eski bir dönemi, yine böyle beyaz boyalı, pencereleri kırmızı begonyalarla süslü bir başka evi anımsıyordu. Bir dağ köyündeki küçük bir oteldi bu. Yaz tatilindeydiler. Pencerede, çiçeklerin arasında upuzun bir burun görünüyordu. Mirek yirmi yaşındaydı. Gözleri bu burna çevriliydi ve içinde sonsuz bir aşk duyuyordu.

İstediği kadar bu can sıkıcı anıdan kurtulmak için yeniden gaza bassın. Bu kez elimden kurtulmasına izin vermeyeceğim onun. İşe ben karışıp bu anıyı gözlerinin önüne sereceğim ki bir an olsun duraklasın. Yineleyeyim isterseniz: Pencerede, begonyaların arasında, o kocaman burnu ile Zdena'nın suratı görünmekteydi ve Mirek ona fena halde tutkundu.

Olacak şey mi bu?

Neden olmasın? Öylesine zayıf bir adamın, çirkin bir kıza böylesine, gerçek bir aşk duyması neden olmasın?

Mirek, ona, tutucu babasına karşı nasıl isyan ettiğini anlatıyordu, Zdena, entelektüellere veryansın ediyordu, ikisinin de kaba etleri, toplantılarda saatlerce oturmaktan kabarıyordu ve hep el ele tutuşuyorlardı. Toplantılara hep birlikte gidiyorlardı, rejim düşmanı saydıkları yurttaşlarını ihbar ediyorlardı, yalan söylüyorlardı ve sevişiyorlardı. Zdena, Masturbov öldü diye gözyaşları döküyor; Mirek, Zdena'nın bedenine abanmış, kuduz bir köpek gibi homurdanıyordu. Birbirlerinden ayrı olamıyorlardı.

Mirek, yaşamından bu fotoğrafları çıkarıp atmak istiyorsa, onu sevmediği için değil, tersine, onu sevmiş olduğu içindir. Onu, onun kendisine olan aşkını, görüntüsünü, tümüyle silmişti belleğinden. Tıpkı partinin propaganda bölümünün, Clementis'i, Gottwald'ın tarihî söylevini verdiği balkondan çıkarıp atması gibi, kazıyıp çıkarmıştı Zdena'yı yaşamından. Mirek, tarihi, tıpkı Komünist Partisi'nin, tüm siyasal partilerin, tüm ulusların ve insanların yaptığı gibi yeniden yazmak istemişti. Çok daha iyi bir geleceğin yaratılmak istendiği söyleniyordu bağrıla çağrıla. Oysa bu doğru değildi. Gelecek kimsenin umurunda olmayan, ilgisiz bir boşluktur, geçmiş ise yaşam doludur, kızdırır, başkaldırtır, yaralar, o kadar ki, bu yüzden onu yok etmek ya da yeniden yaratmak isteriz. Geleceğe egemen olmak istenilmesinin nedeni, geçmişi

değiştirecek güce sahip olmaktan başka bir şey değildir. Fotoğraf stüdyolarına girerek fotoğrafları rötuş edebilmek ve yaşamöyküleriyle tarihi yeniden yazabilmek içindir tüm kavgalar.

Mirek, o istasyonun önünde ne kadar bekledi?

Bu bekleyişin anlamı neydi?

Hiçbir anlamı yoktu.

Bu bekleyişi hemen silip attı kafasından. Pencerelerinde begonyalar açmış küçük beyaz evden hiçbir şey kalmadı belleğinde. Şimdi, yeniden, eskiden olduğu gibi, çevresine hiç bakmadan hızla sürüyor arabasını. Yeniden, iki yeri birbirine bağlayan uzaklıklar, işlerini yavaşlatan birer engel haline dönüşüyor.

18

Az önce ektiği polis arabası, evinin önünde park etmiş. İki adam az ötede bekliyor.

Arabasını polis arabasının arkasına park ederek iniyor arabadan. Polisler, kaçışı sanki kendilerini çok eğlendiren bir çocuk oyunuymuş gibi, neredeyse neşeyle gülümsüyorlar. Önlerinden geçerken, saçları maşayla kıvrılmış, kalın boyunlu adam gülmeye başlıyor ve başıyla bir işaret yapıyor. Mirek bu yakınlık gösterisinden kaygı duyuyor, çünkü bu davranış şimdi aralarında çok daha içli dışlı bir yakınlığın kurulmuş olduğunu gösteriyor.

Aldırmazmış gibi davranarak geçiyor önlerinden, eve giriyor. Kapıyı anahtarıyla açıyor. Önce oğlunu görüyor. Bakışlarında yoğun bir heyecan egemen.

Tanımadığı gözlüklü bir adam yaklaşıyor yanına ve kimliğini uzatıyor: "Savcının arama iznini görmek ister misiniz?"

"Evet."

İçerde tanımadığı iki kişi daha var. Biri, üstünde kitap-

ların, defterlerin, kâğıtların yığılmış olduğu çalışma masasının önünde, ayakta duruyor. Öteki, masanın gerisinde oturmuş, birincisinin söylediklerini bir kâğıda yazıyor.

Gözlüklü adam, göğüs cebinden katlanmış bir kâğıt çıkararak uzatıyor Mirek'e. "Bakın, işte arama kararı, orada –iki adamı gösteriyor– sizin için, el konulanların listesini hazırlıyorlar."

Yerde kitaplar, kâğıtlar darmadağın; yüklüğün, dolapların kapıları açılmış, mobilyalar duvardan uzaklaştırılmış.

Çalışma masasının başında iki adam el konulan eşyanın listesini çıkarıyor: Mirek'in dostlarının mektupları, Rus işgalinin ilk günlerine ait belgeler, siyasal durumu inceleyen notlar, toplantı tutanakları ve birkaç kitap.

Gözlüklü adam, "Dostlarınıza karşı pek saygılı değilsiniz," diyor Mirek'e ve bir baş hareketiyle el konulan eşyayı gösteriyor.

Mirek'in oğlu, "Bunların içinde Anayasa'ya aykırı hiçbir şey yok," diyor ve Mirek bu sözlerin kendisine ait olduğunu, Mirek'in sözleri olduğunu biliyor.

Gözlüklü adam, Anayasa'ya aykırı olup olmadığına mahkemenin karar vereceğini söylüyor.

19

Dışarıya sığınmış olanlarla (yüz yirmi bin kadar) susturulmuş ve işlerinden uzaklaştırılmış olanlar (yarım milyon kadar) sisler içinde uzaklaşan bir tören alayı gibi gözden yitiyorlar, görünmez oluyor ve unutuluyorlar.

Ama cezaevi, dört yanı duvarlarla çevrilmiş bile olsa, tarihin en iyi aydınlatılmış bir sahnesidir.

Uzun zamandan beri biliyor bunu Mirek. Bir yıldır, cezaevi düşüncesi, karşı konulmaz bir biçimde çekiyor onu. Herhalde Flaubert de, Madam Bovary'nin intiharı

düşüncesine karşı böylesine bir çekim duymuştur içinde. Doğrusu Mirek, yaşam romanı için bundan daha iyi bir son düşleyemezdi.

Saf ve tertemiz bir ülkünün geride tek başına ve tertemiz kalabilmesi için yüz binlerce yaşamı silip atmak istiyorlardı. Ama bu ülkünün üstünde Mirek'in gövdesi bir leke gibi kalacaktı. Tıpkı, Gottwald'ın başındaki Clementis'in kürk şapkası gibi.

Mirek'e el konulan eşyanın listesini imzalattılar ve oğluyla birlikte kendilerini izlemesini emrettiler. Bir yıllık gözetimden sonra duruşması yapıldı. Mirek altı, oğlu iki ve arkadaşlarından on kadarı bir yılla altı yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldılar.

İkinci bölüm

ANNE

1

Bir zamanlar Markéta kaynanasını sevmezdi. O sıralar, (kayınpederinin sağlığında) Karel'le birlikte kaynanasının yanında oturuyorlardı; her gün kadının alınganlığı ve hırçınlığıyla didişmek zorunda kalıyordu. Karıkoca buna daha çok dayanamadılar ve taşındılar. O günden sonra, *anneden olabildiğince uzakta durmak* ilkesini kabul ettiler. Ülkenin öbür ucunda başka bir kente yerleştiler ve böylece Karel'in yakınlarını ancak yılda bir kez görebilir oldular.

Derken, günün birinde Karel'in babası öldü ve anne yalnız kaldı. Onu babanın cenaze töreninde gördüklerinde, öyle zavallı ve düşkün bir haldeydi ki, sanki eskisine göre ufalmış gibi geldi ikisine de. Her ikisinin de dillerinin ucuna kadar geldi: *Anne, artık yalnız kalamazsın, gel bizim yanımızda otur,* demek.

Bu tümce kafalarında yankılanıp durdu ama söylemediler. Kaldı ki, cenaze töreninin ertesi günü yaptıkları üzüntülü bir gezinti sırasında, anne, zavallı ve düşkün haline karşın, beklenmedik bir şiddetle, onları, başından beri kendisine haksızlık etmiş olmak ve bunu kabul etmemekle suçladı.

Trene bindikten sonra, Karel, Markéta'ya, "Hiçbir şey onu değiştiremez," dedi. "Üzülesi bir şey ama, benim için

aynı ilke her zaman geçerli: Anneden uzak kalmak gerek."

O zamandan sonra yıllar geçti ve anne gerçekten de hep aynı kaldı. Ne var ki bu arada herhalde Markéta'da bir değişiklik olmuştu, çünkü birden, annenin kendilerine yaptıklarının, aslında hiç de önemsenecek şeyler olmadığı izlenimine kapıldı. Onun bağırıp çağırmalarına fazla önem vererek asıl büyük yanlışlığı kendisi yapmıştı. Onu, bir çocuğun bir yetişkine bakış açısından değerlendirmişti, oysa şimdi roller değişmişti. Şimdi yetişkin olan Markéta'ydı ve bu büyük uzaklıkta, anne ona küçük ve savunmasız bir çocuk gibi görünüyordu. Artık anneye karşı sabırlı ve anlayışlı davranmaya karar verdi, hatta düzenli bir biçimde mektuplar yazmaya başladı. Yaşlı kadın da bu duruma çabucak alıştı, o da özenerek yanıtlamaya başladı Markéta'nın mektuplarını, öyle ki, bu mektupların yalnızlığını dayanılır kılan tek şey olduğunu belirterek daha sık yazmasını ister oldu.

Bir süredir, Karel'in babasının cenaze töreni sırasında akıllarına gelmiş olan tümce yeniden kafalarını kurcalamaya başlamıştı. Ama yine, gelinin iyilik etme girişimini dizginleyen oğul oldu, öyle ki *anne, gel bizimle otur,* diyecekleri yerde, onu bir haftalığına çağırmakla yetindiler.

Paskalya'ydı ve on yaşındaki oğulları, okulla birlikte tatile gitmişti. Pazara ise, Eva'yı bekliyorlardı. Bütün haftayı anneleriyle birlikte geçirmeyi çok istiyorlardı ama onun bu nedenle, pazar günü dönmesi gerekirdi. "Bir hafta kal bizimle, önümüzdeki cumartesiden öbür cumartesiye sekiz gün," diye haber yolladılar; "pazar günü meşgulüz, başka yere gideceğiz." Daha açık bir şey söylemek istemediler, çünkü ona Eva'dan söz etmeyi canları çekmiyordu pek. Karel, annesine telefonda iki kez daha yineledi: "Önümüzdeki cumartesiden öbür cumartesiye. Pazar sabahı biz gitmek zorundayız." Anne de, "Tabii çocuklarım, çok naziksiniz, siz ne zaman isterseniz o zaman

giderim, bilirsiniz. Benim tek istediğim, yalnızlığımdan biraz olsun kurtulmak," diye karşılık vermişti.

Ancak cumartesi akşamı, Markéta, ertesi sabah saat kaçta kendisini istasyona götürmelerini istediğini sorduğu zaman, anne hiç duraksamadan ve açık açık, pazartesi günü gideceğini söyledi. Markéta şaşkın şaşkın yüzüne bakınca da ekledi: "Karel bana pazartesi akşamı meşgul olduğunuzu ve gideceğinizi söyledi, onun için pazartesi sabah benim gitmem gerek."

Markéta, kuşkusuz, *anne yanılıyorsun, biz yarın gidiyoruz*, diye yanıtlayabilirdi onu, ama buna cesaret edemedi. O anda gidecekleri yeri uydurmayı başaramadı. Bahanelerini iyi uyduramamış olduklarını görünce de bir şey söyleyemedi ve kaynanasının pazar günü de yanlarında kalması fikrini kabul etti. Kaynanasının yattığı oğullarının odasının evin ta öbür ucunda olduğunu ve kendilerini rahatsız etmeyeceğini düşünerek pek oralı olmadı. Hatta Karel'e, biraz da sitemle, "Rica ederim, ona karşı kötü davranma. Bak şu zavallının haline. Onu böyle görmek bile insanın yüreğini parçalıyor," dedi.

2

Karel sesini çıkarmadan omuz silkti. Markéta haklıydı; anne gerçekten çok değişmişti. Her şeyden hoşnutluk duyuyor, yapılan her şeyi minnetle karşılıyordu. Bir hiç için ne zaman tartışmaya başlayacaklarını boşuna bekliyordu.

Geçen gün, bir gezinti sırasında, anne uzaklara bakmış ve şöyle demişti:

"Şu ilerideki bembeyaz evli köy de neresi?"

Onun köy sandığı bir direk yığınından başka bir şey değildi. Gözleri iyice zayıflayan annesine acımıştı o zaman Karel.

Ama, bu görme noksanlığı daha ciddi bazı şeyleri içeriyor gibiydi. Örneğin kendilerine büyük görünen ona küçük görünüyor, onun direk sandığı ise ötekilere evler gibi görünüyordu.

Gerçekte bu, annenin huyu açısından pek yeni bir şey değildi. Aradaki fark şuydu ki, eskiden bu kendilerini kızdırırdı. Örneğin bir gece bir büyük komşu ülkenin tankları ülkelerini işgal etmişti. Bu öyle bir şok, öyle ürkütücü bir olaydı ki, uzun süre kimse başka bir şey düşünemez olmuştu. Ağustostaydılar ve bahçelerinde armutlar olgunlaşmıştı. Bir hafta önce, anne, armutları toplaması için eczacıyı davet etmişti. Ama eczacı gelmediği gibi özür bile dilememişti. Anne bir türlü bağışlamamıştı adamı ve bu davranışı, Karel'le Markéta'yı çileden çıkarmıştı. Çıkışmışlardı kadına: "Herkes tankları düşünüyor, sense armutlardan başka bir görmüyorsun!" Daha sonra da onun çingeneliklerini düşünerek başka kente taşınmışlardı.

Ne var ki, tanklar gerçekten de armutlardan daha mı önemliydi? Zaman geçtikçe Karel, bu sorunun yanıtının hep düşündüğü kadar açık olmadığını anlamaya, annesinin görüşüne karşı gizli bir sempati duymaya başlamıştı. Annesinin açısından bakınca, ön planda kocaman bir armut ve ötelerde, uzakta ve gerilerde, Tanrı'nın bir zavallı yaratığı gibi öyle pek de büyük olmayan ve her an uçup gidecek, gözlerden saklanacak bir tank duruyordu. Evet, gerçekte anne haklıydı. Tank, yok olup gidecek bir nesneydi, armutsa sonsuza kadar vardı.

Önceleri anne, oğlu hakkında her şeyi öğrenmek ister ve onun yaşamından bir şeyler gizlediğini anladığı zaman öfkelenirdi. Bu yüzden, bu gelişinde onu hoşnut etmek için, neler yaptıklarından, başlarına neler geldiğinden, ilerisi için neler yapmayı planladıklarından söz ettiler ona. Ama, çok geçmeden fark ettiler ki, anne, salt on-

ları kırmamak için söylediklerini dinliyor, konuşmayı ilk fırsatta, yokluğu sırasında bakması için komşusuna emanet ettiği köpeğine getiriyordu.

Önceleri, Karel bu davranışı, bencilliğin ve çingeneliğin bir belirtisi olarak kabul ediyordu, oysa şimdi hiç de öyle olmadığını biliyordu. Düşünemeyecekleri kadar uzun bir zaman geçmişti aradan. Anne, analığın otoritesini bir yana bırakmış ve bambaşka bir dünyada yaşamaya başlamıştı. Bir başka sefer, yine bir gezinti sırasında fırtınaya tutulmuşlardı. Annelerini, biri bir kolundan, öbürü öteki kolundan tutarak hemen hemen taşırcasına götürmek zorunda kalmışlardı, yoksa rüzgâr alıp götürebilirdi onu. Karel, kollarında annesinin ne kadar hafif olduğunu heyecanla fark etmişti. Anlıyordu ki, annesi artık başka yaratıkların dünyasına aitti: daha küçük, daha hafif ve rüzgârın kolayca sürükleyebileceği bir yaratık.

3

Eva öğle yemeğinden sonra geldi. Onu istasyondan almaya Markéta gitmişti, çünkü Markéta onu kendi dostu sayıyordu. Markéta, Karel'in kadın arkadaşlarını sevmezdi. Ama Eva ile durum farklıydı. Çünkü Markéta onunla, Karel'den önce tanışmıştı.

Bu, aşağı yukarı altı yıl önce olmuştu. Markéta, Karel ile bir kaplıca kentinde dinlenmekteydi. İki günde bir saunaya gidiyordu. Odada, kan ter içinde öbür kadınlarla birlikte bir tahta sırada oturuyordu. İçeriye iri yapılı, çırılçıplak bir kızın girdiğini gördü. Birbirlerini tanımadıkları halde karşılıklı birbirlerine gülümsediler ve bir süre sonra genç kadın Markéta'ya yaklaşarak konuşmaya başladı. Öylesine açık bir davranışı vardı ki, onun bu sevgi gösterisi Markéta'yı minnettar etti. Kısa zamanda dost oldular.

Markéta'nın Eva'da en hoşuna giden şey, onun kendine özgü çekiciliğiydi: öyle hemencecik kendisiyle konuşmaya başlaması gibi. Sanki, saunada daha önceden buluşmayı kararlaştırmışlar gibi. Üstelik, alışılmış olduğu ya da âdet olduğu üzere, konuşmayı, saunadan, saunanın sağlığa yararlı olduğundan, iştah açtığından söz ederek uzatacak yerde; hemen, tıpkı, gazetelere küçük ilanlar vererek kendilerine bir eş arayanların yaptığı gibi, kim olduğundan, ne yaptığından söz etmeye başlamıştı.

Eva'nın kendi sözcüklerine göre, kimdi Eva? Eva, sevimli bir erkek avcısıydı. Ama, erkeklerin peşinde evlenmek için koşuyor değildi. Tıpkı, erkeklerin kadınları tavlamaları gibi o da erkekleri tavlıyordu. Aşk diye bir şey yoktu onun için. Yalnız dostluk ve cinsellik söz konusuydu. Bu yüzden pek çok can dostu vardı: Erkekler, onun evlenmek isteyeceğinden, kadınlar da kocalarını ellerinden alacağından korkmuyorlardı çünkü. Hoş, bir gün evlenecek bile olsa, kocası onun için, her şeyi yapmasına göz yumacağı ve kendisinden hiçbir şey istemeyeceği bir dost olacaktı sadece.

Bütün bunları Markéta'ya açıkladıktan sonra, Markéta'nın çok güzel yapılı biri olduğunu, buna pek az rastlandığını ve Eva'ya inanmak gerekirse, pek az kadının böylesine güzel bir bedene sahip olduğunu ileri sürdü. Bu övgüyü yaparken öylesine doğal bir biçimde davranmıştı ki, bu beğeniyi bir erkek göstermiş olsa Markéta bu kadar hoşnutluk duymazdı. Bu kız başını döndürüyordu. Kendisini içtenlik dünyasına girmiş gibi hissediyordu. Eva'ya iki gün sonra yine saunada buluşmak üzere randevu verdi. Daha sonra Eva'yı Karel'e de tanıştırdı, ama Karel bu dostlukta her zaman bir üçüncü kişi olarak kaldı.

İstasyondan çıkarlarken Markéta suçlu suçlu, "Kaynanam bizde konuk," dedi. "Seni yeğenim diye tanıtacağım. Umarım bu seni rahatsız etmez."

"Tam tersine," dedi Eva ve Markéta'dan, ailesi hakkında kendisine biraz bilgi vermesini istedi, yeğen rolü oynayabilmesi için.

4

Anne, gelininin ailesiyle hiçbir zaman fazla ilgilenmiş değildi, ama yeğen, teyze, torun gibi sözcükler, içini ısıtıyordu: Bunlar, aile kavramının güzel dünyasını oluşturuyordu.

Ve ne zamandan beri bildiği bir şeyi doğrulayan yeni bir davranışla karşılaşıyordu: Oğlu, ıslah olmaz bir kaçıktı. Onunla aynı zamanda bir başka hısımlarının bulunması anneyi ne diye rahatsız etsindi? İstedikleri gibi gevezelik etmek için yalnız kalmak istemelerini anlıyordu, ama bu kendisini bir gün önceden kapı dışarı etmeleri için haklı bir neden değildi ki. Bereket versin, onlara nasıl davranmak gerektiğini biliyordu. Böylece, hangi gün gitmesi gerektiğini yanlış hatırlamış gibi davranıvermişti ve zavallı Markéta'nın pazar sabahı gitmesi gerektiğini söylemeyip kıvrandığını görünce de neredeyse makaraları koyverecekti.

Elbette, onların eskisine göre çok daha nazik davrandıklarını kabul etmek gerekiyordu. Birkaç yıl önce olsaydı, Karel, acımasızca gitmesi gerektiğini söylerdi. Üstelik, bu küçük hile ile onlara büyük bir hizmette de bulunmuştu. Hiç değilse, bir kez olsun, annelerini gereksiz yere bir gün önceden yalnızlığa yolladıkları için kendilerini suçlu hissetmeyeceklerdi.

Kaldı ki, bu yeni akrabayla tanışmaktan da hoşnuttu. Çok nazik bir kızcağızdı. (Ona nasıl da birisini anımsatıyordu, ama kimi?) İki saat boyunca, sorularına karşılık vermesi gerekmişti kızın. Genç kızlığında saçlarına nasıl biçim verirdi? Örerdi. Öyle ya, o sıralar Avusturya-

Macaristan egemenliği altındaydılar. Başkent Viyana'ydı. Annenin okulu bir Çek okuluydu ve o zamanlar anne bir yurtseverdi. Sonra birden, onlara eskiden söyledikleri yurtsever şarkılardan birkaçını söylemek istedi. Ya da şiirler okumak. Daha birçoğu belleğindeydi. Savaştan hemen sonra (tabii, 1914 savaşından sonra, 1918'de, Çekoslovakya Cumhuriyeti kurulduğu zaman. Şu işe bak, yeğen hanım Cumhuriyet'in ne zaman ilan edildiğini bilmiyordu!) Anne, okulun bir töreninde bir şiir okumuştu. Avusturya İmparatorluğu'nun yıkılışını kutluyorlardı. Bağımsızlığı kutluyorlardı. Ve düşünebiliyor musunuz, birdenbire, son dörtlüğe geldiğinde şaşırmıştı, sonunu anımsaması olanaksızdı. Susuyor, alnından terler boşalıyordu, utancından öleceğini sanıyordu. Ve hiç beklenmedik bir sırada, herkes var gücüyle alkışlamaya başlamaz mı! Herkes şiirin bittiğini sanmış, son dörtlüğün eksikliğini fark etmemişti. Ama, anne yine de utanç içinde kalmış, koşup yüznumaraya kapanmıştı. Okul müdürü kapıya kadar gelmiş, ağlamamasını, çıkmasını, büyük bir başarı kazandığını söylemişti.

Yeğen gülüyor, anne uzun uzun süzüyor onu:

"Bana birini anımsatıyorsunuz, kime benzediğinizi çıkaramıyorum bir türlü..."

"İyi ama, savaş bittiğinde sen okula gitmiyordun ki anne," diyor Karel.

"Okula gidip gitmediğimi herhalde ben bilirim!"

"İyi de, olgunluk sınavını savaşın son yılında vermiştin sen. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde."

Anne, öfkeyle, "Olgunluk sınavımı ne zaman verdiğimi bilirim herhalde," diye yanıtlıyor oğlunu, ama bunu söylerken de onun yanılmadığını biliyor. Doğruydu, olgunluk sınavını savaş bitmeden önce vermişti. İyi ama, savaştan sonra okulda yapılan bu tören nereden gelmişti aklına? Duraksıyor ve susuyor.

Bu kısa sessizlik sırasında, Markéta'nın sesi işitiliyor. Eva'ya bir şeyler söylüyor. Söylediklerinin, 1918'le de, annenin okuduğu şiirle de bir ilgisi yok.

Anne, anıları içinde, bırakılmış, belleğinin bu ani zayıflığı ve yakınlarının ilgisizliğiyle ihanete uğramış hissediyor kendini.

"Eğlenmenize bakın çocuklarım, gençsiniz, birbirinize anlatacak pek çok şeyiniz vardır." Birden beliren hoşnutsuzluğuyla torununun odasına gidip kapanıyor.

5

Eva, sorularıyla anneyi bunaltırken Karel ona heyecanlı bir sevgiyle bakıyordu.

Karel onu on yıldan beri tanıyordu ve hep işte böyleydi. Apaçık ve gözü pek. Onunla, birkaç yıl sonra karısının tanışması gibi, hemen hemen aynı biçimde çok çabuk tanışıp dost olmuşlardı. (O sıralar Markéta'yla birlikte henüz ana babasının evinde oturuyorlardı.) Bir gün bürosuna tanımadığı bir kadından bir mektup gelmişti. Kadın mektubunda, Karel'i görüp beğendiğini ve hemen yazmaya karar verdiğini, çünkü kuralların, hoşlandığı bir erkek söz konusu olduğunda kendisi için bir anlam taşımadığını yazıyordu. Karel'den hoşlanmıştı ve kendisi avcı bir kadındı. Pek çok deneyimi olan bir avcı. Aşk diye bir şeyi kabul etmiyordu. Yalnız dostluk ve cinsellik. Mektuba, kışkırtıcı pozda çekilmiş çırılçıplak bir kadın resmi eklenmişti.

Karel önce mektubu yanıtlamakta duraksamıştı. Bunun bir oyun olduğunu düşünmüştü. Ama, sonunda, karşı koyamadı. Genç kadına, mektubunda belirttiği adrese bir mektup göndererek onu bir arkadaşının garsoniyerine davet etti. Eva oraya çıkıp geldi. Uzun boylu, zayıftı ve ihmalci bir biçimde giyinmişti. Sanki büyükan-

nesinin giysilerini giymiş, iri yapılı yeniyetme bir kızdı. Karşısına geçip oturmuş ve bir adam hoşuna gitti mi, kuralları hiçe saymaktan çekinmediğini yinelemişti. Dostluktan ve cinsellikten başka bir şey kabul etmediğini de. Sıkıntısı ve çabası yüzünden belli oluyordu ve Karel, cinsel istekten çok kardeşçe bir yakınlık duymuştu ona karşı. Ama, daha sonra, her fırsattan yararlanmak gerektiğini düşünmüştü:

"Fevkalade," demişti onu güçlendirmek için, "birbiriyle karşılaşan iki avcı."

Genç kadının bitmek bilmez görünen itiraflarını keserek susturmuştu onu bu sözcüklerle. Eva hemen cesaretini yeniden bulmuş, bir çeyrek saattir tek başına ve kahramanca yüklendiği bir tuhaf durumun ağırlığından kurtulmuştu.

Karel, genç kadına, gönderdiği fotoğrafta çok güzel göründüğünü söylemiş, (bir kadın avcısının baştan çıkarıcı sesiyle) kendisini çıplak göstermekten kaçınıp kaçınmayacağını sormuştu.

Eva, basketbol oynadığını söylüyormuş gibi doğal bir biçimde, "Ben bir teşhirciyim," diye yanıtlamıştı sorusunu.

Karel, onu çıplak görmek istediğini söylemişti.

Şehvetle gerilmiş ve garsoniyerde bir pikap olup olmadığını sormuştu Eva.

Pikap vardı ama, Karel'in arkadaşı klasik müzikten başkasından hoşlanmıyordu. Bach, Vivaldi ve Wagner'in operalarından başka bir şey yoktu. Bir genç kadının Isolde'nin şarkısıyla soyunması Karel'e tuhaf gelmişti. Eva da hoşnut değildi bu plaklardan. "Burada pop müzik yok mu?" demişti. Hayır, pop yoktu. Başka çıkar yol bulamayınca, Karel pikaba Bach'ın bir piyano süitini koymak zorunda kalmıştı. Sonra, onu geniş açıdan görebilmek için odanın bir köşesine geçip oturmuştu. Ne var ki, mü-

ziğe uyarak bir süre kırıttıktan sonra, Eva bu müzikle soyunmasının olanaksız olduğunu söylemişti.

Karel, sesini yükselterek, sert bir biçimde yanıtlamıştı: "Gevezeliği bırak da soyun bakalım!"

Bach'ın Tanrısal müziği odayı dolduruyor ve Eva kalçalarını çalkalamayı sürdürüyordu. Bu müzikle her şey olabilirdi ama dans edilemezdi ve Eva'nın çabası çekilmez görünüyordu, sonunda kazağını çıkardı, ama külotunu çıkarıncaya kadar sanki sonsuza dek bekleyecekmiş gibi geldi Karel'e. Piyanonun sesi duyuluyor, Eva kesik kesik bir dans hareketi içinde kıvrılıp bükülüyor, Karel'e bakmaksızın giysilerini birbiri ardından çıkarıp atıyordu. Kendisini tümüyle kendisine ve hareketlerine vermişti, tıpkı güç bir parça çalan bir kemancı gibi gözlerini kaldırıp da dinleyicilerine bakarsa şaşırmaktan korkuyordu. Çırılçıplak kalınca, yüzünü duvara çevirmiş ve bir elini kalçalarının arasından geçirerek önünü kapatmıştı. Ama, bu arada Karel de soyunmaya başlamıştı. Heyecan içinde, kendi kendini tatmin etmekte olan genç kadının sırtına bakıyordu. Enfes bir görünümdü bu ve o günden beri Eva'ya tutkun oluşunda şaşılacak bir şey yoktu.

Ayrıca, Karel'in Markéta'ya karşı duyduğu aşkı kıskanmayan tek kadındı o. "Karın kendisini sevdiğini anlamalı ama, senin bir avcı olduğunu ve bu avın kendisini tehdit etmediğini de bilmeli," demişti. "Ne var ki hiçbir kadın bunu anlamaz. Doğrusu erkekleri anlayan tek kadın yok bu dünyada," diye de eklemişti bir gün, sanki bu anlaşılmayan erkek kendisiymiş gibi. Sonra da Karel'e, Markéta'ya yardım etmek için ellerinden geleni yapmalarını söylemişti.

6

Annenin kapandığı çocuk odası salondan ancak altı metre kadar uzaklıktaydı ve arada incecik iki duvar vardı. Annenin gölgesi her an üzerlerinde gibiydi ve Markéta kendisini bunalmış hissediyordu.

Neyse ki Eva gevezeydi. Uzun süredir birbirlerini gördükleri yoktu ve bu arada bir sürü şey olmuştu: Başka bir kente gidip yerleşmişti, Eva'da yeri doldurulamayacak bir arkadaşlık bulan, kendisinden yaşlı bir adamla evlenmişti. Biliyoruz ki, Eva arkadaşlık için canını verirdi ama, bencillik ve isteri saydığı aşkı kabul etmezdi. Yeni bir işe girmişti. İyi para kazanıyordu; ama soluk alacak bile zamanı yoktu. Yarın sabah işine dönmesi gerekiyordu. Markéta dehşete düşmüştü: "Nasıl? Yani ne zaman gitmek istiyorsun?"

"Sabah beşte bir tren var."

"Aman Tanrım, o zaman sabah dörtte kalkman gerek, ne korkunç!" Markéta o anda, öfke değilse bile Karel'in annesinin kendileriyle birlikte bulunmasından büyük bir acı duymuştu içinde. Çünkü Eva uzakta oturuyordu, çok az vakti vardı, yine de bir pazarını Markéta'ya ayırmıştı; oysa Markéta, gölgesi hep üzerlerinde olan kaynanası yüzünden kendisini istediği gibi ona veremiyordu.

Markéta'nın bütün sevinci uçup gitmişti ve aksilikler hiçbir zaman tek başına gelmediği için, bir de telefon çalmaya başlamıştı. Karel telefonu açtı. Sesinde bir duraksama, kısa kısa ve iki anlamlı yanıtlarında kuşkulu bir tavır vardı. Markéta'ya, kocası, sözlerinin gerçek anlamını gizlemek için sözcüklerini özenle seçiyormuş gibi geldi. Kocasının bir kadınla randevulaşmakta olduğundan emindi.

"Kimmiş?" diye sordu kocasına. Karel, telefondaki kadının komşu bir kentte oturan bir meslektaşı olduğunu

ve gelecek hafta bir konuyu tartışmak için buraya geleceğini söyledi. O andan sonra Markéta tek söz söylemedi.

Kıskanç mıydı?

Yıllar önce, aşklarının ilk döneminde, hiç kuşkusuz. Ancak aradan yıllar geçmişti ve şimdi kıskançlığın bir alışkanlık sorunu olduğunu düşünüyordu.

Başka türlü söyleyelim: Bütün aşk ilişkileri, birbirlerini sevenlerin aşklarının ilk haftalarında düşüncesizce kabul ettikleri yazılı olmayan anlaşmalara dayanır. Henüz bir çeşit düş içindedirler, aynı zamanda, bilmeden, tartışma kabul etmeyen bir hukukçu gibi, sözleşmelerinin en ince ayrıntılarını bile saptamaktadırlar. Ey âşıklar, bu tehlikeli ilk günlerde çok ihtiyatlı olmalısınız! Kahvaltısını yatağına götürecek olursanız, artık hep öyle yapmak zorunda kalırsınız, yoksa, sevgisizlik ve ihanetle suçlanırsınız.

Aşklarının ilk haftalarından başlayarak, Karel ile Markéta, aralarında, Karel'in sadık kalmayacağını, Markéta'nın bunu kabul edeceğini, ancak Markéta'nın gözdelik hakkının bulunacağını ve Karel'in onun önünde suçluluk duyacağını kabul edip kararlaştırmışlardı. Markéta'dan başka kimse gözde olmanın ne kadar hüzün verici bir şey olduğunu bilemezdi. O öteki kadınların hepsinden üstündü, ama daha iyisi bulunmadığı için.

Elbette Markéta da bu telefon konuşmasının tek başına bir önem taşımadığını biliyordu. Ancak önemli olan bu konuşma değil, bu konuşmanın taşıdığı anlamdı. Bunun anlamı, özlü açıklığıyla, bütün yaşamının öyküsüydü: Markéta ne yapıyorduysa, Karel için, Karel yüzünden yapıyordu. Annesiyle ilgileniyor, onu en iyi arkadaşıyla tanıştırıyordu. En iyi arkadaşını ona armağan olarak sunuyordu. Salt onun için ve onun keyiflenmesi için. Peki niye yapıyordu bütün bunları? Ne diye kendine eziyet ediyordu? Sisyphos'un kayasını itmesi gibi? O ne yapar-

sa yapsın, Karel'in aklı başka yerdeydi. Başka kadınlarla buluşuyor ve durmadan ondan kaçıyordu.

Liseye gittiği sıralarda, baş edilmez, isyancı, aşırı yaşam dolu bir kızdı. Yalnız yaşlı matematik öğretmeni ona takılmaktan çok hoşlanırdı. "Markéta, size kimse gem vuramaz. Şimdiden kocanız olacağa acıyorum," derdi. Markéta gururla gülerdi, bu sözler ona hayırlı bir kehanet olarak görünürdü. Ve birden, nasıl olduğunu anlamadan, kendisini, beklediklerinin, iradesinin ve istediklerinin tam tersi bir rolde buluvermişti. Ve bütün bunlar, Karel ile anlaşmasını yaptığı o ilk haftada, yeterince dikkatli davranmamış olmasından ileri geliyordu.

Öyle, her zaman öteki kadınlardan daha iyi olmak hiç de eğlendirici gelmiyordu ona. Birden evliliğinin geçmiş yılları onu çok ağır bir yükmüş gibi ezmeye başlamıştı.

7

Markéta gitgide somurtuyor ve Karel'in yüzünden kızgınlığı okunuyordu. Eva paniğe kapılmıştı. Onların evliliklerinin mutluluğundan kendisini sorumlu hissediyor ve odayı saran bulutları dağıtmak için durmadan konuşuyordu.

Ne var ki bu, gücünün üstünde bir görevdi. Karel, karısının bu kez haksızlığı açıkça görülen davranışından dolayı isyan halindeydi ve inatla susuyordu. Markéta içindeki acılığı örtemediği gibi kocasının öfkesine de daha fazla dayanamadığından mutfağa gitmek üzere kalktı.

Eva, üçünün de nicedir bekledikleri böyle bir geceyi berbat etmemesi için Karel'i kandırmaya boşuna çaba gösterdi. Karel'in gözü bir şey görmüyordu.

"Bir an gelir ki artık sürdüremeyeceğini anlarsın.

Artık yoruldum. Durmadan şundan ya da bundan ötürü suçlanıyorum. Artık kendimi durmadan suçlu hissetmek beni ilgilendirmiyor. Hem de böylesine aptalca bir şey için. Hayır, artık onu görmek istemiyorum. Kesin olarak!" Dönüp dönüp aynı şeyleri söylüyor ve Eva'nın yalvaran bir eda ile yinelediği arabulucu sözleri dinlemek istemiyordu.

Sonunda Eva da, onu yalnız bırakıp mutfağa sığınmış olan Markéta'nın yanına gitmek zorunda kaldı. Markéta, olmaması gereken bir şeyin olduğunu biliyordu. Eva, bu telefon konuşmasının kuşkularını haklı gösterecek bir şey olmadığına onu inandırmak için boşuna çaba harcadı. Markéta da bu kez haklı olmadığını biliyordu içinden, yine de, "Ama artık bunu sürdürmem olanaksız," diye karşılık verdi arkadaşına. "Her zaman aynı şey. Yıllardan, aylardan beri hep iyi yürekli kadınlar söz konusu ve yalanlar. Artık yorulmaya başladım. Yoruldum. Artık yeter!"

Eva, ikisinin de aynı derecede inatçı olduklarını anlamıştı. Ve buraya gelirken aklına gelmiş olan ve dürüstlüğü başlangıçta ona biraz kuşkulu görünen düşüncenin iyi bir düşünce olduğuna karar verdi. Onlara yardım etmek istiyorsa, kişisel bir girişimde bulunmaktan çekinmemesi gerekirdi. İkisi de birbirlerini seviyorlardı, ancak, biri sırtlarındaki yükü kaldırmak için onlara yardım etmeliydi. Birinin onları kurtarması gerekliydi. Buraya gelirken düşündüğü şey salt kendi çıkarı için değildi (evet, hiç kuşkusuz bu önce onun çıkarına yarayacaktı ve işte bu yüzden biraz canı sıkılıyordu, çünkü dostlarına karşı bencil davranmak istememişti hiçbir zaman), aynı zamanda Markéta ve Karel'in çıkarı içindi de.

"Peki ne yapmam gerek?" diye sordu Markéta.

"Git yanına, surat asmamasını söyle."

"Onu görmeye katlanamam. Olanaksız bu!"

"Öyleyse gözlerini yere indir. Böylesi daha heyecan verici olur."

8

Gece kurtulmuştu. Markéta ciddi ciddi bir şişe aldı ve olimpiyatlarda, son yarışmanın başlangıç işaretini veren biriymiş gibi, törensel tavırlarla açması için Karel'e uzattı. Şarap üçünün bardağını doldururken, Eva, omuzlarını oynata oynata pikaba doğru gitti ve bir plak seçti; sonra müziğin ritmine uyarak (bu kez Bach değil Duke Ellington'un bir parçasıydı çalan), odanın içinde dolaşmaya başladı.

Markéta, "Anne uyuyor mu dersin?" diye sordu kocasına.

"Bence en akıllıcası, gidip iyi geceler dilemek olur," dedi Karel.

"İyi geceler dilemeye gidersek yine gevezeliğe başlar ve bir saatimiz daha ziyan olur. Eva'nın sabah erken kalkmak zorunda olduğunu biliyorsun."

Markéta, zaten yeterince zaman yitirdiklerini düşünüyordu ve anneye iyi geceler dilemek yerine, Eva'yı elinden tutarak banyoya götürdü.

Karel odada Ellington'un müziğiyle baş başa kaldı. Anlaşmazlık bulutlarının dağılmış olmasından hoşnuttu, ama bu geceden bir şey beklediği de yoktu. Bu küçük telefon olayı ona bugüne kadar kabul etmek istemediği bir gerçeği göstermişti. Yorulmuştu artık, canı bir şey istemiyordu.

Bundan yıllarca önce, Markéta, Karel'e o kadar kıskandığı metreslerinden biriyle hep birlikte sevişmelerini önermişti. O anda bu üçlü sevişme önerisi ona öylesine tahrik edici görünmüştü ki başı dönmüştü. Oysa, birlikte geçirdikleri gece ona hiçbir hoşnutluk vermemişti. Tam

tersine korkunç bir çaba göstermesi gerekmişti. İki kadın, önünde birbirlerine sarılıyor, öpüşüyorlardı ama, bir an bile, onun hangisine daha çok kendisini verdiğini, hangisiyle daha ilgili olduğunu anlamak için birbirlerini dikkatle gözetleyen iki rakip olmaktan kurtulamıyorlardı. Her sözünü dikkatle tartıyor, her okşayışını ölçüyor ve bir âşıktan çok, titiz bir dikkatle hareket eden, ince, kibar ve dürüst bir diplomat gibi davranmak zorunda kalıyordu. Herhalde, hiç de başarılı olamamıştı. Önce, sevişmelerinin orta yerinde metresi gözyaşları içinde su koyvermiş, sonra da Markéta derin bir suskunluğa gömülmüştü.

Şayet Markéta'nın, karıkoca arasında uyarıcının kendisi olduğunu kabul ederek, bu küçük eğlenceyi salt şehvet özlemiyle istediğine inanabilmiş olsaydı, iki kadınla sevişmek ona daha çok zevk verebilirdi. Oysa, daha baştan karıkoca arasında, en kötünün Karel olacağı kararlaştırılmıştı bir kez ve bu girişimlerde, Karel, kendisi bakımından gerçekte acı bir özveri ve çok karılılık eğilimini yok etmek için giriştiği cömertçe bir çabadan ve üstelik bunu mutlu evlilik çarkını döndürmek için yapmış olmasından başka bir şey görmüyordu. Aşklarının ilk zamanlarında karısının kıskançlığıyla içinde açtığı yarayı hiçbir zaman fark etmiş değildi. Karısını başka bir kadının kolları arasında ne zaman görse, neredeyse diz çöküp bağışlanmasını dileyecek gibi olurdu.

Ama bütün şehvet oyunları bir cezalandırma yöntemi miydi?

Üçlü sevişme gerçekten hoş bir şey olsun istiyorsa, Markéta'nın bir rakiple karşı karşıya olduğu kaygısına düşmemesi gerektiğini düşünmüştü o zaman. Ona, Karel'i tanımayan ve kendisiyle ilgilenmeyen bir kadın bulup getirmeliydi. İşte bu yüzden Eva ile Markéta'nın saunada tanışmalarını düzenlemişti kurnazca. Plan başarılı olmuştu: İki kadın dost olmuşlardı, Karel'ın ırzına geçen,

onunla oynayan, onun sırtından eğlenen ve onu birlikte arzu eden iki müttefiktiler. Karel, Eva'nın, Markéta'nın ruhundan aşk korkusunu çıkarıp atmayı başaracağını ve böylece kendisinin de sonunda özgürlüğüne kavuşup bir suçlu olmaktan kurtulacağını ummuştu.

İyi ama Markéta'yı ne diye Eva'yla tanıştırmıştı sanki? Ne diye iki kadınla birden sevişmişti? Bütün bunları kimin için yapmıştı? Karel'den başka kim olsa, Markéta'yı şimdiye kadar, neşeli, şehvetli ve mutlu bir kız yapabilirdi.

Kendisini Sisyphos sanıyordu galiba.

Gerçekten mi? Sisyphos ile kendisini karşılaştıran Markéta değil miydi?

Gerçekte geçen yıllar karıkocayı ikizlere döndürmüştü, aynı sözcükleri kullanıyorlar, aynı şeyleri düşünüyorlar, aynı kaderi paylaşıyorlardı. Karşılıklı olarak, birbirlerine, öteki mutlu olsun diye, Eva'yı armağan edip duruyorlardı. İkisi de Sisyphos gibi kendi kayalarını ittiklerini sanıyorlardı. İkisi de yorgundu.

Banyodan su sesleri ve iki kadının gülüşmeleri işitiliyordu. Karel, şimdiye kadar istediği gibi yaşayamadığını, istediği kadınları elde edemediğini, elde ettiklerine istediği gibi sahip olamadığını düşündü. Kendi yaşamını kendisinin düzenleyebileceği, tek başına ve istediği gibi yaşayabileceği, tutkulu gözlerden ırak bir yerlere kaçmayı düşlüyordu.

Ve aslında, kendi yaşamını kendisinin yaşamak istediği de doğru değildi. Tek istediği sadece yalnız kalmaktı.

9

Markéta'nın, sabırsızlık göstererek hiç de akıllıca olmayan bir biçimde davranışı, anneye iyi geceler dilemeye gitmeyip onun uyuduğunu sanması büyük bir yanılgıydı. Oğlunun evine yaptığı bir ziyaret sırasında anne-

nin kafası her zamankinden iyi işlemeye başlamıştı ve bu gece özellikle daha bir telaşlıydı. Suç bu sevimli genç akraba kızdaydı, durmadan ona gençlik günlerinden birini anımsatıyordu. İyi ama kimdi bu?

Sonunda anımsamayı başardı. Nora! Evet, tıpatıp, aynı görünüş, aynı beden yapısı, aynı uzun güzel bacaklar.

Nora hiç de iyi yürekli ve alçakgönüllü biri değildi ve anne onun davranışlarından kaç kez güceniklik duymuştu. Ama, şimdi bunları düşünmüyordu. Onun için önemli olan, bir yarım yüzyıl öteden kendisine gençliğini anımsatan, gençliğinin bir parçasını birden karşısında bulmasıydı. Eskiden yaşamış olduğu her şeyin kendisiyle birlikte olduğu, yalnızlığında kendisini çevrelediği ve kendisiyle konuşmakta olduğu düşüncesiyle seviniyordu. Nora'yı hiçbir zaman sevmemişti ama ona burada rastlamaktan mutluydu; üstelik, anneye karşı çok saygılı davranan ve terbiyeli bir kişiliğe bürünmüş olarak çıkmıştı karşısına Nora.

Bunları düşünür düşünmez hemen ötekilerin yanına gitmek geçti içinden. Sonra tuttu kendini. Bugün burada kaldıysa bir hileyle olmuştu bu ve o iki kaçığın yeğenleriyle baş başa kalmak istediğini biliyordu. Pekâlâ, birbirlerine anlatsınlardı bakalım küçük sırlarını. Torununun odasında hiç de sıkılmıyordu. Örgüsü vardı, okuyacak kitabı vardı ve özellikle kafasında kendisini uğraştıracak bir şey bulunurdu her zaman. Karel aklını karıştırmıştı. Evet, haklıydı, açıktı bu, olgunluk sınavını savaş içindeyken vermişti. Yanılmıştı. Şiir okuma ve son dörtlüğünü unutma öyküsü en azından beş yıl öncesine ait bir anı olmalıydı. Gözyaşları içinde kendisini yüznumaraya kapatması ve okul yöneticisinin yüznumara kapısına gelip çıkması için ricada bulunuşu gerçekti. Ancak, o zaman daha on üç yaşındaydı ve olay Noel tatilinden önceki bir okul bayramı sırasında geçmişti. Sahnede süs-

lü bir çam ağacı vardı, küçükler Noel şarkıları söylemişlerdi, o da küçük bir şiir okumuştu. Son dörtlüğe gelince şaşırmış, nasıl bitireceğini bilememişti şiiri.

Anne belleğinin zayıflığından ötürü utanıyordu. Karel'e ne diyecekti? Yanılmış olduğunu kabul etmesi mi gerekiyordu? Herhalde kendisini yaşlı bunak bir kadın sayacaklardı. Evet, kendisine karşı naziktiler, ama çocuk yerine koydukları ve hiç sevmediği bir hoşgörüyle davrandıkları da gözünden kaçmıyordu. Şimdi Karel'e çok haklı olduğunu, bir Noel gecesi toplantısını siyasal bir toplantıyla karıştırmış olduğunu açıklayacak olursa, boyları birkaç santim daha uzayacak, o ise kendisini daha da küçülmüş hissedecekti. Hayır, hayır, onlara bu zevki vermeyecekti.

Onlara gidecek ve olayın doğru olduğunu, savaştan sonraki bir tören sırasında o şiiri okumuş olduğunu söyleyecekti. Olgunluk sınavını daha önce vermiş olduğu doğruydu ama, okul yöneticisi, onun ezberde en iyi öğrencileri olduğunu anımsayarak, eski öğrencisinden gelip bir şiir okumasını rica etmişti. Büyük bir onurdu bu: Ama anne buna layıktı. Bir yurtseverdi o. Onlar, savaştan sonra Avusturya-Macaristan'ın yıkılışının ne demek olduğunu nereden bileceklerdi! O sevinç! O şarkılar, o bayraklar! Ve yeniden, oğluyla gelinine gençlik günlerinden söz etmek için yanlarına gitme isteğini duydu içinde.

Üstelik, şimdi gidip onları bulmak zorunda olduğunu hissediyordu, hemen. Onları rahatsız etmeyeceğine söz vermişti, ama bu gerçeğin bir yanıydı sadece. İkinci yarısı, Karel'in savaştan sonra yapılan resmî bir okul törenine katılabileceğini anlamamış olmasıydı. Anne yaşlı bir kadındı ve belleği zaman zaman kendisine oyun ediyordu. Oğluna durumu hemen açıklayamamıştı, ama şimdi olayın nasıl geçtiğini anımsadığına göre, sorusunu unutmuş gibi davranamazdı. Doğru olmazdı bu. Gidip

bulacaktı onları (herhalde birbirlerine söyleyecekleri, o kadar da önemli olamazdı) ve özür dileyecekti: Rahatsız etmek istemezdi ve Karel olgunluk sınavını daha önce vermiş olduğu halde nasıl olup okulun resmî bir toplantısında şiir okumuş olduğunu sormamış olsaydı, dönüp yanlarına gelmezdi.

Derken bir kapının açılıp kapandığını duydu. İki kadın sesi işitti, sonra kapı yeniden açıldı. Sonra bir gülüşme ve akan bir su sesi. Kendi kendine genç kadınların şimdiden gece temizliği yaptıklarını düşündü. Eğer üçüyle biraz daha gevezelik etmek istiyorsa daha fazla gecikmemeliydi.

10

Annenin dönüşü, güleç bir tanrının Karel'e gülümseyerek uzattığı bir ele benziyordu. Bu gelişin zamanı ne kadar kötü seçilmişse, o kadar da denk geliyordu. Anne özür dilemeye vakit bulamadan Karel sıcak sorularla karşıladı onu, bütün öğleden sonra ne yapmıştı, kendini biraz hüzünlü bulmuyor muydu, neden onları görmeye gelmemişti?

Anne, gençlerin her zaman birbirlerine anlatacakları pek çok şey olduğunu ve yaşlıların onları rahatsız etmekten kaçınmayı bilmeleri gerektiğini söyledi.

O sırada iki genç kadının kahkahalarla kapıya doğru atıldıkları duyuldu. Önce Eva girdi içeri. Üstünde, cinselliğinin siyah tüylerinin bittiği yere kadar ancak ulaşan lacivert bir gecelik vardı. Anneyi görünce korktu, ama artık geri çekilmesi olanaksızdı, ona gülümsemekten ve odanın içinde, iyi gizleyemediği çıplaklığını saklamak için bir koltuğa gömülmek üzere yürümekten başka yapacak şey bulamadı.

Karel, Markéta'nın onun hemen arkasından gelece-

ğini biliyordu ve hiç kuşkusuz gece giysisiyle olacaktı. Aralarında kullandıkları özel sözlüğe göre, gece giysisi demek, boynunda bir inci gerdanlıkla belinde parlak kadife bir eşarptan başka şey giymemesi demekti. Onun içeri girmesini engellemesi ve annesini böyle bir dehşetten koruması gerektiğini biliyordu. Ama ne yapabilirdi? *Girme*, diye haykırması ya da *çabuk giyin*! *Anne burada*, demesi mi gerekirdi? Belki daha iyi bir çare bulunabilirdi Markéta'yı durdurmak için, ama Karel'in önünde düşünmesi için ancak birkaç saniye vardı ve bu süre içinde de aklına hiçbir şey gelmedi. Tam tersine, mutlu bir uyuşukluk içindeydi ve bu uyuşukluk bütün zekâsını etkisi altına almıştı. Hiçbir şey yapamadı ve Markéta, boynunda kolyesi ve belinde eşarbıyla çırılçıplak odanın eşiğinde göründü.

Tam o sırada anne Eva'ya doğru dönmüştü ve nazik bir gülümsemeyle "Herhalde yatmak istersiniz, sizi geciktirmek istemiyorum," diyordu. Gözucuyla Markéta'yı görmüş olan Eva, sanki sesiyle arkadaşının çıplak bedenini örtmek istercesine, hayır diye haykırdı sanki ve Markéta da sonunda durumu kavrayarak koridora doğru geri çekildi.

Az sonra bir bornoza sarılmış olarak yeniden içeri girince, anne, az önce Eva'ya söylediğini ona da söyledi: "Markéta, sizi geciktirmek istemiyorum. Herhalde hemen yatmak istersiniz."

Markéta "evet" demek üzereydi ki Karel neşeyle başını salladı: "Yok anne, bizimle birlikte olmandan çok hoşnutuz." Anne sonunda, onlara, 1914 savaşından sonra, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşü sırasında, okulda yapılan bir törende, okul yöneticisinin eski öğrencisinden gelip yurtsever bir şiir okumasını istemesi üzerine nasıl şiir okumuş olduğunun öyküsünü anlatabildi.

İki kadın annenin anlattıklarını işitecek halde değillerdi ama Karel büyük bir ilgiyle dinliyordu onu. Ancak bir gerçeği belirtmem gerek: Unutulan dörtlük öyküsü onu artık ilgilendirmiyordu. Bu öyküyü kim bilir kaç kez dinlemiş ve kaç kez unutmuştu. Onu ilgilendiren, annenin anlattığı öykü değil, öykü anlatan anneydi. Anneyle onun dünyası, üzerine yabanıl bir hayvan gibi, bir Rus tankının oturduğu kocaman armuta benziyordu. Okul yöneticisinin yumrukladığı tuvaletin kapısı ön plandaydı ve gerisinde iki genç kadının sabırsız tutkuları gizlenmişti.

Karel'in çok hoşuna gidiyordu bu. Eva ile Markéta'ya büyük bir zevkle bakıyordu. Geceliklerinin ve bornozlarının içinde çıplaklıkları tepinmekteydi. Karel, okul yöneticisi, okul, 1914 savaşı üstüne yeni sorular yöneltiyordu annesine ve sonunda, son dörtlüğünü unuttuğu yurtsever şiiri kendilerine okumasını rica etti.

Anne biraz düşündü ve yoğun bir dikkatle, on üç yaşındayken okulda söylediği şiiri okumaya başladı. Ancak bu yurtsever bir şiir değil, Noel ağacı ve Beytüllahim yıldızı üzerine birtakım dizelerdi, ancak bu ayrıntının kimse farkında değildi. Annenin kendisi de farkında değildi. Düşündüğü tek şey, son dörtlüğü bu kez anımsayıp anımsayamayacağıydı. Ama anımsadı, Beytüllahim'in yıldızı parıldıyor ve üç kral, İsa'nın beşiğinin bulunduğu ağıla geliyorlar. Bu başarısından ötürü heyecan içinde, gülüyor ve durmadan başını sallıyordu anne.

Eva alkışlıyordu. Ona bakarken, anne, odaya geri gelişinin asıl önemli nedenini anımsadı: "Karel, yeğeniniz bana kimi anımsatıyor biliyor musun? Nora'yı!"

11

Karel, Eva'ya baktı ve yanlış işittiğini düşündü: "Nora mı? Madam Nora mı?"

Çocukluk yıllarından anımsıyordu annesinin bu arkadaşını. İri yapılı, bir kraliçeyi andıran soylu yüzü ile çok güzel bir kadındı. Aşırı gururlu ve yanına yaklaşılmaz bir kadın olduğu için Karel onu sevmezdi ve gözlerini de üzerinden ayıramazdı. Onunla şu neşeli Eva arasında nasıl bir benzerlik olabilirdi?

"Elbette," diye yanıtladı anne. "Nora! Bir bakmak yeter. Şu iri yapı. Şu yürüyüş, hele şu yüz!"

"Biraz kalksana Eva!" dedi Karel.

Eva kısacık geceliğinin çıplak cinselliğini yeterince örteceğinden kuşkulu olduğundan kalkmakta duraksıyordu. Ama Karel öyle üsteledi ki sonunda boyun eğmek zorunda kaldı, ayağa kalktı; kolları bedenine sıkı sıkıya yapışıp çıplaklığını göstermemeye çalışarak gömleğini aşağıya doğru çekiştiriyordu. Karel onu dikkatle incelemekteydi ve birden onun gerçekten Nora'ya benzediğini düşündü. Gerçi bu, uzak ve zor kavranabilen bir benzerlikti, bir an pırıltı halinde belirip kayboluyordu, ama Karel bu benzerliği kabul etmek istiyordu, çünkü Eva'nın varlığında, güzel Madam Nora'yı sürüp giden bir gerçek olarak ve uzun uzun görmek istiyordu.

"Şimdi de sırtını dön," diye buyurdu.

Eva kısa geceliğinin altında çırılçıplak olduğunu düşünmekten kendini alıkoyamadığı için sırtını dönmekte duraksıyordu. Karel öyle üsteliyordu ki, sonunda anne bile karşı çıktı: "Kızcağız asker eğitimi yapmak zorunda değil ya canım!"

Karel diretiyordu: "Yo, yo, arkasını dönmesini istiyorum!" Eva sonunda dediğini yapmak zorunda kaldı.

Annenin gözlerinin çok zayıf olduğunu unutmayalım. Odun yığınlarını çardaklarla karıştırıyordu. Eva'yla Madam Nora'yı karıştırıyordu. Ne var ki, insan gözlerini biraz kıstı mı aynı şey olabilirdi ve Karel de pekâlâ, odun yığınlarını evlerle karıştırabilirdi. Bir hafta boyunca, an-

nesinin bu görme zayıflığına imrenip durmamış mıydı? Gözlerini yarı yarıya kapattı ve gözlerinin önünde eski zaman güzelliğini yeniden görür gibi oldu.

O güzellikten gizli ve unutulmaz bir izlenim kalmıştı belleğinde. Dört yaşında ancak vardı, annesi ve Madam Nora'yla bir kaplıca kentindeydiler (neresiydi bu kent, hiçbir fikri yoktu) ve onları, boş soyunma odasında beklemek zorundaydı. Orada, tek başına, askılara bırakılmış kadın giysileri arasında, sabırla bekliyordu. Derken endamlı ve çok güzel çırılçıplak bir kadın girmişti içeriye ve sırtını çocuğa dönerek, duvardaki askılığa doğru yönelmişti. Mayosu orada asılıydı. Madam Nora'ydı bu.

Bu sırtından gördüğü çıplak bedenin imgesi belleğinden hiçbir zaman silinmemişti Karel'in. Küçücüktü, ona aşağıdan yukarıya doğru, bir karıncanın bakış açısından bakıyordu, şimdi, beş metre yüksekliğindeki bir heykele başını kaldırıp bakışı gibi. Ona çok yakın ama sonsuz bir uzaklıktaydı. İki kat uzaklıktaydı. Zamanda ve mekânda. Ondan yüksekte duran bu beden, çok yüksek-lere çıkıyor ve sayısız yılların gerisinde kalıyordu. Bu çifte uzaklık dört yaşındaki oğlan çocuğunun başını döndürüyordu. Şu anda da aynı baş dönmesini büyük bir yoğunlukla duyuyordu Karel.

Hâlâ arkası dönük duran Eva'ya bakıyor, Madam Nora'yı görüyordu. Aralarında sadece iki metrelik ve bir-iki saniyelik bir uzaklık vardı.

"Anne, gelip bizimle sohbet etmene çok sevindik, ama sanırım bayanlar artık gidip yatmak istiyorlar," dedi.

Anne uysal ve çekingen, odadan çıkınca Karel, iki kadına Madam Nora'dan belleğinde kalan anıyı anlattı. Eva'nın önünde diz çöktü ve onu yine sırtından görmek için döndürdü ve yıllarca öncesinin küçük çocuğunun bakışlarının izini araştırdı.

Yorgunluğu birden yok olup gitmişti. Eva'yı yere

fırlattı. Eva yüzüstü yatmıştı, Karel ayaklarının ucuna çömeldi ve gözlerini bacakları boyunca kalçalarına doğru kaydırdı, sonra kadının üstüne atıldı ve ona sarıldı.

Eva'nın bedenine doğru bu atılışıyla, sonsuz bir zaman içinde, bir küçük oğlan çocuğunun çocukluktan yetişkinliğe doğru sıçrayışını yaşadığı duygusuna kapılmıştı. Ve daha sonra, Eva'nın üstünde gidip gelirken, sanki, çocukluktan yetişkinliğe, sonra çocukluğa gidip gelişe benzer bir devinim içinde olduğunu sandı. Bir kez daha o zavallı küçük çocuğun o kocaman kadın bedenine bakışıyla yetişkin erkeğin o bedene sarılıp onu egemenliği altına alışını, normal olarak ancak on beş santimetrelik gidiş gelişlerini otuz yıllık bir uzaklıkla eşdeğer bularak karşılaştırdı.

Her iki kadın da onun çılgınlığına boyun eğmekteydi. Madam Nora'dan Markéta'ya geçiyor, sonra yeniden Madam Nora'ya dönüyor ve ikisi arasında sürdürüyordu aşk oyunlarını. Bu uzunca süren uğraşıdan sonra bir süre dinlenmesi gerekti. Kendisini çok iyi hissediyordu, çok eskiden olduğu gibi güçlü buluyordu. Bir koltuğa çökmüş, karşısındaki geniş divana uzanmış bulunan iki kadını seyrediyordu. Bu kısa dinlenme sırasında, gözlerinin önündeki artık Madam Nora değil, iki eski dostu, yaşamının tanıkları olan Markéta ve Eva'ydı ve bu onda iki rakibine karşı birden iki ayrı satranç tahtası üstünde üstünlük sağlayan bir satranç oyuncusunun duyduğu izlenimin tıpkısını uyandırıyordu. Bu benzetme o kadar hoşuna gitti ki, yüksek sesle haykırmaktan kendini alamadı:

"Ben Bobby Fisher'im, ben Bobby Fisher'im!" Bir yandan da gülmekten kırılıyordu.

12

Karel kendisinin Bobby Fisher olduğunu haykırdığı sırada (ki Bobby Fisher o sıralarda, İrlanda'da yapılan dünya satranç turnuvasında şampiyonluğu kazanmıştı) Eva ile Markéta birbirlerine sıkı sıkı sarılmış halde divana uzanmışlardı ve Eva, arkadaşının kulağına fısıldamaktaydı: "Tamam mı?"

Markéta, arkadaşının isteğini kabul ettiğini söyledi ve dudaklarını Eva'nın dudaklarına yapıştırdı.

Bir saat önce ikisi de banyodayken, Eva, ondan, ziyaretine karşılık olarak bir gün kendisine gelmesini istemişti. Gerçi, onu Karel'le birlikte çağırmayı çok isterdi ama, kocası da, Karel de kıskanç insanlardı ve bir başka erkeğin bulunmasına katlanamıyorlardı.

O an, Markéta bu öneriyi kabul etmesinin olanaksız olduğunu düşünmüş ve gülmekle yetinmişti. Birkaç dakika sonra, Karel'in annesinin gevezelikleri şöylece kulağına eriştiği sırada, Eva'nın önerisi öylesine kafasına takılmıştı ki, hiçbir biçimde kabul edilebilecek gibi görünmemişti ona. Eva'nın kocasının hayaleti onlarla birlikteydi sanki.

Daha sonra, Karel, dört yaşında olduğunu söyleyerek haykırmaya başlayınca, ayaktaki Eva'ya aşağıdan bakmak için dört ayak olunca, kendi kendisine, kocasının söylediğinin doğru olduğunu, onun gerçekten yeniden dört yaşına döndüğünü ve çocukluğu içinde kendisinden uzaklaştığını ve Eva'yla birlikte bu olağanüstü etkili, sağlam, güçlü ve bu nedenle de kişiliksizleşen erkek bedeni karşısında yapayalnız olduklarını, özünden boşaltılan bu bedene herhangi bir ruhu yerleştirebileceğini düşündü. Hatta, gerektiğinde Eva'nın kocasının, hiç tanımadığı, iyice yabancı, belli bir yüzü ve görünüşü olmayan adamın ruhunu bile yerleştirebilirdi.

Markéta, bu mekanik erkek gövdesinin kendisini okşamasına boyun eğerken, daha sonra yine bu gövdenin, Eva'nın bacaklarının arasına atılışını izlerken, onun bir yabancının bedeni olduğuna kendisini inandırabilmek için yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Sanki maskeli bir balodaydılar. Karel, Eva'ya, Nora'nın maskesini, kendi yüzüne ise çocukluğunun maskesini geçirmişti. Markéta da onun bedeninden başını kaldırıp atmıştı. Başsız bir erkek gövdesiydi o. Karel ortadan kayboluyor ve bir mucize oluyordu. Markéta artık özgürdü ve neşeliydi.

Böyle derken, Karel'in, evdeki bu aşk oyunlarının o güne kadar Markéta için bir özveri ve bir zulümden başka bir şey olmadığına inanan kuşkularını haklı mı göstermek istiyorum dersiniz?

Yo, bu her şeyi çok basitleştirmek olur. Markéta bütün bedeniyle ve tüm duyularıyla, Karel'in metresi olduklarını sandığı bütün kadınları arzu ediyordu gerçekten. Ayrıca onları aklıyla da arzu ediyordu: Eski matematik öğretmeninin söylediklerini doğru çıkararak –en azından o uğursuz anlaşmanın sınırları içinde– kendisini girişken ve yürekli göstermek ve Karel'i şaşırtmak istiyordu.

Ne var ki, kendisini o kadınlarla geniş divanın üstünde çırılçıplak bulur bulmaz, kafasından şehvetle ilgili tüm saçma düşünceler uzaklaşıp gidiyor ve kocasının görüntüsü bile ona asıl rolünün ne olduğunu, yani cinsel birleşmelerde en iyinin kendisi olduğu ve kendisine kötülük yapıldığı biçiminde belirlenen rolünü anımsatmaya yetiyordu. O kadar sevdiği ve kıskançlık duymadığı Eva ile birlikteyken bile, o çok sevdiği adamın varlığı cinselliğin zevkini boğuyor, ona ağır geliyordu.

Karel'in kafasını gövdesinden kaldırıp attığı zaman, birden, bilinmeyenin dokunuşunu hissettiğini sandı ve özgürlüğün sarhoşluğunu tattı. Bu gövdenin kimliksizliği, sanki ansızın cenneti bulmaya benziyordu. Garip bir

zevk duyarak, çok uyanık ve örselenmiş ruhunu içinden atıyordu. Artık geçmişi ve belleği olmayan bir bedenden başka bir şey değildi, ama o kadar da aç ve zevk almaya doymaz bir bedendi.

Erkeğin başsız gövdesi, çıplak bedeninin üstünde sert bir biçimde hareket etmekteyken o da bir yandan Eva'nın yüzünü okşamaktaydı.

Ama, ansızın erkeğin başsız gövdesi hareketini durduruyor ve ona hiç de hoş olmayan bir biçimde Karel'inkini anımsatan bir sesle, inanılmazcasına aptal bir şeyler söylemeye başlıyordu: "Ben Bobby Fisher'im! Ben Bobby Fisher'im!"

Bu ses, onu düşünden uyandıran bir çalar saati andırıyordu. İşte tam o sırada, Eva'ya sıkı sıkı sarılmış olduğu anda (uykusundan uyandırılan da gün ışığından korunmak için yüzünü yastığına öyle kapatır) Eva, "Tamam mı?" diye sormuştu. O da, bir baş işaretiyle razı olduğunu belirtmiş ve dudaklarını Eva'nın dudaklarına yapıştırmıştı. Eva'yı her zaman sevmişti, ama bugün, ilk olarak, onu bütün duyularıyla, kendisi için, bedeni için, sarhoş eden, zevk veren teni ve ansızın kendini gösteren bir cinsel tutkuyla seviyordu.

Daha sonra, iki kadın kıçları hafifçe kalkık durumda, yüzüstü ve yan yana uzanmış halde kaldılar divanın üstünde. Derken, Markéta, o tükenmez etkinliğiyle erkeğin gövdesinin gözünü yeniden üstlerine diktiğini hissetti derisinin üstünde. Neredeyse yeniden başlayacaktı onlarla sevişmeye. Gözlerinin önündekinin güzel Madam Nora olduğunu haykıran sesi işitmemek, hiçbir şey duymayan bir gövdeden başka bir şey olmadığına inanmak için kendini zorladı ve bedenini o tatlı kadın dostunun bedenine ve kafası olmayan herhangi bir erkeğin gövdesine sıkı sıkı yapıştırdı.

Her şey bittikten sonra Eva bir saniye içinde uyuyu-

verdi. Markéta onun bu hayvansı uykusuna imreniyordu, bu uykuyu onun dudaklarından öperek kendine geçirmek, onun soluk alıp verişlerine uyarak kendinden geçmek istiyordu. Eva'ya daha çok sokularak gözlerini yumdu, böylece Karel'i kandırdı. Karel, her iki kadının da uyuduğunu sanarak bitişik odada uyumak üzere dışarı çıktı.

Sabahın dört buçuğunda Markéta kocasının kapısını açtı. Karel, uykulu uykulu baktı karısına.

Markéta, "Sen uyu," dedi. "Eva'yla ben ilgilenirim." Sonra, kocasını şefkatle öptü. Karel, öte yana döndü ve hemen uyudu.

Arabada Eva yeniden Markéta'ya sordu: "Tamam, değil mi?"

Markéta bir gün önceki kadar kararlı değildi. Evet, o da eskimiş, yazılı olmayan töreleri silkip atmayı istiyordu, ama aşkı yok etmeden nasıl yapılabilirdi bu? Karel'i hâlâ öylesine severken bunu nasıl yapabilirdi?

Eva, "Korkma, canım," dedi. "O hiçbir şeyin farkında olmayacak. Aranızda artık kuşkuları olanın o değil sen olduğu biçiminde bir anlaşmaya varıldı. Onun bir şeylerden kuşkulanmasından korkmana hiçbir neden yok."

13

Eva sallanan kompartımanda uyukluyor. Markéta istasyondan dönmüş ve yeniden uykuya dalmıştır. (Bir saat sonra kalkması ve işe gitmek üzere hazırlanması gerekmektedir.) Anneyi trene götürme sırası Karel'dedir. Birkaç saat sonra da, oğulları, bu öyküyü noktalamak üzere trenden inecektir (o saatte karıkoca çoktan işlerinin başlarında olacaklar).

Karel, henüz gecenin güzelliğiyle dopdoludur. Bin ya da üç bin çiftleşme içinde (sahi o güne kadar kaç kez sevişmişti?) gerçekten unutulmaz ve esas olan ancak bir-

kaç tane olduğunu, öbürlerinin bir tekrar, bir taklit ya da bir çağrışımdan başka şey olmadığını biliyor. Ve Karel yine biliyor ki, dünkü sevişme o büyük aşk oyunlarından biridir ve bundan dolayı içinde bir minnet duyuyor.

Annesini istasyona götürürken, anne, arabada durmadan konuşuyor.

Ne anlatıyor?

Önce oğluna teşekkür ediyordu: Oğlunun ve gelinin yanında kendisini çok mutlu hissetmişti.

Sonra, ona sitemlerde bulunuyordu. Kendisine karşı çok suçluydular. Markéta'yla birlikte yanında oturduğu zaman, annesine karşı çok sabırsız, hatta çok kez kaba ve aldırışsız davranmıştı ve o bu yüzden çok acı çekmişti. Evet, kabul ediyordu, bu kez çok kibardılar, eskisine göre çok değişmiştiler. Evet, değişmiştiler. Ama, ne diye bu kadar beklemişlerdi sanki?

Karel annesinin uzun sitem vırvırını hiçbir kırgınlık duymadan dinliyordu (bunları ezbere biliyordu zaten). Gözucuyla annesine bakıyor ve onun ne kadar ufacık olduğunu yeniden fark ederek şaşırıyordu. Bütün yaşamı, sanki gitgide artan bir biçimde küçülmede olan bir süreçti.

Ama, neydi gerçekte bu küçülme?

İnsanın, yetişkinlik ölçülerini bir yana bırakarak, yaşlılığa ve ölüme doğru yürüdüğü upuzun yolda, gerçek bir küçülmesi miydi? Gittiği o uzak yolda, boyutsuz bir yokluktan başka ne vardı?

Yoksa, bu bir görüntü, bir görüş oyunu muydu? Annesi ondan uzaklaştıkça, ondan başka bir yerde olduğu sürece, onu uzaktan görüyor ve onu bir kuzuya, bir bebeğe, bir kelebeğe mi benzetiyordu?

Annesi sitemli dırdırına ara verdiği sırada Karel, "Madam Nora ne oldu anne?" diye sordu.

"Şimdi yaşlı bir kadın o, biliyor musun? Hemen hemen kör."

"Arada sırada gördüğün oluyor mu onu?"

Anne, incinmiş bir tavırla, "Bilmiyor musun yani?" dedi.

İki kadın uzun süredir birbirlerini görmüyorlardı, birbirlerini terk etmişler, darılmışlardı ve bir daha asla barışmayacaklardı. Karel'in bunu anımsaması gerekirdi.

"Peki, tatilde, ben küçükken onunla nereye gittiğimizi bilmiyor musun?"

"Elbette biliyorum," dedi anne ve Bohemya'nın kaplıca kentlerinden birinin adını söyledi. Karel çok iyi biliyordu orayı, ama, orada, Madam Nora'yı çırılçıplak gördüğü bir soyunma odası olduğunu hiçbir zaman düşünmemişti.

Gözlerinin önünde şimdi bu kaplıca kentinin tatlı koyaklarıyla görünümü canlanıyordu. Oymalı tahta sütunlu giriş yeri ve çevresi çimenle kaplı tepecikleriyle, orada boyunlarındaki çanlar tınlarken otlayan koyunlarıyla... Hayalinde, bu görünümün üstüne Madam Nora'nın çıplak bedenini yapıştırıyordu (tıpkı bir taşbasmacının, daha önce yaptığı bir resmin üstüne başka bir resim kesip yapıştırması gibi). Ve birden, güzellik denen şeyin, uzun yıllar arasında, farklı yaşta iki kişinin karşılaşmasıyla çakan bir kıvılcımdan başka bir şey olmadığını düşünüyordu. Güzellik, zamanı silip götürüyordu ve zamana karşı bir baş kaldırmaydı.

Bu güzellikle öylesine doluydu ki, ona karşı minnet duyuyordu. Sonra, çabuk çabuk, "Anne, Markéta'yla düşündük ki, belki yine de bizimle oturmak isteyebilirsin. Oturduğumuz daireyi biraz daha büyüğüyle değiştirmek pek zor olmaz," dedi.

Annesi, elini okşadı: "Çok incesin, Karel. Çok nazliksin. Bana bunu söylemene çok sevindim. Ama, biliyorsun ki, köpeğimin alışkanlıkları var. Sonra, orada bir sürü dost edindim, komşularımın arasında."

Daha sonra trene bindiler ve Karel annesine bir kompartıman seçti. Bütün kompartımanlar doluydu ve çok rahatsızdı. Sonunda Karel annesini birinci mevkiye oturttu ve mevki farkını ödemek için biletçiyi aradı. Sonra, hazır cüzdanı elindeyken içinden yüz kuron çıkararak, sanki annesi şu uçsuz bucaksız dünyada çok uzak bir yere gönderilen küçük bir kızmış gibi, eline tutuşturdu ve anne, parayı hiç şaşırmadan, çok doğal bir biçimde, büyüklerin avucuna arada sırada harçlık sıkıştırdıkları bir öğrenciymiş gibi aldı.

Daha sonra, tren hareket etti; anne pencerede, Karel peronda, son an'a kadar uzun zaman birbirlerine el salladılar.

Üçüncü bölüm
MELEKLER

1

Gergedanlar, Eugène Ionesco'nun bir oyunudur. Bu oyunun kişileri, birbirlerinin benzeri olmak tutkusu ile sırayla gergedana dönüşürler. İki genç Amerikalı, Gabrielle ve Michèle, Akdeniz kıyısındaki küçük bir kentte yabancı öğrenciler için açılmış bulunan bir tatil okulunda bu oyunu incelemekteler. Bunlar, profesörleri Madam Raphael'in gözde öğrencileridir, çünkü her zaman ona dikkatle bakarlar ve önem verdiği noktaları özenle not ederler. Bugün, Madam Raphael onlardan gelecek ders için oyun üzerine birlikte bir çalışma hazırlamalarını istedi.

Gabrielle, "Doğrusu bunların hepsinin gergedan haline dönüşmeleri ne anlama geliyor pek kavrayamadım," diyor.

Michèle, "Bunu bir simge olarak nitelendirmek gerek," diye açıklıyor.

"Doğru," diyor Gabrielle. "Edebiyat simgelerden oluşur."

"Gergedan, her şeyden önce bir simgedir," diyor Michèle.

"Peki ama, onların gerçek birer gergedan haline dönüşmüş olmadıklarını, bunun sadece bir simge olduğunu kabul etsek bile, neden böyle bir simge haline dönüşüyorlar da başka bir şey olmuyorlar?"

Michèle, üzgün bir tavırla, "Evet," diyor, "bu gerçekten bir sorun."

Ve iki genç kız, öğrenci yurduna gitmek üzere yürüdükleri yolda uzunca bir süre duruyorlar.

Sessizliği ilk bozan Gabrielle oluyor: "Bunun erkeklik organıyla ilgili bir simge olduğu düşünülemez mi dersin?"

"Nasıl?" diyor Michèle.

"Boynuz," diyor Gabrielle.

"Doğru!" diye haykırıyor Michèle, ama hemen duraksıyor. "İyi ama neden hepsi birden erkek organı simgesi haline dönüşüyorlar? Kadınlar da erkekler gibi?"

Öğrenci yurduna doğru yürümekte olan iki genç kız yeniden susuyorlar.

"Bir şey geldi aklıma," diyor birden Michèle.

"Nasıl bir şey?" diye soruyor Gabrielle.

Gabrielle'in merakını gıcıklayarak, Michèle, "Kaldı ki," diyor, "bu öyle bir şey ki, Madam Raphael az çok bize hissettirmek istemişti."

"Neymiş bu canım söylesene," diyor Gabrielle sabırsızlıkla.

"Yazar bir güldürü etkisi yaratmak istemişti!"

Arkadaşının ileri sürdüğü bu görüş, Gabrielle'i öylesine sarıyor ki, kendisini tamamen kafasından gelip geçenlere veriyor ve ayaklarını ihmal ediyor, adımlarını ağırlaştırıyor. İki genç kız şimdi handiyse kımıldamıyorlar.

"Gergedan simgesi bir güldürü öğesi mi şimdi sence?" diye soruyor Gabrielle.

"Evet," diyor Michèle ve bir şeyler keşfetmiş insanların gururlu gülüşüyle gülümsüyor.

"Haklısın," diyor Gabrielle.

İki genç kız, kendi cüretlerinden mutlu, birbirlerine bakıyorlar ve dudaklarının kenarı övünçle titriyor. Sonra, birden, sözcüklerle anlatılması güç, kesik kesik, kısa, keskin sesler çıkarmaya başlıyorlar.

2

Gülmek? Hiç gülmekten kaygılanılır mı? Gerçek gülüşten söz ediyorum, şakadan, alaydan, gülünçlükten öte gülüşten. Gülmek, tatlı ve sonsuz bir sevinçtir, baştan başa sevinçtir...

Ben kız kardeşime ya da o bana, hadi gel gülme oyunu oynayalım, derdik. Yan yana bir yatağa uzanır ve başlardık. Kuşkusuz önce gülme taklidi yapılırdı. Zoraki gülmeler. Gülünç gülmeler. Öylesine gülünç gülüşler ki, sonunda bizi güldürürdü. Arkasından, gerçek gülüş bütünüyle gelir ve bizi kasıklarımız ağrıyıncaya kadar sürükler götürürdü. Kahkahalarla gülüşler, durmadan yenilenen, çılgınca, nefis, görkemli ve delice gülüşler... Ve biz kendi kahkahalarımıza gülerek sonsuza kadar gülüyorduk. Ah! Gülmek! Sevinç gülüşü, gülme sevinci; gülmek, derinlemesine yaşamaktır.

Yukarıdaki metin, "Kadın Sözü" adlı bir kitaptan alınmıştır. Günümüzün iklimine belirleyici bir çizgi çizmiş olan o tutkulu feministlerden biri tarafından 1974 yılında yazılmıştı. Bu, neşenin mistik bir bildirisidir. Yazar, erkeğin, çabucak geçen boşalma anına bağlı, dolayısıyla, ister istemez şiddetle, yıkılışla, yok oluşla birleşen cinsel isteğinin karşısına, onun tam karşıtıymış gibi göklere çıkararak, sürekli, her yerde rastlanabilen tatlı ve yumuşak, kadınca *erişmeyi* koymaktadır. Kendi öz cevherine karşı delice bir bağlılığı olmadığı gibi, *kadın için, yemek, içmek, çiş yapmak, kaka yapmak, dokunmak, işitmek, hatta var olmak*, bunların hepsi sevinçtir, erişmedir. Şehvet biçimlerinin bu sıralaması, kitap boyunca, güzel bir nakarat gibi uzayıp gitmektedir. *Yaşamak, mutluluktur: görmek, işitmek, dokunmak, içmek, yemek, çiş ve kaka yapmak, suya dalmak, gökyüzüne bakmak, gülmek ve ağ-*

lamak. Ve çiftleşmek güzelse yaşamın olabilecek sevinçlerinin tümü olduğu içindir: *Dokunma, görme, işitme, konuşma, hissetme ve dahası, içme, yeme, kaka yapma, tanıma, dans etme*. Emzirmek de bir sevinçtir, doğurmak da bir erişmedir, aybaşı olma nefis bir şeydir, şu *ılık tükürük, şu loş süt, şu kanın şekerli gibi ve ılık akışı, şu sancı ki mutluluğun yakıcı tadını taşımaktadır.*

Yalnız aptallar gülebilir sevincin bu bildirisine. Mistik olan her şey bir abartmadır. Mistik, gülünç düşmekten korkmamalıdır, eğer alçakgönüllülüğün ya da erişmenin sonuna kadar gitmek istiyorsa. Nasıl ki, Azize Teresa can çekişirken gülümsemekteydi, Aziz Annie Leclerc de (kitabın yazarı kendisini böyle adlandırmaktadır alıntılar verdiğim kitabında) ölümün de sevincin bir parçası olduğunu, yalnız, *kendi küçük benliğine ve küçük gücüne* zavallıca bağlı olan erkeğin ölümden korktuğunu belirtmektedir.

En yukarıda, bu şehvet tapınağının kubbesiymiş gibi, *mutluluğun o nefis dehşeti, sevincin o en uç noktası olan* kahkahalar duyulur. *Sevincin gülüşü, gülmenin sevinci.* Bu gülüşün *şakadan, alaydan ve gülünçlükten ötede olduğu* su götürmez. Yataklarına uzanmış olan iki kız kardeş, belirli bir şey için gülmüyorlardı, gülüşlerinin bir hedefi yoktu, bu gülüş varlığın var olmaktan duyduğu sevincin anlatımıydı. Nasıl acı çeken birinin inleyişi, yaşadığı anla acı çeken bedenini birbirine bağlarsa (o bütünüyle geçmişin ve geleceğin dışındadır) ve nasıl vecit içinde kahkahalar atan biri anılardan uzaktaysa ve gülmekten başka hiçbir isteği yoksa, çünkü çığlığını şu anda yaşadığı dünyada atmakta ve ondan başka bir şey tanımak istememekteyse, işte tıpkı öyle.

Yüzlerce kötü filmde görmüş olduğunuz şu sahneyi herhalde anımsarsınız: Bir oğlan bir kız, el ele tutuşarak güzel bir ilkbahar görünümü (ya da yaz) içinde koşuşmak-

tadırlar. Koşarlar, koşarlar, koşarlar ve gülerler. İki koşucunun gülüşünün bütün dünyaya ve bütün sinemalardaki seyircilere şunu bildirmesi gerekir: Biz mutluyuz, dünyada olmaktan hoşnutuz, biz oluşumla uyumluyuz! Bu aptalca bir sahne, bir klişedir, ama insanın temel davranışlarından birini dile getirmektedir: *şakadan öte, ciddi olarak gülmeyi*!

Bütün kiliseler, bütün çamaşır fabrikatörleri, bütün generaller ve bütün siyasi partiler bu gülüşle uyuşurlar ve gülerek koşan bu iki koşucunun resmi, dinleri, ürünleri, ideolojileri, halkları, cinsiyetleri ya da çamaşır yıkama tozu için propaganda yaptıkları afişlerinin üstünde görünür.

İşte Michèle ile Gabrielle böyle bir gülüşle gülüyorlar. Bir kırtasiyeciden çıkıyorlar, el ele veriyorlar ve boşta kalan ellerinden her biri, içinde renkli kâğıt, zamk ve lastik bulunan küçük bir paketi sallıyor.

"Göreceksin, Madam Raphael nasıl hayran olacak," diyordu Gabrielle ve keskin, kesik kesik sesler çıkarıyordu. Michèle onunla aynı görüşteydi ve o da hemen hemen aynı sesleri çıkarıyordu.

3

Ruslar 1968'de ülkemi işgal ettikten az sonra beni işimden uzaklaştırdılar (binlerce ve binlerce başka Çek yurttaşı gibi) ve kimsenin bana başka bir iş vermeye hakkı yoktu. Daha Rusların listelerine geçmeyecek kadar genç olan dostlarım gelip beni buldular. Daha, gazetelerin yazıişleri bürolarında, öğretim kadrolarında ve sinema stüdyolarında kalabiliyorlardı onlar. Bu iyi yürekli ve genç dostlarım, ki onlar asla ihanet edemem, yaşayacak kadar para kazanabilmem için, kendi adlarıyla radyo ve televizyon, tiyatro oyunları, makaleler, röportajlar, film senaryoları yazmamı önerdiler. Bu hizmetlerin bir bölümünden yararlandım, ama çoğunlukla kabul etmiyordum, çünkü

bana önerilenlerin hepsini yapmama olanak yoktu ve üstelik bu tehlikeliydi. Benim için değil, onlar için. Gizli polis aç bırakarak, sefalete sürükleyerek bizi teslim olmak ve halkın önünde pişman olduğumuzu itiraf etmek zorunda bıraktırmak istiyordu. Bunun içindir ki, kuşatmadan kurtulmak için başvurduğumuz zavallıca çıkış noktalarını acımasızca denetliyor ve onların adına bize armağan verenleri çok sert bir biçimde cezalandırıyordu.

Bu cömert yardımseverlerden bir genç kadın vardı ki adı R. idi. (Bu olayda gizleyecek bir şeyim yok, çünkü hepsi ortaya çıktı.) Bu çekingen, ince ve zeki genç kız, çok satan bir gençlik dergisinin yazıişlerinde çalışıyordu. Bu dergi, kardeş Rus halkına övgüler yağdıran, sindirilmesi güç sayısız siyasi makale yayınlamak zorunda olduğundan, yazıişleri, halkın ilgisini çekecek bir şeyler arıyordu. Sonunda, istisnai olarak Marksist ideolojinin saflığından uzaklaşarak bir yıldız falı köşesi açmaya karar verdiler.

Bir köşeye atılı yaşadığım yıllar boyunca, binlerce burç falı yazdım. Koca Jaroslav Haşek köpek satıcılığı yaptıktan sonra (birçok çalınmış köpeği satmış ve bir sürü piç köpeği soylu köpek örnekleri diye yutturmuştu), ben niye falcılık yapmayacaktım? Daha önceden Parisli dostlarımın gönderdiği André Barbault'un bütün falcılık kitaplarını almıştım. Yazarın adının altında, *Uluslararası Yıldız Bilimleri Merkezi Başkanı* unvanı bulunmaktaydı ve yazımı değiştirerek birinci sayfaya, mürekkepli kalemle şu ithafı koymuştum: *Milan Kundera'ya, hayranlıkla, André Barbault.* İthaflı kitapları sezdirmeden masanın üstüne bırakıyor ve şaşkın Praglı müşterilerime, Paris'te aylarca ünlü Barbault'un asistanlığını yapmış olduğumu söylüyordum.

Bunun için R. benden, gizlice, haftalık dergilerinin yıldız falı köşesini düzenlememi isteyince, kuşkusuz büyük bir sevinçle kabul ettim ve kendisine, yazıişlerine,

bu makaleleri yazanın ünlü bir atom bilgini olduğunu, meslektaşlarına alay konusu olmamak için adını gizlemek istediğini söylemesini öğütledim. İşimizin iki yandan güven altında olduğunu sanıyordum: var olmayan bu bilgin ve takma ad nedeniyle.

Böylece, takma bir adla, yıldız bilimi üstüne uzun ve güzel bir yazı yazdım, daha sonra her ay, çeşitli burçlar hakkında pek aptalca ve kısa metinler döşendim. Bu yazılar için, Boğa, Koç, Balık ve Başak resimlerini kendim çiziyordum. Kazancım fazla değildi, işin kendisinin de oyalayıcı ya da önem verilecek bir yanı yoktu. Bütün bu işte hoşuma giden tek şey, benim varoluşumdu. Tarih sayfalarından, edebiyat sözlüklerinden, telefon rehberinden adı silinmiş bir adam, bir ölü adam, şimdi bir sosyalist ülkenin yüz binlerce gencine yıldızlar biliminin büyük gerçeklerini öğretmek üzere şaşılacak bir biçim değişikliğiyle yeniden yaşama dönüyordu.

R. bir gün bana, yazıişleri müdürünün yıldız falına fena halde merak sardığını ve kendi burç falının yapılmasını istediğini haber verdi. Göklere uçtum. Yazıişleri müdürü Ruslar tarafından derginin başına getirilmişti ve yaşamının yarısını Prag'da ve Moskova'da Marksizm-Leninizmi incelemekle geçirmişti.

R. gülümseyerek, "Bunu bana söylerken biraz utanıyordu," diye açıkladı. "Bunun duyulmasını ve bilginimizin onun ortaçağdan kalma batıl inançları bulunduğuna inanmasını istemiyor. Ama, fena halde merak sarmış bu işe."

"Pekâlâ," dedim. Doğrusu çok hoşnuttum.

Yazıişleri müdürünü tanıyordum. R.'nin patronu olmasından başka, ayrıca partinin atamalarla görevli yüksek komisyonunun üyesiydi ve bu sıfatıyla pek çok dostumun yaşamını mahvetmişti.

"Çok gizli kalmasını istiyor. Size doğum tarihini verebilirim, ama kim olduğunu bilmeyeceksiniz!"

Bu bana daha da eğlenceli geldi. "Mükemmel!" dedim.

"Yıldız falı için size yüz kuron verecek."

"Yüz kuron mu? Kendini ne sanıyor bu pis cimri!"

Bana bin kuron göndermesi gerekiyordu. Karakterini ve geçmişiyle (bu konuda yeterince bilgi sahibiydim), geleceğini belirttiğim on sayfa karaladım. Yapıtım üstünde bütün bir hafta çalıştım ve R. ile ayrıntılı görüşmeler yaptım. Gerçekten de bir yıldız falıyla insanları etkilemek, hem de onların davranışlarını yönlendirmek pekâlâ olasıdır. Onlara bazı işleri yapmaları öğütlenebilir, bazı davranışlardan kaçınmaları söylenebilir, ustalıklı bir biçimde yakında kopacak felaketlerden söz ederek cezalandırabilirdi bile.

Daha sonra R.'yi gördüğümde birlikte bir güzel güldük. Yazıişleri müdürünün, yıldız falını okuduktan sonra çok iyileştiğini söyledi. Daha az bağırıp çağırıyordu. Yıldız falının dikkatli olmasını öğütlediği sert davranışlarından kaçınmaya çalışıyordu ve sık sık boşluğa saplanıp kalan bakışlarında, yıldızların kendisine bundan böyle acıdan başka bir şey vaat etmediğini bilen bir adamın üzüntüsü okunuyordu.

4

(İki çeşit gülüş üzerine)

Şeytan'ı bir kötülük yanlısı, Melek'i ise iyilik savaşçısı olarak kabul etmek, meleklerin demagojisine ayak uydurmak olur. Bu işler kuşkusuz çok daha karmaşık.

Melekler iyiliğin yandaşı değil, kutsal birer yaratıktırlar. Şeytan da, tam tersine, kutsal yaşamın bütün akılcı görüntüsünü reddeden bir yaratık.

Herkesin bildiği gibi dünya egemenliğini meleklerle şeytanlar paylaşmaktadır. Ancak, dünyanın iyiliği bakımından, meleklerin şeytanlara üstünlük sağlaması gerek-

memektedir (oysa çocukken buna inanırdım), birinin ve ötekinin güçlerinin aşağı yukarı eşit olması daha iyidir. Dünyada, iyilik duyguları ağır basacak olursa (meleklerin gücü), insanlar bunun ağırlığı altında ezilirler. Buna karşılık dünya bütün anlamını yitirecek olursa (şeytanların hüküm sürmesi hali), bu takdirde de hiç yaşanılmaz.

Bir şeyler, önceden bilinen anlamlarını ansızın yitirecek ve önceden belirlendiği sanılan sıralarından çıkacak oldu mu, bizde gülme duygusu uyandırır (Moskova'da yetiştirilmiş bir Marksistin yıldız falına inanması gibi). Demek ki, aslında gülmek, şeytanın etki alanına giren bir şey. Gülmede uğursuz bir yan var (bir şeyler, sanıldığından çok değişik biçimde birden şekil değiştiriveriyor), ama öte yandan insanı hafifleten iyileştirici bir yanı da var (bazı şeyler bize sanıldıklarından daha hafif görünmeye başlıyor, bizi daha özgürce yaşamaya bırakıyor, o sert ciddiyetlerinin ağırlığı altında ezilmemizi önlüyor).

Melekler, kötülüğün gülüşünü ilk işittiklerinde şaşkına dönmüşlerdi. Bu, bir şölende oluyordu. Salon tıklım tıklım doluydu ve oradaki insanlar, müthiş salgın olan şeytanın gülüşüne tutulmuşlardı. Melek, bu gülüşün Tanrı'ya ve onun kutsal eserine karşı yöneltilmiş olduğunu pek güzel anladı. Hemen işe karışması gerektiğini biliyordu, şu ya da bu biçimde, ama kendisini zayıf ve savunmasız hissediyordu. Kendi kendine bir şey icat edemezdi, bu bakımdan rakibini taklit etti. Ağzını açarak, kesik kesik, aralıklı ve ses düzeninin üstünde bir ritimle sesler çıkarmaya başladı, (bu ses, kıyı kentlerinden birinin sokaklarında Michèle ile Gabrielle'in çıkardıkları sese benziyordu), ama çıkardığı seslere, Şeytan'ınkinden farklı bir anlam veriyordu. Şeytan'ın gülüşü her şeyin saçma olduğunu anlatmak isterken, Melek tam tersine, bu dünyada her şeyin çok iyi düzenlenmiş olduğundan, akıllıca tasarlandığından, iyi ve anlamlı olduğundan ötü-

rü hoşnutluk duymak gerektiğini söylemek istiyordu.

Böylece Şeytan'la Melek, karşı karşıya gelip birbirlerine açık ağızlarını göstererek ve aşağı yukarı aynı sesleri çıkararak ama her biri çıkardığı uğultuyla birbirinin tam tersi şeyler anlatmaya çalışarak gülüyorlardı. Şeytan, Melek'in gülüşüne bakarken daha çok, daha güzel ve çok daha açık bir biçimde gülüyordu, çünkü gülen Melek'in görünümü gerçekten çok gülünçtü.

Gülünç bir gülüş, bozgundan başka bir şey değildir. Yine de melekler bir şeyler elde etmedi değiller. Şaşırtıcı anlamlarıyla bizi kandırdılar. Başlangıçtaki gülüşe ve onların gülme taklitlerine verilecek tek bir ad vardır: Şeytan gülüşü. Bugün, dışa dönük aynı anlatımın birbirine karşıt iki davranışı birden dile getirdiğini kimse fark etmemektedir. İki çeşit gülüş vardır ve biz bunları ayırt edecek sözcükten yoksunuz.

5

Bir dergi şu fotoğrafı yayınlamıştı: Sırtlarında tüfekleri, başlarında pleksiglastan yapılma koruyucu siperli çelik miğferleriyle bir sıra üniformalı adam, gözlerini, önlerinde el ele vererek dans etmekte olan tişörtlü, blucinli genç kız ve erkeklere çevirmiş bekliyorlardı.

Bu, herhalde, bir atom santralını, bir askerî eğitim kampını, bir siyasi parti genel merkezini ya da bir büyükelçiliği korumakla görevli polislerle gençler arasındaki çatışmadan önceki bekleme dönemiydi. Gençler bu ölü dakikalardan yararlanarak el ele verip bir çember oluşturmuşlar ve basit bir halk türküsünün eşliğinde, iki adım öne bir adım geriye giderek ve önce sağ sonra sol ayaklarını kaldırıp indirerek dans ediyorlardı.

Onları anladığını sanıyorum: Alanda çizdikleri çemberin sihirli bir çember olduğu ve yüzük gibi kendilerini

birbirlerine bağladığı duygusuna kapılmışlardı. Göğüsleri sonsuz bir saflık duygusuyla şişmekteydi; onları birleştiren şey, askerlerin ya da faşist komandoların uygun adım yürüyüşleri değil, çocuklar gibi birlikte dans edişleriydi. Saflıklarını böylece polislerin suratına tükürmek istiyorlardı.

İşte fotoğrafı böyle gördüler ve bu fotoğraf, şu çok anlamlı çelişkiyi belirgin hale getirdi: bir yanda polis, sıra halinde *yabancı* bir birlik içinde (çünkü zorlanmış, emredilmiş), öteki yanda gençler çember oluşturarak *gerçek* bir birlik halinde (çünkü, doğal ve içten) ve bu yanda polis, saldıran insanların *hırçın* hareketliliği içinde, öte yandakiler bir oyunun *neşesi* içinde.

Bir halka içinde dans etmek büyüleyicidir: Bu halka, insanoğlunun binlerce yıllık belleğinin derinliğinden bize seslenir. Profesör Madam Raphael bu resmi bir dergiden kesti ve ona hayal kurarak baktı. O da bir halka içinde dans etmek isterdi. Bütün yaşamı boyunca, bir halka halinde dans edebileceği erkekler ve kadınlardan oluşan bir çember aramıştı. Bunu önce Metodist Kilisesi'nde aramıştı (babası bağnaz bir dindardı), sonra Komünist Partisi'nde, daha sonra Troçkist partide, sonra ayrılıkçı Troçkist partide, sonra kürtaja karşı hareket birliğinde (çocuk, yaşamak hakkına sahiptir!), daha sonra kürtajın yasallaştırılması hareketinde (kadının bedenine sahip olma hakkı vardır!), özetle, Marksistlerin, psikanalistlerin, sonra yapısalcıların arasında aradı, sonra Lenin'de, Zen Budizminde, Mao Zedung'da, yogacılar arasında, yeni roman okulu içinde bulacağını sandı, şimdi, en azından öğrencileriyle tam bir uyum içinde olmak istiyordu, onlarla bir bütün oluşturmalıydılar, bu da öğrencilerini hep kendisiyle aynı biçimde düşünmeye ve söylemeye zorlaması demek oluyordu, kendisiyle aynı dans ve aynı halka içinde tek bir ruh, tek bir gövde haline gelmelerini istiyordu.

Şu anda öğrencileri Gabrielle ile Michèle, öğrenci yurdundaki odalarındalar. Ionesco'nun yapıtına eğilmişler ve Michèle yüksek sesle okuyor:

"Mantıkçı, yaşlı baya: Birçok çözüm yolu olabilir. Bir kedinin dört ayağı, öbürünün iki ayağı olabilir. Aynı biçimde pekâlâ beş ayaklı bir kedi ve tek ayaklı başka bir kedi bulunabilir. Sekiz ayaktan ikisini kaldırırsak altı ayaklı bir kedi elde edebileceğimiz gibi, hiç ayağı olmayan bir kedi de elde edebiliriz."

Michèle okumasını kesiyor. "Bir kedinin ayaklarının kesilmesini anlamıyorum. Böyle bir şey yapabilir mi o?"

"Michèle!" diye bağırıyor Gabrielle.

"Bir kedinin altı ayağı olabileceğine de aklım ermiyor."

Gabrielle, yeniden "Michèle!" diye bağırıyor.

"Ne var?" diye soruyor Michèle.

"Yoksa unuttun mu? Oysa az önce kendin söylemiştin!"

"Neyi?" diye soruyor yeniden Michèle.

"Bu konuşma herhalde gülünç bir etki yaratmak için yazılmıştır."

"Haklısın," diyor Michèle ve neşeyle bakıyor Gabrielle'e.

İki genç kız birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlar, dudaklarının kenarında sanki övünçlü bir titreşim var ve sonunda dudaklarının arasından kısa, kesik ve tiz sesler çıkarmaya başlıyorlar. Sonra yine aynı sesler. *Zorlama bir gülüş. Gülünç bir gülüş. O kadar gülünç bir gülüş ki gülmekten başka bir şey yapamıyorlar. Sonra gerçek gülüş geliyor. Patlayan, yenilenen, allak bullak olmuş, çığrından çıkmış, gülme patlamaları gibi nefis, görkemli ve delice gülüşler. Kendi gülüşleriyle kendi gülüşlerinin sonsuzluğuna varana dek gülüyorlar. Ah, gülmek! Sevinçle gülmek, gülmenin sevincini tatmak...*

Ve bir yerlerde, Akdeniz kıyısındaki bu küçük kentin sokaklarında Madam Raphael serserice dolaşmaktadır. Yalnızdır. Sanki uzaklardan havada yüzen bir ezgi parçası kulaklarına erişmiş ya da uzaklardan gelen bir hoş koku burnuna değmiş gibi birden başını kaldırıyor. Duruyor ve içinde başkaldıran boşluğun haykırışını ve doldurulma isteğini duyuyor. Ona öyle geliyor ki bir yerlerde, çok uzak olmayan bir yerlerde, büyük gülüşün ateşi titremektedir ve belki bir yerlerde, çok yakınında, el ele tutuşup dans edenler vardır...

Böylece bir an duruyor, sinirlice çevresine bakınıyor ve ansızın o müzik esrarlı bir biçimde susuyor (Michèle ve Gabrielle artık gülmüyorlar, kendilerini birden yorgun hissediyorlar, önlerinde aşksız, boş bir gece vardır) ve Madam Raphael, garip bir biçimde canı sıkkın ve doyumsuz, küçük kıyı kasabasının sıcak sokaklarından geçerek evine dönüyor.

6

Ben de bir halkada dans ettim. 1948 yılında ülkemde komünistler zafer kazanmışlardı. Sosyalist ve Hıristiyan Demokrat bakanlar yabancı ülkelere sığınmışlardı ve ben öteki komünist öğrencilerle el ele vererek ya da onlarla omuz omuza, alanda iki adım ileri bir adım geri atıyor, sağ ayağımızı bir yana kaldırıyor, sonra sol ayağımızı öteki yana kaldırıyorduk ve bunu hemen hemen her ay yineliyorduk, çünkü her zaman kutlanacak bir şeyler vardı, bir yıldönümü ya da herhangi bir olay; eski haksızlıklar giderilmişti, yeni haksızlıklar işleniyordu, fabrikalar devletleştirilmişti, binlerce insan hapishanelere yollanıyordu, sağlık hizmetleri parasızdı, küçük satıcılar tütün sattıkları büfelerine el konduğunu görüyorlardı, yaşlı işçiler el konulan villalara ilk olarak tatile çıkı-

yorlardı ve bizim yüzlerimizde mutluluk gülümsemeleri görünüyordu. Sonra bir gün, söylenmemesi gereken bir şey söyledim, partiden çıkarıldım ve halkadan uzaklaşmak zorunda kaldım.

Bazıları bir anaforda döne döne ölüp gider, bazıları da bir çağlayandan düşerek ezilirler. İşte böyleleri (ki ben de onlardan biriyim), içlerinde her zaman yitirilen halkanın gizli özlemini saklarlar, çünkü bizler her şeyin bir çember biçiminde döndüğü bir evrenin sakinleriyiz.

Yine kim bilir neyin yıldönümüydü ve bir kez daha Prag sokaklarında dans eden gençlerin oluşturduğu halkalar vardı. Aralarında dolaşıyordum, çok yakınlarındaydım, ama bu halkalardan herhangi birine katılmaya hakkım yoktu. 1950 yılının Haziran ayındaydık ve bir gün önce Milada Horakova asılmıştı. Sosyalist Parti milletvekiliydi Milada ve komünist mahkeme onu devlete karşı düşmanca davranışta bulunmakla suçlamıştı. André Breton ve Paul Éluard'ın arkadaşı, Çek gerçeküstücülerinden Zavis Kalandra da onunla aynı zamanda asılmıştı. Ve Çek gençleri, bir gün önce aynı kentte, bir kadın ve bir gerçeküstücünün, bir ipin ucunda sallandırılıp altlarındaki çukura düşmüş olduklarını biliyor ve dans ediyorlardı; hem daha bir coşkuyla dans ediyorlardı, çünkü dansları, halka ve halkın umutlarına ihanet eden o iki asılmışın suçlu alçaklığı üstünde parıldayan saflıklarının bir belirtisiydi.

André Breton, Kalandra'nın, ulusuna ve onun umutlarına ihanet etmiş olabileceğine inanmıyordu ve Paris'te, (13 Haziran 1950 tarihli bir açık mektupla) Éluard'ı, bu akıl almaz suçlamayı protesto etmeye ve dostlarını kurtarma girişiminde bulunmaya çağırmıştı. Oysa Éluard; Paris, Moskova, Prag, Varşova, Sofya ve Yunanistan arasında ve dünyanın bütün sosyalist ülkeleriyle komünist partileri arasında, dev bir halkanın içinde dans etmekteydi ve her

yerde, neşe ve kardeşlik üstüne yazdığı o güzelim şiirlerini okumaktaydı. Breton'un mektubunu okuduktan sonra, alanda iki adım öne bir adım geriye dans etmiş, başını sallamış ve bir halk düşmanını savunmayı reddetmiş (19 Haziran 1950 tarihli *Action* dergisinde) ve bunun yerine, madenî bir sesle şu şiiri okumaya başlamıştı:

Suçsuzluğu göklere çıkaracağız,
Uzun süredir eksikliğini duyduğumuz güçle,
Artık hiç yalnız kalmayacağız.

Ve ben Prag sokaklarında serserice dolaşıyordum, çevremde dans ederek gülüşen Çeklerin halkaları dönüp durmaktaydı, onlardan yana olmadığımı biliyordum, ben Kalandra'dan yanaydım ki o da çember biçimindeki yörüngeden kopup ayrılmış ve düşmüştü, düşüşü bir mahkûm tabutunda sona erene kadar düşmüştü, ama ben onlardan olmadığımı istediğim kadar söyleyeyim, yine de onların dans edişlerine, imrenerek ve özlemle bakıyordum, gözlerimi onlardan ayıramıyordum, işte tam o sırada onu gördüm, tam önümde duruyordu.

Gençleri omuzlarından tutuyordu, onlarla birlikte iki üç notadan oluşmuş basit bir şarkı söylüyordu, sol bacağını bir yana kaldırıyor, sonra sağ bacağını öteki yana kaldırıyordu. Evet, oydu, Prag'ın şımarık çocuğu, Éluard! Ve birden onunla birlikte dans edenler sustu, mutlak bir sessizlik içinde hareketlerini sürdürdüler ve Éluard, ayakların vuruşuna uygun bir ritimle şiirini okumaya başladı:

Dinlenmekten kaçıyoruz, uykudan kaçıyoruz,
Şafaktan ve ilkbahardan hız alacağız,
Günleri ve mevsimleri,
Düşlerimize göre yeniden yaratacağız.
Ve sonra, hepsi birdenbire yeniden o üç ya da dört

notalık ilkel şarkılarını söylemeye başladılar ve danslarının hızını artırdılar. Uykudan ve dinlenmekten kaçıyorlardı, zamandan hız alıyorlardı, suçsuzluklarını göklere çıkarıyorlardı. Hepsi gülümsemekteydi ve Éluard omuzlarından tuttuğu bir genç kıza eğilerek şunu söyledi:

Barışa tutkun insan her zaman gülümser.

Genç kız gülmeye başladı ve ayağını daha hızlı vurdu yere, öyle ki parkeden birkaç santim yukarı çıktı, kendisiyle birlikte ötekileri de sürükledi, az sonra içlerinden hiçbiri yere değmiyordu, toprağa değmeksizin, iki adım öne, bir adım geriye atıyorlardı ayaklarını, evet, Aziz Venceslas Meydanı'nın üstünde uçuyorlardı, dans eden halkaları dönmekte olan bir taca benziyordu ve ben aşağıda, toprağın üstünde koşuyordum ve onları görmek için gözlerimi havaya kaldırıyordum, onlar gitgide uzaklaşıyorlardı, sol ayaklarını bir yana kaldırarak, sonra sağ ayaklarını öteki yana kaldırarak uçuyorlardı ve altlarında, kahveleri şairlerle, hapishaneleri ise halk düşmanlarıyla tıklım tıklım dolu olan Prag kenti uzanıyordu ve bir ölü yakma fırınında bir sosyalist kadın milletvekiliyle bir gerçeküstücü şairin cesetleri kül haline getirilmekte ve dumanları tıpkı mutlu bir önsezi gibi gökyüzüne yükselmekte ve ben Éluard'ın madenî sesini işitmekteydim:

Şimdi aşk iş başında, o asla yorulmaz.

Ve ben bu sesin ardından, sokaklar arasında, kentin üstünde uçuşan gövdelerden oluşan şahane tacı gözden yitirmemek için koşuyordum ve yüreğim sıkışarak onların kuşlar gibi uçtuklarını biliyordum ve ben bir taş gibi düşmekteydim, onların kanatları vardı ve benim artık asla olmayacaktı.

7

İdamından on yedi yıl sonra Kalandra tümüyle aklandı, ama birkaç ay sonra Rus tankları Bohemya'da boy gösterdi ve derhal on binlerce insan, ulusa ve ulusun umutlarına karşı ihanet etmekle suçlandı, bir kısmı hapse atıldı, çoğunluğu işlerinden çıkarıldı ve iki yıl sonra (yani Éluard'ın Aziz Venceslas Meydanı üstündeki uçuşundan yirmi yıl sonra) bu yeni sanıklardan biri (ben) Çek gençliğine hitap eden resimli bir dergide yıldız falı köşesini doldurmaktaydım. Yay burcu üstüne yazılan son makalenin üstünden bir başka yıl daha geçmişti (demek ki olay 1972 yılının Aralık ayında geçiyordu) ki, tanımadığım bir genç adam beni görmeye geldi. Bir şey söylemeden bana bir zarf uzattı. Zarfı yırtıp açtım, mektubu okudum, ama mektubun R.'den geldiğini anlamak için epey bekledim. Yazı tanınmaz haldeydi. Bu mektubu yazdığı sırada çok telaşlı olmalıydı. Tümcelerini benden başkası okusa bile anlamasın diye özenle hazırlamıştı, bu yüzden ben bile ancak yarısını anlayabildim. Anlayabildiğim tek şey, bir yıl sonra yazarın kimliğinin anlaşılmış olduğuydu.

O tarihte, Prag'da, Bartolomejska Sokağı'nda küçük bir dairem vardı. Küçük ama ünlü bir sokaktı burası. İkisi dışında (ki birisinde ben oturuyordum) bütün daireler polise aitti. Dördüncü kattaki dairemin büyük penceresinden dışarı baktığımda, yukarıda damların üstünde Hradchine Kuleleri'ni, aşağıda polisin avlusunu görüyordum. Yukarısı, Bohemya krallarının şerefli tarihini simgeliyordu, aşağısı ise ünlü tutukluların tarihini saklamaktaydı. Kalandra ve Horakova, Slansky ve Clementis ve dostlarım Sabata ve Hübl, hepsi oradan geçmişti.

Genç adam (her şey onun R.'nin nişanlısı olduğunu gösteriyordu) çevresine büyük bir kuşkuyla bakmaktaydı. Polisin dairemi saklı mikrofonlarla izlemekte olduğu-

nu düşündüğü açıkça belliydi. Birbirimize bir baş işareti yaptık ve konuşmadan dışarı çıktık. Bir süre tek sözcük konuşmadan yürüdük, Narodni Trida'nın gürültüsüne karıştıktan sonradır ki R.'nin beni görmek istediğini, tanımadığım bir dostunun bu gizli buluşma için kent dışındaki evini bize vereceğini açıkladı.

Ertesi gün Prag'ın çevresinde tramvayla uzunca bir yolculuk yaptım, aralık ayındaydık, ellerim buz kesmişti ve sabahın bu erken saatinde gecekondularda kimseler yoktu. Bana anlatıldığı gibi evi buldum, üçüncü kata kadar asansörle çıktım, kapıların üstündeki adların yazıldığı kartlara bakarak kapıyı aradım ve zili çaldım. Dairede çıt yoktu. Bir kez daha çaldım zili, ama kimse açmadı. Sokağa döndüm. Dondurucu ayazdı, R.'nin geç kalmış olabileceğini, tramvay durağından ıssız kaldırıma çıktığında onunla karşılaşabileceğimi düşünerek yarım saat kadar gezindim. Ama gelen giden yoktu. Yeniden asansöre binip üçüncü kata çıktım. Yeniden kapıyı çaldım. Birkaç saniye sonra dairenin içinden hela sifonunun çekildiğini işittim. O anda sanki içime bir buz küpü gibi kaygının sokulduğunu sandım. Kendi gövdemin içinde, karnına ağrılar sokan korkuları nedeniyle bana kapıyı açamayan kadının korkusunu hissediyordum.

Kapıyı açtı, solgundu ama gülümsüyordu ve her zamanki gibi sevimli görünmeye çabalıyordu. Sonunda bomboş bir evde birlikte yalnız kalabileceğimizi söyleyerek beceriksizce şakalar yaptı. Oturduk ve bana birkaç gün önce polise çağrılmış olduğunu anlattı. Bütün bir gün onu sorguya çekmişlerdi. İlk iki saat içinde bir sürü önemsiz şeyler sormuşlardı, bu yüzden kendisini duruma hâkim hissetmeye başlamış ve biraz küstah bir tavır takınarak böyle aptalca şeyler için öğle yemeğine geciktirilmeyeceğini umduğunu söylemiş. İşte tam o sırada sormuşlar: "Sayın Bayan R., derginize yıldız fallarını kim yazıyor?"

Kızarmış ve adını veremeyeceği tanınmış bir fizikçiden söz etmeye çalışmış. Bu kez, "Bay M. Kundera'yı tanır mısınız?" diye sormuşlar. Beni tanıdığını söylemiş. Bunda bir kötülük var mı? Yanıtlamışlar: "Bunda bir kötülük yok, ama M. Kundera'nın yıldız bilimiyle ilgilendiğini biliyor musunuz?" "Bundan haberim yok," demiş. "Demek bundan haberiniz yok öyle mi?" demişler. Bu kez konuşmaları alaycıymış. "Bütün Prag bundan söz ediyor ve sizin haberiniz yok öyle mi?" demişler. Kızcağız daha bir süre atom bilgininden söz etmeye çalışmış, derken polislerden biri kızıp bağırmış: "Sakın inkâr etmeye kalkma, sakın!"

Bunun üzerine kızcağız gerçeği söylemek zorunda kalmış onlara. Derginin yazıişleri iyi bir yıldız bilim köşesi açmak istiyormuş, ama kime başvuracaklarını bilemiyorlarmış. R. beni tanıdığı için benim yardımımı istemiş. Hiçbir Çekoslovak yasasını çiğnemediğinden emin olduğunu söylemiş. İç hizmet yönetmeliğinin devletin ve partinin güvenini kötüye kullanmış kişilerle işbirliği yapılmasını yasaklayan hükümlerini bilmezden gelmiş bunu söylerken. Kendisine hak vermişler, hiçbir yasaya aykırı davranmadığını kabul etmişler. Kız, hiç de öyle vahim bir durumun ortaya çıkmadığına dikkatlerini çekmiş. "M. Kundera'nın adı bir takma adla gizlenmiş olduğu için kimseyi rahatsız etmesi olanağı yoktu," demiş. "Aldığı ücretlere gelince; Kundera'ya verilen para sözünü etmeye bile değmeyecek kadar azdı," demiş. Ona yine hak vermişler. "Gerçekten de önemli bir olay olmadı, bu bakımdan olan biteni gösteren bir tutanak düzenleyeceğiz, bunu imzaladıktan sonra herhangi bir şeyden kaygılanmanıza gerek kalmayacak," demişler.

Tutanağı imzalamış, iki gün sonra yazıişleri müdürü onu yanına çağırmış ve hemen o gün işine son verildiğini bildirmiş. Aynı gün uzun süreden beri kendisine iş önermekte olan arkadaşlarının bulunduğu radyo idaresine

gitmiş. Onu sevinerek karşılamışlar, ancak ertesi gün kâğıtları doldurmak üzere döndüğünde kendisini çok seven personel şefi çok üzgün bir tavırla karşılamış.

"Ne halt işlediniz küçüğüm? Bütün yaşamınızı mahvettiniz. Sizin için elimden hiçbir şey gelmez," demiş.

Önce, benimle konuşup konuşmamakta duraksamış. Çünkü polislere, sorgusu hakkında kimseye tek söz söylemeyeceğine dair söz vermişmiş. Ancak, polisten yeni bir davet alınca (ertesi gün oraya gitmesi gerekiyormuş), benimle gizlice buluşarak anlaşmanın ve beni de sorguya çekecek olurlarsa birbirimizi çelişkiye düşürecek açıklamalardan kaçınmamız gerektiğine karar vermiş.

R. korkak bir kız değildi, anlıyor musunuz? Sadece gençti ve dünyadan haberi yoktu. İlk darbeyi yemişti, anlaşılmaz ve beklenmeyen bir şeydi bu ve bunu hiçbir zaman unutmayacaktı. Anlıyordum ki, herkese ihtarda bulunmak ve cezalandırmak için bir postacı rolü oynatılmak isteniyordu bana ve bundan ötürü ben de kendimden korkmaya başlamıştım.

"Yıldız falına bakmak için aldığınız bin kurondan da haberleri olduğunu sanıyor musunuz?" diye sordu bana, boğazı sıkışmış bir halde.

"Korkmayın," dedim. "Üç yıl boyunca Moskova'da Marksizm-Leninizm'i incelemiş birisinin yıldız falına baktırdığını itiraf etmesi olanaksız bir şey."

Güldü ve yarım saniye bile ancak sürmesine karşın bu gülüş kulaklarımda, *çekingen bir kurtuluş vaadiymiş* gibi çınladı. Çünkü, Koç, Balık ya da Boğa burçları üstüne o küçük ahmakça makaleleri yazarken işte böyle gülüşler işitmek istemiştim, bana verilecek bir ödül olarak düşünmüştüm bu gülüşü, ama hiçbir yerden gelmiyordu kulaklarıma, çünkü bu arada, dünyanın her yanında melekler, bütün önemli mevkileri işgal etmiş, bütün genelkurmaylara egemen olmuş, sağı ve solu egemenliği altına almış,

Arapları ve Yahudileri, Rus generalleriyle ayrılıkçı Rusları tutsak etmişti. Her yandan buz gibi bakışlarıyla bize bakıyorlardı ve bu bakış, sırtımızdaki sevimli büyücü giysimizi koparıp çıkarıyor ve bizi, ne gençliğe ne de sosyalizme inanmadan sosyalist gençlik için çıkarılan bir dergide çalışan, yıldız falıyla yazıişleri müdürü umurunda olmadığı halde yazıişleri müdürünün yıldız falını yapan, çevremizdeki herkes insanoğlunun geleceği için çarpışmaktayken (sağcılar ve solcular, Araplar ve Yahudiler, generaller ve ayrılıkçılar) eften püften şeylerle uğraşan sahteciler haline dönüştürüyordu. Bakışlarının ağırlığını üstümüzde hissediyorduk. Bu bakışlar bizleri ayak altında ezilmekten başka şeye yaramayan böcekler haline dönüştürmekteydi.

Kaygımı yenmeyi başararak R. için, ertesi gün polisteki sorgusu sırasında en akıllıca biçimde nasıl bir itirafta bulunması gerektiğini saptayacak bir plan uydurmaya çalıştım. Konuşmamız sırasında helaya gitmek üzere birkaç kez ayağa kalkmıştı. Dönüşü sifon gürültüsüne karışıyor ve yüzünde panik anlamı beliriyordu. Bu yürekli kız, korkusundan ötürü utanç duyuyordu. Bu ince zevkli kadın, bağırsaklarının bir yabancının gözleri önünde kendisine kötü bir oyun oynamasından utanıyordu.

8

Değişik uluslardan yirmi kadar genç erkek ve kız, sıralarına oturmuş, kürsüdeki Madam Raphael'in karşısında, sinirli bir tavırla ayakta durmakta olan Gabrielle ile Michèle'ye dalgınca bakmakta. Michèle ile Gabrielle ellerinde, bildirileri yazılı birçok kâğıt ve ayrıca bir lastikle sarılı kartondan acayip bir nesne tutuyorlar.

Michèle, "Ionesco'nun oyunu *Gergedanlar*'dan söz edeceğiz," dedikten sonra başını arkaya atarak burnuna üstüne renk renk kâğıt parçaları yapıştırılmış huni biçi-

minde bir karton parçası geçiriyor, sonra bu kartonu bir lastikle başının arkasından tutuyor. Gabrielle de aynı şeyi yapıyor. Sonra birbirlerine bakarak keskin, kısa ve kesik kesik sesler çıkarmaya başlıyorlar.

Sınıftakiler iki genç kızın, önce gergedanların burun yerine bir boynuz taşıdıklarını, sonra da Ionesco'nun oyununun gülünç olduğunu göstermek istediklerini kolayca anlıyorlardı. Kızlar bu iki görüşü kuşkusuz sözcüklerle ama özellikle gövdelerinin hareketleriyle anlatmayı kararlaştırmışlardı.

Uzun karton huniler suratlarının ucunda sallanıyordu ve bütün sınıf, sanki sıralarının önünde kendilerine kesik bir kol gösteriliyormuş gibi bir çeşit can sıkıcı acıma duygusuna kapılmış gibiydi.

Yalnız Madam Raphael, genç gözdelerinin bu buluşunu hayranlıkla izliyor, çıkardıkları kesik kesik ve tiz seslere benzer bir gıdaklama ile onlara karşılık veriyordu.

İki genç kız hoşnut bir tavırla uzun burunlarını sallıyorlar ve Michèle, bildirilerinin kendine ait bölümünü okumaya başlıyor.

Öğrencilerin arasında Sarah adında bir genç Yahudi kız var. Birkaç gün önce iki Amerikalı kızdan notlarına bir göz atmasına izin vermelerini istemişti (herkes bilir ki onlar Madam Raphael'in tek sözünü bile ihmal etmezlerdi), ama Sarah'ın bu isteğini reddetmişlerdi. "Plaja gitmek için dersleri kaçıramazsın," demişlerdi. O günden beri Sarah kızlardan yürekten nefret ediyordu ve şimdi onların aptalca gösterilerinden ötürü pek keyifliydi.

Michèle ile Gabrielle, sırayla *Gergedanlar* hakkındaki açıklamalarını okuyorlar ve uzun karton huniler suratlarından bir dua gibi fışkırıyor. Sarah kendisine sunulan bu fırsattan yararlanmazsa yazık olacağını fark ediyor. Michèle konuşmasının bir yerinde durup Gabrielle'ye sıranın kendisine geldiğini söylemek üzere döndüğü

anda, yerinden kalkarak kızlara doğru ilerliyor. Gabrielle söze başlayacağı yerde, yalancı burun deliğine yaklaşan arkadaşına bakakalıyor, ağzı açık bir halde. Sarah, iki öğrencinin yanına gelince, yanlarından sıyrılıyor (burunlarına tıkılan nesne çok ağırmış gibi iki kız, arkalarında olan biteni görmek üzere başlarını çeviremiyorlar), geriliyor ve Michèle'in kıçına bir tekme indiriyor, yeniden gerileyip bu kez de Gabrielle'in arkasına bir çifte savuruyor. Bunu yaptıktan sonra gayet sakin, hatta mağrur bir tavırla yerine geçiyor.

Bu anda sınıfta mutlak bir sessizlik var.

Sonra, Michèle'in gözlerinden yaşlar akmaya başlıyor, hemen arkasından da Gabrielle'in gözlerinden.

Sonra bütün sınıf müthiş bir kahkahayla gülmeye başlıyor.

Sonra Sarah sırasına oturuyor.

Sonra Madam Raphael, önce hazırlıksız yakalandığı ve şoke olduğu için ne olduğunu anlamıyor, arkasından Sarah'ın hareketinin açıklama konusunu aydınlatma amacına yönelik özenle hazırlanmış bir öğrenci güldürüsü olduğunu düşünüyor (bir sanat yapıtının yorumlanması geleneksel soyut yaklaşımlarla sınırlanamaz, çağdaş bir yaklaşım da gereklidir, *örnek vererek*, hareketle ve *olaylarla*[1] anlatılmalıdır) ve gözdelerinin gözyaşlarını göremediği için, (çünkü yüzleri sınıfa dönük duruyorlardı, dolayısıyla sırtları da öğretmenlerine dönüktü) başını eğiyor ve bir kahkaha koparark onaylıyor.

Michèle ile Gabrielle, arkalarından çok sevdikleri öğretmenlerinin gülüşünü duyunca kendilerini ihanete uğramış hissediyorlar. Bu kez gözlerinden yaşlar bir musluktan boşalıyormuş gibi akmaya başlıyor. Aşağılanmak

1. (İng.) *Praxis* ve *happening* kullanılmıştır. (Ç.N.)

onlara öyle kötü geliyor ki midelerine kramp girmiş gibi iki büklüm oluyorlar.

Madam Raphael, gözde öğrencilerinin kıvrılmalarını bir dans figürü sanarak, öğretmenliğin ciddiyetini unutturan bir güçle kürsüden dışarı fırlıyor. Gözlerinden yaş gelerek gülüyor, kollarını iki yanına kaldırıyor, bedenini titretiyor, o kadar ki, başı boynunun üzerinde bir ileri bir geri sallanıyor, tıpkı kilisede zangocun avucunda ters tuttuğu küçük çanı bütün gücüyle sallamasına benziyor. Kıvrılıp bükülen kızlara yaklaşıyor, Michèle'i elinden yakalıyor. Şimdi üçü, kürsünün önünde, hep birlikte kıvrılıp bükülüyorlar ve üçü de gözyaşları içindeler. Madam Raphael iki adım öne atıyor, önce sol bacağını bir yana, sonra sağ bacağını öte yana kaldırıp indiriyor ve ağlamakta olan iki kız çekingen çekingen onu taklit etmeye başlıyorlar. Yaşlar kartondan yapılmış uzun burunlarından akıyor, her ikisi de kıvrılıp bükülüyorlar ve sıçramaya koyuluyorlar. Sonra bayan öğretmen, Gabrielle'in elinden tutuyor ve şimdi üçü kürsünün önünde bir halka oluşturuyorlar, üçü el ele tutuşuyor ve ortada sıçrayarak dönüyorlar. Ayaklarını bir sağa bir sola kaldırıyorlar ve yavaş yavaş Gabrielle ile Michèle'nin yüzlerindeki gözyaşı izlerinin yerini gülme kırışıkları almaya başlıyor.

Üç kadın dans ediyor, gülüyor ve bütün sınıf susarak, sessiz bir dehşet içinde onlara bakıyor. Ama artık üç kadının onlara dikkat bile ettikleri yoktur, dikkatlerini kendileri üzerinde toplamış ve kendilerini sevinçlerine vermişlerdir. Derken Madam Raphael ayağını daha hızlı vuruyor yere ve birkaç santim yerden yükseliyor, öteki adımında artık hiç yere değmiyor. Arkasından iki arkadaşını da sürüklüyor ve bir saniye sonra her üçü de döşemenin yukarısında dönmeye başlıyorlar, döne döne daha çok yükseliyorlar. Derken saçları tavana değiyor ve tavan yavaş yavaş açılıyor. Bu delikten çıkarak daha yükseklere

çıkıyorlar, karton burunları görünmez oluyor, şimdi kocaman delikten yalnız üç çift ayakkabı görünüyor, derken onlar da kayboluyor ve bu arada büyülenmiş öğrencilerin kulaklarına uzaklaşan bir kahkaha ulaşıyor yukarılardan, üç önde gelen meleğin parlak gülüşüdür bu.

9

R. ile ödünç verilen dairedeki buluşmamız benim için bir kesin karara varma nedeniydi. O anda, kesin olarak bir felaket habercisi haline geldiğimi anladım. Eğer kendilerine kötülük etmek istemiyorsam, sevdiklerimin arasında yaşamaya devam edemezdim ve benim için ülkemden çekip gitmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı.

Ancak, R. ile bu son buluşmamızı anlatmamın bir başka nedeni daha var. Bu genç kadını her zaman, en masumca bir duyguyla ve olabileceği kadar cinsellikten uzak bir sevgiyle sevmiştim. Bedeni, her zaman, parlak zekâsı, davranışlarındaki alçakgönüllülük ve tuvaletindeki sadeliğin arkasında gizlenmiş gibiydi. Aralığından çıplaklığının göz kamaştırıcı güzelliğini sezebileceğim en küçük bir aralık bırakmamıştı bana. Ve birden korku onu bir kasap bıçağı gibi yarıp attı. Onu, önümde, bir kasap çengeline asılmış, parçalanmış bir dana gövdesi gibi apaçık görüyor gibiydim. Bu bize ödünç verilmiş dairede, salondaki kanepede yan yana oturuyorduk, helalardan rezervuarları dolduran suyun şırıltısı geliyordu kulaklarımıza ve ansızın onunla sevişmek için delice bir istek duydum içimde. Daha doğrusu, onun ırzına geçmek için delice bir istek. Üzerine atılmak, onu, o dayanılmaz baştan çıkarıcı çelişkileri, kusursuz giysileri, isyan eden bağırsakları, akılcılığı ve korkusu, gurur ve utancıyla birlikte kucaklayıp yakalamak. Bana öyle geliyordu ki, çelişkileri içinde, özü, bu hazine, bu altın cevheri, gizli köşelerine saklanan bu pırlan-

ta gizlenmekteydi. Üzerine abanıp bu özü ondan koparıp almak istiyordum. Onu, bütün kötü yanları ve tanımlanamayan ruhuyla birlikte içime almak istiyordum.

Ama, karşımda üzerime dikilmiş bulunan iki kaygılı göz görüyordum (zeki bir yüzde kaygılı gözler) ve bu gözler ne kadar kaygılıysa onun ırzına geçme isteğim o kadar çoğalıyordu. O kadar saçma, aptalca, iğrenç, anlaşılmaz ve gerçekleştirilemez bir istekti bu.

O gün bize ödünç bırakılan bu daireden çıkıp da kendimi Prag'ın bu banliyösünün ıssız sokaklarında yalnız bulduğum zaman (O, dairede bir süre daha kalmak istemişti, benimle birlikte çıkmaktan, bizi birlikte görmelerinden korkuyordu), uzun süre, sevimli dostumun ırzına geçmek için duyduğum o korkunç isteği düşünmekten başka bir şey yapamadım. Bu istek, kafese kapatılmış bir kuş gibi içimde tutsak kaldı, kuş zaman zaman uyanıyor ve kanat çırpıyordu.

Bu, R.'nin ırzına geçmek gibi inanılmaz istek, belki de düşüşümün ortasında, bir yerlere tutunmak için harcadığım umutsuzca çabadan başka bir şey değildi. Çünkü, beni halkadan dışarı çıkardıklarından beri boyuna düşüyordum, düşmem sürüp gidiyor, hâlâ düşüyorum, beni durmadan bir kez daha düşeyim, daha uzaklara düşeyim, daha derine, ülkemden daha uzaklara, bütün sözlerimi çıngırak sesini andıran gülüşleriyle örten meleklerin kahkahalarının çınladığı dünyanın ıssız çöllerine gideyim diye itmekten başka bir şey yapmıyorlardı.

Biliyorum, bir yerlerdedir Sarah, genç Yahudi kızı Sarah, kız kardeşim Sarah, ama onu nerede bulacağım?

Bu bölümde alıntı yapılan kitaplar şunlardır:
Annie Leclerc, *Parole de femme* (Kadın Sözü), 1976.
Paul Éluard, *Le visage de la paix*, 1951.
Eugène Ionesco, *Gergedanlar*, 1959. (Yazarın notu)

Dördüncü bölüm
KAYIP MEKTUPLAR

1

Hesapladım ki, bu dünyada her saniye, iki ya da üç hayalî kişiye ad konuluyor. Bu yüzden, her zaman *Vaftizci* Aziz Yahya'nın bu sayısı bilinmeyen kalabalığına katılmakta duraksıyorum. Ama ne yapılabilir ki? Kahramanlarıma bir ad vermem gerekiyordu. Bu kez, kadın kahramanımın benim yaratığım olduğunu, yalnız bana ait olduğunu açıkça göstermek için (ona başka hiçbirine olmadığım kadar bağlıyım) ona şimdiye kadar hiçbir kadının taşımadığı bir ad vereceğim: Tamina. Onun, iri yapılı, güzel, otuz üç yaşında ve Praglı olduğunu hayal ediyorum.

Hayalimde, onu Avrupa'nın batısında bir taşra kentinin sokaklarında gezinirken görüyorum. Evet, çok iyi fark ettiniz: Uzakta olduğu için Prag'dan adıyla sanıyla söz ediyorum ama, öykümün geçtiği kentin adını vermiyorum. Bu bütün perspektif kurallarına aykırı düşen bir davranıştır ama, kabul etmekten başka yapacağınız bir şey yok.

Tamina, bir karıkocaya ait bulunan küçük bir kahvede garsonluk yapmaktadır. Kahvenin geliri o kadar azdır ki, koca ilk bulduğu başka bir işe girmiş ve Tamina böylece boşalan yere alınmıştır. Patronun yeni işinden aldığı o pek az ücretle karıkocanın Tamina'ya verdikleri daha da az ücret arasındaki fark, onların kazancını oluşturmaktaydı.

Tamina, müşterilere kahvelerini, kalvadoslarını verdikten sonra (fazla müşteri olmuyor, salon her zaman yarı yarıya boştur) tezgâhın arkasına geçip oturuyor. Barın önünde, bir tabureye tünemiş, onunla gevezelik etmek isteyen biri her zaman bulunur. Herkes Tamina'yı sever. Çünkü o, kendisine anlatılanları dinlemesini bilir. Ama, gerçekten dinler mi? Yoksa, öylesine sessizce ve öylesine dikkatle bakardı da öyle mi sanılırdı? Bilmiyorum, o kadar önemli de değil. Önemli olan, sözünüzü kesmeyişidir. İki kişi gevezelik ederken ne olduğunu bilirsiniz: Biri konuşurken öteki sözünü keser: *Tıpkı benim gibi, ben...* ve birinci, sözünün arasına girip *tıpkı benim gibi, ben...* diyerek sözü kapıncaya kadar hep kendinden söz eder.

Bu, *tıpkı benim gibi, ben...* tümcesi onaylayıcı bir yankı, ötekinin düşüncesini sürdürmenin bir biçimi gibi görünür, ama bu bir aldatmacadır: Gerçekte, kaba bir davranışa karşı kabaca bir başkaldırı, kendi kulağımızı ötekinin tutsaklığından kurtarmak, rakibimizin kulağını zor yoluyla işgal etmektir. Çünkü insanın hayatı, benzerlerinin arasında, başkalarının kulağını ele geçirmek için yapılan bir savaştan başka bir şey değildir. Tamina'nın sevecenliğinin sırrı, onun kendi kendisiyle konuşmak istemeyişidir. Kulağını işgal edenleri karşı koymaksızın kabul eder ve hiçbir zaman, *tıpkı benim gibi, ben...* demez.

2

Bibi, Tamina'dan on yaş daha küçüktür. Bir yıla yakın bir zamandır her gün Tamina'ya kendinden söz edip durur. Büyük tatilde kocasıyla birlikte Prag'a gitmeyi düşündüklerinden Tamina'ya söz edeli çok olmamıştır. (Zaten her şey bu andan sonra başlamıştır.)

O zaman, Tamina, içinde yıllardan beri uyuyan bir

şeyin uyandığını sandı. Bibi, daha bir süre konuştu ve Tamina, (âdeti dışında) sözünü kesti:

"Bibi, Prag'a giderseniz, babama uğrayıp bana bir şey getirebilir misiniz? Öyle büyük bir şey değil. Küçücük bir paket, bavulunuza rahatça sığar."

"Senin için ne olursa yaparım," dedi Bibi, aceleyle.

"Sana ölünceye kadar minnettar kalırım," dedi Tamina.

"Bana güvenebilirsin," dedi Bibi.

İki kadın daha bir süre Prag'dan söz ettiler. Tamina'nın yanakları alev alevdi.

Daha sonra Bibi, "Bir kitap yazmak istiyorum," dedi.

Tamina, Bohemya'daki küçük paketi düşünmekteydi ve bunun için Bibi'nin dostluğunu pekiştirmesi gerektiğini biliyordu. Hemen kulağını onun emrine verdi: "Bir kitap mı? Ne hakkında?"

Bibi'nin kızı bir yaşlarında bir çocuk, annesinin oturduğu bar taburesinin dibinde sürünmekteydi. Çok gürültü yapıyordu.

Bibi, döşemeye doğru, "Yaramazlık etme," diyerek sigarasının dumanını düşünceli düşünceli üfledi: "Benim gördüğüm biçimdeki dünya hakkında."

Küçük gitgide, daha tiz çığlıklar atıyordu.

"Bir kitap nasıl yazılır, biliyor musunuz?" diye sordu Tamina.

"Niye olmasın?" dedi Bibi ve yeniden düşünceli bir tavır takındı. "Kuşkusuz, bir kitap yazmak için ne yapmak gerektiğini öğreneceğim, biraz sorup soruştururum. Banaka'yı tanıyor musun acaba?"

"Kim bu?" diye sordu Tamina.

"Bir yazar," dedi Bibi. "Buraya yakın bir yerde oturuyor. Onunla tanışmam gerek."

"Neler yazmış?"

"Hiçbir fikrim yok," dedi Bibi, sonra yine düşünceli

bir biçimde ekledi: "Herhalde yazdıklarından bir şeyler okumam gerekecek."

3

Sevinçli bir şaşkınlık çığlığı yerine, telefonun kulaklığından buz gibi bir ses işitti: "Bak sen şuna, sonunda beni hatırladın demek?"

"Biliyorsun ki para içinde yüzmüyorum. Telefon pahalı," dedi Tamina, özür dilemek için.

"Yazabilirsin. Bildiğim kadarıyla mektup pulu o kadar pahalı değil. Son mektubunu ne zaman aldığımı hatırlamıyorum bile."

Kaynanasıyla konuşmanın kötü başladığını fark eden Tamina, uzun uzun onun sağlık durumunu, neyle uğraştığını sordu, en sonunda cesaretini toplayarak, "Senden istediğim bir şey var," dedi. "Yola çıkmadan önce senin evinde bir paket bırakmıştık."

"Bir paket mi?"

"Evet, Mirek, onu seninle birlikte babasının eski çalışma masasına koymuş ve çekmeceyi anahtarla kilitlemişti. Hatırlarsın, onun her zaman bu masada bir çekmecesi olmuştur. Anahtarı da sana emanet etmişti."

"Anahtarınız bende değil."

"Ama kayınvalideciğim, sende olmalı. Mirek onu sana verdi, eminim. Ben de yanınızdaydım."

"Bana hiçbir şey vermediniz."

"Aradan çok zaman geçti, belki de unutmuşsundur. Senden tek istediğim, bu anahtarı araştırman. Onu hiç kuşkusuz bulacaksın."

"Peki, bulunca ne yapmamı istiyorsun?"

"Sadece, o paketin yerinde olup olmadığına bakmanı."

"Niye yerinde olmayacakmış sanki? Oraya koymamış mıydınız?"

"Evet."

"Öyleyse çekmeceyi açmama ne gerek var? Sizin notlarınızı ne yaptığımı sanıyorsunuz?"

Tamina neye uğradığını şaşırdı. Kaynanası o çekmecede notları olduğunu nereden bilebilirdi? Notları özenle sarıp sarmalamışlar ve zamklı kâğıtla kapatmışlardı paketi. Yine de şaşkınlığını belli etmemeye çalıştı:

"Öyle bir şey söylemedim. Sadece, her şeyin yerli yerinde olup olmadığına bakmanı istiyorum. Gelecek sefere ötesini söylerim."

"Peki, bana ne olup bittiğini söyleyemez misin?"

"Kayınvalideciğim, telefon çok pahalı, uzun uzun konuşamam."

Kaynanası başladı ağlamaya: "O kadar pahalıysa telefon etme bana."

"Ağlama kayınvalideciğim," dedi Tamina. Onun gözyaşlarını ezbere biliyordu. Kaynanası onlara bir şeyi kabul ettirmek istediği zaman böyle ağlardı her zaman, gözyaşlarıyla onları suçlardı ve onun yaşlarından daha saldırgan bir şey olamazdı.

Kulaklık hıçkırıklarla sarsılıyordu.

"Görüşmek üzere, kayınvalideciğim, seni yine ararım."

Kaynanası ağlıyordu ve Tamina, o kendisine "Hoşçakal," demeden telefonu kapatmaya cesaret edemiyordu. Ama hıçkırıklar dinmek bilmiyordu ve her damla gözyaşı çok pahalıya geliyordu.

Tamina telefonu kapattı.

Kadın patron, üzgün bir sesle, sayacı gösterdi: "Madam Tamina, çok uzun konuştunuz." Sonra, Çekoslovakya ile konuşmanın ne kadar tuttuğunu hesapladı. Tamina bu kadar çok tuttuğunu görünce dehşete düştü. Gelecek ücret ödeme tarihine kadar ayakta kalabilmesi için her kuruşu hesap etmesi gerekiyordu. Ama, borcunu kılını bile kıpırdatmadan ödedi.

4

Tamina ile kocası Bohemya'yı yasal olmayan yollardan terk etmişlerdi. Resmî Çekoslovak yolculuk acentesinin Yugoslavya'da düzenlediği bir kıyı kentindeki dinlenme gezisine katılmışlardı. Oraya varınca da grubu bırakıp Avusturya yoluyla batıya geçmişlerdi.

Grup halindeki gezi sırasında dikkati çekmemek için her birinin birer büyük valizden başka eşyası yoktu yanında. Son anda, birbirlerine yazdıkları mektuplarda Tamina'nın notlarından oluşan büyük paketi yanlarına almaya çekinmişlerdi. İşgal altındaki Çekoslovakya'dan çıkarken, gümrük denetimi sırasında bir polis bavullarını açtırıverecek olsa, deniz kıyısındaki on beş günlük bir tatile çıkarken özel yaşamlarına ait bütün belgeleri yanlarında taşımalarından kuşkulanabilirdi. Öte yandan, kaçtıkları anlaşılınca, devletin oturdukları daireye el koyacağını bildiklerinden, paketi evlerine de bırakamazlardı, bu yüzden mektupları ve notları, Tamina'nın kaynanasının evindeki merhum kayınpederinin artık kullanılmayan yazı masasının çekmecesine kilitlemişlerdi.

Yurtdışındayken, Tamina'nın kocası hastalanmıştı ve Tamina ölümün kocasını yavaş yavaş elinden almasına seyirci kalmaktan başka bir şey yapamamıştı.

Kocası ölünce, onun gömülmesini mi, yoksa ölüsünün yakılmasını mı istediğini sormuşlardı Tamina'ya. "Yakılsın," demişti. Daha sonra külleri bir vazoda saklayıp saklamayacağını, yoksa küllerin savrulmasını mı istediğini sormuşlardı. Yerleşebileceği hiçbir ülke yoktu ve kocasını bütün yaşamı boyunca bir el çantası gibi taşımaktan korkuyordu. Küllerin savrulmasını yeğledi bu yüzden.

Dünyanın Tamina'nın çevresinde çember biçiminde gitgide daha yükselen bir duvar gibi boy attığını düşlü-

yorum. Tamina, o duvarın dibindeki bir ot parçasını andırıyordu. Bu otun üstünde bir tek gül, kocasının anısı boy veriyordu yalnızca.

Ya da, Tamina'nın bugünkü yaşamı, (müşterilere kahve sunmaktan ve kulağını emirlerine vermekten ibaretti bu yaşam) suların üstünde yalpalayan bir saldır ve bu salın üstünde o, geriye, yalnızca geriye bakmaktadır, diye düşünüyorum.

Bir süredir Tamina umutsuzdur, çünkü geçmişin anıları gitgide solmaktadır. Kocasından, pasaportundaki resminden başka bir şey kalmamıştı, bütün öteki resimleri, Prag'da el konulan dairelerinde bulunuyordu. Bu buruşmuş, köşeleri kırılmış, zavallı resme bakıyordu. (Kocasının bu resmi tam karşıdan çekilmişti, adli polis tarafından resmi çizilen bir caniye benziyordu.) Hiç benzemiyordu kocasına bu resim. Her gün bu resmin karşısında bir çeşit ruhsal idman yapıyordu: Kocasını yandan anımsamaya çalışıyordu, sonra yarım dönmüş halde getirmeye çalışıyordu gözlerinin önüne, sonra hemen hemen tam dönmüş olarak. Burnunun çizgilerini, çenesini canlandırmaya çalışıyordu belleğinde ve her gün dehşetle, tartışılabilir noktalar çıkıyordu karşısına, belleğinin çizgilerinde kuşkulu yerler vardı.

Bu uğraşısı sırasında, kocasının derisini ve rengini anımsamaya çalışıyordu, cildinin küçük değişimlerini, benleri, sivilceleri, kızarıklıkları, küçük damarlarını düşünüyordu. Öyle zor, öyle olanaksız bir şeydi ki bu. Belleğinde kullandığı renkler gerçekdışıydı ve bu renklerle bir insan tenini taklit etmenin yolu yoktu. Dolayısıyla anımsamak için özel bir teknik geliştirmişti o da. Bir adamın karşısına oturdu mu, o adamın kafasını, bir heykeltıraşın heykel malzemesi niyetine kullanıyordu: Ona dikkatle bakıyor ve kafasından, yüzün modelini çıkarıyor, ona biraz daha koyu bir renk veriyor, benler, kıza-

rıklıklar ekliyor, kulakları küçültüyor, gözlerini maviye boyuyordu.

Ancak bütün bu çabaları, kocasının imgesinin geri dönüşsüz bir biçimde kaymakta olduğunu göstermekten başka bir işe yaramıyordu. İlişkilerinin başlangıcında (kocası ondan on yaş daha büyüktü ve daha o tarihte insan belleğinin zayıflığı hakkında yeterince deneyimi vardı), kocası ondan, ikisinin yaşamlarının bütün akışını gösterecek bir günce tutmasını istemişti. Önce karşı çıkmıştı, bunun aşklarıyla alay etmek olacağını söylemişti. Kocasını öyle seviyordu ki, unutulmaz diye nitelendirdiği şeylerin unutulabileceğini kabul edemezdi. Kuşkusuz, sonunda ona boyun eğmişti, ama öyle pek sevinerek değil. Not defterleri bunu gösteriyordu: Birçok sayfası boştu ve yazdıkları parça parça şeylerdi.

5

Bohemya'da kocasıyla on bir yıl birlikte olmuşlardı ve kaynanasına bıraktıkları not defterlerinin sayısı da on birdi. Kocasının ölümünden az sonra bir defter almış ve on bir parçaya bölmüştü. Kuşkusuz, yarı yarıya unutulmuş birçok olayı ve durumu yeniden canlandırmayı başarmıştı belleğinde, ama bunları defterin hangi bölümüne yazması gerektiğini kesin olarak bilemiyordu. Olayların tarih sırası bir daha düzeltilmeyecek biçimde karışmıştı.

Önce, yeni baştan kuracağı geçmişin ana yapısını oluşturacak, zamanın akışı içinde kerteriz görevi yapacak bazı anıları anımsamayı denedi. Örneğin birlikte geçirdikleri tatiller: On bir tane olması gerekiyordu bunların, ama o ancak dokuzunu anımsıyordu. İki tanesini tümüyle unutmuştu.

Daha sonra anımsadığı bu dokuz tatili, defterin on bir bölümü içine yerleştirmeye çalıştı. Bunlardan ancak

olağanüstü olayların geçtiği yıllara ilişkin olanları kesin olarak yerleştirebildi. 1964'te Tamina'nın annesi ölmüştü; bu yüzden tatile bir ay geç gitmişler ve Tatraslarda çok üzgün bir tatil geçirmişlerdi. Ertesi yıl, Bulgaristan'da deniz kıyısına gittiklerini biliyordu. 1968 ve onu izleyen yıldaki tatillerini de anımsıyordu, çünkü bunlar Çekoslovakya'da geçirdikleri son tatillerdi.

Tatillerinden önemli bir bölümü şöyle ya da böyle, hepsinin kesin tarihini çıkaramamışsa bile, anımsamasına karşılık, Noelleri ve yılbaşı tatillerini anımsamak istediği zaman, başarısız kalıyordu. On bir Noel'den belleğinin köşelerinde ancak ikisini bulabilmişti. Yılbaşlarından ise yalnızca beşini.

Ayrıca, kocasının kendisine taktığı adları da anımsamak istiyordu. Kocası onu sadece ilk on beş gün gerçek adıyla çağırmıştı. Sevgisi durmadan takma adlar üreten bir makine gibiydi. Birçok adı vardı ve her ad çabucak eskidiğinden, kocası ona yeni adlar verirdi hiç durmadan. Birlikte oldukları on bir yıl içinde, yirmiden, otuzdan çok adı olmuştu ve bunların her biri yaşamlarının belirli bir dönemine aitti.

Ama, zamanın akışıyla bir takma ad arasındaki yitirilen ilişkiyi nasıl yeniden keşfedebilirdi? Tamina, ancak birkaç durumda bunu başarabildi. Örneğin annesinin ölümünü izleyen günleri anımsıyordu. Israrla, sanki onu bir korkulu düşten uyandırmak ister gibi kocası bu adı kulağına fısıldardı (o günlerdeki ve o andaki adını). Anımsadığı bu takma adı, defterin 1964 başlıklı bölümünde kesin bir biçimde yazabilmişti. Ama, öteki bütün adları, bir büyük kafesten kaçan kuşlar gibi, özgür ve çılgın, zamanın dışına uçup gidiyordu.

İşte bu yüzden böylesine umutsuzca, içinde mektuplarıyla not defterlerinin bulunduğu paketin yanında olmasını istemekteydi.

Elbette, bu defterlerde hoş olmayan şeylerin de bulunduğunu biliyordu, doyumsuz geçen günler, tartışmalar, can sıkıntıları; ama söz konusu olan bunlar değildi. Geçmişe, onun şiirini değil, yitirdiği gövdesini vermek istiyordu. Onu iten güç, güzellik isteği değil, yaşam isteğiydi.

Çünkü, Tamina bir salın üstünde kayıp gitmekte ve arkaya, yalnızca arkaya bakmaktaydı. Varlığı, geride çok geride gördüğünden başka bir şey değildi. Geçmişi gevşedikçe, çözüldükçe, eridikçe, Tamina da küçülüyor ve belirsizleşiyordu.

Defterinde kurduğu olayların kolayca yıkılabilir iskeleti, çevresinde duvarlar yükselip içinde oturabileceği bir ev halini alsın diye o not defterlerini ele geçirmek istiyordu. Çünkü, bu sallanan anılar yapısı acemice kurulmuş bir çadır gibi yıkılacak olursa, Tamina'ya, ölüme doğru ağır ağır ilerleyen bir boşluktan, bugünkü yaşamından başka bir şey kalmayacaktı.

6

O halde, ne diye bunca zamandır, kaynanasına not defterlerini kendisine yollamasını söylememişti.

Çekoslovakya'da yabancı ülkelerle haberleşme gizli polisin elinden geçer ve Tamina, polis memurlarının burunlarını özel yaşamına sokmaları görüşünü kabul edemiyordu. Üstelik kocasının adı (Tamina da o adı taşımaktaydı), kuşkusuz kara listede duruyordu hâlâ ve polis, ölmüş bile olsalar, düşmanlarının yaşamlarıyla ilgili her türlü belgeye karşı eksilmez bir ilgi duymaktaydı. (Bu konuda Tamina asla yanılmıyordu. Bizi ölümsüz kılan tek şey, polis arşivleridir.)

Dolayısıyla Bibi, onun tek umuduydu ve bu umuda yapışmak için elinden gelen her şeyi yapardı. Bibi, Banaka'yla tanıştırılmak istiyordu ve Tamina düşünüyordu.

Arkadaşı, en azından adamın kitaplarından birinin konusunu öğrenmeliydi. Gerçekten de konuşma arasına: *Evet gerçekten de kitabınızda söylemiş olduğunuz gibi*'sinden bir tümce sıkıştırması gerekirdi. Ya da, *kahramanlarınıza ne kadar benziyorsunuz Mösyö Banaka*, gibi bir şey demeliydi. Tamina, Bibi'nin evinde tek bir kitap bile bulunmadığını, onun okumaktan sıkıldığını biliyordu. Bu yüzden, Banaka'nın kitaplarında neler olduğunu keşfederek, arkadaşını yazarla karşılaşmasına hazırlamak istiyordu.

Hugo salondaydı ve Tamina az önce kahvesini getirip bırakmıştı.

"Banaka'yı tanıyor musun Hugo?"

Ağzı kokuyordu Hugo'nun, ama Tamina onu sevimli buluyordu. Sakin ve çekingen bir çocuktu. Tamina'dan da beş yaş daha küçük olmalıydı. Haftada bir kez kahveye gelir ve kâh yanındaki kitaplara, kâh tezgâhın gerisinde ayakta duran Tamina'ya bakardı.

"Evet," dedi.

"Kitaplarından birinin konusunu öğrenmek isterdim."

"Bana bakın Tamina," diye yanıtladı onu Hugo, "şimdiye dek kimse Banaka'dan bir şey okumuş değildir. Aptal yerine konulmadan onun kitaplarından birini okumak olanaksızdır. Banaka, kimsenin kuşkusu yok, ikinci, üçüncü, hatta onuncu sınıf bir yazardır. İnanın, Banaka kendi ününün öylesine tutsağı olmuştur ki, kitaplarından birini okumuş olanları kendisi de küçümser."

Bu durumda Banaka'nın kitaplarından birini elde etmek düşüncesinden vazgeçmek zorunda kalmıştı. Ama, Bibi ile yazarı karşılaştırmayı ayarlamak konusunda iyice kararlıydı. Bütün gün boş duran odasını, zaman zaman Juju adında evli küçük bir Japon kızıyla yine evli olan bir felsefe öğretmenine gizli buluşmaları için ödünç vermekteydi. Profesör Banaka'yla tanışıyordu ve Tamina iki

sevgiliye, Bibi ziyaretine geldiği sırada Banaka'yı evine getireceklerine söz verdirmişti.

Bibi haberi öğrenince, Tamina'ya "Belki Banaka yakışıklı bir adamdır, cinsel yaşamın da bundan böyle değişir," demişti.

7

Doğruydu, kocasının ölümünden beri Tamina hiç cinsel ilişkide bulunmamıştı. Bu bir ilke sorunu değildi. Tam tersine, ölümden öteye giden bir bağlılık ona hemen hemen gülünç geliyordu ve bu yüzden de kimseye övünemezdi. Ama, ne zaman ki, kendisini bir adamın önünde soyunurken düşünse (ki bunu sık sık hayal ediyordu), hemen karşısına kocasının imgesi dikiliyordu. Sevişmeye kalksa, karşısında onu göreceğini biliyordu. Onun kendisini gözetleyen bakışlarını ve yüzünü göreceğini biliyordu.

Kuşkusuz, densizce, hatta saçma bir şeydi bu, farkındaydı. Kocasının ruhunun öte dünyada yaşayacağına inanmıyordu ve kendisine bir âşık bulacak olursa, onun anısına hakaret edeceğini de düşünmüyordu. Ama bu, kendisinden daha güçlü bir şeydi. Üstelik, şu garip duyguya kapılmıştı: Kocasını sağken aldatması, şimdi aldatmasından çok daha kolay olurdu. Kocası, neşeli, girişti̇ği her işten mutluluk duyan, enerjik bir adamdı. Tamina kendisini ondan çok daha zayıf hissediyordu. Ne yaparsa yapsın ona bir kötülük edemeyeceğini sanıyordu.

Oysa şimdi her şey değişmişti. Şimdi, bir çocuk gibi ona teslim olmuş, kendini savunamayan birine kötülük edebilirdi bugün. Çünkü, şimdi ölmüş olan kocasının kendisinden başka kimsesi yoktu, kimsesi yoktu dünyada!

İşte bu yüzden bir başkasıyla cinsel bir ilişki düşünür düşünmez, kocasının imgesi karşısına dikiliyordu, onunla

birlikte saplantı biçiminde bir özlem ve bu özlemle birlikte de çok büyük bir ağlama gereksinimi doğuyordu içinde.

8

Banaka çirkindi ve bir kadının uyuklayan şehvetini çok güç uyandırabilirdi. Tamina adamın bardağına çay koydu ve ve adam da ona çok saygılı biçimde teşekkür etti. Kaldı ki, Tamina'nın yanında herkes kendini rahat hissederdi ve Banaka da gülümseyerek Bibi'ye döndü ve şuradan buradan yürütülen konuşmayı ortasında kesti:

"Anladığıma göre, bir kitap yazmak istiyormuşsunuz. Hangi konuda yazacaksınız bu kitabı?"

"Çok basit," diye yanıtladı Bibi. "Bir roman. Benim gördüğüm biçimde, dünya hakkında."

"Bir roman mı?" diye sordu Banaka, onaylamadığını belli eden bir sesle.

Bibi, çekingen bir biçimde düzeltti: "İlle de bir roman olması gerekmez."

Banaka, "Sadece bir romanın ne olduğunu düşünün," dedi. "O kadar çeşitli kişileri... Onların hepsini tanıdığınıza bizi inandırmak mı istiyorsunuz? Neye benzediklerini, ne düşündüklerini, nasıl giyindiklerini, hangi aileden geldiklerini nereden biliyorsunuz? Bunun sizi ilgilendirmediğini itiraf edin!"

"Doğru," diyerek kabul etti Bibi. "Bu beni ilgilendirmiyor."

"Biliyorsunuz," dedi Banaka, roman, bir insan hayalinin ürünüdür. Başkasını anlayabilme hayali. Ama, hiçbirimiz hakkında ne biliyoruz ki?"

"Hiç," dedi Bibi.

"Doğru," dedi Juju.

Felsefe profesörü de başıyla onayladı.

"Yapılacak tek şey," dedi Banaka, "insanın kendi hakkında bir rapor hazırlamasıdır. Herkes kendisi hakkında. Geri kalan hepsi, gücün kötüye kullanılmasıdır. Geri kalan her şey yalandır."

Bibi, coşkuyla onaylamaktaydı: "Çok doğru! Gerçekten de çok doğru! Ben artık roman yazmak istemiyorum. Kendimi yanlış ifade ettim. Yapmak istediğim şey, sizin söylediğiniz gibi bir şeydi, kendi hakkımda yazmak! Yaşamım üstüne bir rapor hazırlamak. Aynı zamanda, yaşamımın son derece yalın, olağan bir yaşam olduğunu gizlemek de istemiyorum, bugüne kadar ilginç bir şey yaşamadım."

Banaka gülümsüyordu: "Bunun hiç önemi yok! Ben de öyle, dışarıdan bakılınca, ben de ilginç bir yaşam sürmedim."

"Evet," diye haykırdı Bibi, "güzel söylediniz! *Dışarıdan bakınca*, hiçbir şey yaşamadım. Dışarıdan bakınca! Ama öyle hissediyorum ki, *iç* deneyimlerim yazılmaya değer ve herkesi ilgilendirebilir."

Tamina, çay fincanlarını doldurmaktaydı ve ruhların Olympos'undan gelip evine inmiş olan bu iki düşünce adamının, arkadaşına karşı anlayışlı davranmalarından ötürü sevinçliydi.

Felsefe profesörü, piposunu emiyor ve utanıyormuş gibi dumanının arkasına gizleniyordu.

"Daha James Joyce'tan beri, yaşamımızın en büyük serüveninin serüvensizlik olduğunu biliyoruz. Troya'da savaşmış olan Odysseus, denizleri dolaşarak evine döndü. Gemisini kendisi kullanıyordu ve her adada bir metresi vardı. Hayır, bizim yaşamımız bu değil, Homeros'un Odysseus'u kendi içine taşınmıştır. Kendi içinde özümlenmiştir. Adalar, denizler, bizi baştan çıkaran denizkızı Sirenler, bizi kendine çağıran İthaka, bütün bunlar, bugün kendi iç varlığımızın sesinden başka bir şey değildir."

"Evet, tıpkı ben de böyle hissediyorum!" diye haykırdı Bibi. Sonra yeniden Banaka'ya döndü: "İşte bunun içindir ki, sizden nasıl hareket etmem gerektiğini öğrenmek istiyorum. Sık sık bana öyle geliyor ki, bedenim bütünüyle kendisini anlatmak isteğiyle yanıyor. Kendisini duyurmak istiyor. Konuşmak istiyor. Bazen, kendi kendime deli olacağım diyorum, çünkü çatlayacak kadar dolu hissediyorum kendimi, öylesine bağırmak ihtiyacındayım, bunu herhalde siz de bilirsiniz Mösyö Banaka. Yaşamımı, duygularımı anlatmak istiyorum, onların çok özgün olduklarından hiç kuşkum yok, ama kâğıdın başına geçip oturdum mu ne yazacağımı bilemiyorum. Kendi kendime, bu herhalde bir teknik sorun olsa gerek, diyorum. Sizin bildiğiniz bazı şeylerin bende eksik olduğu kesin. O kadar güzel kitaplar yazdınız ki..."

9

İki Sokrates'in yazma sanatı üstüne genç kadına verdikleri dersleri anlatmaktan sizi kurtarıyorum. Ben başka şeyden söz etmek istiyorum. Bir süre önce, taksiyle Paris'i boydan boya geçtim. Taksi şoförü gevezenin biriydi. Geceleri uyuyamıyormuş. Hastalık derecesinde uykusuzluk çekiyormuş. Savaştan kalma bir şeymiş bu. Denizciydi. Gemisi batmıştı. Üç gün üç gece durmadan yüzmüştü. Sonra onu bulup kurtarmışlardı. Aylarca yaşamla ölüm arasında gidip gelmişti. İyileşmişti sonunda ama bu kez de uykusunu yitirmişti.

"Arkamda yaşamımın üçte biri var ki, bu sizin yaşamınızdan fazla eder," dedi bana gülümseyerek.

"Peki fazla olan bu üçte bir zaman içinde ne yaptınız?" diye sordum.

"Yazdım," diye yanıtladı sorumu.

Ne yazdığını öğrenmek istedim.

Yaşamını yazıyordu. Üç gün boyunca denizde yüzmüş, ölümle savaşmış, uykusunu yitirmiş, buna karşın yaşama gücünü korumuş olan bir insanın öyküsünü.

"Bunu çocuklarınız için mi yazıyorsunuz? Bir aile tarihçesi gibi?"

Acı acı güldü: "Çocuklarım için mi? Bunun onları ilgilendireceğini sanmıyorum. Ben bir kitap yazıyorum. Bunun birçok kişiye yardımcı olabileceğini sanıyorum."

Taksi şoförüyle yaptığım bu konuşma, beni yazarın uğraşısının niteliği hakkında birden aydınlatıverdi. Çocuklarımız bizimle ilgilenmedikleri için kitap yazıyoruz biz. Karımız, kendisiyle konuştuğumuzda kulaklarını tıkadığı içindir ki, belli kişiliği olmayan bir dünyaya sesleniyoruz.

Taksi şoförü olayında bir yazarın değil, bir yazı hastasının söz konusu olduğunu söyleyerek beni yanıtlayabilirsiniz. Öyleyse önce kavramları saptamakla işe başlamak gerekiyor. Sevgilisine günde dört mektup yazan kadın bir yazma hastası değildir. O sadece âşıktır. Ama, sevgililerine yazdığı mektupların fotokopilerini bir gün yayınlayabilmek amacıyla çektiren dostum, bir yazma hastasıdır. Yazma hastalığı, mektuplar, gizli günceler, aile tarihi yazmak (yani kendisi ya da yakınları için yazmak) isteği değildir, ama kitaplar yazmak isteğidir (yani bilinmeyen bir okuyucu kitlesine sahip olmak). Bu anlamda Goethe ile şoförün tutkusu aynıdır. Goethe ile taksi şoförünü birbirinden ayıran, tutkularındaki farklılık değil, bu tutkunun farklı sonuçlarıdır.

Yazma hastalığı (delice bir tutkuyla kitaplar yazma isteği), toplumun gelişmesi şu üç ana koşulu gerçekleştirdiği zaman, kaçınılmaz biçimde bir salgın haline dönüşür:

1) Genel yaşama düzeyinin yükselerek insanlara yararsız işlere kendilerini verme olanağını sağlaması.

2) Toplumsal yaşamın yüksek derecede atomlaşması, dolayısıyla, kişilerin genel olarak birbirlerinden yalıtılması.

3) Ulusun yaşamında büyük köklü değişikliklerin eksikliği. (Bu açıdan bakınca, hemen hemen hiçbir önemli değişikliğin olmadığı Fransa'nın durumu çok ilginçtir, orada yazarların sayısı İsrail'dekilerden yirmi bir kere daha çoktur. Kaldı ki, Bibi *dışarıdan bakılınca* hiçbir şey yaşamadığını söylerken çok iyi belirtmişti. İnsanı yazmaya iten motor, işte gerçekten de bu yaşamasızlık, bu boşluktur.)

Ama, etki, bir geri tepmeyle tepkiye yansıyabilir. İnsanların birbirlerinden yalıtılması, yazma hastalığını etkiler; yazma hastalığının genelleşmesi de bu yalıtkanlığı destekler ve ağırlaştırır. Baskı makinesinin icadı, vaktiyle insanların karşılıklı olarak birbirlerini anlamalarına olanak sağlamıştı. Yaygın yazma hastalığı döneminde yazma olgusu tam ters bir anlam kazanmaktadır. Herkes, kendi işaretlerinin içine, dışarıdan içeriye hiç ses sızdırmadan bir aynadan duvarmış gibi kapanmaktadır.

10

Kahvenin tenha olduğu bir gün, Tamina'yla gevezelik ederken, Hugo, "Tamina," dedi, "sizden umutlanmayacağımı biliyorum. Onun için hiçbir girişimde bulunmayacağım. Ama yine de sizi bu pazar öğle yemeğine çağırabilir miyim?"

Paket, kaynanasının oturduğu bir taşra kentindeydi ve Tamina onu Prag'a babasının evine göndertmek istiyordu. Bibi oraya uğrayıp paketi alabilirdi. Bundan daha basit bir şey yoktu görünüşte ama, yaşlı kişileri ikna etmek için pek çok zamana ve paraya ihtiyacı vardı Tamina'nın. Telefon çok pahalıydı ve Tamina'nın geliri, kira ile yaşamak için gerekli yiyecek giderini ancak karşılıyordu.

Tamina, Hugo'nun evinde telefonu olabileceğini düşünerek, "Evet," dedi.

Hugo, gelip arabayla aldı Tamina'yı ve kırda bir lokantaya gittiler.

Tamina'nın hiçbir güvencesinin olmayışı, Hugo'nun cömert âşık rolünde başarılı olmasını sağlayabilirdi ama, az bir ücretle çalışan bu hizmetçi kadın kişiliğinin gerisinde, Hugo bir yabancı ve dul bir kadının gizemli deneyimini görmekteydi, bu yüzden kendisini çekingen davranmaya mahkûm hissediyordu. Tamina'nın sevecenliği, kurşunların delemediği bir zırha benziyordu. Oysa Hugo onun ilgisini çekmek, onu elde etmek, aklını çelmek istiyordu.

Tamina için ilginç olabilecek bir şeyler uydurmaya kendini zorluyordu. Gidecekleri yere varmadan önce, arabayı güzel bir taşra şatosunun bahçesinde kurulmuş bir hayvanat bahçesini gezmek için durdurdu. Gotik kulelerden bir dekor içinde, maymunların ve papağanların arasında gezindiler. Yalnızdılar. Köylü tavırlı bir bekçi, geniş ara yollara dökülen kuru yaprakları süpürmekteydi. Bir kurt, bir kunduz, bir maymun ve bir kaplanı geçtikten sonra, arkasında devekuşlarının bulunduğu, demir telle çevrili geniş bir çimenliğe geldiler.

Altı tane devekuşu vardı. Tamina ile Hugo'yu görünce onlara doğru koştular. Şimdi parmaklığa yapışmış küçük bir grup oluşturuyorlar, uzun boyunlarını uzatıyorlar, geniş yassı gagalarını onlara yaklaştırıyorlardı. Gagalarını öyle inanılmaz bir hızla ve heyecanla açıp kapatıyorlardı ki, sanki konuşmaktaydılar ve sanki sesleri karşılıklı olarak birbirlerinin seslerini bastırıyordu. Oysa gerçekte gagaları umutsuzca dilsizdi ve en küçük bir ses çıkmıyordu.

Devekuşları, önemli bir mesajı ezberlemiş olan, fakat yolda düşmanlar tarafından yakalanarak ses telleri kesilmiş bulunan habercilere benziyordu, hedefe ulaş-

tıklarında dudaklarını kımıldatmaktan başka bir şey yapamıyorlar, ağızlarından tek ses çıkmıyordu.

Tamina, onlara büyülenmiş gibi bakıyordu ve devekuşları, gitgide artan bir inatçılıkla konuşuyorlardı. Sonra, Hugo ile birlikte uzaklaşınca kuşlar da demir parmaklık boyunca onları izlemeye başladılar, gagalarını birbirine vurarak sanki Tamina'yı bir şeye karşı uyarmak istediler, ama neye karşı, Tamina bunu bilemiyordu.

11

"Tıpkı bir korku öyküsünün bir bölümü gibiydi," diyordu Tamina etini keserken. "Sanki bana çok önemli bir şey söylemek istiyorlardı. Ama neydi? Bana ne söylemek istiyorlardı?"

Hugo, onların henüz yavru sayılabilecek devekuşları olduğunu ve hep böyle davrandıklarını söyledi. Hayvanat bahçesine daha önce gittiğinde altısı birden bugünkü gibi parmaklık boyunca koşuşmuşlar, sessiz gagalarını bugünkü gibi açıp kapamışlardı.

Tamina sinirliydi: "Biliyor musunuz, Çekoslovakya'da bir şeyler bıraktım. Kâğıtlar ve bir paket. Postayla bana yollarlarsa polisin bunlara el koyması tehlikesi var. Bibi bu yaz Prag'a gitmek istiyor. Onları alıp bana getireceğine söz verdi. Ama şimdi korkuyorum. Kendi kendime, acaba diyorum, devekuşları bu paketin başına bir iş geldiğini mi haber vermek istiyorlardı?"

Hugo, Tamina'nın dul olduğunu ve kocasının siyasal nedenlerle iltica etmek zorunda kaldığını biliyordu.

"Siyasal içerikli belgeler mi?" diye sordu.

Tamina, uzun süreden beri, yaşamından buradaki insanların bir şeyler kavramalarını istiyorsa, onu basitleştirmesi gerektiğine inanmıştı. Bu özel yazışmaların ve özel güncesinin polisçe el konulma tehlikesi ile karşı

karşıya olduğunu onlara anlatmanın ve bunlara neden o kadar önem verdiğini açıklamanın nasıl da güç olduğunu biliyordu. Onun için, "Evet, siyasal içerikli belgeler," diye karşılık verdi.

Sonra da Hugo'nun bu belgeler hakkında kendisinden ayrıntılı bilgi istemesinden korktu. Oysa bu korkusu gereksizdi. Kendisine hiç soru sorulmuş muydu? Bazıları ona ülkesi hakkında ne düşündüklerini anlatırdı, ama geçirdiği deneyimlerle hiç ilgilenmezlerdi.

"Bibi, bunların siyasal belgeler olduğunu biliyor mu?" diye sordu Hugo.

"Hayır," dedi Tamina.

"Böylesi daha iyi," dedi Hugo. "Ona siyasal bir şeylerin söz konusu olduğunu söylemeyin. Son anda korkabilir, paketinizi aramaktan vazgeçebilir. İnsanların ne kadar korkak olabileceğini tahmin edemezsiniz, Tamina, Bibi'nin önemsiz, sıradan bir şeyin söz konusu olduğuna inanması gerekir. Örneğin, aşk mektuplarınız gibi. Evet, ona bu pakette aşk mektuplarınız bulunduğunu söyleyin."

Hugo, aklına gelen şeyden hoşlanmıştı: "Aşk mektupları. Evet! Bu onun ufkundan dışarı çıkmaz. Bu tam Bibi'nin işi."

Tamina, Hugo için aşk mektuplarının sıradan ve önemsiz bir şey olduğunu düşünüyordu. Kimse, onun birisini sevmiş olabileceğini ve bunun önemli bir şey olduğunu düşünmüyordu.

Hugo ekledi: "Eğer o bu geziye çıkmaktan cayarsa, bana güvenebilirsiniz. Paketinizi almak için oraya ben giderim."

Coşkuyla, "Teşekkür ederim," dedi Tamina.

"Sizin için onları almaya ben gideceğim," dedi Hugo. "Beni tutuklamaları pahasına bile olsa."

Tamina karşı çıktı: "Hadi canım, size bir şey olmaz!" Sonra, ona, ülkesinde yabancı turistlerin hiçbir tehlikey-

le karşı karşıya olmadıklarını açıklamaya çalıştı. Orada yaşam yalnız Çekler için tehlikeliydi, ama onlar bunu fark etmiyorlardı bile. Birden, uzun uzun ve coşkuyla konuşmaya başladı. Bu ülkeyi ezbere biliyordu ve inanın ki hakkı vardı.

Bir saat sonra Hugo'nun telefonunun kulaklığını kulağına yapıştırıyordu. Kaynanasıyla konuşması, ilkinden daha iyi sonuçlandı: "Bana hiçbir zaman anahtar vermediniz. Benden her şeyi sakladınız! Ne diye beni, bana nasıl davrandığınızı hatırlatmaya zorluyorsun!"

12

Tamina anılarına bu kadar bağlıysa, neden dönmüyordu Çekoslovakya'ya? 1968'den sonra yasal olmayan yollardan ülkeden kaçmış olan mülteciler bağışlanmışlardı ve ülkeye dönmeye çağrılmışlardı. Neden korkuyordu Tamina? Ülkesinde tehlikede olacak kadar önemli bir kişi değildi!

Evet, korkusuzca dönebilirdi. Ama yine de bunu yapamazdı.

Ülkesinde kocası herkes tarafından ihanete uğramıştı. Geri dönerse, kendisinin de ona ihanet etmiş olacağını düşünüyordu.

Onu her gün daha aşağı görevlere sürmüşler, sonunda büsbütün çıkarmışlardı işinden ve kimse onu savunmaya çalışmamıştı. Dostları bile. Elbette, Tamina, onların içlerinden kocasıyla birlikte olduklarını biliyordu. Susmuşlarsa, korktuklarından. Ve üstelik, içlerinden onunla birlikte oldukları için korkularından ötürü daha çok utanç duyuyorlardı. Yolda ona rastladıklarında görmezden geliyorlardı. İncelik göstererek, karıkoca da ötekilerle karşılaşmamaya özen gösteriyorlardı, onlarda bu utanç duygusunu uyandırmamak için. Bir süre sonra iki cü-

zamlı etkisi yaratır oldular. Çekoslovakya'dan çıkıp gittikten sonra, kocasının eski meslektaşları, onu suçlayan ve kötüleyen bir açık suçlama bildirisi imzalamışlardı. Bunu, kuşkusuz, daha önce Tamina'nın kocasının işini yitirmesi gibi, işlerinden olmamak için yapmışlardı. Ne için olursa olsun, yapmışlardı ya. Böylece iki sürgünle aralarında bir derin çukur kazmış oluyorlardı ki, Tamina geri dönerek bu çukuru aşmayı beceremeyeceğini biliyordu.

Kaçışlarının ilk gecesi, Alp Dağları'nda bir küçük otelde uyandıkları ve yalnız olduklarını, önceki yaşamlarının geçtiği dünya ile ilişkilerinin kesilmiş olduğunu anladıkları zaman, Tamina, önce bir özgürlük duygusu ve bir ferahlık hissetmişti. Dağda, çok güzel bir biçimde, yalnızdılar. Çevrelerinde inanılmaz bir sessizlik egemendi. Tamina bu sessizliği beklenmedik bir bağış olarak kabul ediyor ve kocasının Çekoslovakya'yı eziyete uğramamak, kendininse bu sessizliği bulmak için terk etmiş olduklarını düşünüyordu. Kocası için ve kendisi için bir sessizlik, aşk için sessizlik.

Kocasının ölümü üzerine, on yıllık ortak yaşamlarının her yerde izlerini taşıyan doğduğu ülkeye karşı birden bir özlem duydu. Duygusal bir davranışla dostlarından on on beş kadarına kocasının ölüm haberini iletti. Bir tekinden bile yanıt alamadı.

Bir ay kadar sonra, biriktirdikleri parayla deniz kıyısına gitti. Mayosunu sırtına geçirdi ve bir tüp dolusu uyuşturucu hap yuttu. Sonra yüzerek, kıyıdan oldukça uzaklaştı. Hapların kendisini büyük bir yorgunluğa sürükleyeceğini ve böylece boğulacağını düşünüyordu. Oysa soğuk su ve hareket, uyumasını engellemişti (her zaman çok iyi bir yüzücü olmuştu) ve üstelik, herhalde aldığı haplar sandığı kadar güçlü değildi.

Kıyıya dönmüş, odasına çıkmış, yirmi saat kesintisiz

uyumuştu. Ondan sonra sessizce ve sessizlik için yaşamaya karar vermişti.

13

Bibi'nin televizyonunun gümüşsü mavi ışığı odadakileri aydınlatıyordu: Tamina, Juju, Bibi ve Bibi'nin dört günlük bir yolculuktan bir gün önce dönmüş olan gezgin satıcı kocası Dédé. Odada belli belirsiz bir çiş kokusu dalgalanıyordu ve ekranda, görünmeyen bir gazetecinin kışkırtıcı bir soru yönelttiği, kel kafalı, yaşlı, yuvarlak bir kelle görünüyordu:

"Anılarınızda bazen insanı sarsan erotik açıklamalar okuduk."

Bu haftalık bir programdı, bu program sırasında o sıralarda gözde olan bir gazeteci, geçmiş hafta içinde kitapları çıkmış olan yazarlarla konuşmalar yapıyordu.

Çıplak koca kafa, anlayışlı biçimde gülümsüyordu: "Yok canım, şoke edecek bir şey yok! Çok belirgin bir hesaptan başka bir şey yok. Bana güvenebilirsiniz. Cinsel yaşamım on beşimde başladı." Ve yuvarlak kafa, çevresine övünçle bakınıyordu: "Evet, on beş yaşında. Bugün altmış beş yaşındayım. Demek ki, arkamda elli yıllık bir cinsel yaşam var. Diyebilirim ki –ve bunu çok alçakgönüllülükle yapıyorum– haftada ortalama iki kez cinsel ilişkide bulundum. Yılda yüz kez eder, demek ki yaşamım boyunca beş bin kez. Hesaplamayı sürdürelim: Eğer bir boşalma beş saniye sürerse, arkamda tam yirmi beş bin saniyelik bir boşalma sürem var demektir ki, bu da toplam olarak, altı saat elli altı dakikalık bir boşalma eder. Hiç de fena değil, ne dersiniz?"

Odada, herkes ciddi ciddi başını sallıyordu. Tamina, kel kafalı ihtiyarın kesintisiz bir boşalma halinde olduğunu düşünüyordu. Kıvrılıyor, elini yüreğine götürüyor,

on beş dakika sonra takma dişi ağzından düşüyor, beş dakika sonra ölü olarak yere yuvarlanıyordu. Kahkahayla gülmeye başladı.

Bibi, onu ciddi olmaya çağırdı: "Neymiş seni böyle güldüren? Hiç de kötü bir bilanço değil. Altı saat elli altı dakikalık bir orgazm."

"Yıllarca, orgazmın ne olduğunu hiç bilmedim," dedi Juju. "Ama şimdi, yani yıllardır, çok düzenli bir biçimde orgazm oluyorum."

Ekranda bir başkası kızgınlığını belirtmekteyken, odadaki herkes Juju'nun orgazmlarından söz etmeye koyulmuştu.

"Ne diye kızıyor herif?" diye soruyordu Dédé.

Ekranda yazar şöyle diyordu:

"Bu çok önemli. Çok önemli. Bunları kitabımda açıklıyorum."

"Neymiş çok önemli olan?" diye sordu Bibi.

"Çocukluğunu Ruru Kasabası'nda geçirmiş olması," diye açıkladı Tamina.

Çocukluğunu Ruru Kasabası'nda geçirmiş olan adamın upuzun bir burnu vardı, öyle ki bir tartı ağırlığıymış gibi suratına ağırlık veriyor, başı bu yüzden gitgide aşağı düşüyor ve bazen neredeyse ekrandan çıkıp odaya yuvarlanacağı duygusuna kapılınıyordu. Uzun burnu yüzünden ağırlaşmış olan yüz şunları söylediğinde adamakıllı tahrik olmuş haldeydi:

"Bunu kitabımda anlatıyorum. Benim bütün çalışmam bu küçük Ruru Kasabası'na bağlıdır ve bunu anlayamayanlar kitabımdan da bir şey anlayamazlar. İlk dizelerimi ben orada yazdım. Evet, kanımca bu çok önemli."

"Bazı adamlarla hiç orgazm olamıyorum," dedi Juju.

Yüzü gitgide daha heyecanlanmış bir hal alan yazar, "Unutmayın ki, ilk kez Ruru'da bisiklete bindim," diyordu. "Evet, bunu bütün ayrıntılarıyla kitabımda anlatıyo-

rum. Ve yapıtımda bisikletin neyi simgelediğini biliyorsunuz. Evet, bir simgedir bu. Bisiklet, bana göre insanlığın, baba evinden uygarlık dünyasına doğru attığı ilk adımdır. Uygarlıkla ilk flört. Bir bakirenin ilk sevişmesinden önceki flörtü. Daha bekâretini korumaktadır, ama şimdiden günah işlemiştir."

"Çok doğru," dedi Juju. "Meslektaşım Tanaka, ilk orgazmına bir bakire iken bisiklete bindiği sırada erişmiş."

Herkes bu kez Tanaka'nın orgazmını tartışmaya başladı.

Tamina, Bibi'ye, "Bir telefon etmeme izin verir misin?" diye sordu.

14

Çiş kokusu, bitişikteki odada daha da kuvvetliydi. Bibi'nin kızı orada yatıyordu.

"Onunla konuşmadığınızı biliyorum," diye fısıldıyordu Tamina, telefona. "Ama onsuz paketimin bana geri verilmesini sağlayamam. Tek çare, senin onun evine gidip paketi ondan geri alman. Anahtarı bulamazsa, çekmeceyi zorlamak gerekecek. Bunlar bana ait olan şeyler. Mektuplar ve onun gibi şeyler. Buna hakkım var."

"Tamina, beni onunla konuşmaya zorlama!"

"Baba, biraz çaba göster ve bunu benim için yap. O senden korkar ve seni geri çevirmeye cesaret edemez."

"Dinle, eğer dostların Prag'a gelirlerse, senin için onlara bir kürk manto veririm. Eski mektuplardan daha önemlidir bu."

"Ama ben kürk manto istemiyorum. Ben paketimi istiyorum."

"Biraz yüksek sesle konuş! Duyamıyorum!" dedi babası, ama kızı özellikle alçak sesle konuşuyordu, çünkü Bibi'nin Çekçe konuşmalarını işitmesini ve onun ulusla-

rarası konuşma yaptığını fark etmesini istemiyordu, yabancı ülkelerle konuşma çok pahalıydı.

"Paketimi istiyorum, kürk istemiyorum," diye yineledi Tamina.

"Sen hep böyle budalaca şeylerle ilgilenirsin!"

"Baba, telefon korkunç pahalı. Yalvarırım, gerçekten onu görmeye gidemez misin?"

Konuşma üzücüydü. Her sefer babası ona söylediklerini tekrarlatıyordu ve inatçı bir biçimde Tamina'nın kaynanasını görmeye gitmeyi reddediyordu. Sonunda, "Kardeşine telefon et," deyip kesip attı. "Gidip o konuşsun, paketi alıp bana getirsin!"

"Ama onu tanımıyor bile!"

"Daha iyi ya," diye alay etti babası. "Tanımış olsa asla gitmezdi onu görmeye."

Tamina çabucak düşündü. Kaynanasının evine kardeşini göndermek hiç de kötü bir düşünce değildi. Kardeşi, enerjik ve sert bir insandı. Ne var ki, Tamina'nın canı istemiyordu ona telefon etmeyi. Yurtdışına çıktıklarından beri birbirlerine tek satır mektup yazmış değillerdi. Kardeşinin çok kazançlı bir işi vardı ve o yeri yabancı bir ülkeye sığınmış olan kardeşiyle tüm ilişkilerini kesmeksizin koruyamazdı.

"Baba, ona telefon edemem. Belki ona sen anlatabilirsin. Ne olursun baba!"

15

Tamina'nın babası, ufak tefek, cılız bir adamdı ve vaktiyle yolda kızının elini tutarak gezinirken, onun dünyaya gelmesine yol açan kahramanca gecenin bir anıtıymış gibi, kızını herkese göstermekten gururlanırdı. Damadını hiç sevmemişti ve onunla bitmek bilmeyen eski bir savaşı sürdürmekteydi. Tamina'ya bir kürk manto

göndermeyi önerirken (herhalde ölen bir akrabadan kalmış olmalıydı bu manto), kızının sağlığını kesinlikle düşünmüyordu, sadece bu bitmeyen rekabetti onu yöneten. Kızının, kocasına değil, babasına öncelik vermesini istiyordu, "kürk mantoya" karşılık "mektup paketi".

Tamina, mektuplarının geleceğinin babasının düşmanca elleriyle kaynanasına bağlı olduğunu düşünmekten dehşete düşüyordu. Bir süredir, not defterlerinin yabancılarca okunmuş olabileceği geliyordu aklına ve başkalarının bakışlarını duvarlardaki yazıları silen yağmura benzetiyordu. Ya da bir fotoğraf laboratuvarında, banyodaki filmin üstüne vakitsiz düşen ışık gibiydiler, duyarlı kâğıt bozulur ve resim mahvolurdu.

Yazdıkları şeylere anlam ve değer verenin, o anıların *yalnız kendisine* ait oluşları olduğunu anlıyordu. Bu niteliklerini yitirdikleri zaman onu yazılara bağlayan özel bağ kopacak ve onları artık kendi gözleriyle değil, başkasına ait bir belgeyi öğrenmiş bulunan yabancıların gözleriyle okuyabilecekti. Böylece kendi eliyle yazmış olduğu şeyler de ona yabancı olacaktı. Her şeye karşın, kendisiyle o satırları yazan arasındaki çarpıcı benzerlik sürüp gidecekti, ama bu onda bir tür karikatür ve alay izlenimi bırakacaktı. Hayır, o notları yabancı gözler okumuşsa, o onları bir daha okuyamazdı.

İşte bu yüzden o kadar sabırsızdı ve mektuplarıyla notlarını, geçmişin izlenimlerini üstüne geçirmiş olduğu bu belgeler henüz bozulmadan bir an önce ele geçirmek istiyordu.

16

Bibi, kahveden içeri girdi ve tezgâhın başına oturdu.
"Hello Tamina! Bir viski ver bana."
Bibi genellikle kahve isterdi ve pek olağanüstü du-

rumlarda Porto şarabı ısmarlardı. Bir İskoç viskisi ısmarlaması onun gerçekten de çok olağandışı bir ruh hali içinde olduğunu gösteriyordu.

İçkiyi kadehine boşaltırken, "Kitabın ilerliyor mu?" diye sordu Tamina.

"Çok keyifli olmam gerek," diye yanıtladı Bibi, kadehini bir dikişte içti ve ikinci kadehi ısmarladı.

Başka müşteriler de girmişlerdi kahveye. Tamina onlara da ne istediklerini sorduktan sonra tezgâha döndü, arkadaşına ikinci kadeh viskisini götürdü, sonra ötekilerin istediklerini götürüp verdi. Arkadaşının yanına döndüğünde Bibi, "Artık Dédé'yi hiç çekemiyorum," dedi ona. "Yolculuklarından döndüğü zaman iki gün sürekli olarak yataktan dışarı çıkmıyor. İki gün boyunca pijamasını bile çıkarmıyor. Sen buna katlanabilir misin? En kötüsü beni becermek istediğinde. Becerilmekten hiç hoşlanmadığımı anlayamıyor bir türlü. Onu bırakmam gerek. Bütün zamanını, aptalca tatilini hazırlamakla geçiriyor. Yatakta, sırtında pijama, elinde bir harita. Önce Prag'a gitmek istiyordu. Ama şimdi bu da çekici gelmiyor ona. İrlanda hakkında bir kitap geçmiş eline, şimdi, ne olursa olsun, oraya gitmek istiyor."

Tamina, gırtlağı sıkışarak, "Yani, tatilde İrlanda'ya mı gideceksiniz?" diye sordu.

"Biz mi? Biz hiçbir yere gitmeyeceğiz. Ben burada kalacağım, yazı yazacağım. Beni hiçbir yere götüremez. Dédé'ye ihtiyacım yok benim. Benimle hiç ilgilenmiyor. Yazıyorum ve düşünebiliyor musun, bana daha ne yazdığımı sormadı bile. Artık birbirimize anlatacak hiçbir şeyimizin olmadığını anladım."

Tamina, "Demek artık Çekoslovakya'ya gitmeyeceksiniz?" diye sormak istiyordu yeniden, ama boğazı sıkışmış gibiydi ve konuşamıyordu.

Tam o sırada küçük Japon Juju, kahveye girdi ve Bibi'

nin yanındaki tabureye sıçrayıp oturdu. Ötekilere dönerek, "Herkesin ortasında sevişebilir misiniz?" diye sordu.

"Ne demek istiyorsun?" diye sordu Bibi.

"Örneğin, burada, kahvede yere uzanıp herkesin önünde. Ya da sinemada, film arasında?"

"Yaramazlık yapma!" diye bağırdı Bibi, taburesinin ayakları arasında yerde gürültü yapan kızına doğru seslenerek. Sonra, "Niye olmasın?" dedi. "Çok doğal bir şey bu. Doğal bir şeyi yapmaktan neden utanacakmışım?"

Tamina, yeniden, Bibi'ye Prag'a gidip gitmeyeceğini sormaya hazırlanıyordu ama, bu sorunun anlamsız olduğunu anladı. Çok açıktı bu. Bibi Çekoslovakya'ya gitmeyecekti.

Patron mutfaktan çıkıyordu o sıra ve Bibi'ye gülümsüyordu: "Ne var ne yok?"

"Bir devrim gerek," dedi Bibi. "Bir şeylerin olması gerek! Sonunda bir şeylerin olması gerek."

O gece Tamina düşünde devekuşlarını gördü. Parmaklığın önünde dikeliyorlar ve hep birden kendisine bir şeyler söylüyorlardı. Dehşete düşüyordu bundan. Kımıldamıyordu, dilsiz gagalarını gözlüyordu. Büyülenmişçesine. Dudaklarını çırpınırcasına sıkıyordu. Çünkü ağzında bir altın halka vardı ve bu halkadan dolayı korkuyordu.

17

Onu ne diye ağzında bir altın halkayla hayal ettim?

Bunda benim bir suçum yok. Öyle hayal ettim işte. Ve birden bir tümce geliyor aklıma: *hafif saydam, madenî bir ses: bir gümüş vazoya düşen bir altın halkanın çıkardığı ses gibi.*

Thomas Mann, daha çok gençken ölümden söz eden çocuksu güzellikle dolu bir öykü yazmıştı: Bu öyküde

ölü güzeldir, insanın gençken hayal ettiği gibi güzeldir ve o yaşlarda ölüm henüz gerçekdışı ve büyüleyici bir olgudur, uzaklardan gelen mavimsi bir sese benzer.

Öldürücü bir hastalığa yakalanan genç bir adam, bir trene biner ve bilinmeyen bir garda trenden iner, adını bilmediği kente kadar yürüyerek gider, herhangi bir evde, alnı sivilcelerle dolu bir kadının evinde bir oda kiralar. Yo, bu ikinci elden kiralanan odada daha sonraları olanları anlatacak değilim, sadece önemsiz bir olayı anımsatmak istiyorum: *Hasta genç adam odasında yürürken, ayak seslerinin arasından bitişik odalardan tanımlanması güç bir ses işittiğini sanıyordu, hafif saydam, madenî bir ses. Ama bu belki de bir hayaldi. Gümüş bir vazoya düşen bir altın halka gibi diye düşünüyordu.*

Öyküde bu sesle ilgili küçük ayrıntı, bir sonucu olmayan ve açıklamasız bir anlatım olarak kalıyordu. Salt olay açısından hiçbir boşluk yaratmaksızın çıkarılıp atılabilirdi. Bu ses sadece çınlamıştı. Kendiliğinden, öylece.

Sanıyorum ki, Thomas Mann, bu *hafif, duru, madenî* sesi, sessizliği vurgulayabilmek için çınlattırmıştır. Güzelliğin işitilmesine gereksinimi vardı, çünkü onun sözünü ettiği ölüm, *güzel-ölüm*'dü ve güzellik, anlaşılabilmesi için en küçük sessizliğe muhtaçtır (bunun ölçüsü de, gerçekten, bir altın yüzüğün gümüş bir vazoya düşerken çıkardığı sestir).

(Evet, biliyorum, neden söz ettiğimi bilmiyorsunuz, çünkü güzellik uzun süreden beri ortadan kayboldu. Gürültü düzeyinin altında kayboldu sözcüklerin gürültüsü, otomobillerin gürültüsü, müziğin gürültüsü, simgelerin gürültüsü ki biz bunların içinde yaşıyoruz sürekli olarak. O tıpkı Atlantis kıtası gibi boğulup gitti. Ondan her yıl daha az anlaşılan bir sözcük kaldı geride.)

Tamina ilk kez (sulara gömülen Atlantis kıtasından kalan bir mermer heykel parçası gibi değerli) ülkesinden

kaçtıktan sonra, ormanlarla çevrili bir dağ otelinde uyandığı zaman işitti bu sessizliği. İkinci kez, denizde, midesine doldurduğu ve kendisine ölüm yerine beklenmedik bir barış getiren haplarla yüzdüğü sırada işitti. İşte bu nedenle onu, düşünde, demir tel örgünün önünde ayakta, sıkılmış dudaklarının arasında bir altın yüzük tutarken görüyorum.

Karşısında, uzun boyunlarının ucunda ses çıkarmadan açılıp kapanan gagalarıyla ufacık kafalı altı devekuşu duruyor. Onların ne dediklerini anlamıyor. Devekuşlarının kendisini tehdit mi ettiklerini, dikkatli olmasını mı söylediklerini, yalvardıklarını mı, yoksa yüreklendirmek mi istediklerini bilmiyor. Hiçbir şey bilmediğinden ötürü büyük bir kaygı duyuyor. Altın yüzükten ötürü korkuyor (bu sessizliğin diyapazonu), yüzüğü dudaklarının arasında sıkıştırıyor.

Tamina bu koca kuşların kendisine ne demek istediklerini hiç öğrenemeyecek. Ama ben biliyorum. Onlar ne Tamina'nın dikkatini çekmek, ne aklını başına toplamasını söylemek ne de tehdit etmek için koşuşmuşlardı arkasından. Tamina'yla ilgilendikleri bile yoktu. Her biri, kendisinden söz etmek için gelmişti peşinden. Ona nasıl yemek yediklerini, nasıl uyuduklarını, nasıl o parmaklığa kadar koştuklarını ve arkadan neler gördüklerini anlatmak için gelmişlerdi. Çocukluğunun büyük bölümünün Ruru Kasabası'nda geçmiş olduğunu... Önemli orgazmın altı saat sürdüğünü... Parmaklığın arkasında şişle örülmüş bir şal taşıyan iyi yürekli bir kadının gezindiğini gördüğünü. Yüzdüğünü, hastalandığını ve sonra iyileştiğini. Gençliğinde bisiklete bindiğini ve bugün karnını bir torba otla doldurduğunu. Tamina'nın önünde hepsi dikiliyor ve hep birden, şiddetle, ısrarla ve saldırganca konuşuyorlar, çünkü dünyada hiçbir şey onların söylemek istediklerinden daha önemli olamaz.

18

Birkaç gün sonra Banaka kahvede boy gösterdi. Adamakıllı sarhoştu, barın önündeki taburelerden birine tünedi, ilk kez düştü, tekrar oturdu, bir kadeh kalvados ısmarladı, başını tezgâha dayadı. Tamina onun ağlamakta olduğunu fark etti.

"Neyiniz var Mösyö Banaka?" diye sordu.

Banaka, yaşlı gözlerini çevirdi, parmağıyla göğsünü gösterdi: "Ben hiçbir şey değilim, anlıyor musunuz! Ben hiçbir şey değilim: Ben yokum!"

Sonra helaya gitti, oradan da para ödemeden sokağa çıktı.

Tamina, olayı Hugo'ya anlatınca, Hugo açıklama olarak ona bir gazete sayfası gösterdi. Gazetede, çıkan kitaplar hakkında eleştiri yazıları vardı, Banaka'nın yapıtları hakkında ise dört satırdan oluşan alaycı bir not vardı yalnızca.

Parmağıyla göğsünü göstererek yokluğundan ötürü ağlayan Banaka'nın öyküsü, bana, Goethe'nin *Doğu-Batı Divanı* adlı kitabındaki bir dizeyi anımsattı: *Başkaları yaşarken yaşanılır mı?* Goethe'nin bu sorusunda, yazarlık eyleminin bütün gizemi saklıdır: Kitaplar yazmasından ötürü insan kendisini evrene dönüştürür (Balzac'ın dünyası, Çehov'un dünyası ya da Kafka'nın dünyasından söz edilemez mi?) ve bir evrenin özelliği tek oluşudur. Başka bir evrenin varlığı onun özünü tehdit eder.

İki kunduracı, dükkânları aynı sokak üstünde olmadığı sürece, kusursuz bir uyum içinde yaşayabilirler. Ama kunduracıların gelecekleri hakkında birer kitap yazmaya kalkmasınlar, derhal birbirlerinden rahatsız olmaya başlayarak şu soruyu sorarlar: *Başka kunduracılar yaşarken, bir kunduracıya yaşıyor denebilir mi?*

Tamina, not defterlerine tek bir yabancı bakışın

değmesinin onların bütün değerini ortadan kaldıracağı kanısında, buna karşı Goethe, tek bir bakışın bile yapıtının satırları üzerine değmesi halinde Goethe'nin kendi varlığının söz konusu olacağına inanmaktadır. Tamina ile Goethe arasındaki fark, insan ile yazar arasındaki farktır.

Kitaplar yazan biri için söz konusu ya heptir ya hiçtir (kendisi ve bütün ötekiler için tek bir evren). Oysa, kimseye *her şey* olma olanağı verilmediğine göre, kitaplar yazan, bizler birer *hiçiz*. Bizler, iyi tanınmayan, kıskanç, sinirli kimseleriz ve ötekilerin ölümünü dileriz. Bu konuda hepimiz eşitizdir: Banaka, Bibi, ben ve Goethe.

Politikacılar, taksi şoförleri, gebe kadınlar, sevgililer, katiller, hırsızlar, orospular, kaymakamlar, doktorlar ve hastalar arasında yazı hastalığının dayanılmaz çeşitliliği, bana bütün insanların, istisnasız, içlerinde yazarlık kaderini taşımakta olduklarını göstermiştir. İnsanoğullarının tümü sokağa inip: Biz hepimiz yazarız, diye bağırabilirler ve buna hakları vardır.

Çünkü herkes ilgisiz bir evren içinde görülüp işitilmeden yok olup gideceği düşüncesiyle acı çekmektedir. Bu yüzden, daha vakit varken, kendisini sözcüklerden oluşan bir evrene dönüştürmek ister.

Ve bir gün (yakın gelecekte) bütün insanlar birer yazar olarak uyandıklarında, evrensel anlaşmazlık ve sağırlığın günü gelmiş olacaktır.

19

Şimdi, Hugo onun tek umudu olarak kalmıştı. Hugo onu bu kez akşam yemeğine çağırdı ve Tamina bu kez hiç duraksamadan kabul etti çağrıyı.

Hugo, masada Tamina'nın karşısında oturuyordu ve aklında, onun kendisinden kaçmaya devam ettiğinden başka bir düşünce yoktu. Onun karşısında kendisine gü-

veni yoktu ve cepheden saldırıya geçmeye cesaret edemiyordu. Böylesine gösterişsiz ve net bir hedefe ulaşamamaktan dolayı acı çektikçe, dünyayı, o belirsiz sonsuzluğu, o sonsuz belirsizliği ele geçirmek isteği de o kadar büyüyordu. Cebinden bir gazete çıkardı, katlarını düzeltti ve Tamina'ya uzattı. Açtığı sayfada kendi imzasını taşıyan bir makale vardı.

Uzun bir söyleve girişti. Tamina'ya verdiği gazeteden söz ediyordu: "Evet, şimdilik bu yerel bir gazeteydi, ama aynı zamanda sağlam bir kuramsal yayın organıydı, çıkaranlar yürekli kişilerdi ve çok başarı kazanacaklardı." Hugo, konuşuyor, konuşuyor, sözlerinin, erotik saldırganlığının dolaylı bir anlatımı olmasını istiyordu, gücünün açıklanması anlamına gelsin istiyordu. Sözlerinde, somutun eğilmezliğinin yerine geçmek üzere yardıma çağrılan soyutun başıboşluğu vardı.

Bu arada Tamina, Hugo'ya bakıyor ve yüzünün çizgilerini düzeltiyordu. Bu duygusal çaba onun için bir hastalık haline gelmişti. Bir erkeğe başka türlü bakmasını bilmiyordu. Bütün çabasını harcadı, bütün hayal gücünü seferber etti, ama az sonra Hugo'nun kahverengi gözleri gerçekten renk değiştirmeye başladı ve birden mavileşiverdi. Tamina, sabit bir biçimde bakıyordu ona, çünkü mavi rengin kaybolmaması için gözlerinin bütün gücünü kullanarak onu Hugo'nun bakışlarında sabit tutması gerekiyordu.

Bu bakış Hugo'yu kaygılandırıyor ve bu yüzden, konuşuyor, daha çok konuşuyordu, gözlerinin rengi güzel bir maviydi, alnı şakaklarına doğru yavaşça uzuyordu ve önündeki saçlarından sivri ucu yere dönük bir üçgenden başka bir şey kalmıyordu.

"Ben eleştirilerimi bizim Batılı dünyamıza ve yalnız ona yöneltmişimdir her zaman. Ancak, bizim dünyamızda egemen olan haksızlıklar, bizi başka ülkeler hakkında

yanlış bir hoşgörüye sürükleyebilir. Sizin sayenizde evet, sizin sayenizde Tamina, iktidar sorununun her yerde, sizde ve bizde, Doğu'da ve Batı'da aynı olduğunu anladım. Bir çeşit iktidarı bir başkasıyla değiştirmeye çalışmamalıyız, tersine, iktidar *ilkesini* reddetmemiz, her yerde reddetmemiz gerekir."

Hugo, masanın üstünden Tamina'ya doğru eğilerek konuşuyordu ve ağzı Tamina'yı ruhsal çabasında rahatsız edecek biçimde, ekşi ekşi kokuyordu. Hugo'nun alnı yeniden kalın ve gözüne düşen saçlarla kapandı ve Hugo, bütün bunları onun sayesinde anladığını tekrarladı.

"Nasıl?" diye sözünü kesti Tamina. "Bunlardan hiç konuşmadık ki sizinle!"

Hugo'nun yüzünde şimdi ancak bir tek gözü mavi kalmıştı, o da yavaş yavaş kahverengiye dönüşüyordu.

"Bana bir şey söylemenize gerek yok, Tamina. Sizi çok düşünmüş olmam yeter."

Garson, ordövr tabaklarını koymak üzere eğildi.

"Bunu evde okurum," dedi Tamina ve gazeteyi çantasına sokuşturdu. Sonra, "Bibi, Prag'a gitmeyecek," dedi.

"Bundan emindim," dedi Hugo ve ekledi: "Kaygınız olmasın Tamina. Ben size söz verdim. Sizin için oraya ben gideceğim."

20

"Sana iyi bir haberim var. Kardeşinle konuştum. Cumartesi günü kaynananla konuşmaya gidecek."

"Sahi mi? Ona her şeyi anlattın mı? Kaynanam anahtarı bulamazsa, çekmeceyi azıcık zorlamasının yeterli olduğunu söyledin mi?"

Tamina, telefonu kapattı, yüzünde sarhoş olmuş gibi bir anlam vardı.

"İyi haber mi?" diye sordu Hugo.

"Evet," dedi Tamina.

Kulaklarında, babasının neşeli ve enerjik sesi yankılanıyordu ve ona karşı haksızlık etmiş olduğunu düşünüyordu.

Hugo yerinden kalktı ve bara yaklaştı. İki küçük bardak çıkardı, viski koydu.

"Tamina, evimden ne zaman isterseniz, ne kadar isterseniz telefon edebilirsiniz. Size daha önce söylediklerimi yineleyebilirim. Sizinle olmaktan hoşnutum; benimle hiçbir zaman yatmayacağınızı da biliyorum."

Bu, *benimle hiçbir zaman yatmayacağınızı da biliyorum*, tümcesini eklemek için kendisini zorlamıştı ve bunu salt, ele geçirilmez bir kadının yüzüne karşı bazı sözcükleri söyleyebileceğini gösterebilmek için yapmıştı (olumsuz bir biçimde söylenmiş bile olsa) ve bu yüzden kendisini neredeyse atak sayıyordu.

Tamina kalktı, kadehini almak için Hugo'ya doğru yürüdü. Kardeşini düşünüyordu: Artık birbirleriyle konuşmuyorlardı ama birbirlerini çok severlerdi ve birbirlerine yardım etmeye hazırdılar.

"Bütün istekleriniz gerçekleşsin!" dedi Hugo ve kadehini başına dikti.

Tamina da bir dikişte bitirdi içkisini ve kadehini alçak masanın üstüne koydu. Yerine oturmak istiyordu ama, Hugo onu kollarının arasına almıştı bile.

Kendini savunmadı, yalnız yüzünü çevirmekle yetindi. Ağzını sıkı sıkı kapatmıştı, alnında çizgiler belirmişti.

Hugo onu kollarına almıştı ama nasıl olduğunu bilmiyordu. Önce, hareketinden dolayı dehşete düşmüştü, eğer Tamina, kendisini itmiş olsaydı, utanarak ondan uzaklaşacak ve bağışlanmasını isteyecekti. Oysa Tamina kendisini itmiyordu ve buruşan yüzü, çevrilen başı, Hugo'yu çok tahrik ediyordu. Bugüne kadar tanımış olduğu birkaç kadından hiçbiri okşayışları karşısında böylesine

anlamlı bir biçimde karşılık vermemişlerdi. Kendisiyle yatmaya bir kez karar verdiler mi, sessizce, bir tür kayıtsızlıkla soyunurlardı ve bedenlerine onun ne yapacağını görmek için beklerlerdi. Tamina'nın yüzündeki buruşma, bu kucaklaşmaya hiç hayal etmediği bir önem kazandırıyordu. Genç kadını delice sıkıyor ve giysilerini zorla çıkarmaya çalışıyordu.

Ama neden Tamina kendini savunmuyordu?

Üç yıldır dehşet içinde bu anı düşünmüştü. Üç yıldır bu anın büyüleyen bakışı altında yaşıyordu ve bu an tam da onun hayal ettiği gibi gelip çatmıştı. Kendini savunmuyordu. Kaçınılmaz bir şeyi kabul eder gibi kabul ediyordu Hugo'yu.

Başını çevirmekten başka bir şey yapamazdı. Ama bu işe yaramıyordu. Kocasının imgesi oradaydı ve yüzünü çevirdikçe bu imge de odanın içinde yer değiştiriyordu. Bu, biçimsizce büyütülmüş, gerçeğinden daha büyük, üç yıldan beri düşlediği bir koca portresiydi.

Sonra çırılçıplak soyundu ve Hugo bunu Tamina'nın sonunda tahrik olduğu biçiminde yorumladı, ama az sonra, şaşkınlıkla, Tamina'nın cinsel organının kupkuru olduğunu fark etti.

21

Tamina, vaktiyle küçük bir cerrahi müdahale geçirmişti uyutulmaksızın ve ameliyat sırasında durmadan İngilizce kurala bağlı olmayan fiilleri çekmek zorunda kalmıştı. Şimdi de aynı şeyi yapmayı deniyor ve tüm düşüncesini not defterleri üstünde toplamaya çalışıyordu. Hepsinin az sonra babasının evinde güvenlik içinde olacaklarını ve şu yiğit Hugo'nun notları almaya gideceğini düşünüyordu.

Bir süredir yiğit Hugo, vahşice gidip geliyordu üs-

tünde, ancak Tamina onun garip bir biçimde kollarının üstünde dikilmiş ve kalçalarını her yönde çalkalayıp durmakta olduğunu yenice fark etmişti. Hugo'nun tepkilerinden hoşnut olmadığını, yeterince uyarılmadığını sanarak değişik açılardan içine girerek, derinlerde bir yere gizlenen ve gözünden kaçan o gizemli, duyarlı noktayı bulmaya çalıştığını anladı.

Bu çabayı görmek istemiyordu Tamina, başını kaçırdı. Düşüncelerine egemen olmaya, onları yeniden not defterleri üstünde yoğunlaştırmaya çalıştı. İçinden, henüz eksik bile olsa yeniden keşfedebildiği kadarıyla tatillerini sırasıyla tekrarlamaya zorladı kendini: İlk tatilleri Bohemya'da küçük bir göl kıyısındaydı, sonra Yugoslavya, sonra yine Bohemya'daki küçük göl ve bir kaplıca kenti, yeniden Bohemya, ama bu tatillerin sırası kesin değildi. 1964'te Tatraslara gitmişlerdi, ertesi yıl Bulgaristan'a, sonra izler siliniyordu. 1968 yılında bütün tatil boyunca Prag'da kalmışlardı, ertesi yıl bir kaplıca kentine gitmişlerdi, ondan sonra kaçışları geliyordu yurtdışına, son tatillerini ise İtalya'da geçirmişlerdi.

Hugo üstünden çekildi ve Tamina'nın gövdesini çevirmeye çalıştı. Tamina dört ayak olmasını istediğini anladı. O anda Hugo'nun kendisinden genç olduğunu anımsadı ve utandı. Yine de ona tam bir kayıtsızlıkla boyun eğmek için, içindeki bütün duyguları boğmaya çabaladı. Derken, adamın bedeninin kalçalarına hızla çarptığını duydu. Kesin bir savaş vermekteydi Hugo, bir olgunluk sınavından geçmekteydi ve kadına layık olduğunu belirtecek bir kanıt göstermesi, onu yenecek gücü olduğunu ve zevk verene kadar onunla sevişebileceğini ortaya koyması gerektiğini düşünmekteydi.

Hugo'nun kendisini görmediğini bilmiyordu. Tamina'nın kalçalarının kaçamak görünüşünden öylesine heyecanlıydı ki, gözlerini kapatmıştı (bu yetişkin ve güzel

kalçalara gözlerini açarak, acımasızca bakıyordu aslında) ve gidiş gelişlerini yavaşlatarak derin derin soluyordu. O da, o anda sevişmeyi uzatabilmek için kendisini başka şey düşünmeye zorlamaktaydı (aralarındaki tek ortak nokta buydu).

Ve Tamina bu sırada, tam karşısında, Hugo'nun dolabının beyaz yüzeyi üstünde, kocasının dev boyutlu yüzünü görmekteydi. Gözlerini çabucak kapattı ve yeniden tatillerinin sırasını anımsamaya çalıştı. İngilizce fiiller çekermişçesine: Önce göl kıyısındaki tatiller, sonra Yugoslavya, göl, kaplıca kenti, ya da hayır, kaplıca kenti, Yugoslavya, göl, sonra Tatraslar, Bulgaristan, sonra ipin ucu kaçıyordu; daha sonra Prag, kaplıca kenti ve en sonunda İtalya.

Hugo'nun gürültülü soluk alışları Tamina'yı anımsamalarından çekip aldı. Gözlerini açtı ve beyaz elbise dolabının üstünde kocasının yüzünü gördü.

Öbür yandan Hugo da birden gözlerini açtı. Tamina'nın kalçalarının arasındaki gözü gördü, şehvet onu bir yıldırım gibi biçti.

22

Tamina'nın erkek kardeşi not defterlerini almaya gittiğinde çekmeceyi zorlamasına gerek kalmadı. Çekmece kilitli değildi ve on bir defter orada duruyordu. Kâğıda sarılı değillerdi, öylece atılıvermişlerdi. Mektuplar da bir yığın halindeydi, darmadağın savrulmuşlardı. Tamina'nın kardeşi hepsini bir çantaya doldurarak babasının evine götürdü.

Telefonda Tamina babasından hepsini güzelce sarıp sarmalamasını, paketi zamklı kâğıtla kapatmasını ve özellikle, kardeşinin de kendisinin de okumamalarını rica etti.

Babası, biraz aşağılanmış bir tavırla ona güvence verdi. Tamina'nın kaynanasının yaptığını taklit etmek hiç akıllarına gelmemişti, kendilerini ilgilendirmeyen bir şeyi ne diye okuyacaklardı? Ama ben biliyorum ki (bunu Tamina da biliyor) bazı şeylere karşı insanlar meraklarını yenemezler. Örneğin bir trafik kazasına ya da başkalarının aşk mektuplarına göz atmadan edemezler.

Böylece, özel yazılar, babasının evine gelmişti sonunda. Ama Tamina hâlâ bunları istiyor muydu? Belki yüz kere, kendi kendine, yabancı bakışların duvarlardaki yazıları silen yağmura benzediğini söylememiş miydi?

Hayır, yanılıyordu. Şimdi eskisinden daha çok istiyordu, şimdi onlar daha çok değer kazanmışlardı. O defterler, yağma edilmiş, tecavüze uğramışlardı, kendisinin de kirletilmiş olması gibi. Demek ki, defterleriyle kendisi aynı kardeşçe kaderi paylaşıyorlardı. Onları eskisinden çok seviyordu.

Ama, kendisini aşağılanmış hissediyordu.

Yıllarca önce, henüz yedi yaşındayken, amcalarından biri onu yatak odasında çırılçıplakken yakalamıştı. Bundan müthiş bir utanç duymuş ve utancı isyana dönüşmüştü. O zaman, törensel bir biçimde ve çocukça ant içti, yaşamı boyunca amcasının yüzüne bakmayacaktı. İstedikleri kadar azarlasınlar, arkasından seslensinler, alay etsinler, evlerine sık sık gelen bu amcasının yüzüne başını kaldırıp bakmamakta inat ediyordu.

Şimdi de buna benzer bir durumdaydı. Her ikisine de teşekkür borçlu olmasına karşın, ne kardeşini ne de babasını görmek istiyordu. Şimdi eskisinden çok daha iyi biliyordu ki, bir daha hiçbir zaman onların yanına dönmeyecekti.

23

Hiç beklenmedik cinsel başarısı, Hugo'ya yine hiç beklenmedik bir hayal kırıklığı getirmişti. Ne zaman istese Tamina'yla sevişebilirdi (bir kez izin verdikten sonra bir daha reddedemezdi), ama onu tam olarak elde edemediği gibi gözlerini kamaştıramadığını da hissediyordu. Ah, nasıl olurdu da kendi çıplak bedeninin altında bir beden bu kadar kayıtsız, bu kadar erişilmez, bu kadar yabancı kalabilirdi? Oysa Tamina'nın kendi iç dünyasının, bu kanından ve düşüncelerinden oluşan kocaman dünyanın bir parçası olmasını ne kadar istiyordu!

Lokantada onun karşısına oturmuştu, şöyle diyordu: "Bir kitap yazmak istiyorum Tamina, aşk üstüne bir kitap, senin üstüne, benim üstüme, ikimizin üstüne, bizim en gizli güncemiz, ikimizin bedenlerimizin güncesi, evet, orada bütün tabuları silip süpürmek, her şeyi söylemek, kendi hakkımda her şeyi söylemek, kimliğim hakkındaki her şeyi ve ne düşündüğümü söylemek istiyorum ve bu aynı zamanda siyasal bir kitap olacak, aşk üstüne bir siyaset kitabı, siyaset üstüne bir aşk kitabı..."

Tamina, Hugo'ya bakıyordu ve Hugo, birden bu bakışa daha fazla katlanamadı ve sözlerinin ucunu kaçırdı. Onu, kanıyla, düşünceleriyle oluşturduğu evreni içinde ele geçirmek istiyordu, oysa o kendi dünyasına sıkı sıkıya kapanmıştı. Paylaşılmadığı için söylediği sözler gitgide ağırlaşıyordu dilinin ucunda ve hızı da gitgide yavaşlıyordu:

"...siyaset üstüne bir aşk kitabı, evet, çünkü dünyanın insanın ölçülerine göre yaratılması gerek, bizim ölçümüze, bedenlerimizin ölçüsüne, senin bedenine göre Tamina, benim bedenime göre, evet, bir gün başka türlü sevişilsin, başka türlü sevilsin diye..."

Sözcükler, bir türlü çiğnenemeyen sert bir et parça-

sı gibi ağzında gitgide büyümekteydi. Tamina güzeldi ve Hugo ondan nefret ediyordu. Onun kaderini kötüye kullandığını düşünüyordu. Göçmenlik ve dulluktan oluşan geçmişinin üstüne, yalancı bir gurur gökdeleniymiş gibi tünemiş ve üstünden ötekilere küçümseyerek bakmaktaydı. Hugo, bu gök tırmalayanın karşısına dikmek istediği ve onun görmek istemediği kendi burcunu düşündüğü zaman onu kıskanıyordu: yayınlanmış bir makale ve aşkları üstüne yazmayı düşündüğü bir kitap tasarısından oluşan bir burç, bir kale.

Daha sonra Tamina, "Prag'a ne zaman gideceksin?" diye sordu.

Hugo, onun kendisini hiç sevmeyeceğini düşündü. Eğer kendisiyle birlikteyse, bu, yalnızca yerine birisinin Prag'a gitmesi gerektiği içindi. Ondan öç alma duygusu, dayanılmaz bir biçimde yüreğini kavradı.

"Tamina," dedi, "sen kendin anlarsın sanıyordum, makalemi okumuştun değil mi?"

"Evet," dedi Tamina.

Ona inanmıyordu Hugo, okuduysa bile hiç ilgi duymamış olmalıydı. Hiç sözünü etmemişti yazdıklarından. Hugo, duyabileceği en büyük duygunun, bu iyi tanınmamış ve terk edilmiş burcuna karşı bağlılığı olacağını hissediyordu (yayınlanan makaleden ve Tamina'ya karşı duyduğu aşk üzerine yazmayı düşündüğü kitaptan oluşan burç), bu burç için savaşa gidebilirdi ve Tamina'yı, kendisi hakkında gözlerini açmaya ve yüceliği karşısında heyecanlanmaya zorlayabileceğini düşünüyordu.

"Ama, makalemde iktidar sorunundan söz ettiğimi biliyorsun, değil mi? Orada iktidarın işleyişini çözümlüyorum. Sizde olan bitenleri eleştiriyorum. Kaçamaksız konuşuyorum."

"Ne diyorsun? Prag'dakilerin makalenden haberli olduklarına inanıyor musun gerçekten?"

Hugo, onun alaylı halinden yaralanmıştı: "Uzun süredir dışarıda yaşıyorsun ve polisinizin neler yapabileceğini unutmuşsun. Bu makale büyük yankı uyandırdı. Birçok mektup aldım. Polisiniz kim olduğumu biliyor. Biliyorum bunu."

Tamina susuyordu ve gittikçe daha güzelleşiyordu. Tanrım, yüzlerce kez Prag'a gidip gelmeyi kabul edebilirdi, bir saniye için olsun, gözlerini onu içinde yakalamak istediği evrenine, kanıyla ve düşünceleriyle oluşturduğu evrenine çevirecek olsaydı! Birden sesinin tonunu değiştirdi.

"Tamina," dedi üzgünce, "Prag'a gidemiyorum diye bana kızdığını biliyorum. Ben de, önce, bu makaleyi yayınlatmak için bekleyebileceğimi düşünmüştüm, ama sonra, daha uzun süre susmaya hakkım olmadığını anladım. Beni anlıyor musun?"

"Hayır," dedi Tamina.

Hugo, asla sürüklenmek istemediği bir yere doğru kendisini götüren aptalca şeyler söylediğini biliyordu, ama artık geri dönemezdi ve bundan dolayı umutsuzluk içindeydi. Yüzünü kırmızı lekeler kaplamıştı ve sesi titriyordu: "Beni anlamıyor musun? Bizde de her şey sizdeki gibi olsun istemiyorum. Eğer herkes susarsa, sonunda hepimiz kölelere döneriz."

O anda korkunç bir tiksinti kavradı Tamina'yı, sandalyesinden kalktı ve helaya doğru koştu. Midesi kabarıyordu, kusmak için helanın önünde diz çöktü, bütün bedeni hıçkırırcasına sarsılıyordu. Karşısında o herifin torbalarını, kamışını ve tüylerini görüyor ve ağzının ekşi kokusunu duyuyor, kalçalarının kalçalarına değdiğini hissediyordu. Bir daha kocasının organını ve tüylerini gözlerinin önüne getiremeyeceğini düşündü birden (Ah, evet Tanrım, tiksintinin belleği şefkatin belleğinden daha büyüktür!), zavallı beyninin içinde bu ağzı kötü kokan

adamdan başka şey kalmayacaktı, kıvranıyor, bükülüyor, kusuyor, kusuyordu.

Heladan çıktığında ağzı (henüz ekşi bir tat vardı ağzında) sımsıkı kapalıydı.

Hugo sakindi. Tamina'yı evine kadar götürmek istiyordu ama o hiçbir şey söylemiyordu, dudakları hep öyle sımsıkı kapalıydı (tıpkı düşünde, ağzında bir altın yüzük tutuyormuş gibi).

Hugo bir şeyler söylüyordu, Tamina adımlarını sıklaştırıyordu karşılık olarak. Biraz sonra söyleyecek şey bulamaz oldu Hugo. Sessizce birkaç metre daha yürüdü yanında, sonra olduğu yerde kaldı, kımıldamadan. Tamina başını bile çevirmeden dümdüz yürüyüp gidiyordu.

Kahvede müşterilere hizmet etmeye devam etti ve bir daha Prag'a telefon etmedi Tamina.

Beşinci bölüm
LİTOST

Christine kimdir?

Christine, otuz yaşlarında, bir çocuğu ve iyi anlaştığı bir kasap kocası ve yaşadığı yerin oto tamircisiyle çok aralıklı ilişkileri olan bir kadındır; tamirciyle, çalışma saatleri dışında atölyede buluşup oldukça rahatsız koşullarda cinsel ilişkide bulunmaktadırlar. Küçük kent, evlilik dışı ilişkileri hiç de hoş karşılamamaktadır, ya da başka bir deyimle, bu tür ilişkiler için büyük bir ustalık ve cesaret sahibi olmak gerekmektedir ki, Madam Christine bu niteliklere pek de sahip değildir.

Öğrenciyle karşılaşması onun başını çok daha fazla döndürmeye yaradı. Öğrenci, küçük kente, annesinin yanında tatilini geçirmeye gelmişti; dükkânda, kasanın başında durmakta olan Madam Christine'e iki kez uzun uzun bakmıştı. Üçüncü karşılaşmalarında, onu baştan çıkarmak istercesine konuştu. Davranışında öylesine sevimli bir çekingenlik vardı ki, kasapla tamirciye alışmış olan genç kadın direnemedi. Evlendiğinden beri (on yılı geçiyordu) kocasından başka bir erkeğe dokunmaya cesaret edemiyordu, sadece, kapısı kilitli garajda güvenlik içinde olduğu zaman, parçalanmış otomobiller ve eski lastikler arasındaki buluşmalar dışında tabii ve işte birden kendisini, açık havada, meraklı gözlerden kaçınmaksızın bir aşk randevusuna gidecek kadar yürekli buluyor-

du. İstedikleri kadar gezinmek için en ıssız, can sıkıcı bir karşılaşma olasılığı en az yerler seçsinler, Madam Christine'in yüreği gümbür gümbür atıyordu ve içi güçlü bir korkuyla doluyordu. Ama tehlike karşısında ne kadar cesaretliyse, öğrencinin yanında o kadar çekingendi. Pek ileri gitmiyorlardı. Öğrencinin bütün elde edebildiği kısa kucaklaşmalar ve dostça öpücüklerdi, birkaç kez kadın kollarının arasından kaçmıştı; onu okşamaya başlayınca da bacaklarını sıkı sıkı kapatıyordu.

Öğrenciyi istemediğinden değildi bu. Daha baştan onun o yumuşak çekingenliğine hayran olmuştu ve bunu korumak istiyordu. Bir adamın kendisine yaşam hakkındaki düşüncelerini açıklaması, şairlerin ve filozofların adlarını sayması, o ana kadar Madam Christine'in hiç başına gelmemişti. Öğrenci, bu zavallı genç, başka şeylerden söz etmesini bilmiyordu, baştan çıkarıcılık işinde konuşmasının sınırları çok dardı, karşısındakilerin toplumsal durumlarına kendisini uydurmayı beceremiyordu. Kaldı ki, bu konuda kendisini suçlamaya bir neden de görmediği düşünülebilirdi, çünkü filozoflardan yaptığı alıntılar, bu basit kasap karısı üstünde, fakültedeki kız arkadaşlarından daha etkili oluyordu. Ancak, bir şeyin farkında değildi: Bir filozoftan yürütülen etkili bir tümce, kasabın karısının ruhunu büyüleyebilirdi, ama kendi bedeniyle kadının bedeni arasında bir engel gibi de dikilmekteydi. Çünkü, Madam Christine bedenini öğrenciye teslim ederse, ilişkilerini kasapla ya da tamirciyle olan ilişkileri düzeyine indirmiş olacağını, bir daha Schopenhauer'den söz edildiğini hiç işitemeyeceğini kuruyordu bulanık bir biçimde.

Öğrencinin önünde o zamana kadar bilmediği bir rahatsızlık duyuyordu. Kasapla ve tamırciyle her şey üzerinde ve her zaman çabucak ve neşeyle anlaşabiliyorlardı. Örneğin, her ikisiyle de çok dikkatli davranmaları konu-

sunda anlaşmışlardı, çünkü doğumundan sonra doktor ona ikinci bir kez gebe kalmaması gerektiğini, yoksa sağlığını, hatta yaşamını tehlikeye atmış olacağını söylemişti. Olay oldukça eski bir zamanda geçiyordu ve kürtaj şiddetle yasaklanmış olduğu gibi, kadınların kendi doğurganlıklarını sınırlandıracak hiçbir olanakları da yoktu. Kasap da, tamirci de, Christine'in kaygılarını çok iyi anlıyorlardı ve kadın, içine girmelerine izin vermeden önce, son derecede doğal bir keyiflilikle onlardan istediği bütün önlemleri alıp almadıklarını gözden geçiriyordu. Ama kendisiyle buluşmak için Schopenhauer ile sohbet etmekte olduğu bulutlardan inip gelen meleğinden de aynı şeyleri istemek düşüncesi karşısında, gerekli sözcükleri bulamayacağını hissediyordu. Bir sonuç çıkarmam gerekirse, Madam Christine'in aşk konusundaki çekingenliği iki nedenle açıklanabilir: öğrenciyi olabildiğince uzun bir süre, duygulu bir çekingenliğin büyülü ülkesi içinde tutabilmek ve olabildiğince uzun bir süre, kanısınca kaçınılmaz olan, fiziksel aşkın bayağı önlemleri ve zorunluluklarının uyandıracağı iğrenme duygusundan uzak tutmak.

Ne var ki, bütün inceliğine karşın, öğrenci kalın kafalıydı. Madam Christine istediği kadar butlarını sımsıkı kapatsın, oğlan onu kalçalarından sımsıkı kavrıyordu ve bu temas gösteriyordu ki, Schopenhauer'den alıntılar okuyan adam hoşuna giden bu bedenden vazgeçme niyetinde değildir.

Üstelik tatil bitmek üzereydi ve âşıklar bütün bir yıl birbirlerini görmemenin ikisi için de güç olacağını fark etmişlerdi. Madam Christine'in öğrenciyi görmeye gitmek için bir bahane bulması gerekiyordu. Bu ziyaretin ne anlama geleceğini ikisi de biliyordu. Öğrenci Prag'da bir tavan arasında oturuyordu ve Madam Christine bu işi başka yerde bitiremezdi.

Litost nedir?

Litost, başka dillere çevrilmesi olanaksız Çekçe bir sözcüktür. Adamakıllı açılmış bir akordeon gibi sonsuz bir duyguyu, başka birçok duyguların bileşimi olan bir duyguyu anlatır: hüzün, acıma, pişmanlık ve özlem. Sözcüğün ilk hecesi, terk edilmiş bir köpeğin sızlanmasını duyuracak biçimde uzun ve güçlü bir biçimde vurgulanır.

Bununla birlikte, bazı hallerde, *litost* sözcüğü, tam tersine; çok sınırlı, özel, belirli ve ince bir anlam taşır, bir bıçağın keskin yanı gibi. Bu sözcük olmadan insan ruhunun anlaşılabileceğini düşünmekte güçlük çekmeme karşın, bu anlamda da bu sözcüğün öbür dillerdeki benzerini boşuna arıyorum.

Bir örnek vereceğim: Öğrenci, bir kız arkadaşıyla ırmakta yüzmektedir. Genç kız sporcudur, öbürüyse çok kötü yüzmektedir. Suyun altında soluk almayı bilmemekte, ağır ağır yüzmekte, başını sinirli bir biçimde suyun yüzünde havaya kaldırmaktadır. Genç kız oğlana fena halde âşıktır ve bu yüzden onun gibi ağır ağır yüzecek inceliği göstermektedir. Ancak, yüzmeleri sona ermek üzereyken, bir an sporcu içgüdüsüne boyun eğer ve hızlı kulaçlarla ırmağın öbür kıyısına doğru yönelir. Öğrenci daha hızlı yüzmek için çaba harcar ama su yutar. Kendisini küçük düşmüş, fizik güçsüzlüğü çırılçıplak ortaya konmuş hisseder ve bir hınç duyar. İşte bu çok özel hüznü *litost*'tan başka bir sözcükle anlatmak olanaksızdır. Hiç spor yapmadan, arkadaşsız ve annesinin gereğinden fazla şefkatli bakışları altında geçen hastalıklı çocukluğunu anımsar ve kendisinden de, yaşamından da umutsuzluk duyar. Sonra, birlikte bir kır yolundan dönerler, ama konuşmazlar. Oğlan kendisini yaralanmış ve aşağılanmış hisseder ve karşı konmaz bir dövüşme isteği duyar. "*Ne oluyor sana?*" diye sorar kız, oğlan da ona si-

tem eder: Irmağın öteki kıyısında akıntı olduğunu pekâlâ bilmektedir, bu yüzden orada yüzmemesini, boğulma tehlikesi olduğunu söylemiştir ve kızın yüzüne bir tokat atar, genç kız ağlamaya başlar, oğlan kızın yanaklarından akan yaşları görünce ona karşı yüreğinde büyük bir acıma duyar, onu kollarının arasına alır ve *litost*'u birden dağılıp gider.

Ya da öğrencinin çocukluğundaki bir başka olay: Ana babası ona keman dersi aldırmaktadırlar. Pek yeteneği yoktur bu konuda, çalıştırıcısı arada çalışmayı keser ve onu yanlışlarından ötürü sert, dayanılmaz, soğuk bir sesle azarlar. Kendisini ezilmiş hisseder, içinden ağlamak geçer. Ama, daha doğru ve yanlışsız çalmaya çalışacağı yerde, bu kez, bile bile yanlış çalmaya başlar, çalıştırıcının sesi gitgide daha dayanılmaz, daha sert bir tını kazanır, öğrenci de içindeki acılığa, *litost*'una daha çok gömülür.

O halde nedir *litost?*

Litost, içimizdeki zavallılığın birden ortaya çıkmasından doğan bir acılı durumdur.

Kendi iç zavallılığımıza karşı kullanılan en alışılmış reçete, aşktır. Çünkü gerçekten sevilen bir kişi zavallı olamaz. Çünkü bütün zayıflıkları, aşkın sihirli bakışıyla bağışlanır, böylece kafasını suyun üstünde beceriksizce tutan bir kötü yüzücü kusursuz bir baştan çıkarıcı olabilir.

Aşkın mutlaklığı, gerçekte, mutlaklığın tanımlanmasıı isteğidir, sevilen kadının bizim kadar ağır yüzmesi, kendine ait bir geçmişin olmaması, yani mutluluk duyarak anımsayacağı kendine özgü bir geçmişinin olmaması arzusudur. Ama, bu mutlak tanım düşü bir kez kırıldı mı (genç kız hızla yüzmeye başladı ya da geçmişini mutluluk duyarak anımsamaya çalıştı mı) aşk sürekli bir büyük acı kaynağı olur ki, biz buna *litost* diyoruz.

İnsanoğlunun genel olarak kusursuz olmadığı konusunda derin bir deneyim sahibi olduğunda bir tür aşırı-

lıklardan görece olarak kurtulunabilir. Öz zavallılığımızın görüntüsü bize sıradan ve ilgi çekici olmayan bir şey gibi gelir. Dolayısıyla *litost*, bir deneyimsizlik çağının çizgisidir. Gençliğe özgü bir süstür.

Litost, iki zamanlı bir motor gibi çalışır. Bir kaygı duygusunun yerini öç alma isteği alır. Öç almanın amacı, karşısındakinin de aynı biçimde kendi zavallılığını ortaya koymasıdır. Adam yüzmeyi bilmez, ama tokatlanan kadın ağlar. Böylece kendilerini eşit hissedebilirler ve aşklarını yürütebilirler.

Öç almanın gerçek nedeni, hiçbir zaman açıklanamayacağından (öğrenci, kıza, kendisinden hızlı yüzdüğü için tokat attığını itiraf edemez) yalancı nedenler ileri sürmek gerekir. Yani *litost*, hiçbir zaman, acıklı bir ikiyüzlülükten vazgeçemez: Genç adam, sevgilisi boğulma tehlikesiyle karşılaştığı için korkudan deliye döndüğünü; çocuk, insanın dişlerini kamaştıracak biçimde kemanı yanlış çalışının nedeni olarak iyileştirilmesi olanaksız bir yeteneksizliği olduğunu ileri sürer.

Bu bölümün her şeyden önce "Öğrenci kimdir?" başlığını taşıması gerekirdi. Ancak, *litost* diye nitelendirdiğim bu duyguyla davranmış olduğuna göre, onun *litost*'un etli canlı bir örneği olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla öğrencinin âşık olduğu kızın onu terk ettiğini söylersek, şaşmamanız gerek. Yüzme biliyor diye tokatlanmak hiç de hoşlanılacak bir şey değildir.

Öğrencinin doğduğu kentte karşılaştığı kasabın karısı, bu bakımdan ona yaralarını sarmak için kullanabileceği kocaman bir sargı gibi görünmüştü. Kadın ona tapınmakta, onu tanrılaştırmakta ve Schopenhauer'den söz ettiği zaman, öğrencininkinden bağımsız kendi kişiliğini ileri sürerek karşı çıkmaya kalkışmamaktaydı (belleğinde kötü bir yeri olan öğrenci kız gibi). Madam Christine ona baktığı zaman öğrenci, kadının heyecanıyla he-

yecanlanarak gözlerinde yaşlar gördüğünü hayal ediyordu. Buna, unutmadan şunu ekleyelim ki, öğrenci, kız arkadaşıyla ipleri kopardığından beri hiçbir kadınla yatmamıştı.

Voltaire kimdir?

Voltaire, edebiyat fakültesinde asistandır, esprili ve saldırgan bir yaradılışı vardır, gözleri rakibinin gözlerine yakıcı bir tavırla sanki dalmaktadır. Bunlar, ona Voltaire adının takılması için yeterlidir.

Asistan, öğrenciyi sevmektedir ve bu az buz şey değildir, çünkü Voltaire, birisine sevgi duyabilmesi için çok şeyler bekler o kişiden. Seminerden sonra, öğrenciye yaklaşarak, ertesi akşam kendisine bir parça zaman ayırıp ayıramayacağını sordu. Ne yazık ki, ertesi akşam Madam Christine öğrenciyi görmeye gelecekti. Öğrencinin Voltaire'e daha önce verilmiş sözü olduğunu söyleyebilmesi için oldukça yürekli olması gerekiyordu. Ne var ki Voltaire bu bahaneyi elinin tersiyle geri çevirdi: "O halde, randevunuzu ertelemeniz gerekecek. Bundan pişman olmayacaksınız." Sonra, öğrenciye, ertesi gün ülkenin en iyi şairlerinin Yazarlar Kulübü'nde toplanacaklarını, kendisinin de onlarla birlikte olacağını açıkladı. Öğrencinin de onlarla tanışmasını dilediğini söyledi.

Evet, Voltaire'in bir monografisini yazdığı ve sık sık evine gittiği büyük şair de orada olacaktı. Büyük şair hastaydı ve koltuk değnekleriyle yürüyebiliyordu. Evinden pek sık çıkmadığı için, onunla karşılaşmak fırsatını kaçırmamak gerekti.

Yarın orada bulunacak şairlerin bütün kitaplarını okumuştu öğrenci, ama büyük şairin yapıtlarını, sayfalarca tutan dizelerini ezbere biliyordu. Hiçbir zaman onlarla birlikte bir gece geçirmek kadar istediği başka bir şey

olamazdı. Öte yandan, aylardan beri bir kadınla yatmamış olduğunu anımsayınca gelmesine olanak bulunmadığını söyledi.

Voltaire, bu kadar büyük adamlarla karşılaşmaktan daha önemli bir şey olabileceğini anlamıyordu. Bir kadın? Canım böyle bir şey daha sonraya da bırakılabilirdi. Birden gözlükleri alaycı kıvılcımlarla doldu. Ama, öğrencinin gözlerinin önünde uzun tatil boyunca, bir ay süreyle ondan korkuyla kaçınmış olan kasabın karısının imgesinden başka bir şey yoktu. Kendisini çok zorlayarak da olsa, başıyla yine olmaz, dedi. Öğrenci için o anda Christine, ülkesinin bütün şiirlerinden daha değerliydi.

Uzlaşma

Christine sabahtan geldi. Gün boyu, kendisine tanıklık yapacak biçimde Prag'da dolaştı. Öğrenci, akşam için seçtiği bir kahvede randevu vermişti. Kahveye girdiğinde bayağı korktu. Salon sarhoşlarla doluydu ve tatil günlerinin taşralı perisi, helanın bitişiğinde, müşteriler için değil de, kirli tabakların konulması için ayrılmış bir masada oturuyordu. Acemice bir resmiyetle giyinmişti, uzun süreden beri başkente gelmemiş olan taşralı kadınlarınki gibiydi kılığı, başında şapkası, boynunda göze çarpan incileri ve uzun topuklu siyah iskarpinleri vardı.

Öğrenci yanaklarının ateş içinde olduğunu hissetti. Heyecan ve hayal kırıklığı belirtisi. Küçük kentin kasapları, tamircileri ve emeklilerinden oluşan fon içinde Christine Prag'dakinden farklı bir izlenim yaratıyordu. Burası güzel berber kızlar ve kız öğrenciler kentiydi. Gülünç incileri ve ağzındaki altın dişiyle (çenesinin üstünde, ağzının köşesinde) öğrenciye, aylardır kendisini zalimce iten blucinli ve çocuksu kadın güzelliğinin kişileşmiş bir ters görünümü izlenimi veriyordu. Christine'e doğru güven-

siz adımlarla yürüdü, öfkesi, *litost*'u da adımlarına eşlik ediyordu.

Öğrenci hayal kırıklığına uğramıştı ama Madam Christine'inki ondan geri kalmıyordu. Öğrencinin kendisini çağırdığı lokantanın, gerçi güzel bir adı vardı –*Kral Venceslas'ın yeri*– ve Prag'ı tanımayan Christine, burasının lüks bir yer olduğunu ve öğrenciyle Prag'ın göz kamaştırıcı zevklerini tadacaklarını, baş başa bir yemek yiyeceklerini sanıyordu. Oysa, baktı ki, *Kral Venceslas* tamircisinin gelip bira içebileceği türden bir yerdir ve öğrenciyi helanın bitişiğindeki bir masada beklemek zorundadır, o zaman, *litost* diyerek tanımladığım türden sözle anlatılmaz bir duyguya değil, tam anlamıyla sıradan bir öfkeye kapıldı. Bununla demek istediğim o ki, kendisini ne aşağılanmış ne de zavallı buluyordu, sadece öğrencinin nasıl davranması gerektiğini bilmediği kanısındaydı. Zaten bunu hemen ona söylemeye başladı. Çok öfkeli bir hali vardı ve kasapla konuştuğu gibi konuşuyordu onunla.

Ayakta, karşı karşıya duruyorlardı, kadın ona yüksek sesle ve durmadan konuşarak sitemler yağdırıyor, ötekiyse kendini pek zavallıca savunuyordu. Christine'in kendisinde uyandırdığı tiksinti duygusu daha az değildi. Onu hemen evine götürüp bütün gözlerden saklamak ve sığınaklarının yaratacağı içli dışlı hava içinde kaybolan güzelliğin yeniden doğmasını beklemek istiyordu. Ama Christine kabul etmiyordu. Uzun süreden beri gelmemişti başkente, bir şeyler görmek, çıkıp gezmek, eğlenmek istiyordu. Siyah iskarpinleri ve kocaman gösterişli incileri, haklarının korunmasını kuvvetle istemekteydiler.

"Ama burası çok güzel bir kahve, en ilginç kişiler gelir buraya," dedi öğrenci, böylece kasabın karısına, başkentte neyin ilginç neyin ilginç olmadığını hiç anlamadığını hissettirmek istiyordu.

"Ne yazık ki bugün çok kalabalık, seni başka yere götürmek zorundayım." Ancak aksi gibi öteki kahveler de tıklım tıklım doluydu, birinden ötekine gitmek için hayli yürümek gerekiyordu ve Madam Christine, küçük şapkası, incileri ve ağzında parlayan altın dişiyle dayanılmaz derecede gülünç görünüyordu öğrenciye. Genç ve güzel kadınlarla dolu sokaklardan geçiyorlardı ve öğrenci, Christine uğruna ülkesinin devleriyle geçireceği bir geceden vazgeçtiği için kendisini hiçbir zaman bağışlamayacağını anlıyordu. Öte yandan, onun düşmanlığını çekmek de istemiyordu, çünkü daha önce dediğim gibi uzun süredir bir kadınla yatmamıştı. Yalnız çok ustaca düzenlenecek bir uzlaşma bu ikilemi çözümleyebilirdi.

Sonunda çok uzak bir kahvede boş bir masa buldular. Öğrenci iki aperitif ısmarladı ve Christine'in gözlerine üzgün üzgün baktı: Burada, Prag'da yaşam önceden kestirilemeyen rastlantılarla doluydu. Örneğin, dün ülkenin en ünlü şairi telefon etmişti kendisine.

Öğrenci şairin adını söyleyince Madam Christine yerinden sıçradı. Okulda onun şiirlerini ezbere bilirdi. Adları okullarda öğrenilen büyük adamların, biraz gerçekdışı, maddedışı yanları vardı, onlar daha sağlıklarında ölülere özgü o görkemli sergide yerlerini alırlardı. Christine, öğrencinin büyük şairi gerçekten tanımış olabileceğine inanamazdı.

"Elbette tanıyorum," diye dikeldi öğrenci. Onun ustasıydı büyük şair, bir monografisini yazmaktaydı şu sıra ve bir gün herhalde kitap halinde çıkacaktı. Şimdiye dek bundan Madam Christine'e övündüğünü sanmasın diye söz etmemişti, ama şimdi söylemek zorunda kalmıştı, çünkü büyük şair aniden yollarını kesmiş bulunuyordu. Gerçekten de bu gece Yazarlar Kulübü'nde, ülkenin tanınmış şairleri ve bazı eleştirmenlerle bazı yakınlarının çağrıldığı özel bir söyleşi düzenlenmişti. Çok önemli bir

toplantı olacaktı bu. Ama kuşkusuz öğrenci oraya gitmeyecekti. Madam Christine ile birlikte olmaktan o kadar mutluydu ki!..

Benim kendine özgü ve tatlı ülkemde, şairlerin büyüsü henüz kadın kalplerini etkilemeye devam etmektedir. Christine, bir yandan öğrenciye karşı hayranlık duyarken, öte yandan da onun çıkarlarını kollamak ve ona öğütte bulunmak için anaca bir istek hissediyordu içinde. Çok ilginç ve beklenmeyen bir özveriyle, öğrencinin büyük şairin katılacağı bu toplantıya katılmamasının yazık olacağını belirtti.

Öğrenci, onun büyük şairle arkadaşlarını görmekten mutluluk duyacağını bildiği için, Christine'in de kendisiyle birlikte gelmesi için çok uğraştığını söyledi. Ne yazık ki olanaksızdı bu. Büyük şair bile karısıyla birlikte gelmiyordu. Tartışma, yalnız uzmanlara yönelikti. Önce, gerçekten de oraya gitmeyi hiç düşünmemişti, ama şimdi düşünüyordu da, Christine haklıydı. İyi bir fikirdi bu. Toplantıda bir saat kalabilirdi, o sırada Christine kendisini evde beklerdi, sonra birlikte olurlardı, yalnız ikisi, baş başa.

Tiyatro ve varyetelerin çekiciliği unutuldu ve Christine öğrencinin çatı katındaki odasına gitti. Önce, *Kral Venceslas* kahvesine girdiğinde uğradığı düş kırıklığına uğradı. Buraya daire bile denilemezdi, bir holü bile olmayan küçücük bir oda, bir divan ve bir çalışma masasından başka eşyası yoktu. Ancak, şimdi Christine artık eski yargılarından emin değildi. Öyle bir dünyaya girmişti ki, orada bambaşka ve gizemli değer ölçüleri vardı, anlayamadığı. Dolayısıyla bu kontrolsüz ve pis odayla çabucak anlaşma yolunu tuttu ve kendisini evinde hissetmek için bütün kadınca yeteneklerini kullandı. Öğrenci, şapkasını çıkarmasını rica etti, bir öpücük kondurdu, divana oturttu ve yokluğunda canının sıkılmaması

için okuyabileceği şeyler bulabileceği küçük kitaplığını gösterdi.

O zaman Christine'in aklına bir şey geldi. "Onun kitabı var mı sende?" Büyük şairi kastediyordu.

Elbette, öğrencide vardı o kitap.

Christine, çok utangaç bir tavırla, "Kitabı bana armağan edebilir misin? Benim için bir sunu yazmasını isteyebilir misin?" dedi.

Öğrenci pek sevindi. Büyük şairin sunusu, Christine için tiyatroların ve varyetelerin yerine geçecekti. Christine için vicdan azabı çekiyordu, bu yüzden elinden ne gelirse yapacaktı. Çatı katının senlibenliliği, umduğu gibi, Christine'in çekiciliğini canlandırmıştı. Sokaklarda gidip gelen genç kızlar ortadan kayboldu ve onun alçakgönüllülüğünün büyüsü odayı sessizce kapladı. Düş kırıklığı yavaş yavaş dağılıyordu ve öğrenci kulübe gitmek üzere odadan çıktığı zaman, canının sıkıntısı geçmişti ve başlayan gecenin kendisine vaat ettiği çifte görkemli programdan ötürü son derecede mutluydu.

Şairler

Voltaire'i Yazarlar Kulübü'nün önünde bekledi ve birinci kata onunla birlikte çıktı. Vestiyerin önünden, sonra holden geçtiler ve derhal kulaklarına neşeli bir gürültü geldi. Voltaire, salonun kapısını açtı ve öğrenci büyük bir masanın çevresinde ülkesinin bütün şiirini toplanmış gördü.

Onlara iki bin kilometrelik büyük bir uzaklıktan bakıyorum. Şimdi 1977 sonbaharındayız, ülkem sekiz yıldan beri Rus İmparatorluğu'nun tatlı ve güçlü çemberi içinde uyuklamakta. Voltaire üniversiteden çıkarıldı, benim kitaplarım bütün genel kitaplıklardan çıkarıldı, devlet mahzenlerine kapatıldı. Birkaç yıl daha bekledim,

sonra bir arabaya atladım, batıya doğru olabildiğince uzaklaştım ve bir Britanya kenti olan Rennes'e gelince, daha ilk günden, kentin en yüksek gökdeleninin en üst katında bir daire buldum. Ertesi sabah güneş beni uyandırdığı zaman, büyük pencerelerin doğuya, Prag yönüne baktığını anladım.

Dolayısıyla, şimdi dam köşkünün tepesinden onlara bakıyorum ama orası çok uzak. Çok şükür ki, gözlerimde yüzlerini bana çok daha yakın gösteren, bir teleskopun merceğini andıran yaşlar var. Ve şimdi, aralarında dimdik oturan büyük şairi açık bir biçimde görüyorum. Herhalde yetmişinden fazla olmalı, ama yüzü yine güzel, gözleri canlı ve akıl dolu. Koltuk değnekleri, yanı başındaki masaya dayanmış.

Onları, on beş yıl önce, kitapları henüz devlet mahzenlerine tıkılmadan, üstü şişelerle dolu büyük masanın çevresinde neşeyle ve gürültüyle gevezelik ederlerkenki gibi, ışıklı Prag'ın oluşturduğu fon üzerinde görüyorum. Hepsini çok seviyorum ve onlara bir telefon rehberinden rasgele seçilmiş sıradan adlar vermekte duraksıyorum. Yüzlerini bir takma ad arkasında gizlemek gerekiyorsa, onlara, hem saygı hem de süs yerine geçecek bir ad armağan etmek istiyorum. Eğer öğrenciler asistana Voltaire adını takmışlarsa, büyük ve sevgili şaire Goethe adını vermekten kim beni alıkoyabilir?

Onun karşısında oturan da Lermontov.

Şu öteki, hülyalı ve siyah gözlü olanı Pétrarque diye adlandırmak istiyorum.

Sonra Verlaine, Yesenin ve daha başkaları da var. Ama aralarında biri daha var ki herhalde yanlışlıkla orada oturuyor. Uzaktan (iki bin kilometre uzaktan) şiirin ona bir öpücük kondurmadığı ve onun dizelerden hoşlanmadığı açıkça belli oluyor. Onun adını da Boccaccio koyuyorum.

Voltaire, duvarın dibindeki sandalyelerden iki tane alarak üstü şişelerle dolu masaya doğru itti ve öğrenciyi şairlere tanıttı. Şairler kibarca bir baş işaretiyle onu selamladılar, yalnız Pétrarque fark etmedi, çünkü o sırada Boccaccio ile tartışmaktaydı. Tartışmayı şu sözlerle bitirdi: "Kadınlar her zaman bizden üstündür. Nereden bakarsan bak. Bu konuda haftalarca durmadan konuşabilirim."

Goethe onu yüreklendiriyordu: "Haftalar çok, ama hiç değilse on dakika konuş."

Pétrarque'ın öyküsü

"Geçen hafta inanılmaz bir şey geldi başıma. Karım henüz banyodan çıkmıştı, kırmızı bornozuna sarınmıştı, altın sarısı saçlarını çözmüştü ve güzeldi. Saat dokuzu on geçiyordu ki kapı çalındı. Kapıyı açtığım zaman duvara yaslanmış bir genç kız gördüm. Hemen tanıdım onu. Haftada bir kez bir kız lisesine giderim. Bir şiir kulübü kurmuşlardı ve gizlice bana tapıyorlardı.

"'Burada ne arıyorsun?' diye sordum.

"'Sizinle konuşmalıyım.'

"'Ne söyleyeceksin bana?'

"'Size söyleyeceğim şey çok, çok önemli!'

"'Bak,' dedim, 'vakit geç, bu saatte eve gelemezsin, çabuk aşağı in ve beni mahzenin kapısında bekle.'

"Odaya döndüm ve karıma birisinin yanlış kapı çalmış olduğunu söyledim. Az sonra da hiçbir şey olmamış gibi, mahzene inip kömür almam gerektiğini söyledim ve iki boş kova aldım. Bu yanlıştı. Bütün gün safra kesem sancımıştı ve yataktan çıkmamıştım. Bu ani iş yapma isteği karıma kuşkulu gelmiş olmalı."

Goethe, ilgiyle sordu: "Safra kesenden şikâyetçi misin?"

"Yıllardan beri," dedi Pétrarque.

"Niye ameliyat olmuyorsun?"

"İmkânı yok olmam!" dedi Pétrarque.

Goethe, sempatisini gösteren biçimde başını salladı.

"Nerede kalmıştım?" diye sordu Pétrarque.

"Safra kesenden acı çekiyordun ve iki kömür kovası almıştın," diye fısıldadı kulağına Verlaine.

"Kızı mahzenin kapısı önünde buldum ve aşağı inmesini söyledim," diye sürdürdü öyküsünü Pétrarque. "Bir kürek aldım ve kovayı doldurmaya başladım, bu arada ne istediğini öğrenmeye çalıştım. Durmadan beni görmesi *gerektiğini* söylüyordu, başka hiçbir şey söylemiyordu.

"Derken, merdivenin üst başında ayak sesleri işittim. Doldurduğum kömür kovasını yakaladığım gibi koşarak mahzenden çıktım. Karım aşağı inmek üzereydi. Kovayı eline tutuşturdum, 'Şunu alıver lütfen, ben ötekini doldurayım.' Karım kovayla yukarı çıktı, ben aşağı indim ve kıza orada kalamayacağımızı, beni sokakta beklemesini söyledim. Doldurduğum kovayı yakaladım, koşarak yukarı çıktım, karıma bir öpücük kondurarak yatmasını, uyumadan önce banyoya girmek istediğimi söyledim. Karım yatmaya gitti, ben banyoya girdim ve muslukları açtım. Su küvetin içine gürültüyle akmaya başladı, terliklerimi çıkardım, çoraplarla antreye geçtim. O gün giydiğim ayakkabılarım giriş kapısının önündeydi. Evden uzaklaşmadığımı göstermek için onları orada bıraktım. Ayakkabılıktan başka bir çift kundura alıp ayaklarıma geçirdim ve sessizce dışarı çıktım."

Burada Boccaccio araya girdi: "Pétrarque, hepimiz, senin büyük bir şair olduğunu biliyoruz. Ama, şimdi görüyorum ki sen aynı zamanda çok metodik bir adammışsın, kurnaz bir strateji ustasıymışsın, heyecanın gözlerini bağlamasına izin vermiyorsun. Terliklerinle ve iki çift kundurayla yaptığın bir şaheser!"

Oradaki şairlerin hepsi Boccaccio'yu onayladılar ve Pétrarque'ı övgülere boğdular. Bu övgülerden pek hoşlandığı açıktı.

"Kız sokakta beni bekliyordu. Yatıştırmaya çalıştım. Eve dönmek zorunda olduğumu anlattım ve ertesi gün öğleden sonra, karım işindeyken gelmesini, o zaman daha rahat konuşabileceğimizi söyledim. Oturduğum apartmanın tam önünde bir tramvay durağı var. Gitmesi için ısrar ettim. Ama tramvay geldiğinde kahkahalarla gülmeye başladı ve apartmanın kapısına doğru atılmak istedi."

"Tramvayın altına itmeliydin onu," dedi Boccaccio.

Pétrarque, neredeyse törensel bir tavır takınarak, "Dostlarım," dedi, "öyle durumlar vardır ki, istensin istenmesin, kadınlara karşı acımasız davranmak gerekir. 'Eğer kendi isteğinle evine dönmek istemiyorsan apartmanın kapısını kilitleyeceğim,' dedim. 'Unutma ki burası benim yuvam ve ben burayı ahıra çevirmek istemiyorum.' Üstelik, dostlarım, biliyorsunuz ki ben apartmanın önünde kızla tartışmaktayken, yukarıda banyonun muslukları açıktı ve küvetin her an dolup taşma tehlikesi vardı.

"Geri döndüm ve apartmanın kapısına doğru atıldım. O da arkamdan koşmaya başladı. Aksilik bu ya, tam o sırada apartmana başkaları da giriyordu, kız onların arasından sıyrılıp içeri daldı. Merdivenleri bir sürat koşucusu gibi tırmandım. Adımlarını işitiyordum arkamdan. Üçüncü katta oturuyoruz! Benim için bir rekor! Neyse ki ondan daha hızlı davrandım ve kapıyı suratına kapatacak vakit buldum. Hemen zilin tellerini de çekip kopardım duvardan, sesi içeriden duyulmasın diye, çünkü kızın zile durmadan basacağını biliyordum. Sonra, ayaklarımın ucuna basarak banyoya koştum."

Goethe, kaygıyla, "Küvet taşmamış mıydı?" diye sordu.

"Muslukları son anda kapattım. Sonra, giriş kapısına

bir göz atmaya gittim. Gözetleme deliğini araladım, baktım ki kız hâlâ orada, gözleri kapıya çevrili kımıldamadan duruyor. Dostlarım, doğrusu bu beni korkuttu. Ya ertesi sabaha kadar orada beklerse ne yaparım, dedim kendi kendime."

Boccaccio kötü davranıyor

"Pétrarque, sen ıslah olmaz bir âşıksın," diye söze karıştı Boccaccio. "Bu şiir kulübünü kuran kızların seni Apollon diye çağırdıklarını tahmin ediyorum. Dünyayı verseler onlarla karşılaşmak istemem. Bir kadın şair iki kat kadındır. Benim gibi bir kadın düşmanı için çok fazla."

Goethe, "Ne diye durmadan kadın düşmanı olmakla övünüp duruyorsun Boccaccio?" dedi.

"Çünkü, erkeklerin en kusursuz olanları kadın düşmanlarıdır."

Bu sözler üzerine şairlerin hepsi yuhalamaya başladılar.

Boccaccio sesini yükseltmek zorunda kaldı:

"Beni iyi anlayın. Kadın düşmanı, kadınları küçümsemez, hor görmez; kadın düşmanı kadınlığı sevmez. Erkekler öteden beri iki bölüme ayrılır: kadınlara tapanlar, başka deyimle şairler ve kadın düşmanları ya da kadınsılıktan tiksinenler. Tapınıcılar ya da şairler, geleneksel kadınca değerleri yüceltirler, duygusallık, aile ocağı, analık, doğurganlık, isterinin kutsal kıvılcımları ya da içimizdeki doğanın kutsal sesi gibi. Oysa, kadın düşmanları ya da kadınsılıktan tiksinenler için bu değerler bir tür korku esinletir. Kadına tapanlar kadında kadınlığı yüceltirler, oysa kadınsılıktan tiksinenler, önceliği kadınlığa değil kadına verirler. Bir şeyi unutmayın: Kadınlar ancak bir kadın düşmanıyla gerçekten mutlu olurlar. Sizlerle hiçbir kadın gerçekten mutlu olmamıştır."

Bu sözler yeni bir düşmanca bağrış çağrışa neden oldu.

"Kadına tapanlar ya da şairler, bir kadına dramı, tutkuyu, gözyaşı ve kaygıyı tattırabilirler ama onu doyuramazlar! Birisini tanıdım. Karısına tapıyordu. Derken bir başkasına tutuldu. Birisini aldatarak, ötekini de gelip geçici metresi haline getirerek alçaltmak istemiyordu. Bu yüzden durumu karısına açıkladı ve kendisine yardım etmesini istedi, kadın hasta oldu, adam bütün gününü ağlaşmakla geçiriyordu, o kadar ki metresi artık ona katlanamaz hale geldi ve terk edeceğini bildirdi. Adam kendisini tramvay raylarının üstüne attı, ezilmek için. Ne yazık ki, vatman onu uzaktan gördü ve bizim tapınıcı trafiğe engel olmak suçundan elli kuron ceza ödemek zorunda kaldı."

Verlaine, "Boccaccio yalancının biridir!" diye haykırdı.

"Pétrarque'ın anlattığı öykünün de bundan farkı yok," diye sürdürdü konuşmasını Boccacio. "Senin altın saçlı karın o isterik kızı ciddiye almana değer mi?"

Pétrarque, sesini yükselterek, "Karım hakkında sen ne biliyorsun?" diye karşılık verdi. "Karım benim sadık dostumdur! Birbirimizden gizlimiz saklımız yoktur bizim!"

"Öyleyse neden ayakkabılarını değiştirdin?" diye sordu Lermontov.

Ama, Pétrarque hiç bozulmadı. "Dostlarım, genç kızın merdivenin başında beklediğini ve benim ne yapacağımı gerçekten bilemediğim o can alıcı anda gidip odasında karımı buldum ve ona durumu açıkladım. Kendimi ona bıraktım!"

"Tıpkı benim tapınıcım gibi," diye belirtti Boccaccio, alaycı bir tavırla. "Kendini bırakmak! Bu bütün tapınıcıların ortak tepkisidir. Herhalde sana yardım etmesini istedin ondan!"

Pétrarque'ın sesi şefkat yüklüydü: "Evet, ondan bana yardım etmesini istedim. Yardımını hiç esirgememiştir benden. Bu kez de esirgemedi. Kapıya kendi gitti. Ben odada kaldım, çünkü korkuyordum."

"Ben olsam ben de korkardım," dedi Goethe, acımayla.

"Döndüğünde son derece sakindi. Gözetleme deliğinden dışarıya bakmış, kapıyı açmış, kimseyi görememişti. Her şeyi uydurduğum söylenebilirdi. Ama, birden arkamızda gürültüler işittik, camlar bin parça olmuş havaya uçuyordu. Bildiğiniz gibi eski bir apartmanda oturuyoruz, pencereler bir koridora açılıyor. Kız, kapının zilini çalmasına karşın kimsenin gelip açmadığını görünce, kim bilir nereden bir demir çubuk bulmuş, koridora geçmiş ve camlarımızı birbiri ardına kırmaya başlamış. Biz, içeriden hiçbir şey yapmadan, dehşet içinde bakınıyorduk. Derken, koridorun öte tarafında, karanlık içinde üç beyaz gölge gördük. Bunlar karşı dairede oturan üç yaşlı kadındı. Kırılan camların gürültüsü onları uyandırmıştı. Bu beklenmedik rezaletten mutlu, sabırsızlık ve merak içinde, gecelikleriyle koşmuşlardı. Elinde demir çubuklu güzel bir genç kız ve çevresinde üç meşum büyücünün gölgesi!

"Daha sonra kız kalan camı da kırıp odaya daldı.

"Onunla konuşmak istiyordum ama karım beni kollarının arasına alarak, *ne olur gitme, bu kız seni öldürecek*, diye yalvarmaya başladı. Derken kız, elinde kılıcıyla Jeanne d'Arc gibi, demir çubuğu tutarak odanın ortasında belirdi. Ne kadar güzel ve görkemliydi! Ben, karımın kollarından sıyrılarak kıza doğru ilerledim. Ona yaklaşırken baktım, gözlerindeki tehdit edici anlam kaybolmaya, yumuşamaya, uhrevi bir barışla dolmaya başladı. Demir çubuğu yakalayıp yere attım ve kızın elini tuttum."

Hakaretler

"Öykünün tek sözcüğüne bile inanmıyorum," dedi Lermontov.

Boccaccio, "Elbette Pétrarque'ın anlattığı gibi olmadı her şey," diyerek yine söze karıştı. "Ama bunun gerçekten olduğunu sanıyorum. Bu kız bir isterik, böyle bir durumda her normal adamın ona çoktan iki tokat indirmesi gerekirdi. Kadına tapanlar ya da şairler, bu tür isterikler için en güzel birer hedeftirler, çünkü onların hiçbir zaman kendilerini tokatlamayacağını bilirler. Kadına tapanlar kadınların karşısında silahsızdırlar, çünkü hiçbir zaman annelerinin gölgesinden kurtulamamışlardır. Her kadında, annelerinin bir habercisini görürler ve ona boyun eğerler. Annelerinin etekleri onlar için kutsal gökkubbenin yerine geçer." Bu son tümcesi çok hoşuna gitmiş olmalıydı ki birçok kez yineledi: "Ey şairler, başınızın üstünde gördüğünüz gökyüzü değil, annenizin devasa etekliğidir! Siz analarınızın etekleri altında yaşıyorsunuz!"

Yesenin, akıl almaz bir sesle "Ne diyorsun sen?" diye bağırarak sandalyesinden fırladı. Sallandı. Akşamın başlangıcından beri en çok içen oydu. "Anam için ne söyledin bakayım? Ne dedin, tekrar et!"

Boccaccio, yumuşak bir sesle, "Annenden söz etmiyordum," dedi. Yesenin'in kendisinden otuz yaş daha büyük, tanınmış bir dansözle yaşadığını ve ona içten bir sevgi beslediğini biliyordu. Ama, Yesenin'in ağzından taşan salyalar dudaklarından dökülmeye başlamıştı bile, öne doğru eğildi ve tükürdü. Çok sarhoştu, balgam Goethe'nin yakasına sıçradı. Boccaccio mendilini çıkardı ve büyük şairi temizledi.

Balgam çıkarmak Yesenin'i ölesiye yorgun düşürmüştü, kendisini sandalyesine koyuverdi.

Pétrarque konuşmasını sürdürdü: "Dostlarım, kızın

bana söylediklerini işitebilmiş olmanızı isterdim, unutulmayacak bir şey bu. Bir dua, bir yakarış gibi, *'Ben basit bir kızım, sıradan bir kızım, verecek hiçbir şeyim yok, buraya geldim çünkü beni aşk gönderdi, buraya geldim o anda elimi bütün gücüyle sıkıyordu, gerçek aşkın ne olduğunu bilesin, yaşamında bir kez olsun anlayasın diye,'* dedi bana."

Lermontov, çok belirgin bir alaycılıkla, "Peki karın bu aşk habercisine ne söyledi?" diye sordu.

Goethe, kahkahasını tutamadı: "Bir kadın gelip de camlarını kırsın diye neler vermezdi Lermontov. Bunu yapsın diye para bile verebilirdi ona."

Lermontov, kinle baktı Goethe'ye. Pétrarque devam etti:

"Karım mı? Eğer bu öyküyü, Boccaccio'nun alaycı öykülerinden biri sanıyorsan, aldanıyorsun. Küçük daha sonra karıma döndü, göksel bir bakışı vardı, sesi yine bir yakarışı andırıyordu: *Bana kızmayın Madam,* dedi. *Siz çok iyisiniz ve ben sizi de seviyorum, ikinizi de seviyorum* ve karım da onu elinden tuttu."

"Boccaccio'nun öykülerinden bir sahne olsaydı, aldırış etmezdim," dedi Lermontov. "Ama senin anlattığın daha da kötü bir şey, kötü bir şiir bu."

"Beni kıskanıyorsun!" diye haykırdı Pétrarque. "Yaşadığın sürece bir kez bile, bir odada seni seven iki kadınla tek başına kalmış değilsin! Karımın, çözülmüş altın sarısı saçlarıyla kırmızı bornozu içinde ne kadar güzel olduğunu biliyor musun?"

Lermontov, hırçın hırçın güldü, ama bu kez, kekre eleştirilerinden ötürü onu Goethe cezalandırmaya karar vermişti: "Sen büyük bir şairsin Lermontov, bunu hepimiz biliyoruz, ama neden bu tür komplekslerin var?"

Lermontov, birkaç saniye şaşkın, kalakaldı, sonra güçlükle kendini toplayıp Goethe'ye karşılık verdi: "Jo-

hann, bunu bana söylememen gerekirdi. Bana söyleyebileceğin en kötü şey bu. Bir alçaklık bu."

İyi geçinme yanlısı olan Goethe, Lermontov'a daha fazla takılmayacaktı ama, biyografisini yazmakta olan gözlüklü dostumuz Voltaire işe karıştı.

"Senin kompleksler içinde olduğun apaçık Lermontov," dedi ve ne Goethe'nin mutlu doğal sevimliliğini ne de Pétrarque'ın tutkulu soluğunu taşımayan şiirini incelemeye koyuldu. Hatta, bütün istiarelerini çırılçıplak soyarak, bütün esprilerinin ve hayal gücünün Lermontov'un aşağılık kompleksinden kaynaklandığını ileri sürdü ve bunun otoriter bir babanın baskısından etkilenmiş ve yoksullukla damgalanmış oluşu ile açıklanabileceğini ileri sürdü.

Bu sırada Goethe, Pétrarque'a doğru eğildi ve bütün odayı dolduran ve herkesin, bu arada Lermontov'un da duyabileceği bir sesle, ama sözde fısıldayarak şöyle dedi: "Haydi canım, boş sözler bunlar! Lermontov'un bütün derdi hiçbir kadınla yatmaması!"

Öğrenci, Lermontov'un yanında yer alıyor

Öğrenci, sesini çıkarmıyor, kendisine şarap koyuyor (kibar bir garson gürültüsüzce boş şişeleri götürüp dolularını getiriyor) ve arasında şimşekler çakan konuşmaları dikkatle dinliyor. Baş döndürücü manevraları izlemek için başını çevirecek zamanı yok.

Kendi kendine, bu şairlerden hangisini daha sevimli bulduğunu soruyor. Goethe'yi kutsuyor, Madam Christine ve hatta bütün ülkenin kutsadığı gibi, Pétrarque ise alevli bakışlarıyla onu büyülüyor. Ama garip bir şey, ona en sevimli gelen, hakarete uğrayan Lermontov. Özellikle Goethe'nin son söylediklerinden sonra. Bu sözler bir büyük şairin de (gerçekten Lermontov büyük bir şairdir)

kendisi gibi herhangi bir öğrencinin karşılaştığı güçlüklerin tıpkısıyla karşılaşabileceğini gösterdiği için sevgisi artıyor. Saatine bakıyor o sıra ve Lermontov gibi olmak istemiyorsa, eve dönmesinin tam zamanı olduğunu saptıyor.

Bununla birlikte bir türlü kendisini büyük adamlardan koparamıyor ve Madam Christine'le buluşmaya gideceği yerde helaya gidiyor. Beyaz çinilerin karşısında büyük fikirlerle kafası dolu olduğu sırada, yanı başında Lermontov'un sesini duyuyor: "Onları işittin. Hiç de ince değiller. Anlıyor musun, ince değiller."

Lermontov, bu *ince* sözcüğünü sanki italik harflerle yazılmış gibi söylüyor. Evet, öyle sözcükler vardır ki başkaları gibi değillerdir, yalnız bilenlerin anlayabileceği özel değerleri vardır. Öğrenci, Lermontov'un *ince* sözcüğünü neden italik harflerle yazılmış gibi söylediğini bilmiyor, ama ben bilenler arasında olduğumdan, Lermontov'un daha önce Pascal'ın incelik ruhu ve geometri ruhu hakkındaki düşüncelerini okumuş olduğunu ve insanları inceliği olanlarla olmayanlar diye iki gruba ayırdığını biliyorum.

Öğrencinin sustuğunu görünce, saldırgan bir tavırla, "Belki de onları ince buluyorsun, öyle mi?" diyor.

Öğrenci, pantolonunun düğmelerini ilikliyor ve Kontes Roptchinski'nin güncesinde yazdığı gibi Lermontov'un bacaklarının çok kısa olduğunu fark ediyor. Lermontov'a karşı kendisini teşekkür borçlu hissediyor, çünkü ilk kez büyük bir şair ona zor bir soru soruyor ve önemli bir yanıt bekliyor.

"Kanımca hiç de ince değiller," diyor.

Lermontov kısa bacakları üstünde kımıldamadan duruyor: "Hayır, hiç de ince değiller!" Sonra sesini yükselterek ekliyor: "Ama ben gururluyumdur! Anlıyor musun, ben gururluyum!"

Gururlu sözcüğü de Lermontov'un ağzından italik

harflerle yazılmış gibi çıkıyor, böylece Lermontov'un bir kızın güzelliğinden, bir tüccarın servetinden ötürü gurur duyması gibi bir gurur duyduğunu, ancak ahmakların düşünebileceğini anlatmak istiyor, çünkü onun gururu çok özel, kanıtlanmış ve soylu bir gururdur.

"Ben, ben gururluyum!" diye bağırıyor Lermontov, öğrenciyle birlikte, Voltaire'in Goethe'ye övgüler yağdırdığı salona dönüyorlar. Şimdi Lermontov öfke içindedir. Masanın önünde dikiliyor, böylece oturmakta olanlardan en az bir baş yukarıda duruyor ve, "Şimdi size ne kadar gururlu olduğumu göstereceğim!" diyor. "Şimdi size bir şey söylemek istiyorum, çünkü ben mağrur bir insanım. Bu ülkede yalnız iki şair vardır. Biri ben, öteki Goethe."

Bu kez Voltaire sesini yükseltiyor: "Sen belki büyük bir şairsin ama, insan olarak, işte ancak bu kadar büyüksün! Sana şunu söyleyebilirim, belki büyük bir şairsindir, ama bunu söylemeye hakkın yok."

Bu sözler üzerine Lermontov bir an duraksıyor. Kekeliyor: "Ne diye bunu söylemeye hakkım yokmuş? Ben mağrur bir insanım!"

Lermontov, mağrur bir insan olduğunu birçok kez yineliyor. Voltaire gülmekten katılıyor, ötekiler de onunla birlikte katıla katıla gülüyorlar.

Öğrenci, beklediği anın geldiğini anlıyor. Lermontov'un yapabileceği biçimde yerinden kalkıyor ve masada oturan şairleri teker teker süzüyor. "Lermontov'u hiç anlamıyorsunuz," diyor. "Bir şairin gururu sıradan bir gurur değildir. Yalnız şair bilir yazdığı şeylerin değerini. Ötekiler bunu ondan çok sonra anlarlar, belki de hiç anlayamayacaklardır. Dolayısıyla, gururlu olmak, şairin görevidir. Eğer gururlu değilse, kendi yapıtına ihanet etmiş olur."

Bir dakika önce hepsi gülmekten iki büklüm olmuş-

lardı, ama birden hepsi öğrencinin görüşlerine katılıyorlar, çünkü hepsi Lermontov kadar gururludurlar, sadece bunu söylemeye utanıyorlar, çünkü gururlu sözcüğünün gerektiği gibi söylendiğinde, gülünç olmaktan çıkıp anlamlı ve soylu bir sözcük haline dönüştüğünü bilmiyorlar. Bu yüzden onlara çok iyi bir ders vermiş olan öğrenciye karşı minnet duyuyorlar, aralarından biri, Verlaine, onu alkışlıyor bile.

Goethe, Christine'yi bir kraliçeye dönüştürüyor

Öğrenci oturuyor ve Goethe, sevimli bir gülümsemeyle ona dönüyor: "Evladım, şiirin ne olduğunu biliyor musunuz?"

Ötekiler bir ara sarhoşların yaptığı gibi tartışmalarına dalmış bulunuyorlar, öyle ki öğrenci büyük şairin karşısında tek başına kalıyor. Bu çok değerli fırsattan yararlanmak istiyor, ama birden ne söyleyeceğini bilemiyor. Yoğun bir dikkatle uygun bir söz ararken Goethe sessizce gülümsemekle yetiniyor bu ara hiçbir şey bulamıyor ve o da gülümsemekle yetiniyor. Derken, Christine'in hayali imdadına yetişiyor.

"Şu sırada bir kızla çıkıyorum. Daha doğrusu bir kadın. Bir kasapla evli."

Bu Goethe'nin hoşuna gidiyor ve çok dostça bir gülümsemeyle karşılıyor.

Öğrenci, "Size tapıyor," diyor. "Kendisine bir sunuda bulunmanız için kitaplarınızdan birini verdi bana."

"Verin," diyor Goethe ve dizelerini toplayan kitabı öğrencinin elinden alıyor. Sunu sayfasını açıyor ve "Bana biraz ondan söz edin," diyor. "Güzel mi?"

Goethe'nin karşısında öğrenci yalan söyleyemiyor. Kasabın karısının öyle ahım şahım güzel olmadığını söy-

lüyor. Üstüne üstlük bugün gülünç bir biçimde giyinmişti. Bütün gün Prag'da, boynunda kocaman incileri ve ayaklarında uzun zamandan beri giyilmeyen siyah gece ayakkabılarıyla dolaşmıştı.

Goethe, öğrenciyi içten bir ilgiyle dinliyor ve hemen hemen özlemle, "Çok güzel bu," diyor.

Yüreklenen öğrenci, kasabın karısının ağzında yaldızlı bir sinek gibi parlayan altın dişi olduğunu bile itiraf ediyor.

Goethe neşeyle gülerek düzeltiyor: "Bir yüzük gibi."

"Bir deniz feneri gibi," diye karşılık veriyor öğrenci.

"Bir yıldız gibi!" diye haykırıyor Goethe.

Öğrenci, kasabın karısının gerçekte sıradan, taşralı bir kadın olduğunu, ama işte asıl bu yüzden kendisine çekici geldiğini açıklıyor.

"Sizi çok iyi anlıyorum," diyor Goethe. "İşte asıl bu ayrıntılar, kötü seçilmiş bir giysi, dişlerdeki hafif bir bozukluk, *nefis bir ruh zayıflığı*, bunlardır bir kadını gerçek ve canlı kılan şeyler. Afişlerdeki ya da moda dergilerindeki kadınlar, ki bugün bütün kadınlar onları taklit etmeye çalışıyorlar, çekicilikten yoksundurlar, çünkü gerçek değildirler, çünkü soyut birtakım önerilerden oluşmuşlardır. Onlar bir güdümbilim makinesinden doğmuşlardır, bir insan bedeninden değil! Dostum, inanın, o taşralı hanım, bir şaire gereken kadındır ve bundan dolayı sizi kutlarım!"

Daha sonra, kitabın sunu sayfasının üstüne eğiliyor, dolmakalemini alıyor ve yazmaya koyuluyor. Bütün bir sayfayı dolduruyor, büyük bir şevkle yazıyor, kendinden geçmiş gibi ve yüzünden sevginin ve aşkın ışıkları yansımakta.

Öğrenci kitabı geri aldığında yüzü övünçten kızarıyor. Goethe'nin, tanımadığı bir kadına yazdıkları, güzel ve hüzünlü, özlem dolu ve tutkulu, akıllıca ve sevimli.

Öğrenci bugüne kadar hiçbir kadına bu kadar güzel sözler söylenmediğinden emin. Christine'i düşünüyor ve onu fena halde arzuluyor. Kaba ve çirkin giysilerinin üstüne şiir en değerli sözcüklerden örülmüş bir manto örtüvermiş ve onu bir kraliçeye çevirmiş bulunmakta.

Bir şair taşınıyor

Garson salona girdi, ama bu kez yeni şişeler getirmedi. Şairlere artık gitme zamanının geldiğini hatırlattı. Kulübü biraz sonra kapatmaları gerekiyordu. Kapıcı, kapıyı dışarıdan kilitlemekle ve onları sabaha kadar burada hapsetmekle tehdit etmekteydi.

Garson, bu uyarıyı, kâh yüksek sesle, kâh yavaşça, kâh hepsine birden, kâh ayrı ayrı, birçok kez yinelemek zorunda kaldı. Sonunda bütün şairler kapıcıyla alay edilemeyeceğini anladılar. Pétrarque, beline bir tekme yemiş gibi, kırmızı bornozlu karısını birden anımsayarak yerinden fırladı. İşte o zaman, Goethe, sonsuz bir hüzünle, "Dostlarım, beni burada bırakın. Burada kalmak istiyorum," dedi. Koltuk değnekleri yanında, masaya dayanmış duruyordu, kendisini birlikte gitmeye ikna etmeye uğraşan şairlere başını sallayarak yanıt vermekle yetiniyordu.

Herkes onun karısını tanır, zalim ve kötü kalpli bir kadındır. Hepsi biliyor ki, Goethe zamanında eve dönmezse, karısı ona yapmadığını bırakmayacaktır. Yalvarmaya başlıyorlar: "Johann, makul ol, eve dönmen gerek!" Ve çekinerek koltuk altlarından yakalayarak sandalyesinden kaldırmaya çalışıyorlar. Ama Olympos'un kralı çok ağır ve onların kolları çok gevşek. Goethe onlardan en az otuz yaş daha büyük ve bu yaş farkı dolayısıyla onların gerçek bir atası durumunda. Birden, onu kollarından kaldırıp koltuk değneklerini ellerine tutuşturacakları sı-

rada, kendilerini şaşkın ve küçük buluyorlar. Ve o durmadan burada kalmak istediğini yineliyor!

Kimse onunla aynı görüşte değil, yalnız Lermontov ötekilerden daha şeytan olduğunu gösterme fırsatını kaçırmıyor: "Dostlarım, onu burada bırakın, ben sabaha kadar ona arkadaşlık ederim. Onu anlamıyor musunuz? Gençliğinde haftalarca evine gitmediği olurdu. Şimdi gençliğini bulmak istiyor. Bunu anlamıyor musunuz, aptal sürüsü! Değil mi Johann, burada ikimiz halının üstüne uzanırız, şu kırmızı şarapla sabahlarız, ötekiler çekip gitsin! Pétrarque, kırmızı bornozlu, saçları çözülmüş karısının yanına gitmek için koşabilir!"

Oysa Voltaire, Goethe'yi burada tutan şeyin, gençliğine duyduğu özlem olmadığını biliyor. Goethe hastadır ve içki içmesi yasaktır. İçtiği zaman bacakları onu taşımıyor. Voltaire, iki koltuk değneğini yakalıyor ve ötekilere gereksiz utangaçlığı bir yana bırakmalarını emrediyor. Bunun üzerine çakırkeyif şairlerin zayıf kolları Goethe'yi koltuk altlarından yakalıyor ve sandalyesinden kaldırıyor. Sonra onu salondan hole kadar taşıyorlar, daha doğrusu sürüklüyorlar. (Goethe'nin ayakları kâh yere değiyor, kâh büyükleriyle oynayan bir çocuğun ayakları gibi havada salınıyor.) Ancak Goethe oldukça ağır ve şairler sarhoş. Ara odaya geldiklerinde yere bırakıveriyorlar. Goethe sızlanıyor ve "Dostlarım, bırakın beni burada öleyim!" diye bağırıyor.

Voltaire öfkeleniyor ve şairlere onu derhal yerden kaldırmalarını buyuruyor. Şairler utanıyorlar. Goethe'yi kimi kollarından, kimi bacaklarından yakalıyor, yerden kaldırıyorlar, kulübün kapısından çıkıyorlar, merdivenin başına geliyorlar. Herkes taşıyor onu. Voltaire taşıyor, Pétrarque taşıyor, Verlaine taşıyor, hatta sallanan Yesenin bile düşme korkusuyla Goethe'nin bacağına sarılıyor.

Öğrenci de büyük şairi taşımaya çalışıyor, çünkü in-

san hayatında böylesine bir fırsatla ancak bir kez karşılaşabilir. Ama boşuna. Lermontov onu çok seviyor. Kolundan yakalamış ve durmadan söyleyecek bir şeyler buluyor.

"Bunlar yalnız ince olmamakla kalmıyorlar, üstelik beceriksizler de. Bunların hepsi de şımartılmış çocuklar. Bak şuna, onu nasıl taşıyorlar! Neredeyse bırakacaklar! Hiçbir zaman elleriyle çalışmış değiller. Benim fabrikada çalışmış olduğumu biliyorsun, değil mi!"

(Unutmayalım ki, o zamanın ve o ülkenin bütün kahramanları fabrikalarda çalışmışlardır, kimi devrimci heyecanıyla ve isteyerek, kimi bir mahkûmiyetten sonra, zorunlu olarak. Her iki halde de bununla övünürler, çünkü onlara, fabrikada, kaba yaşamın, bu soylu tanrıçanın öpücüğünü almışlar gibi gelir.)

Atalarını kollarından, bacaklarından tutarak şairler onu merdivene kadar taşıyorlar. Merdivenin yuvası dört köşedir ve birçok dik dönemeçleri vardır, bu da onları çok zor bir beceriklilik ve güç sınavına sokuyor.

Lermontov sözüne devam ediyor: "Dostum, sen travers taşımak nedir, bilir misin? Sen hiç taşımadın. Sen öğrencisin. Ama, şu herifler de hiç taşımadılar. Bak, nasıl aptalca taşıyorlar! Adamı düşürecekler!" Sonra şairlere dönerek bağırıyor: "İyi tutun onu aptal sürüsü! Adamı düşüreceksiniz! Hiç ellerinizle çalışmadınız mı!" Sonra, öğrencinin koluna asılıyor ve gitgide ağırlaşan Goethe'yi kaygıyla ve sendeleyerek taşıyan şairlerin arkasından ağır ağır iniyor. Sonunda aşağıya, kaldırıma varıyorlar yükleriyle ve onu bir elektrik direğine yaslıyorlar. Pétrarque ile Boccaccio düşmesin diye onu tutarlarken, Voltaire yola çıkıyor ve otomobillere işaret ediyor. Hiçbiri durmuyor.

Lermontov, öğrenciye, "Gördüklerinin ne anlama geldiğini anlıyor musun?" diyor. "Sen bir öğrencisin ve yaşam hakkında hiçbir fikrin yok. Ve bu inanılmaz bir sah-

ne! Bir şair taşınıyor. Bunun nasıl bir şiir olabileceğini biliyor musun?"

Oysa o arada Goethe kaldırımın üstüne kayıyor, Pétrarque ile Boccaccio onu yeniden doğrultmaya çalışıyorlar.

"Şunlara bak," diyor Lermontov, öğrenciye, "onu kaldırmayı bile beceremiyorlar. Kollarında güç yok. Yaşamın ne olduğu hakkında hiçbir fikirleri yok. Bir şair taşınıyor! Ne enfes bir başlık! Anlıyorsun değil mi? Şu günlerde iki şiir kitabı yazıyorum. Birbirinden çok farklı iki kitap. Biri tümüyle klasik ölçülerle, ölçülü uyaklı, öbürü serbest. Bunlara 'Tutanak özeti' adını vereceğim. Kitabın son şiiri 'Bir şair taşınıyor' başlığını taşıyacak. Bu sert ama *namuslu* bir şiir olacak. *Namuslu* bir şiir."

Bu, Lermontov'un italikle söylediği üçüncü sözcük. Bu sözcük, süsleme ve fikir cambazlığı olan her şeyin tersini anlatıyor. Pétrarque'ın düşlerinin ve Boccaccio'nun güldürülerinin tersini anlatıyor. İşçinin çalışmasının dokunaklılığını ve kaba yaşam denilen tanrıçadaki tutkulu inancı dile getiriyor.

Verlaine, gecenin temiz havasıyla sarhoş olmuş, kaldırımın ortasına yerleşmiş, yıldızlara bakarak şarkı söylüyor. Yesenin, sırtını duvara dayamış uyuyor. Voltaire, yolun ortasında elini kolunu sallamaya devam ediyor ve sonunda bir taksiyi durdurmayı başarıyor. Boccaccio'nun yardımıyla Goethe'yi arka koltuğa yerleştiriyor. Pétrarque'a şoförün yanına oturmasını söylüyor, çünkü, Madam Goethe'yi yine de bir parça yumuşatabilecek olan tek kişi odur. Ama, Pétrarque, deli gibi savunuyor kendisini:

"Niye ben! Niye ben! Ben korkuyorum yahu!"

"Görüyorsun," diyor Lermontov, öğrenciye. "Bir arkadaşa yardım etmek gerekince nasıl kaçıyor. Hiçbiri Goethe'nin ihtiyar karısıyla konuşacak güce sahip değil."

Sonra, Goethe, Boccaccio ve Voltaire'in güçbela sığıştıkları arabanın arka kanepesine doğru eğiliyor, "Dostlarım," diyor, "ben de sizinle geliyorum. Madam Goethe'yle konuşmayı ben üstleniyorum." Sonra, şoförün yanındaki boş koltuğa kuruluyor.

Pétrarque, Boccaccio'nun gülüşünü kınıyor

Şairlerle yüklü taksi uzaklaşınca, öğrenci Madam Christine'in yanına gitme vaktinin geçmekte olduğunu anımsıyor.

Pétrarque'a, "Eve dönmem gerek," diyor.

Pétrarque, başıyla onaylıyor, ama koluna giriyor ve onu oturduğu yerin tam ters yönüne doğru sürüklemeye başlıyor.

"Siz çok duyarlı bir çocuksunuz," diyor. "Siz başkalarının söylediklerini dinleyebilecek yetenekte olan tek kişisiniz."

Öğrenci sürdürüyor: "Şu genç kız, odanın ortasında elinde kılıcıyla Jeanne d'Arc gibi dikiliyor, evet hepsini sizin kullandığınız sözcüklerle tıpkı anlatabilirim."

"Üstelik şu sarhoş herifler beni sonuna kadar dinlemediler bile! Kendilerinden başka şeyle ilgilenirler mi onlar?"

"Ya da, karınızın bu kızın sizi öldüreceğinden korktuğunu söylediğiniz zaman, o sıra kıza yaklaşmıştınız ve gözlerinin Tanrısal bir barışla dolu olduğunu fark etmiştiniz, bu küçük bir mucizeye benziyordu."

"Ah dostum, asıl şair sizsiniz! Sizsiniz, onlar değil!"

Pétrarque, öğrenciyi kolundan tutuyor ve onu oturduğu uzak banliyö semtine doğru götürüyor.

Öğrenci, "Peki olay nasıl sona erdi?" diye soruyor.

"Karım ona acıdı ve geceyi bizim evde geçirmesine izin verdi. Yalnız, düşünebiliyor musunuz? Kaynanam,

mutfağın arkasında, sandık odası gibi bir yerde yatıyor ve çok erken kalkıyor. Bütün camların kırılmış olduğunu görünce, rastlantıyla bitişik evde çalışmakta olan camcılara gidip haber veriyor, öyle ki, biz uyandığımızda bütün camlar yeniden takılmış bulunuyordu. Geceki olaylardan bir iz bile kalmamıştı. Neredeyse düş gördüğümü sanıyordum."

"Ya genç kız?" diye soruyor öğrenci.

"O da, sabah erkenden, gürültü etmeden evden çıkıp gitti."

Şimdi, Pétrarque, yolun ortasında duruyor ve öğrenciye neredeyse, sert bir ifadeyle bakıyor: "Biliyor musunuz dostum, eğer bu olayı, Boccaccio'nun hepsi de yatakta son bulan fıkralarından biri gibi yorumlarsanız çok üzülürüm. Şunu bilmelisiniz: Boccaccio puştun biridir. Boccaccio kimseyi anlayamayacaktır, çünkü anlamak karşısındakiyle kendisini karıştırmak, onda kendisini bulmaktır. Şiirin sırrı buradadır. Sevdiğimiz kadınla kendimizi tüketiyoruz, inandığımız fikirlerle kendimizi tüketiyoruz, bizi heyecanlandıran bir görünüm karşısında kendimizi tüketiyoruz."

Öğrenci, Pétrarque'ı coşkuyla dinliyor, gözlerinin önüne birkaç saat önce hakkında kuşkular duyduğu Christine'in hayali geliyor. Şimdi bu kuşkularından ötürü utanç duyuyor, çünkü onlar varlığının en sefil yarısına ait bulunuyor (Boccaccio ile paylaştığı bölüme) ve bu kuşkular güçlülüğünden değil, zayıflığından doğmuştur; bunlar kendisini sevgiye bütün varlığıyla veremediğinin, sevilen kadınla yanıp tutuşmak korkusuyla aşka cepheden girmeye cesaret edemediğinin kanıtıdır.

"Aşk şiirdir, şiir aşktır," diyor Pétrarque ve öğrenci, Christine'i büyük ve ateşli bir aşkla seveceğine söz veriyor. O Christine'e ki daha az önce Goethe görkemli bir manto giydirmişti, şimdi de Pétrarque, öğrencinin yüre-

ğinde yanan ateşi körüklüyor. Onu bekleyen gece iki şair tarafından da kutsanacaktır.

"Buna karşılık," diye sürdürüyor Pétrarque, "gülüş, öyle bir patlamadır ki, bizi dünyadan koparır ve soğuk yalnızlığımıza fırlatır. Alay, insanla dünya arasındaki bir engeldir. Alay, aşkın ve şiirin düşmanıdır. Bunun için size bir kez daha söylüyorum ve hiç unutmamanızı istiyorum: Boccaccio aşktan anlamaz. Aşk gülünç olamaz. Aşkın gülmeyle hiçbir ortak yanı yoktur."

"Evet," diye doğruluyor öğrenci, coşkuyla. Dünya ona ikiye bölünmüş görünüyor, bir yanı aşk, öbür yanı alay ve kendisinin Pétrarque'ın ordusundan yana olacağını biliyor.

Melekler, öğrencinin yatağının üstünde uçuyorlar

Christine, küçük odanın içinde sinirli sinirli dolaşmıyor, öfkeli değil, somurtmuyor, açık pencerenin önünde sabırsızlıkla beklemiyor. Geceliğini giymiş, örtünün altında dertop olup yatmış. Öğrenci dudaklarına bir öpücük kondurarak onu uyandırıyor ve sitemlerini önlemek için hemen Boccaccio ile Pétrarque arasında dramatik bir çatışmaya tanık olduğu, Lermontov'un bütün öteki şairlere hakaret ettiği inanılmaz gecenin ayrıntılı öyküsünü anlatıyor.

Christine, onun açıklamalarıyla ilgilenmiyor ve kuşkuyla sözünü kesiyor:

"Kitabı unuttuğuna bahse girerim."

Öğrenci, Goethe'nin uzun bir sunu yazdığı kitabı uzatınca, gözlerine inanamıyor. Bu inanılmaz tümceleri üst üste birkaç kez okuyor. Goethe'nin yazdıkları, öğrenci ile yaşadığı o aynı şekilde inanılmaz serüveni, geçen yaz boyunca ıssız orman yollarındaki kaçamak gezinti-

lerini, bütün o güzellikleri ve yaşamına yabancı olduğu sanılabilecek o sevgileri somutlaştırmıştı denilebilir.

Oysa o sırada öğrenci soyunmuş ve yanına uzanmıştır. Bu o zamana kadar hiç görülmemiş bir sarılmadır. İçten, güçlü, ateşli, anaca, kardeşçe, dostça, tutkulu bir kucaklaşma. Gece boyunca Lermontov birçok kez *dürüst* sözcüğünü kullanmıştı ve öğrenci, Christine'in kucaklayışının, bütün sıfatların toplamını özetleyen bu yapay tanımlamaya yaraşacağını düşünüyor.

Öğrenci, bedeninin aşk için mükemmel bir durumda olduğunu hissediyor. Öylesine sert, kesin ve sürekli bir elverişlilik içinde ki, acele etmek istemiyor, uzun ve tatlı bir kucaklaşmanın tadını tatmakla yetiniyor.

Christine, şehvetli dilini ağzının içinde dolaştırıyor, hemen sonra en kardeşçe bir biçimde yüzünün her yanını öpüyor. Öğrenci de, dilinin ucuyla Christine'in ağzında, yukarıda, soldaki altın dişi yokluyor ve Goethe'nin sözlerini anımsıyor: Christine bir güdüm makinesinden değil bir insan bedeninden doğmuştur! Bir şaire gerekli olan bir kadın! Öğrenci sevincinden uluyabilir. Kafasının içinde Pétrarque'ın aşk şiirdir, şiir aşktır ve anlamak ötekiyle kendisini birleştirmek ve onda yanmaktır, diyen sözleri yankılanıyordu. (Evet, üç şair şu anda onunla birlikte, melekler gibi yatağın üstünde uçuşuyorlar, sevinçten coşuyorlar, şarkı söylüyorlar ve onu kutsuyorlar.) Öğrenci çok büyük bir coşku içindedir ve Lermontov'a özgü dürüstlüğü aşarak, hareketsiz bir aşk oyunundan daha gerçek bir aşka geçmenin zamanının geldiğine karar veriyor. Christine'in üstüne çıkıyor ve dizleriyle bacaklarını açmaya çalışıyor.

Ama, hayret! Christine karşı koyuyor! Yaz boyunca ormanlardaki gezintilerinde yaptığı gibi aynı inatla bacaklarını sıkıyor!

Niye karşı koyduğunu ona sormak istiyor ama ko-

nuşamıyor. Madam Christine, öyle ürkek, öyle ince ki, onun yanında aşk ile ilgili şeylerin adı söylenmez oluyor. Onunla ancak solukla ve dokunmanın diliyle konuşmaya cesaret edebiliyor. Sözcüklerin ağırlığıyla ne işi var? Onun içinde yanıp tutuşmuyor mu?

Her ikisi de aynı alevde yanıyorlar! Dolayısıyla inatçı bir sessizlik içinde, Christine'in sıkı sıkı kapattığı butlarını dizleriyle zorlama girişimlerini yineliyor.

Christine'e gelince; o da susuyor. O da konuşmaktan çekiniyor ve her şeyi öpücükleri ve okşayışlarıyla anlatmak istiyor. Ancak, öğrencinin, bacaklarını açmak için yirmi beşinci girişiminden sonra, "Hayır, yalvarırım, hayır, sonra ölürüm," diyor.

"Nasıl?"

"Sonra ölürüm. Doğru söylüyorum. Ölürüm." Bu sözleri yineledikten sonra, yeniden dilini öğrencinin ağzına iyice sokuyor, ama baldırlarını sıkı sıkı kapatıyor.

Öğrenci, sonsuz bir mutlulukla karışık bir umutsuzluk duyuyor içinde. Bir yandan onunla sevişmek için delice bir istek duyuyor, bir yandan da sevinçten ağlamak istiyor. Christine şimdiye kadar kimsenin sevmediği kadar seviyor kendisini. Ölesiye seviyor, öylesine seviyor ki kendisiyle sevişmekten korkuyor; çünkü bir kez sevişecek olursa artık onsuz yaşayamayacaktır, üzüntü ve istekten ölecektir. Mutlu, delicesine mutludur öğrenci, çünkü beklenmedik bir anda ve buna layık olmak için hiçbir şey yapmaksızın, hayatı boyunca istediği, yanında yeryüzünün bütün karaları ve bütün denizlerinin değersiz kalacağı bu sonsuz sevgiye birden kavuşmuştur.

"Seni anlıyorum! Ben de seninle öleceğim!" diyor mırıldanarak ve aynı zamanda onu okşuyor, öpüyor, neredeyse ağlamaya başlayacak. Ancak, bu büyük duygulanma fiziksel isteği örtmüyor, tersine gitgide acı veren ve neredeyse dayanılmaz bir isteğe dönüştürüyor. Dizini

bir levye gibi kullanarak Christine'in butlarının arasına sokmayı ve böylece kendisi için birden Aziz Graal'dan daha gizemli oluveren organına giden yolu açmayı deniyor birkaç kez daha.

"Hayır, sana hiçbir şey olmayacak. Ölecek olan *ben*' im," diyor Christine.

Öğrenci öylesine büyük bir şehvet, öldürecek kadar güçlü bir şehvet düşlüyor ki, bir kez daha yineliyor: "Birlikte öleceğiz! Birlikte öleceğiz!" Ve dizini kadının kalçalarının arasına itmeye devam ediyor, ama yine boşuna.

Birbirlerine söyleyecek hiçbir şeyleri yok. Birbirlerine sımsıkı sarılmışlar, Christine başını sallıyor ve öğrenci, Christine'in kalçalarının kalesine doğru birkaç saldırı daha düzenledikten sonra vazgeçiyor. Boyun eğerek, yanı başına sırtüstü uzanıyor. Christine, sevgilisinin kendi şerefine dikilmiş olan asasını yakalıyor ve şahane dürüstlüğüyle sıkıyor: içten, güçlü, ateşli, kardeşçe, anaca, dostça ve tutkuyla.

Sonsuz bir aşkla sevilen insanın mutluluğu, reddedilen gövdenin umutsuzluğuna karışıyor. Kasabın karısı onu aşk silahından yakalamış olarak duruyor da, bunu onun istediği basit birkaç cinsel hareketle değiştirmeyi düşünmüyor, sanki elinde tuttuğu az bulunan bir şey, çok değerli bir şey, bozmak istemediği bir şey ve uzun süre, uzun süre böyle sert ve kalkmış bir halde saklamak istediği bir şeymiş gibi.

Neyse, artık kayda değer bir değişiklik olmaksızın sabaha kadar sürecek olan bu geceden daha fazla söz etmeyelim.

Sabahın kirli ışığı

Her ikisi de gece çok geç uyuduklarından, öğleden önce uyanamıyorlar ve ikisinin de başı ağrıyor. Önlerin-

de fazla vakit kalmamıştır, çünkü Christine'in biraz sonra trene binmesi gerekiyor. İkisi de asık suratlı. Christine, geceliğiyle Goethe'nin kitabını çantasına yerleştiriyor ve boynundaki garip kolyesiyle gülünç siyah iskarpinlerinin üstüne yeniden tünüyor.

Sabahın kirli ışığı sessizliğin mührünü kırmış ve şiir dolu bir geceden sonra bir düzyazı günü gelmiş gibi, Madam Christine, son derece doğal bir biçimde öğrenciye, "Biliyor musun," diyor, "bana gücenmemen gerek. Gerçekten de o işten ölebilirim. İlk doğumumdan sonra doktor, bir daha asla gebe kalmamam gerektiğini söyledi."

Öğrenci yüzünde bir umutsuzlukla ona bakıyor.

"Sanki benden gebe kalabilirmişsin gibi! Beni ne sanıyorsun?"

"Bütün erkekler böyle söyler. Hep kendilerinden çok emindirler. Arkadaşlarımın başına neler geldiğini biliyorum. Senin gibi gençler son derece tehlikelidir. Bir kere de başına geldi mi, yapacak şey yok."

Öğrenci, umutsuz bir sesle, kendisinin deneyimsiz, toy bir delikanlı olmadığını ve kadına hiçbir zaman bir çocuk yapmayacağını anlatıyor. "Beni, arkadaşlarının dostlarıyla karşılaştıramazsın!"

İnançla ve özür dilercesine, "Biliyorum," diyor Christine. Öğrencinin kendisini daha fazla ikna etmeye çalışmasına gerek yoktur. O bir köylü değildir ve aşk hakkında da, dünyanın bütün tamircilerinden çok şey bildiğine inanıyor. Bu gece kendisine direnmekle hiç kuşkusuz çok yanlış davranmıştır. Ama bundan dolayı pişman da değildir. Kısa bir sevişmeden sonra yaşanan bir aşk gecesi (Christine'in düşüncesine göre fiziksel aşk kısa süreli ve acele yapılması gereken bir şeydir) onda her zaman çok güzel ama aynı zamanda tehlikeli ve aldatıcı bir şey izlenimi bırakmıştır. Öğrenciyle yaşadığı hepsinden çok daha güzel bir şeydir.

Öğrenci onu gara kadar götürdü. Christine şimdiden, kompartımanına oturup olanları hayal etmek düşüncesiyle seviniyordu. Basit kadınlara özgü buruk pratiklik duygusuyla, kendi kendine, *kimsenin kendisinden alamayacağı* bir şeyler yaşamış olduğunu yineleyip duruyordu. Kendisine her zaman gerçek olmayan, yakalanamaz ve uzak görünmüş olan bir genç adamla bütün bir geceyi birlikte geçirmiş ve bütün gece onun kalkık organını avuçlarında tutmuştu. Evet, bütün bir gece boyunca! Böyle bir şey hiç başına gelmemişti! Belki onu bir daha hiç göremeyecekti, ama onu her zaman görmeyi zaten düşünmemişti ki. Ondan varlığını hep sürdürecek bir şeyler saklayabileceği düşüncesiyle mutluydu: Goethe'nin dizeleri ve yaşadığı serüvenin bir düş olmadığını kanıtlayacak olan o inanılmaz sunu yazısı.

Oysa, öğrenci umutsuzdu. Bu gece bir tek akıllıca söz yeterli olabilirdi. Her şeyi gerçek adlarıyla söylemek yeterdi. O zaman kadını elde edebilecekti! Kadın kendisini gebe bırakacağından korkmuştu, oysa o aşkının sonsuzluğundan korktuğunu sanmıştı. Gözlerini budalalığının ölçülmez derinliğine çevirdi. Katıla katıla, isterik ve sulugözlü bir biçimde gülebilirdi.

İstasyondan döndü, aşksız geceleri, hıncı ve sadık *litost*'unun eşliğinde ıssız odasına çıktı.

Litost kuramı üzerine yeni açıklamalar

Öğrencinin yaşamından alınmış iki örnekle, *litost*'umuz karşısında mümkün olan iki büyük tepkiyi açıkladım. Eğer karşımızdaki bizden zayıfsa, ona hakaret etmek için bir bahane buluruz, öğrencinin kendisinden hızlı yüzen öğrenci kıza hakaret edişi gibi.

Yok eğer karşımızdaki bizden güçlüyse, o zaman, kaçamak bir öç alma yolunu, dolaylı bir tokadı, dolambaçlı

bir intihar biçiminde cinayeti seçmekten başka çaremiz kalmaz. Çocuk, öğretmenini deli edip kendisini pencereden attırıncaya kadar kemanında yanlış notalar çalar. Çocuk düşerken, zalim hocasının cinayetle suçlanacağını düşünerek sevinir.

Bu ikisi klasik yöntemlerdir. Birincisine çok kez âşıkların ve karıkocaların yaşamında rastlanılır. İkinci yöntem ise, insanlığın büyük tarihi içinde birçok örneklerle çıkar karşımıza. Öğretmenlerimizin kahramanlık diye adlandırdıkları şeylerin, bir çeşit hınç, çocuk ve keman öğretmeni fıkrasıyla canlandırmaya çalıştığım *litost* biçimi olması çok olasıdır. Persler, Peloponnes'i işgal ettiler ve Spartalılar üst üste askerî yanlışlar yaptılar. Nasıl ki çocuk doğru çalmayı reddettiyse, onlar da öfkelerinin ezikliği içinde kör oldular ve bütün akıllıca davranışları reddettiler; ne daha iyi savaşacak ne teslim olacak, ne de kurtuluşu kaçmakta arayacak güçleri vardı ve küskünlükleri, *litost*'ları nedeniyle son erlerine kadar kendilerini öldürttüler.

Bu çevrede, *litost* kavramının Bohemya'da doğmuş olmasının hiçbir şekilde rastlantı olmadığı düşüncesi doğdu içime. Bohemya tarihi, daha güçlülere karşı süregelen başkaldırılar, bu şerefli yenilgilerin birbirini izlemesi ki tarihin akışını altüst etmiştir ve başkaldıran ulusun felaketine neden olmuştur, gerçekte bu, iç paralayıcı acının, *litost* diye adlandırılan mazoşizmin tarihinden başka bir şey değildir. 1968 yılının Ağustos ayında binlerce Rus tankı bu küçük ve sevimli ülkeyi işgal ettiği zaman, bir kentin duvarlarında "*Uzlaşma istemiyoruz, zafer istiyoruz!*" yazılarını görmüştüm. O sırada, yenilginin değişik türlerinden başka şey söz konusu değildi, bildiğimiz gibi, ama bu küçük kent uyuşmayı reddediyor, zafer istiyordu! Bu aklın ifadesi değildi, *litost*'tu bu bildiriyi yayan! Uzlaşmayı reddeden, sonunda düşünülebilen yenilgiler arasında en kötüsünü seçmek zorunda kalır. Ama,

litost'un istediği de bundan başka bir şey değildir. Kendi kendisinin tutsağı olan kişi, kendi yıkılışıyla öç alır. Kaldırıma düşerek ezilen çocuğun ölümsüz ruhu, öğretmeni kendisini kapı tokmağına asacağı için sonsuza dek hoşnut olacaktır.

Ama öğrenci, Christine'e nasıl kötülük edebilir? Böyle bir şeyi düşününceye dek o çoktan trene binmiştir. Kuramcılar böyle bir durumu bilirler ve o zaman *litost*'un dondurulması dedikleri bir durumla karşılaşılacağını ileri sürerler.

Başa geleceklerin en kötüsü budur. Öğrencinin duyduğu acı tıpkı her an büyüyen bir tümör gibidir ve o bundan ötürü çok rahatsızdır. Öcünü alabileceği kimse olmayınca, hiç değilse bir avuntu arar. Bu yüzden Lermontov'u anımsar. Goethe'nin aşağıladığı, Voltaire'nin küçülttüğü Lermontov'u anımsar. Masanın çevresinde oturan şairlerin hepsi birer keman öğretmeniymiş ve onları kendisini pencereden attırıncaya kadar kışkırtmak istiyormuş gibi, gururlu olduğunu bağırarak hepsine kafa tutan Lermontov'u...

Öğrenci, bir kardeşi ister gibi istiyordu Lermontov'u. Elini cebine soktu. Parmakları katlanmış bir büyük kâğıt parçasına değdi. Bu kâğıt bir defterden koparılmıştı ve üstünde bu satırlar okunuyordu: *Seni bekliyorum. Seni seviyorum. Christine. Gece yarısı.*

Anladı. Bugün giydiği ceket, dün odasında askıya asılı duruyordu. Bu eline geç varan mesaj, zaten bildiği bir şeyi doğruluyordu sadece. Christine'in bedenini kendi aptallığı yüzünden elde edememişti. *Litost*'unun acılığı bardağı taşıracak kadar çoğaldı, ama ondan nasıl kurtulacağını bilmiyordu.

Umutsuzluğun dibinde

Vakit geçti ve öğrenci, kendi kendine, bir gece önceki sarhoşluktan sonra şairlerin artık kendilerine gelmiş olabileceklerini düşündü. Belki de Yazarlar Kulübü'ndeydiler şimdi. Birinci katın merdivenlerini dörder dörder tırmandı, vestiyeri geçti, sağa dönüp lokantaya girdi. Buranın devamlı müşterisi değildi, eşikte bir an durakladı ve çevresini süzdü. Lermontov ile Pétrarque, dipteki bir masada, tanımadığı iki kişiyle oturmaktaydı. Daha yakında boş bir masa vardı. Oraya gitti. Kimse onun farkında olmadı. Hatta, Lermontov'la Pétrarque'ın kendinden yana boş gözlerle baktıklarını ve tanımadıklarını hissetti. Garsona bir konyak ısmarladı. Kafasında, Christine'in o alabildiğine hüzünlü ve alabildiğine güzel mesajının metni acılı bir biçimde yankılanıyordu: *Seni bekliyorum. Seni seviyorum. Christine. Gece yarısı.*

Orada, konyağını küçük küçük yudumlayarak, yirmi dakika kadar kaldı. Pétrarque ile Lermontov'un orada bulunuşları, onu canlandıracağı yerde yeni bir hüzün vermekten başka işe yaramıyordu. Herkes kendisini terk etmişti. Christine ve şairler tarafından terk edilmişti. Burada yalnızdı, arkadaşlık eden tek şeyi, üstünde: *Seni bekliyorum. Seni seviyorum. Christine. Gece yarısı*, yazılı bir büyük defter kâğıdıydı. Yerinden kalkıp bu kâğıdı başının üstünde sallayarak, herkesin kendisinin alabildiğine sevildiğini görmesini öğrenmesini istiyordu.

Hesabını ödemek üzere garsonu çağırdı. Sonra bir sigara daha yaktı. Canı kulüpte kalmak istemiyordu, ama kendisini hiçbir kadının beklemediği tavan arasına dönme düşüncesi bile ona korkunç bir iğrenme duygusu veriyordu. Tam sigarasını tablaya bastırıp kalkıyordu ki; Pétrarque'ın kendisini gördüğünü ve masasından eliyle işaret ettiğini fark etti. Ama çok geçti artık, (evet, *litost)*

içindeki acılık onu kulüpten hüzünlü yalnızlığına doğru itiyordu. Yerinden kalktı ve son anda, bir kez daha cebinden, üstünde Christine'in aşk bildirisi yazılı kâğıdı çıkardı. Ancak, bu kâğıt ona artık hiçbir sevinç vermiyordu. Ama onu burada, masanın üstünde bırakacak olursa, belki birisinin dikkatini çeker ve burada oturmuş olan öğrencinin alabildiğine sevilmiş olduğunu öğrenirdi.

Çıkış kapısına yöneldi ve yürüdü.

Ani bir zafer

"Hey, dostum!" Öğrenci arkasından bir ses işitiyor ve dönüyor. Bu Pétrarque'tır. Ona işaret ediyor ve yanına yaklaşıyor. "Bu kadar erkenden gidiyor musunuz?" Onu görür görmez tanımamış olduğu için üzgündür. "İçtiğim zaman, ertesi gün iyice aptallaşıyorum."

Öğrenci, tanımadığı kişilerle birlikte olduğu için Pétrarque'ı rahatsız etmek istemediğini söyleyerek özür diliyor.

"Budaladır onlar," diyor Pétrarque, öğrenciye ve onunla birlikte, öğrencinin az önce kalktığı masaya gidip oturuyorlar. Öğrenci kaygılı gözlerle masanın üstüne gelişigüzel bırakmış olduğu büyük defter kâğıdına bakıyor. Göze çarpmayacak küçük bir kâğıt parçası olsa neyse, ama bu büyük defter kâğıdı, onu orada unutmuş olanın bilinçli beceriksizliği üstüne tüm dikkatleri bağıra çağıra çekecek kadar göze batıyor.

Pétrarque, merakın belirtisi olan iri siyah gözleri yuvalarında dönerek derhal kâğıdı fark ediyor ve alıp inceliyor: "Neymiş bu? Ah, dostum, bu sizin mi?"

Öğrenci, acemice, gizli bir bildiriyi yanlışlıkla ortada bırakmış bir adamın üzüntüsünü taklit ederek kâğıdı Pétrarque'ın elinden çekip almaya çalışıyor, ama Pétrarque, mesajı yüksek sesle okumuştur bile: *"Seni bekliyorum.*

Seni seviyorum. Christine. Gece yarısı."

Öğrencinin gözlerine bakıyor, sonra soruyor: "Ne zaman bu gece yarısı? Umarım ki dün değildi?"

Öğrenci gözlerini yere eğiyor. "Evet," diyor ve kâğıdı Pétrarque'ın elinden almaya çalışmıyor artık.

O sırada, Lermontov da, kısa bacakları üstünde, onların masasına yaklaşmıştır. Elini öğrenciye uzatıyor, "Sizi gördüğüme sevindim. Şu adamlar," eliyle kalktığı masayı işaret ediyor, "korkulacak birer serseridir," diyor ve masaya oturuyor.

Pétrarque, Christine'in mesajını, hemen sanki birer şiir dizesiymiş gibi, uyumlu ve yumuşak bir sesle birçok kez okuyor Lermontov'a.

Düşünüyorum ki, bizden hızlı yüzen bir kızı tokatlayamadığımız ya da Perslere kendimizi öldürtemediğimiz, acılı *litost*'umuzdan kurtulmak için hiçbir çare bulunmadığı zaman, şiir yardımımıza koşar.

Bu, bal gibi başarısızlıkla biten öyküden geriye ne kalıyor? Şiirden başka hiçbir şey. Goethe'nin bir kitabına yazılmış, Christine'in yanında alıp götürdüğü sözcükler, çizgili bir defter kâğıdına yazılmış ve öğrenciyi beklenmedik bir zaferle donatan satırlar.

Pétrarque, öğrenciyi kolundan yakalayarak, "Dostum, itiraf edin ki siz de şiir yazıyorsunuz, itiraf edin ki siz de şairsiniz!" diyor.

Öğrenci gözlerini indiriyor ve Pétrarque'ın yanılmadığını itiraf ediyor.

Ve Lermontov yalnız kalıyor

Öğrenci, Yazarlar Kulübü'ne Lermontov'u görmek için gelmişti, ancak o andan sonra o Lermontov için ve Lermontov da onun için kaybolmuştur artık. Lermontov mutlu âşıklardan nefret eder. Kaşlarını çatar ve tatlı duy-

gulardan dem vuran şiirlerden ve büyük sözlerden küçümseyerek söz eder. Şiirin, bir işçinin eliyle yaratılmış bir cisim gibi namuslu olması gerektiğini söyler. Suratını asar ve Pétrarque ile öğrenciye yüz vermez. İşin içinde ne olduğunu biz biliyoruz. Goethe de bunu biliyordu. Bunun nedeni onun bir kadınla sevişmemesidir. Bu korkunç *litost*, bir kadınla yatmamanın küskünlüğüdür.

Bunu öğrenciden başka kim daha iyi anlayabilir? Ama bu iflah olmaz budala, yalnız gölgeli yüzünü görebiliyor Lermontov'un, yalnız kötü sözlerini işitiyor ve kendini hakarete uğramış sayıyor.

Ben, Fransa'da, gökdelenimin tepesinden, uzaktan onlara bakıyorum. Pétrarque ile öğrenci kalkıyorlar, soğukça vedalaşıyorlar Lermontov'la ve Lermontov yalnız kalıyor.

Dostum Lermontov, benim hüzünlü Bohemyamda bu acıyı *litost* diye söylerler (terk edilmiş bir köpeğin sızlanması gibi).

Altıncı bölüm
MELEKLER

1

1948 yılının Şubat ayında, Komünist Parti yöneticisi Klement Gottwald, Prag'ın barok üsluplu bir sarayının balkonundan eski kentin büyük alanına toplanmış yüz binlerce yurttaşına nutuk çekmeye başladı. Bu, Bohemya'nın tarihinde önemli bir dönüm noktası oluyordu. Kar yağıyordu, hava soğuktu ve Gottwald'ın başı açıktı. Clementis, büyük bir ilgiyle, başındaki kürk şapkayı çıkarıp Gottwald'ın kafasına koydu.

Ne Gottwald ne de Clementis, Franz Kafka'nın sekiz yıl boyunca, onların bu tarihî balkona çıkmak için kullandıkları merdivenlerden her gün inip çıktığını bilmiyorlardı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde, bu sarayda bir Alman lisesi bulunuyordu. Bu binanın giriş katında Franz'ın babası Hermann Kafka'nın bir dükkânı olduğunu ve levhasında adının yanında, Çekçe'de "alakarga" anlamına gelen, Kafka'yı simgeleyen bir resmin yer aldığını da bilmiyorlardı.

Gottwald, Clementis ve ötekiler, Kafka hakkında bir şey bilmiyorlarsa bile, Kafka onların bilgisizliğini biliyordu. Romanında Prag, belleği olmayan bir kenttir. Bu kent, kendi adını bile unutmuştur. Orada kimse bir şey anımsamaz, hatta Joseph K. bile geçmiş yaşamı konusunda hiçbir şey bilmiyor sanılır. Orada hiçbir şarkı, bizi

geçmişle bugünü birbirine bağlayacak, doğum anını anımsatacak hiçbir şarkı işitilmez.

Kafka'nın romanının yaşandığı zaman, sürekliliğiyle bağını yitirmiş bir insanlığın dönemidir. Öyle bir insanlık ki, hiçbir şey bilmemekte, hiçbir şey anımsamamakta, adları olmayan kentlerde oturmaktadır. O kentlerin sokaklarının adları yoktur ya da bir gün öncekinden başka bir ad taşımaktadır, çünkü ad, geçmişin bir sürekliliğidir ve geçmişi olmayan insanlar da adsız insanlardır.

Prag, Max Brod'un dediği gibi, bir kötülük kentidir. Cizvitler, 1621'deki Çek reformunun yenilgisinden sonra halkı, gerçek Katolik inancı yerleştirmek üzere yeniden eğitmeye kalktılar ve Prag'ı görkemli barok katedrallere boğdular. Binlerce taşlaşmış aziz, her yandan size bakar, sizi tehdit eder, gözetler ve büyüler; bu, halkın ruhundan inancını ve öz dilini koparıp almak için üç yüz elli yıl önce Bohemya'yı işgal etmiş olanların çılgın ordusudur.

Tamina'nın doğduğu sokağın adı Schwerinova idi. Almanların Prag'ı işgal altında tuttukları savaş sırasındaydı bu. Oysa babası Tchernokosteleka "Siyah Kilise" Caddesi'nde doğmuştu. O zaman Avusturya-Macaristan İmparatorluğu egemendi kente. Annesi, babasının yanına, Mareşal Foch Caddesi'ne gidip yerleşmişti. 1914-1918 savaşından sonra Tamina, çocukluğunu Stalin Caddesi'nde geçirmişti ve kocası yeni yuvasına götürmek için Vinohrady Caddesi'nde gelip bulmuştu onu. Oysa, bunların hepsi aynı sokaktı, ama adı durmadan değişiyordu, aptallaştırmak için beynini yıkıyorlardı insanın.

Nasıl adlandırıldıklarını bilmeyen sokaklarda, devrilen anıtların hayaletleri dolaşıyordu. Çek reformuyla devrilen, Avusturyalıların karşı reformlarıyla devrilen, Çekoslovakya Cumhuriyeti tarafından devrilen, komünistler tarafından devrilen anıtlar. Hatta Stalin heykelleri bile devrilmişti. Bütün bu devrilen anıtların yerinde, bü-

tün Bohemya'da şimdi binlerce Lenin heykeli yükseliyor, tıpkı yıkıntıların üstündeki çimenler, unutuşun melankolik çiçekleri gibi büyüyor.

2

Eğer Franz Kafka belleksiz bir dünyanın habercisiyse, Gustav Husak o dünyanın yaratıcısıdır. Kurtarıcı Başkan diye anılan T.G. Masaryk'ten sonra (bütün adına dikilen anıtlar, istisnasız yıkılmıştır), Benes, Gottwald, Zapotocky, Novotny ve Svoboda'dan sonra, Husak ülkemin yedinci *başkanı*'dır, yani *unutuş*'tur o.

Ruslar 1969'da onu iktidara getirdiler. 1921'den bu yana Çek halkının tarihi böylesine bir kültür ve düşünce kırımı görmedi.

Her yanda Husak'ın sadece siyasal rakiplerini ezdiği sanılır. Oysa, siyasal muhalefete karşı yapılan savaş, Ruslar için, uşakları aracılığıyla çok daha temelde bir şeyleri yok etmek üzere hayal bile etmedikleri bir fırsattan başka bir şey değildi.

Bu açıdan bakınca, Husak'ın üniversite ve bilim enstitülerinden yüz kırk beş Çek tarihçisini kovmuş olması bana çok anlamlı görünmektedir. (Her tarihçiye karşı, bir peri masalındaki gibi, Bohemya'nın bir yanında, esrarlı bir biçimde bir Lenin anıtının yükseldiği söylenir.) 1971'de bu tarihçilerden biri olan Milan Hübl, son derecede kalın camlı gözlüğüyle, Bartolomejska Sokağı'ndaki küçük dairemdeydi. Pencereden Hradchine Kuleleri'ne bakıyorduk ve üzgündük.

"Bir halkı ortadan kaldırmak için, belleğini yok etmekle işe başlanır," diyordu Hübl. "Kitaplarını, kültürlerini, tarihlerini yok ederler. Bir başkası onlara başka kitaplar yazar, bir başka kültür verir, bir başka tarih uydurur. Ve böylece halk, yavaş yavaş ne olduğunu, daha önce

ne olmuş olduğunu unutmaya başlar. Çevresindeki dünya da onu daha çabuk unutur."

"Ya dil?"

"Ne diye unuttursunlar onu? Nasıl olsa, er geç kendiliğinden ölecek bir folklordan başka şey olmayacaktır ki."

Acaba bu, çok büyük bir üzüntünün sonucu olan bir abartma mıdır?

Ya da, halkın bu düzenlenmiş unutma çölünü canlı olarak aşamayacağı doğru mudur?

İçimizden kimse nelerin olup biteceğini bilemez, ama bir şey kesin: İleriyi görme dakikaları içinde Çek halkı, hemen önündeki kendi ölümünün imgesini fark edebilir. Ne bir gerçek ne de kaçınılmaz bir gelecek olarak, ama kesinkes somut bir olasılık olarak. Ölümü kendisiyle birliktedir.

3

Altı ay sonra Hübl tutuklandı ve uzun süreli hapis cezasına çarptırıldı. O sırada babam ölmek üzereydi.

Yaşamının son altı yılı içinde yavaş yavaş konuşma yeteneğini yitirmişti babam. Başlangıçta sadece bazı sözcükleri anımsamıyordu ya da onların yerine onlara benzeyen şeyler söylüyordu, sonra bunu fark ediyor ve gülmeye başlıyordu. Ama sonunda söyleyebildiği pek az sözcük kalmıştı ve düşüncesini belirtmek istediği zaman, her keresinde aynı tümceyle sonuçlanıyordu çabası. Belleğinde ona kalan son sözcükler: *Çok garip.*

Çok garip, diyordu ve gözlerinden, her şeyi bilip de hiçbir şey söyleyememenin sonsuz taşkınlığı okunuyordu. Her şey adını yitirmişti; tek ve farklılığı olmayan bir varlık içinde birbirine karışıyordu. Onunla konuşurken, bu sözcüksüz sonsuzluktan kendiliğinden adlandırılmış

bir evrenin bir an için olsun ortaya çıkmasına olanak sağlayan tek kişi bendim.

O güzelim yüzünde, büyük mavi gözlerinde, eski akıllılığı yeniden beliriyordu. Çok kez gezintisini yaptırmak için götürüyordum. Hep aynı ev yığınları çevresinde dönüp dolaşıyorduk, babamın daha uzağa gidecek gücü yoktu. İyi yürüyemiyordu, küçük adımlar atıyordu ve biraz yoruldu mu gövdesi öne doğru eğilmeye başlıyor ve dengesini yitiriyordu. Alnı bir duvara dayalı olarak dinlenmesi için sık sık durmamız gerekiyordu.

Bu gezintiler sırasında müzikten söz ediyorduk. Babam normal olarak konuştuğu zaman ona çok az soru sorardım. Şimdi, yitirilen zamanı kazanmak istiyordum. Evet, müzikten söz ediyorduk ama çok garip bir konuşmaydı bu. Hiçbir şeyden anlamayan ama pek çok sözcük bilen biriyle, her şeyden anlayan ama tek sözcük bilmeyen biri arasındaki bir konuşmaydı bu.

On yıl süren hastalığı boyunca, babam, Beethoven'in sonatları üstüne kocaman bir kitap yazmıştı. Yazarken, konuşmasına oranla daha iyiydi ama, yazarken bile gitgide sözcükleri bulmakta güçlük çekiyor ve yazdığı metin, var olmayan sözcüklerden oluştuğu için anlaşılmaz bir hale geliyordu.

Bir gün beni odasına çağırdı. Piyanonun üstüne Opus 111'in çeşitlemelerini koymuştu. Bana partisyonu göstererek "Bak," dedi (artık piyano çalamıyordu), sonra "bak" sözcüğünü yineledi ve büyük bir çabadan sonra, "artık biliyorum," demeyi başardı. Bana çok önemli bir şeyler anlatmak istiyordu, ama anlattıkları anlaşılmaz sözcüklerden oluşmaktaydı, anlamadığımı görünce şaşkın şaşkın yüzüme baktı ve "Çok garip," dedi.

Kuşkusuz neden söz etmek istediğini biliyordum, çünkü ne zamandan beri kendisine sorup duruyordu bu soruyu. Çeşitleme, yaşamının sonuna doğru Beethoven'

in yeğlediği bir biçimdi. Oysa, ilk bakışta, çok yapay bir biçim olduğu sanılabilir bunun. Basit bir müzik tekniği sergilemesi, Beethoven'den çok bir dantelciye yaraşan bir iş diye düşünülebilir. Oysa Beethoven (müzik tarihinde ilk kez) bu biçimi en üstün bir biçim haline dönüştürmüş, en güzel duygulanımlarını bu biçimde yazmıştı.

Evet, bu çok bilinen bir şeydir. Ama babam onu nasıl anlamak gerektiğini bilmek istiyordu. Peki, neden çeşitlemeler? Bunun arkasındaki gizli anlam nedir?

İşte bunun için beni odasına çağırmıştı ve partisyonu göstererek, "Şimdi biliyorum!" diyordu.

4

Önünde bütün sözcüklerin kaçıştığı babamın sessizliği, anılar içinde aranması yasaklanmış yüz kırk beş tarihçinin sessizliği, Bohemya'da yankılanan bu sayısız sessizlikler, Tamina'yı çizdiğim tablonun arka planını oluşturuyor. Avrupa'nın batısında bir küçük kentte, bir içki dükkânında kahve servisi yapmaya devam ediyor. Ancak, eskiden müşterilerin onu hoşnut eden ince ilgilerinin pırıltısını yitirmiştir. Artık kulağını insanların emrine vermekten vazgeçmiştir.

Bir gün, Bibi, bara gelip bir tabureye oturduktan sonra, çocuğu yerde yaramazlık etmeye başlayınca, Tamina bir süre sabretmiş, annesinin çocuğu azarlamasını beklemiş, sonra sabrını yitirerek bağırmıştır: "Piçini susturamaz mısın?"

Bibi, ikirciklenerek karşılık vermiştir: "Çocuklardan neden bu kadar nefret ediyorsun bakalım, ha?"

Oysa Tamina'nın çocuklardan nefret ettiği söylenemez. Ama, Bibi'nin sesinde hiç beklenmedik bir düşmanlık seziliyordu ki bu Tamina'nın gözünden kaçmadı. Nasıl olduğunu anlamadan arkadaşlıkları sona erdi.

Bir gün Tamina işine gelmedi. Böyle bir şey hiç görülmemişti. Patron ne olduğunu anlamak için odasına çıktı. Kapıyı çaldı, kimse açmadı. Ertesi sabah yine gitti, kapıyı çaldı, yine açan olmadı. Polise haber verdi. Kapıyı zorlayarak açtılar. İçeride her şey dikkatle yerleştirilmişti, hiçbir şey yoktu.

Daha sonraki günlerde de Tamina dönmedi. Polis yeni bir şey bulamadan olayı incelemeye devam etti. Tamina'nın kayboluşu, kapanmamış dosyalar arasına yerleştirildi.

5

Kaderde yazılı gün, blucinli bir genç tezgâha geçip oturmuştu. O saatte Tamina kahvede yalnızdı. Genç adam bir Coca-Cola ısmarladı ve yavaş yavaş yudumlamaya başladı. Tamina'ya bakıyordu, Tamina ise gözlerini boşluğa çevirmişti.

Bir süre sonra genç adam, "Tamina," diye seslendi.

Onu şaşırtacağını sanıyorduysa yanılmıştı. Onun adını keşfetmek hiç de zor değildi: Mahallede bütün müşteriler bilirdi bu adı.

"Üzgün olduğunuzu biliyorum," diye sözünü sürdürdü genç adam.

Tamina bu ilgiye de kayıtsız kaldı. Bir kadını baştan çıkarmanın çeşitli yolları olduğunu ve cinselliğine giden yollardan en emin olanının hüzünden geçtiğini biliyordu. Yine de, genç adama az öncekinden daha bir ilgiyle baktı.

Konuşmaya başladılar. Tamina'yı meraklandıran, soruları ydı. Soruların içeriğinden ötürü değil, salt sorular sormuş olmasından. Tanrım, ona sorular sorulmayalı ne kadar çok olmuştu: Tamina'ya sonsuzluk kadar uzun geliyordu. Yalnız kocası durmadan ona sorular sorardı, çünkü aşk bitmeyen bir sorgulamadır. Evet, aşkın bun-

dan daha iyi bir tanımını bilmiyorum.

(Dostum Hübl, bu durumda bizi polisten daha iyi kimsenin sevmediğine dikkatimi çekecekti herhalde. Bu doğru. Aynı şekilde her simetrik cismin, biri tepede, biri aşağıda bir benzeri vardır, aşkın ilgisi polisin merakının olumsuzudur. Yine de bazen aşağısıyla yukarısı karıştırılabilir. Kendilerini yalnız hisseden kişilerin zaman zaman polis komiserliğine götürülüp orada sorguya çekilmelerini, kendileriyle konuşma olanağı bulmalarını dilediklerini pekâlâ hayal edebilirim.)

6

Genç adam Tamina'nın gözlerinin içine bakıyor, dinliyor, sonra onun anımsamak dediğinin gerçekte bambaşka bir şey olduğunu söylüyor. Unutmak için kendi içine bakan bir büyülenmiş kişi gibidir o.

Tamina doğruluyor.

Genç adam konuşmasını sürdürüyor: Geriye doğru o hüzünlü bakışları, bir ölüye karşı bağlılığının dile getirilişi değildir. Ölü, onun görüş alanından çıkmıştır ve o boşluğa bakmaktadır.

Boşluğa mı? Peki o halde bakışını bu kadar ağırlaştıran şey ne olabilir?

"Bunlar anılar değil, pişmanlıklardır," diye açıklıyor genç adam. Tamina unutmuş olduğu için kendisini hiçbir zaman bağışlamayacaktır.

"Peki, ne yapmam gerek?" diye soruyor Tamina.

"Unutmak, unutuşunuzu unutmak," diyor genç adam.

Tamina acıyla gülümsüyor: "Peki ne yapmam gerektiğini de söyleyin bana."

"Hiç çekip gitmek isteği duymadınız mı içinizde?"

"Elbette," diye itiraf ediyor Tamina. "Müthiş bir gitmek isteği var içimde, ama nereye?"

"Her şeyin bir meltem gibi hafif olduğu bir yere. Orada eşya ağırlığını yitirmiştir. Orada pişmanlıklar yoktur."

"Evet," diye mırıldanıyor Tamina, hayalci bir tavırla. "Eşyanın ağırlığı olmayan bir yerlere gitmek."

Ve tıpkı bir masalda, bir düşte olduğu gibi (elbette bu bir masal, bu bir düş!) Tamina arkasında yaşamının birçok yılını geçirdiği tezgâhı bırakıyor ve genç adamla birlikte kahveden çıkıyor. Kırmızı bir spor araba kaldırımın kenarına park etmiştir. Genç adam direksiyonunun başına geçer ve Tamina'yı yanına binmeye çağırır.

7

Tamina'nın kendisine yaptığı sitemleri anlıyorum. Babam öldüğünde ben de aynı şeyi yapmıştım. Ona o kadar az soru sormuş olduğum için, onun hakkında o kadar az şey bildiğim için, onu elimden kaçırdığım için kendimi bağışlayamam. Ve işte bu pişmanlıklardır ki, bana birden, babamın Opus 111'in açık partisyonu karşısında ne söylemek istediğini anlatmıştır.

Bir karşılaştırma yaparak ne demek istediğimi anlatmaya çalışacağım. Senfoni, bir müzik destanıdır. Denilebilir ki, bir senfoni, dış dünyanın sonsuzluğu çevresinde bir şeyden öbürüne, gitgide daha uzağa götüren bir yolculuğa benzer. Herhalde Pascal'ın, insan sonsuz büyüklükler uçurumuyla sonsuz küçüklükler uçurumu arasında yaşar biçimindeki düşüncesini bilirsiniz. Çeşitlemelerin gezintisi ise, bu *öteki* sonsuzluğun değişkenliği içine götürür insanı.

Çeşitlemeler içinde Beethoven, bir başka alan ve hareketin bir başka yönünü bulmuştur. Çeşitlemeleri yeni bir *yolculuğa çağrı*'dır.

Çeşitleme biçimi, yoğunluğun en yüksek düzeye çıktığı bir biçimdir. Besteciye özden söz etme olanağını, her şeyin aslına inme olanağını verir. Çeşitlemenin esası

çok kez on altı ölçüyü geçmeyen bir ana temadır. Beethoven bu on altı ölçünün içine, sanki dünyanın ortasına inen bir kuyuya iner gibi dolar.

Öteki sonsuzluk içindeki yolculuk, bir destan yolculuğundan daha az serüvenli değildir. Bir fizikçi de atomun mucizevi derinliklerine işte böyle dalar. Her çeşitlemede Beethoven ana temadan gitgide daha çok uzaklaşır, öyle ki nasıl bir çiçeğin mikroskop altındaki görüntüsü kendisine benzemezse, son çeşitleme de ana temaya o kadar benzemez.

İnsan, evreni tüm güneşleri ve yıldızlarıyla kucaklayamayacağını bilir. Öteki sonsuzluğu elinden kaçırmaya hükümlü oluşunu da daha katlanılmaz bulur. O sonsuzluk ki elinin altındadır. Tamina, aşkının sonsuzluğunu, ben babamın ve herkes kendi eserinin sonsuzluğunu kaçırmıştır, çünkü mükemmelliğin ardından eşyanın özüne inilir, ama hiçbir zaman sonuna kadar gidilemez.

Dış dünyanın sonsuzluğu bizden kaçmış bile olsa, bunu doğal bir şey olarak kabul ederiz. Ama ölünceye kadar, öteki sonsuzluğu kaçırdığımız için kendimizi suçlar dururuz. Yıldızların sonsuzluğu düşünülür de, babanın kendi içindeki sonsuzluğa aldırış bile edilmez.

Beethoven'in olgunluk döneminde çeşitlemenin yeğlediği bir biçim haline gelmesi şaşılacak bir şey değildir. Beethoven çok iyi biliyordu ki (Tamina'nın bildiği gibi ve benim de bildiğim gibi) sevmiş olduğumuz kişiyi yitirmek kadar dayanılmaz bir şey olamaz, aynı biçimde, on altı ölçüsünü ve sonsuz olanaklarıyla iç evreni yitirmek de ona aynı acıyı verirdi.

8

Bu kitap, çeşitleme biçiminde bir romandır. Çeşitli bölümleri, bir temanın, bir düşüncenin, sonsuz büyük-

lükler içinde kapsamı benim için kaybolmuş bulunan, eşi benzeri olmayan tek bir durumun içine götüren bir yolculuğun değişik durakları gibi birbirini izler.

Bu Tamina hakkında yazılmış bir romandır, ancak Tamina sahneden çekilince, Tamina için yazılmış bir roman haline döner. O başlıca kahramanı ve başlıca dinleyicisidir. Bütün ötekiler onun öyküsünün birer çeşitlemesidir ve bir aynadaki gibi onun yaşamı içinde birbirleriyle birleşirler.

Bu, gülüş ve unutuş üzerine, unutuş ve Prag üzerine, Prag ve melekleri üzerine yazılmış bir romandır. Kaldı ki, otomobilin direksiyonuna geçen genç adamın adının Raphael olması da bir rastlantı değildir.

Görünüm, gitgide daha bir çölü andırıyordu, gitgide daha az yeşillik, daha çok toprak rengi, gitgide daha az çimen ve gitgide daha çok kum ve balçık. Derken otomobil yoldan ayrıldı ve birden sarp bir bayırda sona eren daracık bir yola girdi. Genç adam arabayı durdurdu. İndiler. Bayırın en ucundaydılar: Aşağıda, on metre kadar aşağıda, killi bir ırmağın daracık kıyı şeridi ve daha uzakta, bulanık, gri bir su, gözün erişemediği uzaklıklarda kayboluyordu.

Tamina, boğazı sıkışarak, "Neredeyiz?" diye sordu. Raphael'e geri dönmek istediğini söylemek istiyordu ama cesaret edemiyordu. Reddetmesinden korkuyordu ve biliyordu ki bu reddediş onun kaygısını artıracaktır.

Bayırın kenarındaydılar; önlerinde su ve çevrelerinde balçıktan, yumuşak ve otsuz bir balçıktan başka bir şey yoktu. Sanki killi buradan çıkarıyorlardı. Ve az ötede terk edilmiş bir tarak dubası görünüyordu, gerçekten.

Bu görünüm Tamina'ya, kocasının, işinden kovulduktan sonra Prag'dan yüz kilometre uzaklıktaki bir yerde buldozer sürücüsü olarak çalışmayı kabul ettiği, son işinin bulunduğu Bohemya köşesini anımsatıyordu. Haf-

ta içinde, orada, bir tekerlekli arabada yatıp kalkıyor, Prag'a yalnız pazar günleri, Tamina'yı görmeye geliyordu. Bir kez Tamina onu görmeye gitmişti ve ikisi bugünkü görünüme çok benzeyen bir yerde gezinmişlerdi. Ağaçsız ve yeşilliksiz ıslak killi toprak içinde, aşağıdan toprak rengi ve sarı, yukarıdan ağır gri bulutlarla sıkıştırılmış olarak, ayaklarında çamura saplanan kauçuk botlarıyla, kaya kaya yan yana yürüyorlardı. Kaygı, aşk ve birbirleri için umutsuz kaygılarla yüklü olarak dünyada yapayalnızdılar.

Şimdi yine aynı umutsuzluktu içine dolan ve geçmişinin yitik bir bölümünü ansızın bir sürpriz gibi bulmaktan sevinç duyuyordu.

Bu hepten unutulmuş bir anıydı ve geçen zaman içinde ilk kez aklına geliyordu. Bunu defterine yazması gerekirdi. Hangi yıl olduğunu da kesin olarak bilecekti.

Ve genç adama geri dönmek arzusunda olduğunu söylemek istiyordu. Hayır, hüznünün içeriği olmayan bir biçim olduğunu söylerken haklı değildi. Hayır, hayır, kocası bu hüznün içinde her zaman yaşıyordu, sadece kaybolmuştu ve onun gidip onu araması gerekiyordu! Bütün dünyada onu araması! Evet, evet, sonunda biliyordu! Bir şeyi anımsamak isteyen aynı yerde kalıp anıların kendiliklerinden ona doğru gelmesini beklememeliydi! Anılar bu geniş dünyaya dağılmıştı ve onları bulup saklandıkları yerden çıkarmak için gezmek gerekirdi!

Bunu genç adama söylemek ve kendisini götürmesini istemek geçiyordu içinden. Ama tam o sırada, aşağıdan, ırmak tarafından birisinin ıslık çaldığı işitildi.

9

Raphael, Tamina'yı kolundan yakaladı. Öyle güçlü bir tutuşu vardı ki kurtulmak söz konusu değildi. Dar ve

kaygan bir keçiyolu zikzak çizerek yamaçtan aşağı iniyordu. Raphael, Tamina'yı oraya sürükledi.

On iki yaşlarında bir çocuk, az önce hiçbir yaşam belirtisi görülmeyen kıyıda bekliyordu. Suyun kenarında hafif hafif sallanan bir kayığın ipini tutmaktaydı ve Tamina'ya gülümsüyordu.

Tamina, Raphael'e döndü. O da gülümsüyordu. İkisine de sırayla baktı, Raphael katıla katıla gülmeye başladı, çocuk da güldü aynı biçimde. Garip bir gülüştü bu, çünkü gülünecek hiçbir şey olmamıştı, ama aynı zamanda bulaşıcı ve hoş bir gülüştü: Kaygıyı unutmaya çağıran ve belirsiz bir şeyler, belki sevinç, belki sükûnet vaat eden bir gülüştü. Kaygısından kaçmak isteyen Tamina, uslu bir biçimde onlarla birlikte gülmeye başladı.

"Görüyorsunuz ya," dedi Raphael, "korkulacak bir şey yok."

Tamina, ağırlığıyla sallanmaya başlayan kayığa bindi. Arka sıraya oturdu. Sıra nemliydi. Hafif yazlık bir giysi vardı üstünde ve kalçalarında ıslaklığı hissetti. Derisinin üstündeki bu yapışkan temas kaygısını yeniden uyandırdı.

Çocuk, kayığı kıyıdan uzaklaştırmak için itti ve kürekleri aldı, Tamina başını çevirdi. Raphael kıyıdaydı ve onları gözleriyle izliyordu. Gülümsüyordu ve Tamina bu gülüşte garip bir şeyler olduğunu sezdi. Evet, anlaşılmaz bir biçimde başını sallayarak gülümsüyordu! Gülümsüyordu ve başını hiç anlaşılmayan bir biçimde sallıyordu.

10

Neden Tamina nereye gittiklerini sormuyor?

Varılacak yere aldırış etmeyen kişi nereye gittiğini sormaz!

Karşısında oturan ve kürek çeken çocuğa bakıyordu.

Onu pek çelimsiz, kürekleri ise çok ağır buluyordu.

"Yer değiştirmemizi ister misiniz?" diye sordu. Çocuk sevinerek kabul etti ve kürekleri bıraktı.

Yerlerini değiştirdiler. Oğlan arka sıraya oturdu, kürek çeken Tamina'ya baktı, sıranın altında duran bir küçük kasetçalar aygıtı çıkardı. Elektrogitarlar ve sözleriyle bir rock müziği işitildi ve oğlan tempoya uyarak kıvrılıp bükülmeye başladı. Tamina tiksinerek bakıyordu. Oğlan, Tamina'nın edepsiz bulduğu biçimde yetişkinlere özgü cilveli hareketlerle kalçalarını kıvırıyordu.

Onu görmemek için başını öne eğdi. O sırada, çocuk sesi sonuna kadar açtı ve şarkı söylemeye başladı. Az sonra Tamina gözlerini üstüne dikince, "Sen niye söylemiyorsun?" diye sordu.

"Bu şarkıyı bilmiyorum."

"Nasıl olur da bilmezsiniz? Herkesin bildiği bir şarkı bu."

Sıranın üstünde kıvrılıp bükülmeye devam ediyordu, Tamina yorulduğunu hissetti, "Biraz benim yerimi almak istemez misin?"

"Çek!" diye karşılık verdi oğlan.

Oysa Tamina gerçekten yorgundu. Dinlenmek için kürekleri kayığın içine çekti: "Yakında varıyor muyuz?"

Oğlan ileriyi gösteren bir işaret yaptı. Tamina dönüp baktı. Kıyı öyle pek uzakta değildi. Az önce ayrıldıkları kıyıdakinden farklı bir görünümü vardı, yemyeşil, otlarla kaplı ve ağaçlıklı bir kıyı.

Az sonra kayık kumlara oturdu. On on beş kadar çocuk kıyıda top oynuyor ve onlara merakla bakıyorlardı. Tamina ile oğlan kayıktan indiler. Çocuk kayığı bir kazığa bağladı. Kumluk kıyıdan içeri doğru ağaçlıklı bir yol uzanıyordu. O yola girdiler ve on dakika kadar sonra, büyük ve alçak bir yapının önüne geldiler. Ön tarafta neye yaradıklarını anlamadığı bir sürü renkli büyük ma-

kine ve bir yığın voleybol ağı vardı. Tamina'yı etkileyen bir gariplikleri olduğu seziliyordu. Evet, bu ağlar neredeyse yer hizasında gerilmişlerdi.

Oğlan iki parmağını ağzına soktu ve ıslık çaldı.

11

Dokuz yaşlarında bir kız çocuğu, ayaklarını sürüyerek yaklaştı. Hoş bir yüzü ve gotik tablolardaki bakireler gibi sevimlice şişkin bir karnı vardı. Tamina'ya özel bir ilgi duymadan baktı, güzelliğinin farkında olan ve kendisinden başka herkese karşı açık bir kayıtsızlık içinde bunu iyice belirtmek isteyen bir kadının bakışlarıyla baktı.

Küçük kız, duvarları beyaz badanalı binanın kapısını açtı. Doğruca, içi yataklarla dolu kocaman bir salona girdiler (ne koridor ne de giriş vardı). Çocuk, yatakları sayıyormuş gibi gözleriyle salonu gözden geçirdi, sonra yataklardan birini gösterdi: "Sen burada yatacaksın."

Tamina karşı çıktı: "Nasıl! Ben bir koğuşta mı yatacağım?"

"Bir çocuğun odaya ihtiyacı yoktur."

"Nasıl, bir çocuk mu? Ben çocuk değilim!"

"Burada herkes çocuktur!"

"Yine de herhalde yetişkinler de olmalı burada!"

"Hayır, burada yok."

"Peki, ben ne yapacağım burada?" diye haykırdı Tamina.

Küçük kız, onun sinirliliğinin farkında değildi. Kapıya döndü, sonra eşikte durdu: "Seni sincapların yanına koydum," dedi.

Tamina bir şey anlamıyordu.

"Seni sincapların yanına yerleştirdim," diye yineledi çocuk, kızgın bir bayan öğretmen edasıyla. "Burada herkes, hayvan adlarıyla belirlenmiş bölümlere ayrılmıştır."

Tamina, sincapları tartışmak istemiyordu. Geri dönmek istiyordu. Kendisini buraya getiren oğlanın nerede olduğunu sordu.

Küçük kız Tamina'nın söylediğini işitmemiş gibi davranarak açıklamasını sürdürdü.

"Bunlar beni ilgilendirmiyor!" diye bağırıyordu Tamina. "Ben dönmek istiyorum! Nerede o küçük serseri?"

"Bağırma!" Bir yetişkin, hiçbir zaman bu güzel kız kadar küstah olamazdı. Şaşırmış olduğunu göstermek için başını sallayarak, "Seni anlamıyorum," diye devam etti, "dönmek istiyordun da niye geldin öyleyse buraya?"

"Buraya gelmeyi ben istemedim ki!"

"Tamina, yalan söyleme! Nereye gidildiği bilinmeden uzun bir yolculuğa çıkılmaz. Yalan söyleme huyundan vazgeç."

Tamina sırtını döndü ve ağaçlıklı yola doğru koşmaya başladı. Bir saat kadar önce oğlan çocuğunun bir kazığa bağlamış olduğu kayığı arandı kıyıda. Ama ne kayık ne de kazık vardı.

Kıyıyı gözden geçirmek için koşmaya başladı. Plajın kumları az sonra bir bataklıkta son buluyordu ve çevresini dolaşmak için uzun bir çember çizmek gerekiyordu. Suyu yeniden buluncaya kadar uzun süre arandı. Irmak hep aynı yönde dönüyordu ve (kayıktan ve kazıktan bir iz bulmaksızın) bir saat sonra, ağaçlıklı yolun plaja çıktığı noktaya döndü. O zaman bir adada olduğunu anladı.

Ağaçlıklı yoldan koğuşa kadar ağır ağır yürüdü. Orada altı ile on iki yaş arasında kız erkek on kadar çocuk, bir çember biçiminde el ele tutuşmuşlardı. Onu görünce bağrışmaya başladılar: "Tamina, bizimle gel!"

Ona yer vermek için çemberi araladılar.

İşte o zaman Raphael'in başını sallarken böyle gülümsemiş olduğunu anımsadı.

Korku yüreğini kaplamıştı. Çocukların önünden soğukça geçti, koğuşa girdi, yatağının önünde dikildi.

12

Kocası hastanede ölmüştü. Olabildiğince sık, onu görmeye gidiyordu ama gece yapayalnız ölmüştü. Ertesi gün hastaneye gittiği ve yatağı boş bulduğu zaman, aynı odada yatmakta olan yaşlı adam, "Madam, şikâyet etmelisiniz," demişti. "Ölülere davranışları korkunç!" Korku gözlerinden okunuyordu yaşlı adamın, ölme sırasının bir süre sonra kendisine geleceğini biliyordu. "Ayaklarından bağladılar ve yerde sürüklediler. Benim uyuduğumu sanıyorlardı. Kafasının kapının eşiğine çarptığını duydum."

Ölünün iki görünüşü vardır. Bir yandan yokluktur, öte yandan bir kadavranın feci bir biçimde somut görünüşüdür.

Tamina henüz çok gençken, ölüm ona yalnız birinci biçimiyle, yokluk biçiminde görünürdü ve ölüm korkusu (kaldı ki oldukça bulanık biçimde) yok olmak korkusundan başka bir şey değildi. Bu korku yıllarla azaldı ve hemen hemen tümüyle kayboldu (bir gün gökyüzünü ya da ağaçları göremeyeceği düşüncesi onu ürkütmüyordu). Buna karşılık, gitgide ölümün öteki görünüşünü düşünmeye başladı. Ölümün maddi görünüşünü ve bir gün bir kadavra haline dönüşeceği fikri ona dehşet vermeye başladı.

Bir kadavra olmak, dayanılmaz bir aşağılanmaydı. Bir an önce, utanç duygusuyla, çıplaklık ve yakınlığın kutsallığıyla korunan bir insan varlığıyken, bedenimizin herhangi bir kimsenin emrine girmesi, çırılçıplak soyulması, karnının yarılıp açılması, bağırsaklarının elden geçirilmesi, pis kokusu karşısında burunların tıkanması, bir buzluğa sokulması ya da ateşe atılması için ölüm anının

gelmiş olması yeterliydi. Kocasının cesedinin yakılmasını ve küllerinin savrulmasını istemesinin bir nedeni de buydu, onun o kadar sevdiği bedeninin başına neler geleceğini düşünerek işkence çekmemek içindi.

Birkaç ay sonra, intihar etmeyi düşündüğünde, denizde, uzaklarda boğulmaya karar vermişti, ölü bedeninin iğrençliğini dilsiz olan balıklardan başka kimse görmesin diye.

Thomas Mann'ın öyküsünden daha önce söz etmiştim: Ölümcül bir hastalığa yakalanmış olan bir genç adam, trene biner ve tanımadığı bir kentte iner. Odasında bir dolap vardır ve her gece dolaptan hastalıklı güzellikte çıplak bir kadın çıkar ve ona hüzünlü bir yumuşaklıkta bir şeyler anlatır, bu kadın ve bu öykü ölümün kendisidir.

Bu ölüm, yokluk gibi yumuşak bir maviliktedir. Çünkü yokluk sonsuz bir boşluktur ve boş evren mavidir, hiçbir şey de mavi kadar güzel ve yatıştırıcı değildir. Ölüm şairi Novalis, lacivert rengi seviyorduysa bu bir rastlantı değildir kuşkusuz ve o yolculukları boyunca başka bir şey aranamamıştır. Ölümün yumuşaklığı mavi renktedir.

Ne var ki, Thomas Mann'ın genç adamının yokluğu o kadar güzeldiyse bedenine ne olmuştur? Kapının eşiğinden geçirmek için yerde sürüklemişler midir? Karnını yarmışlar mıdır? Bir çukura ya da ateşe atmışlar mıdır?

Mann, o sırada ancak yirmi altı yaşındaydı. Novalis ise otuzuna ulaşamadı. Ben ne yazık ki onlardan yaşlıyım ve onların tersine bedeni düşünmezlik edemem. Çünkü ölüm mavi değildir ve Tamina bunu benim bildiğim gibi bilmektedir. Ölüm korkunç bir uğraştır. Babam günlerce ateşler içinde can çekişti ve bana çalışıyormuş gibi geldi. Ter içindeydi ve bütünüyle can çekişmesine vermişti kendisini, sanki ölüm, gücünün üstünde bir şeymiş gibi. Yatağının yanında oturduğumu bile bilmiyor-

du, benim varlığımı bile görecek halde değildi, ölüm için uğraşması onu öyle yormuştu, uzak bir hedefe varmak isteyen bir binicinin atının üstündeki hali gibi kendisini öylesine bu işe vermişti ki, artık en küçük bir gücü bile kalmamıştı.

Evet, bir atın üstünde dörtnala gidiyordu.

Nereye gidiyordu?

Bedenini saklamak için uzak bir yerlere.

Hayır, ölüm üstüne bütün şiirlerin onu bir yolculuk gibi tanımlamaları rastlantı değildir. Thomas Mann'ın genç adamı bir trene biner, Tamina kırmızı bir spor arabaya. Bedenini gizlemek için sonsuz bir arzuyla gitmek istenir. Ama bu yolculuk boşunadır. Bir at üstünde dörtnala kalkılır, ama bir yatakta kalınır ve kafanızı kapının eşiğine çarparlar.

13

Tamina neden çocuklar adasında? Neden onu orada hayal ettim?

Bilmiyorum.

Kim bilir, belki de babamın can çekiştiği gün hava çocuk seslerinin söylediği neşeli şarkılarla doluydu da ondan?

Her yerde, Elbe'nin doğusunda, çocuklar izci adı verilen derneklerin üyesidirler. Boyunlarına kırmızı bir eşarp bağlarlar, büyükler gibi toplantılara giderler ve bazen *Enternasyonal*'i söylerler. Zaman zaman tanınmış bir kişiye "onur izcisi" payesini verirler ve boynuna kırmızı eşarp bağlarlar. Büyükler bunu pek severler ve ne kadar yaşlıysalar, tabutlarına bağlanacak bir kırmızı eşarbı çocukların elinden almak onlara o kadar zevk verir.

O gün, Prag'da, Hradchine'de düzenlenen büyük bir bayram dolayısıyla, hepsi, Lenin, Stalin, Masturbov, Şo-

lokhov, Ulbricht ve Brejnev ve Husak, her biri bu kırmızı eşarplardan aldı.

Babamın ateşi biraz inmişti. Aylardan mayıstı ve bahçeye bakan pencereyi açmıştık. Karşıdaki evden, çiçekli elma ağaçlarının dalları arasından televizyondan naklen verilen törenin sesleri duyuluyordu. Tiz çocuk seslerinin söylediği şarkılar işitiliyordu.

Doktor odadaydı. Tek sözcük söyleyemeyen babamın üstüne eğilmişti. Sonra bana döndü ve yüksek sesle, "Komada," dedi, "beyni çözülüyor." Babamın iri mavi gözlerinin daha da büyüdüklerini gördüm.

Doktor çıktığında müthiş canım sıkılıyordu ve bu tümcenin etkisini dağıtmak için çabucak bir şeyler söylemek istiyordum. Pencereyi gösterdim: "Şu kepazeliği işitiyor musun? Bugün Husak kendisini onur izcisi yaptırıyor!"

Babam gülmeye başladı. Bana beyninin canlı olduğunu, kendisiyle konuşmaya ve şaka etmeye devam edebileceğini anlatmak istiyordu.

Husak'ın sesi, elma ağaçlarının arasından bize kadar ulaşıyordu: "Çocuklarım! Sizler geleceksiniz!"

Ve biraz sonra: "Çocuklarım, asla geriye bakmayınız!"

"Şunu işitmeyelim diye pencereyi kapatacağım," dedim ve babama göz kırptım, o da bana o alabildiğine güzel gülüşüyle gülümsedi ve başıyla evetledi.

Birkaç saat sonra ateş birden yükseldi. Atına binmişti, günlerce dörtnala gitti. Bir daha hiç görmedi beni.

14

Peki, şimdi, çocukların arasında kaybolmuş olduğuna göre ne yapabilir Tamina? Onu buraya getiren oğlan, kayığıyla birlikte yok olmuştu ve çevresinde sonsuz bir *sudan başka bir şey yoktu.*

Dövüşmeyi deneyecekti.

Ne hüzün verici bir şey: Avrupa'nın batısındaki küçük kentte, hiçbir şey için çaba harcamıyordu, oysa burada, çocukların arasında, ağırlıksız bir dünyada dövüşecekti!

Peki nasıl dövüşmek istiyordu?

Buraya geldiği gün, çocuklarla oynamayı kabul etmeyip ele geçirilmez bir şatoymuş gibi yatağına sığındığında, çocukların kendisine karşı düşmanlık duymaya başladığını hissetmiş, bundan korkmuştu. Onların önüne geçmek istiyordu. Onların sevgisini kazanmaya karar vermişti. Bunun için de kendisini onlarla kaynaştırması ve onların konuşma biçimini kabul etmesi gerekiyordu. Bundan böyle bütün oyunlara gönüllü olarak katılacak, kendi düşüncelerini ve fizik gücünü onların emrine verecek, çocuklar böylece kısa zamanda onun çekiciliğine kapılacaklardı.

Onlarla kaynaşması için önce kendi öz yaşamından vazgeçmesi gerekiyordu. Onlarla birlikte gidecekti banyo salonuna. Oysa ilk gün, oraya birlikte gitmeyi reddetmişti, çünkü onların bakışları önünde tuvaletini yapmak iğrenç gelmişti ona.

Çini döşeli banyo, çocukların gizli düşüncelerinin ve yaşamlarının merkeziydi. Bir yanda on tane hela küveti, öte yanda on tane lavabo vardı. Her zaman, bir yanda gömleklerini sıyırarak helalara oturmuş bir ekip, öte yanda, lavaboların önünde çırılçıplak bir başka ekip bulunurdu. Oturmuş olanlar, lavaboların önünde çıplak duranlara, lavabonun önünde duranlar ise başlarını çevirerek helaların üstünde oturanlara bakarlardı ve bütün salon gizli bir şehvetle dolu olurdu ve Tamina'da çoktan beri unutulmuş belirsiz bir anının uyanmasına neden olurdu.

Tamina, geceliğiyle hela küvetlerinden birine otur-

muştu, lavaboların önündeki çıplak kaplanların gözleri üzerindeydi. Sonra çekilen sifonların gürültüsü, sincapların küvetlerin üstünden kalkarak uzun gömleklerini çekmeleri, kaplanların koğuşa gitmek üzere lavaboların önünden ayrılmaları, arkalarından kedilerin gelmesi. Kediler boşalan küvetlere oturuyorlar, karnının altındaki siyah tüyler ve kocaman memeleriyle lavabonun önünde sincaplarla birlikte yıkanmakta olan büyük Tamina'ya bakıyorlardı.

Utanmıyordu. Yetişkin cinselliğinin onu karınlarının altı tüysüz olanlara egemen olmasını sağlayan bir kraliçe haline dönüştürdüğünü hissediyordu.

15

Adaya yaptığı yolculuğun, ilk gün koğuştaki yatağını gördüğü zaman sandığı gibi kendisine karşı hazırlanmış bir tuzak olmadığı anlaşılıyordu. Tam tersine, sonunda olmak istediği yerde bulunuyordu. Kocasının ne anılarında ne isteklerinde yer almadığı çok gerideki bir zaman içine düşmüştü ve orada ne ağırlıklar ne de pişmanlıklar vardı.

Çok gelişmiş bir utangaçlığı vardı eskiden (utangaçlık, aşkın sadık gölgesiydi), oysa şimdi onlarca yabancı göz önünde çıplak dolaşabiliyordu. Önceleri şaşırtıcı ve hoş olmayan bir şeydi bu, ama çabucak alışmıştı, çünkü çıplaklığı edepsizce bir şey değildi, yalnızca anlamını yitiriyordu, anlamsız ölü ve suskun bir çıplaklık haline dönüşüyordu (bu Tamina'nın izlenimiydi). Aşk tarihinin her parçasını anlatmış olduğu bu beden, anlamsızlık içinde yitiyordu; bu anlamsızlık bir avunma, bir dinlenmeydi.

Eğer yetişkinlerin şehveti yok olmakta idiyse, başka heyecanlardan oluşan yeni bir dünya uzak geçmişin su-

ları altından yükselmekteydi. Aklına pek çok gömülü anılar geliyordu. Örneğin (bunu uzun süredir unutmuş olması şaşırtıcı değil, çünkü yetişkin Tamina'nın bu anıyı dayanılmaz derecede gülünç ve saçma bulması doğal) ilkokul birinci sınıftayken genç ve güzel bayan öğretmenini çok severdi ve aylarca onunla helada yalnız kalmayı düşlemişti.

Şimdi, helada, tahtının üstündeydi, gülüyor ve gözlerini hafif yumuyordu. O öğretmen olduğunu, yanı başındaki küvete oturmuş, kendisini kaçamak bakışlarla süzen, yüzü kırmızı sivilcelerle kaplı küçük kızın ise o eski günlerdeki küçük Tamina olduğunu hayal ediyordu. Yanakları çilli, şehvetli gözleri olan küçük kızla öylesine özdeşleşiyordu ki, kendisini, belleğinin uzak derinliklerinde, yarı uyanık, o eski cinsellik belirtisi içinde hissediyordu.

16

Tamina sayesinde sincaplar hemen bütün oyunları kazanıyorlardı ve bu yüzden onu törenle ödüllendirmeyi kararlaştırdılar. Çocuklar, bütün cezaları ve bütün ödülleri banyo salonunda veriyorlardı. Tamina'nın ödülü ise o gece herkesin hizmetinde olmasıydı: O akşam kendisine kendi elleriyle dokunması yasaktı, sincaplar her şeyi kendisine tümden bağlı hizmetkârları olarak onun yerine özenle yapacaklardı.

Yaptıkları hizmet ne oldu bakın: Önce, hela küveti üstünde onu özenle sildiler, kaldırdılar, sifonu çektiler, gömleğini çıkardılar, lavabonun önüne ittiler, sonra her yanını, göğsünü ve karnını hep birden yıkamak istediler, bacaklarının arasının nasıl olduğunu görmek ve oraya dokunmanın nasıl bir izlenim yarattığını anlamak için hepsi de merak içindeydiler. Bazen onları itmek istiyor-

du ama bu çok güçtü. Bu çocuklara karşı kötü davranamazdı, kaldı ki hayran olunacak bir ciddiyetle oyun oynuyorlardı ve Tamina'yı ödüllendirmek için hizmet etmekten başka şey yaptıkları yoktu.

Sonunda onu uyuması için yatağına yatırdılar, ama orada da ona sokulmak ve bütün bedenini okşamak için bin türlü hoş bahane buldular. O kadar çoktular ki, şu el, şu ağız hangisine aittir, ayırt edemiyordu. Bedeninin her yanında onların basıncını hissediyordu, özellikle onlarınkine benzemeyen yerlerinde. Gözlerini yumdu ve bedeninin, bir beşikteymiş gibi, yavaş yavaş sallanmakta olduğunu hissettiğini sandı: Huzurlu ve kendine özgü sevinç duyuyordu.

Bu sevincin dudaklarının kenarını titremekte olduğunu hissediyordu. Gözlerini açtı ve ağzını gözlemekte olan bir çocuk yüzüyle karşılaştı. Çocuk, bir başka çocuk yüzüne, "Bak! Bak!" diyordu. Şimdi dudaklarının kenarlarındaki titreyişi gözlemek üzere üstüne eğilmiş iki çocuk yüzü vardı, sanki kapağı açılmış bir saatin içine ya da kanatları koparılmış bir sineğe bakıyor gibiydiler.

Tamina'nın gözleri bedeninin hissettiğinden bambaşka bir şey görüyor gibiydi, sanki üstüne eğilmiş olan bu çocuklarla bedenini kaplayan bu dinlendirici şehvet arasında hiçbir ilgi bulunmuyordu. Bedeninin zevke ulaşması için gözlerini yumdu, çünkü hayatında ilk olarak bedeni, hiçbir şey anımsamıyor, hiçbir şey düşlemeyen ruhunun varlığından uzakta zevk duymaktaydı, sonra sessizce odadan çıktı.

17

Beş yaşındayken babam bana şunu anlatırdı: Müzikte makam, küçük bir krallık sarayıdır. Orada her şeyi kral yönetir (birinci basamak) ve iki başkan yardımcısı tara-

ından desteklenir (beşinci ve dördüncü basamak). Emirlerinde dört soylu kişi vardır, ki her biri kral ve yardımcılarıyla özel ilişkiler yürütürler. Ayrıca sarayda beş ayrı nota vardır ki bunlara *kromatik* denilir. Bunlar kuşkusuz öteki tonlar içinde birinci planda yer tutarlar ama orada çağrılı olarak bulunurlar.

On iki notanın her birinin bir yeri, bir adı, belli bir işlevi olduğundan, işittiğimiz müzik yapıtı bir ses yığını değildir: Bizim önümüzde bir olayı, bir hareketi geliştirirler. Bazen olaylar korkunç derecede karışıktır (örneğin Mahler'de ya da daha çok Bartok ya da Stravinski'de olduğu gibi) ve birçok saraya bağlı prensler işe karışır ve bir an gelir hangi nota hangi sarayın hizmetindedir ya da birkaç krala birden hizmet eden iki taraflı bir ajan mı söz konusudur bilinmez olur. Yine de en aptal dinleyici bile, ana çizgileriyle neler olup bittiğini keşfedebilir. En karışık bir müzik bile bir *dil*, bir anlatımdır.

Bunlar, babamın bana söyledikleri, gerisi benim: bir gün bir büyük adam, bin yıl içinde müzik dilinin tükendiğini ve sürekli olarak aynı mesajı gevelemekten başka şey yapamadığını fark etti. Devrimci bir kararnameyle sesler arasında hiyerarşiyi ortadan kaldırdı ve bütün sesleri eşdeğerli kıldı. Hepsine, partisyon içinde hiçbiri ötekinden daha sık görünmesin diye sıkı bir disiplin uyguladı, böylece eski feodal ayrıcalıkları haksız olarak kullanmalarını engelledi. Kral sarayları kesin olarak kaldırıldı ve yerlerine *dodekafoni*[1] denilen eşitlik üstüne dayalı tek bir imparatorluk kuruldu.

Müziğin uyumu belki daha ilginçti eskisine göre, ama bin yıldan beri kral saraylarının entrikaları içinde sesleri izlemeye alışmış olanlar anlamadan dinliyorlardı.

1. Müzikte on ikili sistem. (Ç.N.)

Dodekafoni imparatorluğu da zaten yok olmakta gecikmedi. Schönberg'den sonra Varèse geldi ve o yalnız tonaliteyi değil notayı da kaldırdı (insan sesindeki notayı da, müzik aletlerindeki notayı da) ve yerlerine inceltilmiş gürültülerden bir toplama getirdi, bu da çok güzel bir şeydi kuşkusuz, ama o da bambaşka bir dil ve bambaşka ilkelere dayalı başka şeylerin tarihini açmış oluyordu böylece.

Milan Hübl, Prag'daki odamda, Çek halkının Rus İmparatorluğu içinde olası yok oluşu üstündeki düşüncelerini sergilerken, ikimiz de bu düşüncenin, haklı bile olsa, bizi aştığını, düşünülmez bir şeyden söz ettiğimizi biliyorduk. İnsan, kendisi ölümlü bile olsa, ne evrenin sonunu ne zamanın sonunu ne tarihin sonunu ne bir halkın sonunu temsil edebilir; o aldatıcı bir sonsuzluk içinde yaşar durur.

İlerleme düşüncesini büyüleyici kılan, ileriye doğru yürüyüşün aynı zamanda sonu daha yakın kıldığından kuşkulanmaz ve *daha öteye* ve *ileri* gibi sevimli emir sözcükleri bize aynı zamanda bizi acele etmeye kışkırtan ölümün şehvetli sesini de işittirir.

(*İleri* sözcüğünün büyüleyiciliği evrensel hale gelmişse, bunun nedeni ölümün bize şimdiden daha yakından seslenmekte oluşu değil midir?)

Arnold Schönberg, dodekafoni imparatorluğunu kurduğu tarihte, müzik hiç olmadığı kadar zengin ve özgürlüğünden sarhoştu. Sonun çok yakın olduğu kimsenin aklına gelmiyordu. Hiçbir yorgunluk, hiçbir çöküş düşünülmüyordu.

Schönberg, gözü pekliğin en çocuksu esprisiyle hareket ediyordu. İleriye doğru gitmenin tek olabilecek yolunu seçmiş olmak onu yasal bir gururla şişiriyordu. Müzik tarihi gözü pekliğin ve arzunun gelişmesiyle son buluyordu.

18

Eğer müziğin tarihi bitmişse geride müzikten ne kalmıştır? Sessizlik mi?

Haydi canım! Şimdi çok daha fazla müzik var, en görkemli dönemlerine oranla on kere, yüz kere daha fazla müzik var. Evlerin duvarlarına takılan hoparlörlerden, evlere ve lokantalara yerleştirilen korkunç müzik aletlerinden, insanların sokaklarda ellerinde taşıdıkları transistorlu radyolardan taşıyor bu müzik.

Schönberg öldü, Ellington öldü, ama gitar ölümsüzdür. Armoni basmakalıp, ezgi bayağı, ritim öylesine yapışkan ki, daha çok tekdüze; işte müzikten geri kalanlar, müziğin ölümsüzlüğü işte bu. Bu ilkel nota bileşimleriyle herkes dostluk kurabilir, çünkü bunların içinden sevincini *buradayım* diye haykıran varlığın kendisidir. Varlıkla yapılan basit bir birleşmeden daha gürültücü ve birlik sağlayan başka bir birlik yoktur. Burada, Araplar Yahudilerle ve Çekler Ruslarla karşılaşır. Bedenler, notaların ritmiyle sarsılır, var olmanın bilinciyle sarhoş olur. Aynı biçimde yinelenen bir gitarın tırmalanışının yarattığı büyük kolektif coşkuyu Beethoven'in hiçbir yapıtı yaratamamıştır.

Aşağı yukarı ölümünden bir yıl kadar önce, babamla, apartman yığınlarının çevresinde her günkü yürüyüşümüzü yapıyorduk ve her yandan kulağımıza şarkılar geliyordu. İnsanlar ne kadar hüzünlüyse, hoparlörler o kadar onlar için çalışıyordu. İşgal altındaki ülkeyi, tarihin acılığını unutmaya ve kendilerini yaşama sevincine bırakmaya çağırıyorlardı. Babam durakladı, başını gürültünün geldiği alete doğru kaldırdı, bana çok önemli bir sır vereceğini hissettim. Kendini toplamak ve düşüncelerini açıklayabilmek için büyük bir çaba harcadı, sonra yavaşça ve güçlükle, "Budala müzik!" dedi.

Bununla ne demek istiyordu? Yaşamının tutkusu olan müziğe mi hakaret etmek istiyordu? Hayır, sanıyorum ki bana, *müziğin bir ilke hali* olduğunu söylemek istiyordu, tarihinden önce gelen bir hal, ilk sorgulamadan önceki hal, ilk düşünceden önceki hal, bir motif ve bir tema ile oynama düşüncesinden önceki hal. Müziğin bu ilkel durumunda (düşünme olmayan müzik) insanoğlunun aynı tözden budalalığı yansımaktadır. Müziğin bu ilkel budalalık düzeyinin üstüne çıkması için yüreğin ve aklın çok büyük çaba harcaması gerekmiştir ve Avrupa'nın yüzyıllarca süren tarihini kaplayan bu nefis eğri, tıpkı bir maytap fişeği gibi yörüngesinin en uç noktasında sönüp gitmiştir.

Müziğin tarihi ölümlüdür, ama gitarın budalalıkları sonsuzdur. Bugün müzik başlangıcındaki haline dönmüştür. Bu, son sorgulamadan ve son düşünceden sonra, tarihten sonra gelen durumdur.

1972'de Çek pop müzik şarkıcısı Karel Gott daha çok para kazanmak için dışarıya gittiğinde Husak korkmuştu. Frankfurt'a ona hemen kişisel bir mektup gönderdi (Ağustos 1972'de). Bu mektupta yazdıklarını, hiçbir şey uydurmadan, satır satır aktarıyorum: *Dostum Karel, size darılmış değiliz. Dönün, rica ediyorum, sizin için ne isterseniz yapacağız. Size yardım edeceğiz. Siz de bize yardım edeceksiniz...*

Bir an düşünün: Husak, gözünü bile kırpmadan, doktorların, bilginlerin, gökbilimcilerin, sporcuların, sahneye koyucuların, kameramanların, işçilerin, mühendislerin, mimarların, tarihçilerin, gazetecilerin, yazarların, ressamların yabancı ülkelere sığınmalarına izin vermişti, ama Karel Gott'un ülkeyi terk etmesine katlanamıyordu. Çünkü Karel Gott, belleği olmayan bir müziği temsil ediyordu, bu müzik Beethoven ile Ellington'un kemiklerini ve Palestrina ile Schönberg'in artıklarını örtmektedir.

Unutuşun Başkanı ile Müziğin Budalası birbirlerine

eşlik ediyorlar, aynı eseri yaratmak için birlikte çalışıyorlardı. *Biz size yardım ederiz. Siz bize yardım edersiniz.* Birbirlerinden vazgeçmiyorlardı.

19

Ama bazen, müziğin sağduyusunun egemen olduğu kulede, dışarıdan bize gelen o ruhsuz ve tekdüze ritim, bize insanların kardeş olduğu ve özlem duygusu vermektedir. Bütün zamanını Beethoven'la geçirmek, bütün ayrıcalıklı mevkiler gibi tehlikelidir.

Tamina, kocasıyla mutlu olduğunu itiraf etmekten her zaman biraz utanmıştır. Böylece başkalarına kendisinden nefret etmek için bir bahane vermekten korkuyordu.

Bugün iki yanlı bir duygu arasında kalmıştı: Aşk bir ayrıcalıktır ve bütün ayrıcalıklar layık olunmamış şeylerdir, bu yüzden de bunun bedelini ödemesi gerektir. İşte cezasını çekmek için çocuklar adasında bulunmaktadır.

Ancak bu duygu hemen yerini bir başkasına bırakmaktadır: Aşkın ayrıcalığı her zaman cennet değildir, aynı zamanda cehennemdir de. Aşk içinde yaşam, sürekli bir gerginlik, korku ve huzursuzluk içinde geçer. Burada, çocuklar arasında, sonunda huzur içinde ödülünü almak için bulunmaktadır.

Buraya kadar cinselliği aşk tarafından işgal edilmişti. (İşgal edilmişti diyorum, çünkü cinsellik aşk değildir, aşkın kendine mal ettiği bir alandan başka bir şey olamaz.) Cinselliği, dramatik, sorumlu, önemli bir şeylere katılıyordu ve Tamina tarafından kaygı içinde kullanılıyordu. Burada, çocuklar arasında, anlamsızlıklar krallığında, şehvet başlangıcındaki haline dönüşmüştü: fiziksel bir zevk yaratan bir küçük oyuncak.

Ya da başka türlü anlatmam gerekirse: Aşkla olan

şeytanca ilişkisinden kurtulan cinsellik, basit bir *melekçe* sevince dönüşmüştür.

20

Tamina'nın çocuklar tarafından birinci kez ırzına geçilişi, şaşırtıcı bir anlam taşıyorduysa, aynı şeyin yinelenmesiyle bir mesaj olma niteliğini çabucak yitirerek gitgide daha az yoğun ve daha çok pis bir tekdüzelik haline dönüşüyordu.

Bir süre sonra çocuklar arasında tartışmalar oldu. Aşk oyunlarından hoşlananlar, bunlara kayıtsız kalanlardan nefret eder oldular. Tamina'nın âşığı olanlar arasında da, kendilerini korunuyor hissedenlerle itiliyor sananların düşmanlığı artmaya başladı. Ve bütün bu kızgınlıklar sonunda Tamina'ya yönelmeye ve onu ezmeye başladı.

Bir gün yine çocuklar çıplak bedeninin üstüne eğilmişlerdi ki (kimi yatağın üstüne çömelmiş, kimi kenarda ayakta, bedeninin üstüne ata biner gibi oturmuş ya da başının ucuna ya da bacaklarının arasına çökmüş) birden çok canını yakan bir acı hissetti. Oğlanlardan biri memesinin ucunu kuvvetle çimdikliyordu. Bir çığlık kopardı ve bu kendisine karşın oldu: Hepsini yatağından kovdu ve kollarıyla havayı dövmeye başladı.

Bu acının ne bir rastlantı ne de şehvet belirtisi olmadığını biliyordu. Ondan nefret eden bir velet ona kötülük yapmak istiyordu. Çocuklarla bu aşk buluşmalarına son verdi.

21

Ve birden, her şeyin bir meltem kadar hafif olduğu krallıkta barıştan eser kalmadı.

Kaydırak oynuyorlar ve bir kareden öbürüne, önce

sağ ayaklarıyla, sonra sol ayaklarıyla, sonra da iki ayakları bitişik atlıyorlar. Tamina da atlıyor. (İri bedenini çocukların küçük gölgeleri arasında görüyorum, atlıyor, saçları yüzünün çevresinde uçuşuyor ve yüreğinde büyük bir sıkıntı var.) O sırada kanaryalar onun çizgiye değdiğini söyleyerek bağrışıyor.

Kuşkusuz, sincaplar protesto ediyorlar: O çizgiye dokunmamıştır. İki ekip çizgiye eğiliyor ve Tamina'nın ayağının bir iz bırakıp bırakmadığını araştırıyorlar. Ama kuma çizilen çizginin çevresi belirsizdir, Tamina'nın tabanının izi de öyle. Durum tartışma götürür, çocuklar bağrışıp çağrışıyorlar, çeyrek saatten fazla sürüyor tartışma ve onlar gitgide anlaşmazlıklarına kendilerini kaptırıyorlar.

O sırada Tamina uğursuz bir hareket yapıyor, kolunu kaldırıyor ve "Peki," diyor. "Tamam, çizgiye değdim."

Sincaplar Tamina'ya bunun doğru olmadığını, delirdiğini, yalan söylediğini, çizgiye değmediğini söyleyerek bağırıyor. Ama davalarını yitirmişlerdir. Onların savları Tamina tarafından yalanlanmıştır ve kanaryalar zafer çığlıkları koparıyorlar.

Sincaplar çok öfkeliler, Tamina'ya bir hain olduğunu söylüyorlar, oğlanların biri onu öyle sertçe itiyor ki neredeyse düşüyor. Tamina onlara vurmak istiyor ve bu onlar için bir işaret oluyor, hep birden üstüne yürüyorlar. Tamina kendini savunuyor, o bir yetişkindir, güçlüdür (kinle dolu, ah, evet, yaşamı boyunca nefret ettiği ne varsa ona vuruyormuş gibi, çocuklara vuruyor) ve çocukların burunları kanıyor, o sırada bir taş uçuyor ve Tamina'nın alnına çarpıyor, Tamina sendeliyor, elini başına götürüyor, kanı akıyor, çocuklar kenara çekiliyor. Ani bir sessizlik oluyor ve Tamina ağır ağır koğuşa dönüyor. Yatağına uzanıyor. Oyunlara bir daha katılmamaya karar veriyor.

22

Tamina'yı yatan çocuklarla dolu koğuşun ortasında ayakta görüyorum. O bir hedef noktasıdır. Bir köşeden biri bağırıyor: "Memeler, memeler!" Bütün sesler koro halinde bu sözü yineliyor ve Tamina şu haykırışın vurgulandığını işitiyor: "Memeler, memeler, memeler."

Az zaman önce onun gururu ve silahı olan cinsel organındaki siyah kıllar ve güzel göğüsleri, şimdi hakaretlerin hedefi olmuştur. Çocukların gözünde onun yetişkin varlığı canavarca bir şeye dönüşmüştür; birdenbire göğüsleri bir tümör kadar anlamsız, kıllarından ötürü insanca olmaktan çıkan organı onlara bir hayvanı anımsatmakta.

Şimdi sıkıştırmıştır. Ada boyunca onu kovalıyorlar, arkasından taş ve tahta parçaları fırlatıyorlar. Saklanıyor, kaçıyor ve her yandan adının haykırıldığını işitiyor: "Memeler, memeler..."

Zayıfın önünden kaçan kadar aşağılık bir şey yoktur. Ama onlar çok kalabalıktılar. Tamina kaçıyordu ve kaçtığı için utanıyordu.

Bir gün onlara bir tuzak hazırladı. Üç kişiydiler. Birisini yere düşürünceye kadar dövdü, ötekiler ayaklarını kıçlarına vura vura kaçtılar. Ama Tamina onlardan daha hızlıydı, saçlarından yakaladı onları.

Derken üstüne bir ağ atıldı, sonra başka ağlar. Evet, koğuşun önünde hemen hemen toprak düzeyinde gerili duran bütün voleybol ağları. Çocuklar onu burada bekliyorlardı. Dövdüğü üç çocuk bir kandırmacadan başka bir şey değildi. Şimdi karmakarışık iplerin arasında tutsaktı, debeleniyor, kurtulmaya çalışıyor, çocuklar uluyarak çekip sürüklüyorlardı.

23

Neden bu çocuklar bu kadar kötü yürekli?

Durun bakalım! Onlar hiç de kötü yürekli değiller. Tersine onlar iyi yürekliler ve birbirlerine dostluklarının kanıtlarını göstermekten hiç geri kalmıyorlar. Hiçbiri Tamina'yı yalnız kendisi için istemiyor. Her an, *bak, bak* diyen sesleri duyuluyor. Tamina, ağların düğümleri içinde tutsak, ipler derisini kesiyor ve çocuklar birbirlerine kanını, gözyaşlarını ve ağzının kenarındaki acıdan ileri gelen kıvrımı gösteriyorlar. Onu karşılıklı olarak birbirlerine sunuyorlar. O şimdi kardeşliklerinin çimentosu olmuştur.

Onun bahtsızlığı çocukların kötü yürekli olması değil, onların dünyasının sınırları dışında bulunmasıdır. Danaları mezbahada öldürüyorlar diye isyan edilmez. Dana, insanlar için yasadışıdır, Tamina da çocuklar için yasadışı.

Eğer biri acı bir kinle doluysa, bu çocuklar değil, Tamina'dır. Onların kötülük yapma istekleri, olumlu, neşeli ve pekâlâ sevinç olarak tanımlanabilecek bir istektir. Kendi dünyalarının sınırları dışında bulunan birine kötülük yapmak istiyorlarsa, bu yalnızca kendi dünyalarını ve onun yasalarını yüceltmek içindir.

24

Zaman yapacağını yapıyor; bütün sevinçler ve eğlenceler yinelene yinelene tüm çekiciliğini yitirir. Kaldı ki çocukların kötü yürekli olmadıkları bir gerçek. Tamina, voleybol ağına yakalanmış olarak altında uzanıp yatarken üzerine çişini yapan küçük oğlan, birkaç gün sonra en saf gülümsemeyle ona gülüyordu.

Tamina oyunlara yeniden katılmaya başladı, ama sessizce. Yeniden bir kareden ötekine, önce bir ayağı üs-

tünde, sonra öteki ayağı üstünde, sonra iki ayağını birleştirerek atlıyordu. Bir daha hiç giremeyecekti onların dünyasına, ama kendisini dışarıda tutmaya çabalaması gerekiyordu. Tam sınırda durabilmek için büyük çaba harcıyordu.

Ama bu dinginlik, bu normallik, uzlaşmaya dayanan bu yaşama biçimi bütün sürekli durumların korkunçluğunu taşıyordu kendi içlerinde. Bir süre önce kovalanan hayvan yaşamı Tamina'ya zamanın varlığını ve büyüklüğünü unutturmuşsa, şimdi, saldırıların şiddeti azalınca, zamanın ıssızlığı karanlıklardan çıkmıştı. Yabani, acımasız, bunaltıcı, sonsuzluğa benzer bir çöl.

Şu görünümü bir kez daha belleğinize kazıyınız: Tamina bir kareden ötekine, önce bir ayağıyla, sonra öteki ayağıyla, daha sonra ayaklarını birleştirerek atlamak ve çizgiye değip değmediğini bilmenin önemli olduğunu anımsamak zorundadır. Böylece her gün atlaması gerekiyor ve atlarken, omuzlarında, tıpkı bir haç gibi her gün biraz daha ağırlaşan zamanın ağırlığını taşıyor.

Hâlâ geriye dönüp bakıyor mu? Kocasını ve Prag'ı düşünüyor mu?

Hayır. Artık bakmıyor ve düşünmüyor.

25

Devrilen anıtların hayaletleri kürsü çevresinde dolanmaktadır ve Unutuşun Başkanı boynunun çevresinde kırmızı eşarbıyla tribündedir. Çocuklar alkışlıyor ve adını haykırıyor.

Aradan sekiz yıl geçti, ama elma ağaçlarının çiçekli dallarının arasından bana geldikleri gibi, söyledikleri hâlâ beynimin içinde.

Çocuklarım, sizler geleceksiniz, diyordu ve bugün anlıyorum ki, bu sözcükler ilk bakışta sanıldığından başka

bir anlam taşımaktaydı. Çocuklar gelecek değildirler, çünkü bir gün yetişkin olacaklardır, ama insanlık gitgide çocuğa yaklaşmaktadır, çünkü çocukluk geleceğin görüntüsüdür.

Çocuklarım, asla geriye bakmayınız, diye haykırıyordu ve bu geleceğin, geçmişin ağırlığı altında çökmesine asla izin vermememiz gerektiği anlamına geliyordu. Çünkü çocukların da geçmişleri yoktur ve onların gülümsemelerinin büyülü saflığının sırrı buradadır.

Tarih, günlük değişmelerin birbirini izlemesidir, oysa kalıcı sonsuz değerler tarihin dışında sürüp gider, değişmezdirler ve belleğe ihtiyaçları yoktur. Husak sonsuza egemendir ama geçiciliğe değil. O çocukların yanındadır ve çocuklar yaşamdır ve yaşamak, *görmek, işitmek, yemek, içmek, çiş yapmak, sıçmak, suya atlamak, gökyüzüne bakmak, gülmek ve ağlamaktır.*

Öyle görünüyor ki, Husak çocuklara verdiği söylevi bitirince (ben çoktan pencereyi kapatmıştım ve babam atına binmeye hazırlanıyordu) Karel Gott kürsüye doğru ilerlemiş ve şarkı söylemeye başlamış. Husak'ın yanaklarında heyecanının gözyaşları görünüyordu ve her taraftan yansıyan güneşli gülümseme bu yaşlarda kırılıyordu. O sırada gökkuşağının büyük mucizesi Prag'ın üzerinde eğrisini çizdi.

Çocuklar başlarını kaldırdılar, gökkuşağını gördüler, gülmeye ve alkışlamaya başladılar.

Müziğin Budalası şarkısını bitiriyordu ve Unutuşun Başkanı kollarını iki yana kaldırarak bağırmaya başladı: "Çocuklarım, yaşamak mutluluktur."

26

Ada, bir şarkının çığlıkları ve bir elektrogitarın gürültüsüyle çınladı. Koğuşun önündeki oyun alanına, yere

bir ses alma aygıtı konulmuştu: Yanında bir oğlan çocuğu duruyordu ve Tamina, adaya birlikte geldiği çocuğu tanıdı. Tamina tetikteydi. Eğer getirip götürücü o idiyse, kayığın da buralarda bir yerde olması gerekiyordu. Bu fırsatı kaçırmaması gerektiğini biliyordu. Yüreği göğsünün içinde çok hızlı çarpıyordu ve o andan sonra kaçmaktan başka bir şey düşünemez oldu.

Oğlanın gözleri ses alma aygıtına dikiliydi ve kalçalarını sallayıp duruyordu. Çocuklar oyun alanına koştular ve onun yanına gittiler: Kollarını ileri atıyorlar, kâh birini kâh ötekini, başlarını arkaya deviriyorlar, işaretparmaklarını tehdit edici bir biçimde dikerek ellerini sallıyorlar ve haykırışları ses alma aygıtından yükselen şarkıya karışıyor.

Tamina bir ağacın kalın gövdesinin arkasına saklanmış kendisini görmelerini istemiyor, gözlerini de onlardan ayıramıyor. Erişkinlerin baştan çıkarıcı cilvelerini taklit ediyorlar, çiftleşme hareketini uygularcasına kalçalarını bir ileri bir geri sallayıp duruyorlar. Hareketin açık saçıklığı çocuk gövdelerine yapıştırılınca, saflıkla açık saçıklık, temizlikle iğrençlik arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırıyor. Şehvet soyutlaşıyor, saflık soyutlaşıyor, sözlük parçalanıyor ve Tamina kendisini keyifsiz hissediyordu, karnında boş bir kese varmış gibi.

Gitarların budalalıkları çınlıyor, çocuklar dans ediyor, karınlarını cilveli cilveli ileri fırlatıyorlar ve Tamina, ağırlığı olmayan şeylerin yaydığı rahatsızlığı hissediyordu. Karnındaki o boş kese, yerçekiminin dayanılmaz yokluğundan başka bir şey değildi. Nasıl ki bir aşırılık bir zaman tersine dönüşebilirse, uç noktasına ulaşan hafiflik de ürkünç bir *hafifliğin yerçekimine* dönüşüyor ve Tamina buna bir saniye daha katlanamayacağını biliyordu. Geri dönerek koşmaya başladı.

Ağaçlıklı yoldan suya doğru ilerliyordu.

Kıyıya varmıştı bile. Çevresine bakındı. Kayığı göremedi.

İlk gün yaptığı gibi, kayığı bulmak için kıyı boyunca koşarak adanın bütün çevresini dolaştı. Ama hiçbir yerde bulamadı. Sonunda, ağaçlıklı yolun plaja çıktığı noktaya döndü. Kızgın çocukların o yana doğru koştuklarını gördü.

Durdu.

Çocuklar onu fark etti ve bağrışarak üzerine atıldı.

27

Tamina kendini suya attı.

Korktuğu için değil. Bunu günlerden beri düşünüyordu. Adaya gelişleri öyle uzun sürmemişti. Karşı kıyıyı görmeyebilirlerdi, ama oraya kadar yüzmek için insanüstü bir gücü olması gerekmezdi herhalde!

Çocuklar bağrışarak Tamina'nın kıyıdan ayrıldığı noktaya geldiler, Tamina'nın çevresine birkaç çakıl düştü. Ama hızlı yüzüyordu ve az sonra onların cılız kollarının ulaşamayacağı kadar uzaklaştı kıyıdan.

Yüzüyor ve uzun süreden beri ilk kez kendini iyi hissediyordu. Bedenini hissediyor, eski gücünü hissediyordu. Her zaman iyi bir yüzücü olmuştu ve hareketleri ona sevinç veriyordu. Su soğuktu, ama bu serinlikten büyük bir zevk alıyordu; soğuk suyun derisindeki çocukça kirliliği, salyaları ve bütün çocuk bakışlarını temizlediğini sanıyordu.

Uzun süreden beri yüzüyordu ve güneş yavaş yavaş suya doğru inmeye başlamıştı.

Sonra karanlık yoğunlaştı ve az sonra her yer kapkara oldu; ne ay vardı ne de yıldızlar ve Tamina aynı yönü izlemeye çalışıyordu.

28

Nereye gitmek istiyordu gerçekten? Prag'a mı?

Onun varlığını tanımıyordu artık.

Avrupa'nın batısındaki o küçük kente mi?

Hayır. Sadece gitmek istiyordu.

Bu, onun ölmek istediği anlamına mı geliyordu?

Hayır, hayır, hiç de değil. Tersine, müthiş bir yaşama isteği vardı.

Ama yine de hangi dünyada yaşamak istediği hakkında bir fikri olması gerekirdi!

Hiçbir fikri yoktu. Bütün yaşadıklarından ona sadece müthiş bir yaşama açlığı kalmıştı, bir de bedeni; bu ikisinden başka hiçbir şey. Onları bu adadan koparmak istiyordu, kurtarmak için. Bedenini ve bu yaşama açlığını.

29

Şafak sökmeye başlamıştı. Karşısındaki kıyıyı görmek için gözlerini kırpıştırdı.

Ama karşısında hiçbir şey yoktu, yalnızca su vardı. Arkasına baktı. Biraz uzakta, yüz metre kadar uzaklıkta, yeşil adanın kıyısı görünüyordu.

Nasıl! Bütün gece hep aynı yerde mi yüzüp durmuştu? Güçsüzlük duygusu her yanını sardı ve umudunu yitirir yitirmez, bütün organlarının zayıflığını ve suyun dayanılmaz derecedeki buz gibiliğini hissetti. Gözlerini yumdu ve yüzmeyi sürdürmek için çaba harcadı. Artık öteki kıyıya ulaşmayı düşünmüyordu, şimdi ölümünden başka bir şey düşünmüyordu ve suların ortasında bir yerde, her türlü temastan uzak, yalnızca balıklarla, tek başına ölmek istiyordu. Gözleri kapanıyordu, bir an kendinden geçti, ciğerlerine su girmişti, öksürmeye başladı, boğuluyordu, öksürüğünün arasında birden çocuk sesleri işitti.

Suya tokatlar indiriyor ve çevresine bakınıyordu. Birkaç kulaç ötede çocuklarla dolu bir kayık vardı. Bağırıyorlardı. Onun kendilerini gördüğünü fark edince sustular. Gözlerini ondan ayırmadan yaklaşıyorlardı. Onları görür görmez sonsuz bekleyişlerini keşfetti.

Eskiden olduğu gibi kendileriyle oynamaya zorlamak için kendisini kurtarmak istemelerinden korktu. Tükendiğini ve organlarının sertleşmiş olduğunu hissetti.

Kayık çok yakınındaydı ve beş çocuk yüzü açgözlülükle Tamina'ya doğru eğilmişti. Tamina başını umutsuzca sallıyordu, sanki, bırakın öleyim, beni kurtarmayın, demek istiyordu.

Ama korkusu boşunaydı. Çocuklar hiçbir hareket yapmıyorlardı, kimse ona ne bir kürek ne de bir el uzatıyordu, kimse onu kurtarmak istemiyordu. Aç ve iyice açılmış gözleriyle ona bakmakla yetiniyorlar, onu gözlüyorlardı. Bir oğlan, dümen yerine kullandığı kürekle kayığı Tamina'nın yanında tutuyordu.

Yeniden ciğerlerine su doldu, öksürdü, kollarını çırptı, artık kendini suyun yüzünde tutamayacağını anladı. Ayakları gitgide ağırlaşıyor, onu derinlere doğru çekiyorlardı; tıpkı bir taş bağlanmış gibi.

Başı suya gömüldü. Sert birkaç hareket yaptı ve birkaç kez suyun üstüne çıkmayı başardı, her keresinde de kayığı ve kendisini gözetleyen çocuk gözlerini görüyordu.

Sonra suyun içinde kaybolup gitti.

Yedinci bölüm
SINIR

1

Sevişme sırasında kadınların ona en ilginç gelen yanı yüzleriydi. Beden hareketlerinin uzun bir sinema filmini döndürdüğü sanılabilirdi. Böylece, yüzlerinin üstüne, bir televizyon ekranındaki gibi, karışıklık, bekleme, patlama, ıstırap, bağrış çağrış, heyecan ve kin dolu çekici bir film yansır. Ne var ki, yanıtını bulamadığı sorularla sıkılmış bir halde, Jan'ın sabit bakışlarla süzdüğü Edwige'in yüzü kararmış bir ekrandı: Kendisiyle olmaktan sıkılıyor muydu? Yorgun muydu? İstemeden mi sevişiyordu? Daha iyi âşıklara mı alışkındı? Ya da, yüzünün kımıltısız yüzeyi arkasına onun farkında bile olmadığı heyecanlar mı saklıyordu?

Elbette, bunu ona sorabilirdi. Ama başlarına garip bir şey gelmişti. Her zaman geveze ve birbirlerine karşı açık oldukları halde, çıplak bedenleri birbirine sarıldığı zaman konuşma yeteneğini yitiriyorlardı.

Bu suskunluğu açıklamayı hiçbir zaman becerememişti. Bu belki de, aşk ilişkileri dışında Edwige'in kendisinden daha girişken oluşundandı. Kendisinden daha genç olmasına karşın, yaşamı boyunca Jan'dan en az üç kez daha fazla konuşmuş, on kez daha fazla karar vermiş, öğütlerde bulunmuştu. Ona, yaşarken izleyeceği yolu göstermek için elini uzatan akıllı ve müşfik bir anne gibiydi.

Sevişme sırasında kulağına açık saçık sözler fısıldadığını sık sık düşlemişti. Ama, hayal kurarken bile bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanırdı. Yüzünde, mutfak dolabından yasaklanmış bir bisküviyi çalmakta olan oğlunu gözetleyen annenin gülümseyişine benzeyen, sakin bir sitem gülümsemesinin ve anlayışlı bir sempatinin belireceğinden emindi.

Ya da en bayağıca bir biçimde *hoşuna gidiyor mu* bu, diye fısıldadığını hayal ediyordu. Başka kadınlarla, bu basit soru her zaman sapıkça bir yankı uyandırdı. Aşk fiilini yalnızca *bu* sözcüğüyle bile ifade etmiş olması, fiziksel aşkın karşılıklı aynalardaki gibi yansıttığı başka sözcüklerin söylenmesi isteğini uyandırıyordu. (*Bu* sözcüğü, ne kadar da düzgün bir sözcüktü!) Ama, Edwige'in yanıtını daha önceden bildiğini sanıyordu. Sabırla, elbette hoşuma gidiyor diye açıklayacaktı. Hoşuma gitmeyen bir şeyi kendi isteğimle yapabileceğime inanır mısın? Biraz mantıklı ol Jan!

Dolayısıyla ona açık saçık sözler söylemiyor ve hoşuna gidip gitmediğini sormuyordu. Sessiz kalıyordu, oysa o sırada bedenleri uzun uzun ve ateşli bir biçimde hareket ediyordu, tıpkı içinde film olmayan boş bir makaranın dönüşü gibi.

Sık sık gecelerinin suskunluğunda suçun kendisine yüklenmesi gerektiğini düşündüğü de oluyordu. Edwige'den karikatürümsü bir sevgili imgesi yaratmıştı ki bu şimdi onunla kendisi arasında dikiliyordu ve o gerçek Edwige'e, onun duyularına ve müstehcen karanlıklarına ulaşmak için adım atacak güce sahip değildi. Herhalde, dilsiz gecelerinin her birinden sonra, gelecek sefer sevişmeyeceğine söz veriyordu kendi kendisine. Onu bir metres gibi değil; zeki, sadık, yeri doldurulmaz bir dost gibi seviyordu. Bununla birlikte, dostla sevgiliyi birbirinden ayırmak olanaksızdı. Onunla her buluştuklarında,

gece geç vakte kadar tartışıyorlardı. Edwige içer, kuramlar geliştirir ve sonunda Jan yorgunluktan daha fazla duramayacak hale gelince, yüzünde hoşnut ve sakin bir gülümseme belirirdi. O zaman, karşı konulmaz bir öneriye boyun eğiyormuş gibi, Jan onun memelerinden birine değer ve Edwige yerinden kalkıp soyunmaya başlardı.

Neden benimle yatmak istiyor, diye kendi kendine sorardı Jan sık sık, ama buna bir yanıt bulamazdı. Bildiği tek şey, sessiz sevişmelerinin kaçınılmaz bir şey olduğuydu; yurttaşların ulusal marşın çalındığını duydukları zaman hazır ola geçmelerinin kaçınılmaz oluşu gibi, bundan ve vatanlarından hiçbir zevk almasalar bile.

2

Son iki yüz yıl içinde, karatavuk, ormanları bırakıp bir kent kuşu oldu. 18'inci yüzyıl sonlarından başlayarak önce Büyük Britanya'da, on on beş yıl sonra Paris'te ve Ruhr bölgesinde. 19'uncu yüzyıl boyunca birbiri ardına Avrupa kentlerini ele geçirdiler. Viyana ve Prag'a 1900 yılı dolayında yerleştiler, sonra doğuya doğru ilerlediler, Budapeşte, Belgrad ve İstanbul'u kazandılar.

Gezegen açısından, karatavuğun insanların dünyasını işgal etmesi Güney Amerika'nın İspanyollar tarafından istilasından ya da Yahudilerin Filistin'e geri dönmelerinden tartışmasız çok daha fazla önem taşımaktadır. Yaratılışın değişik türleri arasındaki ilişkideki değişiklik (balık, kuş, insan, bitki), aynı türden çeşitli gruplar arasındaki ilişkilerdeki değişiklikten çok daha yüksek düzeyde bir değişikliktir. Bohemya ister Keltler, ister Slavlar; Besarabya, ister Rumenler, ister Ruslar tarafından işgal edilmiş olsun, dünyanın umurunda bile değildir. Ama karatavuk, başlangıçtaki doğa yapısına ihanet eder, insanı yapay dünyasında ve doğaya karşıt olarak izlemeye kal-

karsa, o zaman gezegenin örgütlenişinde bir şeyler değişiyor demektir.

Bununla birlikte hiç kimse, son iki yüz yılı, insanların kentlerinin karatavuk tarafından istilasının tarihi diye nitelendirmeye cesaret edemedi. Hepimiz neyin önemli olup neyin önemli olmadığı hakkında katı bir anlayışın tutsaklarıyız; önemli olanın üstüne kaygılı bakışlarımızı çevirdiğimizde önemsiz olan arkamıza saklanarak, dünyayı gizlice değiştirecek gerilla savaşını sürdürmekte, arkamızdan üstümüze saldırmaya hazırlanmaktadır.

Eğer Jan'ın biyografisi yazılacak olsaydı, sözünü ettiğim dönemi aşağı yukarı şöyle özetlemek mümkündü: Kırk beş yaşındayken Edwige ile olan ilişkisi, Jan'ın hayatında yeni bir aşama oluşturuyordu. Boş ve tutarsız bir hayatı sonunda reddetmiş, Avrupa'nın batısındaki kenti terk ederek kendini Amerika'ya adamaya, yeni bir güçle önemli bir işte başarıya ulaşmaya karar vermişti, falan filan...

Ancak, Jan'ın hayalî biyografya yazarı, onun özellikle bu dönemde yeğlediği kitabın neden antik bir roman olan *Daphnis ile Chloé* olduğunu açıklamıştı bana. İki gencin, çocuk yaşta iki gencin, henüz fiziksel aşkın ne olduğunu bilmeyen iki gencin aşkı. Bir koçun melemesi denizin hışırtısına karışıyor, bir koyun bir zeytin ağacının gölgesinde otluyor. İki genç, yan yana, çıplak, büyük ve belirsiz bir istekle dopdolu olarak uzanmışlar. Birbirlerine sarılıyorlar, birbirlerini sıkıyorlar, birbirlerine iyice sokuluyorlar. Böylece uzun, çok uzun bir zaman kalıyorlar, çünkü daha fazla ne yapabileceklerini bilmiyorlar. Bu kucaklaşmanın tek başına aşk zevklerinin amacı olduğunu düşünüyorlar. Uyarılmışlardır, yürekleri hızlı hızlı çarpmaktadır ama sevişmenin ne olduğunu bilmemektedirler.

İşte özellikle bu bölüm Jan'ı büyülemektedir.

3

Aktris Hana, dünyanın bütün antikacı mağazalarında satılan Buda heykellerinde görüldüğü gibi, bağdaş kurmuş oturuyordu. Başparmağının, divanın yanına konulmuş bulunan küçük yuvarlak masanın kenarında yavaşça gidip gelişlerine bakarak hiç durmadan konuşuyordu.

Parmağının hareketi, kafalarını kaşımak ya da ayaklarıyla tempo tutmak âdetinde olan sinirli kimselerin yaptıkları türden istemdışı bir davranış değildi. Bilinçli, düşünülmüş, yumuşak ve zarif görünüşlü bir hareketti bu. Çevresinde sihirli bir çember çizecek, orada kendi kendine düşüncesini yoğunlaştıracak, ötekiler ise akıllarını onun üstünde toplayacaklardı.

Başparmağının hareketlerini büyük bir zevkle izliyor, arada bir gözlerini karşısında oturan Jan'a kaldırıp bakıyordu. Hana, eski kocasının yanında oturan oğlunun evden kaçması ve günlerce geri dönmemesi nedeniyle bir sinir krizi geçirdiğini anlatıyordu ona. Oğlunun babası öyle kaba bir adamdı ki, haberi telefonla gösteriden yarım saat önce vermişti. Hana'nın ateşi çıkmış, başağrısı tutmuş ve nezle olmuştu. "Sinüslerim öyle ağrıyordu ki aksıramıyordum bile," diyor ve iri güzel gözlerini Jan'a dikerek, "burnum karnıbahara benziyordu," diye ekliyordu.

Nezleden kızarmış bir burnun bile güzelliğini etkileyemeyeceğini bilen bir kadının gülüşüyle gülümsüyordu. Kendi kendisiyle tam bir uyum içinde yaşıyordu. Burnunu seviyordu, ayrıca nezleye nezle, bir buruna karnıbahar diyebilecek kadar gözü pek oluşunu da seviyordu. Kızarmış bir burnun alışılmamış güzelliğini, düşünsel bir cesaret tamamlıyordu, başparmağının çember hareketi, büyülü çemberi içinde bu iki güzelliği karıştırarak, kişiliğinin bölünmez bütünlüğünü ifade ediyordu.

"Canım çok sıkılıyordu, çünkü bayağı ateşim vardı.

Doktor bana ne dedi, biliyor musunuz? Size verebileceğim tek öğüt şu. Hana: Derece koymayınız!"

Hana, doktorunun şakasına uzun uzun ve gürültüyle güldü, sonra, "Kiminle tanıştım, biliyor musunuz?" dedi. "Passer ile!"

Passer, Jan'ın eski bir dostuydu. Bundan birkaç ay önce onu son kez gördüğünde, bir ameliyat geçirmesi söz konusuydu. Herkes onun kanser olduğunu biliyordu. Yalnız Passer, yaşam dolu ve inanılmaz bir saflıkla, doktorların yalanlarına inanıyordu. Yapılmasını beklediği ameliyat çok ağırdı ve yalnız kaldıkları zaman Jan'a, "Bu ameliyattan sonra artık erkek olmayacağım, anlıyor musun," demişti. "Erkeklik yaşamım bitti."

Hana, "Geçen hafta ona Clevislerin kır evlerinde rastladım," diye sürdürüyordu konuşmasını. "Çok hoş bir adam! Hepimizden daha genç! Çok hoşlanıyorum ondan!"

Jan, arkadaşının güzel aktris tarafından bu kadar çok sevilmiş olmasından hoşnut olmalıydı, ama bundan özel olarak etkilenmiş değildi, çünkü herkes Passer'i severdi. Son yıllarda, hiç de akılcı olmayan yüksek sosyetenin borsasında değeri hayli artmıştı. Kentteki akşam yemekleri sırasında, ipe sapa gelmez gevezelikler arasında Passer için birkaç hayranlık sözü söylemek, neredeyse bir kural olmuştu.

"Clevislerin villasının çevresindeki güzelim ormanları biliyor musunuz? Nefis mantarlar bitiyor; mantar tarlasına gitmeye bayılırım. Kimsenin canı gitmek istemiyordu, ama Passer, 'Ben sizinle geliyorum,' dedi. Düşünebiliyor musun, Passer, hasta bir adam! Dedim size, hepimizden genç o!"

Küçük yuvarlak masanın kenarında çemberler çizmeye devam eden başparmağına bir göz attı ve "Böylece, Passer ile birlikte mantar toplamaya gittik," dedi. "Çok

güzeldi! Ormanda yolumuzu kaybettik, sonra bir kahveye rastladık. Pis bir kır kahvesi. Ama ben böylelerini seviyorum. Bu kahvelerde, işçilerin içtikleri türden ucuz kırmızı şaraplar içilir. Passer mükemmeldi. İşte taptığım bir tip!"

4

Sözünü ettiğim dönemde, yazın, Batı Avrupa plajları, sutyen takmayan kadınlarla doluydu ve halk, çıplak göğüslerin yandaşları ya da karşıtı olarak ikiye bölünmüştü. Clevis ailesi baba, anne ve on dört yaşlarındaki kızları televizyonun başında bir açıkoturumu izliyorlardı. O günlerin bütün düşünce akımlarını temsil eden tartışmacılar, sutyen yanlısı ya da karşıtı görüşlerini anlatmaktaydılar. Psikanalist, çıplak göğüsleri ateşli bir biçimde savunuyordu. Ahlak kurallarının gevşetilmesinin bizi erotik düşlerin güçlü baskısından kurtaracağını söylüyordu. Marksist'e gelince; sutyen sözü etmeksizin (çünkü Komünist Partisi içinde koyu ahlak yanlıları ve özgürlük yanlıları vardı, bunları birbirine düşürmek iyi bir politika olmazdı) tartışmayı ustalıkla, çok daha köklü bir sorun olan burjuva toplumunun mahkûm edilmiş bulunan ikiyüzlü ahlak anlayışına kaydırdı. Hıristiyan düşüncesinin temsilcisi, kendisini sutyeni savunmak zorunda hissetmesine karşın bunu çok çekingen bir biçimde yaptı, çünkü o da günün her yerde hazır ve nazır olan inançlarının etkisinden kurtulamıyordu. Sutyenden yana bulabildiği tek kanıt çocukların saflığıydı, ona göre hepimiz bu saflığı korumak ve savunmakla yükümlüydük. Ateşli bir kadın ona karşı çıktı. İkiyüzlü çıplaklık tabusundan, daha çocukluk çağından başlayarak kurtulunması gerektiğini açıkladı ve ana babalara çocuklarının yanında, evlerinde çırılçıplak dolaşmaları öğüdünde bulundu.

Jan, spiker açıkoturumun bittiğini bildirdiği sırada geldi Clevislerin evine. Ancak, evde tartışma daha bir süre sürdü. Bütün Clevisler ilerici kimselerdi, dolayısıyla sutyene karşıydılar. Onlara göre milyonlarca kadının, yüzkarası bir giysi parçasını bir iradeye karşı çıkan gibi büyük bir jestle fırlatıp atması, insanlığın tutsaklığını sarsan bir simge anlamı taşıyordu. Clevislerin evinde, görünmeyen kurtarıcı bir birlik gibi, çıplak göğüslü kadınlar geçit resmi yapıyordu.

Clevisler, söylediğim gibi ilerici kişilerdi ve devrimci düşüncelere sahiptiler. Pek çok ilerici düşünce vardır, Clevisler ise her zaman bu anlayış içinde en iyisini savunuyorlardı. İlerici düşüncenin en iyi türü içinde yeterince güçlü oranda tahrik öğesi bulundurandır, böylece ondan yana çıkan farklı olmanın gururunu hissedebilir, ama aynı zamanda o kadar çok sayıda karşıt görüş yaratır ki, yapayalnız bir istisna olma tehlikesi vardır ve çeşitli zafer kazananların gürültücü onaylarıyla mahkûm edilir. Örneğin, Clevisler, sutyene karşı olmak yerine doğrudan doğruya giyinmeye karşı olduklarını ve insanların kentin sokaklarında çıplak dolaşmaları gerektiğini açıklamış olsalardı yine de ilerici bir anlayışı savunmuş olurlardı, ama bu olabileceklerin en iyisi olmazdı kuşkusuz. Bu durum can sıkıcı olabilirdi, çünkü aşırı bir görüştü ve onu savunmak için aşırı dozda bir çaba gerekirdi, (oysa mümkün olan en iyi ilerici düşünce kendi kendini savunur denebilir), kaldı ki, yandaşları, düzene aykırı bir durumun birden herkesin kabul ettiği bir duruma dönüşmesinden hiç de hoşnut kalmazlardı.

Onların sutyene verip veriştirmelerini dinlerken, Jan'ın aklına su terazisi denilen tahtadan bir alet geldi. Duvarcı olan büyükbabası, bu aleti, yapım halindeki bina duvarlarının üst yüzeyine koyardı. Aletin ortasında, bir camın altında, dizilen tuğlaların yataylığını ölçmekte

kullanılan bir su damlacığı bulunurdu. Clevis ailesi, entelektüellik düzeyini ölçmek için o su damlacığı yerine kullanılabilirdi. Bu aile, herhangi bir düşünce karşısında, onun mümkün olan en iyi ilerici düşünce olup olmadığını tam tamına gösterebilirdi.

Hep birden konuşan Clevisler, televizyondaki açıkoturumda neler tartışıldığını Jan'a aktardıktan sonra baba Clevis, Jan'a doğru eğilerek, şaka yollu, "Güzel göğüsler için bunun kayıtsız şartsız onaylanması gereken bir reform olduğunu düşünmez misin?" dedi.

Baba Clevis, düşüncesini neden bu terimlerle anlatıyordu? Örnek alınacak bir ev sahibiydi ve her zaman oradakilerin hepsi tarafından kabul edilebilecek bir tümce bulmak için kendisini zorlardı. Jan'ın kadınları seven biri olduğu bilindiğinden, Clevis çıplak göğüsler hakkındaki onayını, gerçek ve derin anlamını vererek ifade etmiyor –binlerce yıllık bir tutsaklığın yıkılışı önünde duyduğu *ahlaksal* sevinci değil– ama bir uzlaşma formülü içinde (Jan'ın varsayılan zevklerini göz önünde bulundurarak) güzel bir göğsün vereceği *estetik* zevkten söz ederek anlatıyordu.

Aynı zamanda, bir diplomat gibi ihtiyatlı olmak istiyordu: Açıkça çirkin göğüslerin gizli kalması gerektiğini söylemeye cesaret edemiyordu. Bununla birlikte belirtilmiş olmasa bile, kabul edilmesi olanaksız olan bu görüş, söylenen sözden açık bir şekilde ortaya çıkıyordu. Bu, on dört yaşındaki yeniyetme için kolay bir av oldu:

"Ya sizin göbekleriniz? Ha! Ezelden beri hiç utanmadan plajlarda gezdirdiğiniz o koca göbeğiniz!"

Anne Clevis kahkahayla gülmeye başladı ve kızını alkışladı: "Bravo!"

Baba Clevis de karısının alkışlarına katıldı. Hemen kızının haklı olduğunu ve bir kez daha, kızıyla karısının her zaman başına kaktıkları o yersiz uzlaşmaya sapma

eğiliminin kurbanı olduğunu anlamıştı. Ama o kadar uzlaşmacı bir adamdı ki, ılımlı düşüncelerini bile yine çok ılımlı bir biçimde savunurdu, bu yüzden hemen genç aşırıya boyun eğdi. Kaldı ki suçlanan tümce kendi öz düşüncesini değil, Jan'ın varsayılan görüşünü yansıtıyordu, bu nedenle duraksamadan ve babaca bir hoşnutsuzlukla kızının yanında yer alabildi.

Yeniyetme, babasının annesinin alkışlarından cesaret alarak konuşmasını sürdürdü: "Sizi hoşnut etmek için mi sutyenlerimizi attığımızı sanıyorsunuz? Bunu kendimiz için yapıyoruz, çünkü böylesi hoşumuza gidiyor, çünkü böylesi çok daha hoş, böylece bedenimiz daha çok güneş görüyor: Bize birer cinsel aygıt gözüyle bakmamak elinizden gelmiyor!.."

Baba ve anne Clevis yeniden alkışladılar, ama bu kez bravoları biraz farklı bir tondaydı. Kızlarının söylediği gerçi doğruydu ama, on dört yaşındaki bir kız için biraz uygunsuzdu ne de olsa. Tıpkı, sekiz yaşındaki bir oğlanın, "Bir soygun olursa annemi korurum," demesi gibiydi. Bu durumda da herhalde annesi, babası onu alkışlardı, çünkü çocuklarının söyledikleri, övgüye değerdi kuşkusuz. Ama bir yandan da aşırı bir kendine güvenin işaretiydi. Bu yüzden övgüleri bir gülümsemeden öteye gitmezdi. İşte Clevisler ikinci bravo'larına bu gülümsemenin havasını vermişlerdi. Ama yeniyetme bu gülümsemeyi fark ettiği ve onaylamadığı için can sıkıcı bir inatla yineledi: "Bunlar sona erdi artık, bal gibi! Ben kimsenin cinsel aracı değilim!"

Annesiyle babası, bu kez, kızlarını yeni açıklamalarda bulunmaya kışkırtmış olmamak için başlarıyla onu onaylamakla yetindiler.

Ama Jan kendini tutamadı:

"Kızcağızım, bir seks aracı olmamanın ne kadar kolay olduğunu bir bilseydin..."

Bu sözü yumuşak bir biçimde ama öylesine içten bir hüzünle söyledi ki, uzun süre odanın içinde yankılandı. Bu öyle bir tümceydi ki, susarak yanıtlanamazdı, ama ona karşılık bir şey söylemek de olanaksızdı. Onaylanabilecek bir söz değildi, çünkü ilerici değildi, ama tartışma konusu da yapılamazdı, çünkü açıkça ilericiliğe karşı bir söz de değildi. Bu söylenebilecek sözlerin en kötüsüydü, çünkü günün koşullarından esinlenen tartışmanın dışında yer alıyordu. İyiliğin ve kötülüğün dışında bir sözdü, tam anlamıyla densizce söylenmiş bir sözdü.

Bir sessizlik oldu. Jan, az önce söylediği şeyin bağışlanmasını diliyormuş gibi mahcup mahcup gülümsüyordu, sonra benzerleri arasında ortak noktalar bulma sanatında usta geçinen baba Clevis, ortak dostları olan Passer' den söz etmeye başladı: Tehlikesiz bir konuydu bu. Clevis, Passer'in iyimserliğini, hiçbir tıbbi rejimin yok edemediği sarsılmaz yaşama sevgisini övdü. Bununla birlikte, Passer'in varlığı, şimdi, kadınsız, güzel yiyeceklerden uzak, içkisiz, hareketsiz ve geleceği olmayan daracık bir hayat koridoru ile sınırlıydı. Aktris Hana'nın da bulunduğu bir gün, kır evlerinde onları görmeye gelmişti, geçenlerde.

Jan, hemen hemen dayanılmaz bencillik belirtileri gördüğü aktris Hana hakkında, Clevislerin su terazisinin neyi işaret edeceğini merakla görmek istiyordu. Oysa, bu işaret Jan'ın yanıldığını gösteriyordu. Clevis, kayıtsız şartsız aktrisin Passer'e karşı davranış biçimini onaylıyordu. Bütün gününü ona vermişti. Onun açısından son derecede cömertçe bir davranıştı bu. Oysa, herkes onun bir süre önce yaşadığı dramı biliyordu. Şapşal Jan, şaşkınca, "Hangi dram?" demez mi?

Nasıl, Jan'ın haberi yok muydu? Hana'nın oğlu evden kaçmış ve günlerce dönmemişti. Bir sinir bunalımı geçirmişti bu yüzden Hana. Yine de, ölüm mahkûmu

Passer'in yanında kendisini hiç düşünmemişti. Onu kaygılarından koparmak istiyordu ve neşeyle bağırmaya başlamıştı: *Mantar tarlasına gitmek öyle hoşuma gidecek ki! Kim gelmek ister benimle?* Passer onunla birlikte gitmişti, ötekiler Passer'in Hana ile yalnız kalmak isteyebileceğini düşünerek onlara katılmak istememişlerdi. Ormanın içinde üç saat durmadan yürümüşler, sonra kırmızı şarap içmek için bir kahvede durmuşlardı. Passer'in yürümesi de, içki içmesi de yasaktı. Döndüğünde çok yorgundu ama mutluydu. Ertesi gün onu hastaneye götürmeleri gerekmişti.

Baba Clevis, "Sanıyorum ki oldukça ağır," dedi ve Jan'ı bir göreve çağırıyormuş gibi, "onu görmeye gitsen iyi edersin," diye ekledi.

5

Jan kendi kendine, insanın cinsel yaşamının başlangıcında zevk almaksızın uyarma vardı, sonunda ise uyarılmaksızın zevk alma var, derdi.

Zevk almaksızın uyarma, Daphnis'di. Uyarılmaksızın zevk alma ise, kiralık spor malzemeleri dükkânındaki satıcı kızdı.

Bir yıl kadar önce onunla tanıştığı ve evine davet ettiği zaman, kız ona unutulmayacak bir söz söylemişti: "Eğer birlikte yatılırsa teknik açıdan kuşkusuz çok iyi olacak, ama duygusal açıdan o kadar emin değilim."

Jan, kendi bakımından işin duygusal yanından kesinlikle emin olabileceğini söylemişti kıza. Kız da bu güvenceyi mağazada kiralanan bir ski için güvence parası alırkenki alışkanlığıyla kabul etmişti, sonra da tek sözcük etmemişti duygular üstüne. Buna karşılık, teknik açıdan onu tam anlamıyla tüketmişti.

Tam bir boşalma hastasıydı. Boşalma onun için bir

din, bir amaç, zorunlu bir sağlık kuralı, bir sağlık simgesiydi, ama aynı zamanda, tıpkı bir yata ya da ünlü bir nişanlıya sahipmiş gibi, kendisini daha talihsiz kadınlardan ayıran övüncüydü.

Oysa, ona zevk vermek hiç de kolay değildir. Bir antrenörün sekiz tekte yarışan kürekçilerine bağırdığı gibi, Jan'a *daha hızlı, daha hızlı*, sonra tam tersine *yavaş yavaş*, sonra yeniden *daha güçlü, daha güçlü* diye bağırıp duruyordu. Kendisini cildinin en duyarlı noktaları üzerinde yoğunlaştırmış bir halde, Jan'ın elini istenilen anda en uygun yere koyması için yönlendiriyordu. Ter içindeydi Jan ve genç kadının sabırsız bakışlarını, bedeninin ateşli kıvranışlarını karşısında görüyordu. Bu hareketli alet, her şeyin amacı ve anlamı olan bir küçük patlamaya yol açmak için yaratılmıştı.

Son kez kızın evinden çıkarken, gençliğini geçirmiş olduğu Orta Avrupa'nın bir küçük kentinin operasında sahneye koyuculuk yapan Hertz'i düşünüyordu. Hertz, sahne oyunlarıyla birlikte yapılan özel prova sırasında kadın şarkıcıların, rollerini karşısında çırılçıplak oynamalarını isterdi. Bedenlerinin durumunu incelemek için kıçlarına bir kurşunkalem sokardı. Kalem, belkemiğinin uzantısı olarak aşağı doğru sarkar ve titiz sahneye koyucu böylece bilimsel bir kesinlikle şarkıcının bedeninin durumunu, adımlarını, hareketlerini ve davranışlarını denetleyebilirdi.

Bir gün genç bir soprano öfkelendi ve onu müdüriyete şikâyet etti. Hertz, kadın şarkıcıları hiçbir zaman rahatsız etmediğini, birine bile dokunmadığını söyleyerek kendini savundu. Bu doğruydu, ama kalem oyunu yine de sapıkça görünüyordu ve Hertz, Jan'ın doğduğu kenti bir rezalet sonucu terk etmek zorunda kaldı.

Bu kötü serüveniyle ün kazandı ve onun sayesinde, Jan, çok genç yaşta opera temsillerini izlemeye başladı.

Dokunaklı hareketler yaparak, başlarını arkaya atıp ağızlarını kocaman açarak şarkı söyleyen kadın şarkıcıları seyrederken onları çırılçıplak hayal ederdi. Orkestra inler, şarkıcılar sol göğüslerine ellerini bastırırlar ve çıplak kıçlarından kurşunkalemler çıkardı. Yüreği gümbür gümbür atardı: Hertz'in uyarısı arzusunu kamçılıyordu. (Bugün bile bir opera temsilini başka türlü göremez, bugün bile, operaya gittiğinde, çok genç bir adamın gizlice açık saçık bir tiyatroya girerkenki duygularını yaşar.)

Jan, kendi kendine, Hertz, usta bir sefahat simyacısıydı, diyordu; bir kıça takılan kalemde heyecanın büyülü formülünü keşfetmişti o. Onun karşısında utanç duyuyordu: Hertz kendisinin, Jan'ın kiralık spor malzemesi dükkânının satıcı kızının gövdesi üstünde boyun bükerek harcadığı yorucu çabaya zorlanmasına asla izin vermezdi.

6

Nasıl ki karatavukların istilası, Avrupa tarihinin tersine cereyan ettiyse, benim ömrüm de Jan'ın hayatının tersine cereyan ediyor. Bu öyküyü, Jan'ın kuşkusuz özel bir önem vermediği soyutlanmış olaylardan başlayarak kuruyorum. Jan bunlara önem vermiyor, çünkü önünde başka olaylar, başka kaygılar yer alıyor: Amerika'da yeni bir iş önerisi, hummalı bir mesleki çalışma, yolculuk hazırlığı.

Geçenlerde yolda Barbara'ya rastladı. Barbara, davet verdiği zaman neden hiç evine gelmediğini sordu, sitem ederek. Barbara'nın evi, düzenlediği toplu seks partileriyle ünlüydü. Jan dedikodudan çekindiği için yıllardır bu davetleri geri çevirmişti. Ama bu kez güldü ve "Olur, seve seve gelirim," dedi. Kente bir daha dönmeyeceğini biliyordu ve gizlilik artık umurunda değildi. Barbara'nın evini bir yığın çıplak ve neşeli insanla dolu ola-

rak hayal ediyor ve kendi kendine, gidişini böylece kutlamanın hiç de kötü olmayacağını söylüyordu.

Çünkü Jan hareket etmek üzereydi. Birkaç ay içinde sınırı geçecekti. Ve bu düşünce aklına gelir gelmez, günlük coğrafya terimi olarak kullanılan *sınır* sözcüğü ona bir başka sınırı, ne zamandır sık sık düşündüğü, maddi olmayan, elle tutulmayan bir başka sınırı anımsattı.

Hangi sınır?

Hayatında en çok sevmiş olduğu kadın (o zamanlar otuz yaşındaydı) ona (bunu işittiği zaman hemen hemen umutsuzdu) kendisini hayata incecik bir ipliğin bağladığını söylerdi. Evet, yaşamak istiyordu, hayat ona sonsuz bir sevinç veriyordu, ama aynı zamanda biliyordu ki şu *yaşamak istiyorum* sözü bir örümcek ağının iplikleriyle örülmüştür. Kendisini sınırın öte yanında bulması için çok az, çok az bir şeyin yeteceğini de biliyordu. Öte yandan hiçbir şeyin anlamı yoktu: aşk, inanç, tarih. İnsan hayatının bütün sırrı, bu sınırın çok yakınında hemen hemen kendisine doğrudan doğruya değecek şekilde cereyan etmekte oluşundaydı. Öyle kilometrelerce değil, bir milimetre kadar yakın...

7

Her erkeğin iki çeşit seks biyografisi vardır: Genellikle yalnız birincisinden, yani cinsel ilişkiler ve rastlantılardan oluşan bir listeden söz edilir.

Daha ilginç olanı, kuşkusuz öteki biyografidir: elde etmek istediğimiz ve elimizden kaçırdığımız kadınların toplamı, sonuçlandırılamamış çabaların acılı öyküsü.

Ama bir üçüncüsü, esrarlı, kaygı verici bir sınıf kadın daha vardır. Bunlar, hiçbir şey yapamadığımız, bir şeyler elde etmeyi bilmediğimiz kadınlardır. Hoşumuza giderler, biz de onların hoşuna gideriz, ama aynı zaman-

da çabucak onları elde edemeyeceğimizi anlarız, çünkü onlarla birlikte, *sınırın öteki yanında*'yızdır.

Jan trendeydi ve kitap okuyordu. Genç ve güzel bir yabancı geldi, kompartımanına oturdu (tek boş yer gerçekten de tam onun karşısındaydı) ve başıyla selam verdi. Jan onun selamına karşılık verdi ve kadını nereden tanıdığını anımsamaya çalıştı. Sonra gözlerini yine kitabının sayfalarına çevirdi, ancak güçlükle okuyordu. Genç kadının gözlerinin, merak ve bekleyiş içinde üstüne dikilmiş olduğunu hissediyordu.

Kitabı kapattı: "Sizi nereden tanıyorum?"

Bu hiç de olağanüstü bir şey değildi. Birbirlerine beş yıl önce, önemsiz kişiler arasında rastlamışlardı. O dönemi anımsıyordu ve kadına birkaç soru yöneltti; ne yapıyordu, kimi görüyordu, şimdi nerede çalışıyordu, ilginç bir işi var mıydı?

Alışıktı buna: Kendisiyle herhangi bir kadın arasında hemen kıvılcımı parlatmasını bilirdi. Oysa bu kez kendisini, iş istemek için gelmiş olan bir kadına sorular yönelten personel servisinden bir memur gibi görüyordu.

Sustu. Kitabını yeniden açtı ve okumak için çaba harcadı, ama gözlerini üzerinden ayırmayan ve hakkındaki tüm bilgileri içeren bir dosyaya sahip görünmez bir sınav kurulu tarafından gözlenmekte olduğunu sanıyordu. İçlerinde ne olduğunu bilmeden, istemeye istemeye bakıyordu sayfalara ve kurulun sabırla susuşunun dakikalarını daha sonra sınav notunun hesabında dikkate almak üzere saymakta olduğu dikkatinden kaçmıyordu.

Kitabı yeniden kapattı ve genç kadınla hafif bir düzeyde konuşmayı yeniden başlatmayı denedi, ama yine bunun bir sonuç vermediğini fark etti.

Başarısızlığın çok dolu bir kompartımanda konuşmakta oluşlarından ileri geldiği sonucunu çıkardı. Genç kadını lokanta vagonuna davet etti, orada iki kişilik boş

bir masa buldular. Şimdi daha kolay konuşuyordu, ama orada da kıvılcım parlatmayı başaramadı.

Kompartımana döndüler. Kitabını açtı, ama az önceki gibi içinde ne yazıldığını fark etmiyordu bile.

Genç kadın bir süre karşısında oturdu, sonra kalktı, pencereden bakmak için koridora çıktı.

Hiç de hoşnut değildi. Genç kadından hoşlanıyordu ve davranışı sessiz bir kışkırtmadan başka anlam taşımıyordu.

Son anda, bir kez daha durumu kurtarmak istedi. Koridora çıktı, kadının yanında durdu. Az önce tanıyamamasının herhalde saçının şeklini değiştirmiş olmasından ileri geldiğini söyledi. Eliyle alnındaki saçları kenara çekti ve birden değişen yüzüne baktı.

"Evet, şimdi sizi tanıdım," dedi. Aslında onu tanımamıştı, ama önemli olan bu değildi. Bütün istediği, elini kafasının üstüne sıkıca bastırıp başını hafifçe arkaya eğerek öylece gözlerinin içine bakmaktı.

Hayatında kim bilir kaç kez elini bir kadının başına koyup, "Gösterin bakayım bana, böyle nasıl oluyorsunuz?" demişti. Bu buyurucu dokunuş ve bu üstten bakış durumu birden değiştirirdi. Bu bakış ve dokunuş, içinde (ilerde yeşerecek) bir büyük sahnenin tohumunu taşıyor gibiydi. Onu oradan bütünüyle koparıp alacaktı.

Ama bu kez davranışı hiçbir sonuç vermedi. Kendi bakışı, üzerine dikilmiş olduğunu hissettiği bakıştan çok daha zayıftı. Onun hep aynı şeyleri yinelediğini bilen bir sınav kurulunun kuşkulu bakışlarıydı bunlar ve Jan'a her yinelemenin bir taklit ve her taklidin değersiz olduğunu anlatmak ister gibiydi. Jan, birden kendisini genç kadının gözleriyle görmeye başladı. Bakışlarının ve davranışının zavallıca bir pantomim olduğunu duyuyordu. Basmakalıp danslar gibi, yıllarca yinelene yinelene bütün anlamını yitirmişti. Kendiliğindenliğini, doğ[illegible] anlamını ve anlık bir

davranış olma niteliğini yitirince, bu yaptıkları ona dayanılmaz bir ağırlık veriyordu, sanki bileklerine onar kiloluk ağırlık asılmıştı. Genç kadının bakışları, çevresinde kendine özgü bir ortam yaşatıyor ve bu da ağırlığı artırıyordu.

Devam etmenin olanağı yoktu. Kadının başını bıraktı ve pencereden geçip giden bahçeleri seyre koyuldu.

Tren gideceği yere vardı. İstasyondan çıkarlarken, kadın uzakta oturmadığını söyleyerek Jan'ı evine çağırdı.

Jan bu çağrıyı geri çevirdi.

Sonra, haftalar boyu bunu düşündü: Çok hoşuna giden bir kadının çağrısını nasıl geri çevirebilmişti?

Çünkü onunla sınırın öteki yanındaydı.

8

Erkeğin bakışı sık sık anlatılmıştır. Denildiğine göre, bakışlarını soğuk bir biçimde kadına çevirir, sanki onu ölçmekte, tartmakta, seçmekte, başka deyimle onu bir eşya haline dönüştürmektedir.

Kadının bu bakış karşısında, hepten silahsız olmadığı ise daha az bilinen bir şeydir. Onun bir eşya haline dönüştüğü doğruysa, o da erkeğe bir eşya gözüyle bakmaktadır. Sanki çekicin gözleri varmış da kendisini çivi çakmak için kullanan demirciyi sabit bakışlarla gözetliyormuş gibi. Demirci çekicin kötü bakışlarını görür, kendine güvenini yitirir ve çekici parmağına indirir.

Demirci çekicin sahibidir ama demirci üzerinde üstünlüğü olan çekiçtir. Çünkü alet tam olarak nasıl kullanılması gerektiğini bilir, ama onu kullanan bunu şöyle böyle bilebilir.

Bakabilme gücü, çekici yaşayan bir varlık haline çevirebilir, ama yiğit demirci onun küstah bakışlarına karşı koyabilir ve sıkıca tutarak yeniden bir eşya haline dönüştürebilir. Kadının evrensel bir devinim yaşadığı söylenir

(önce yukarıya, sonra aşağıya doğru); bu, eşyanın canlı varlık haline dönüşmesi, sonra eşyaya dönüşen canlı varlığın düşüşüdür.

Ancak, demirci ile çekiç oyununda Jan gitgide daha çok şey kaybediyordu. Kadınlar kötü bakıyorlardı. Oyunu bozuyorlardı. Acaba, o tarihlerde kendi aralarında örgütlenmeye başlamış ve ikinci sınıf yaratık olmak kaderlerini değiştirmeye karar vermiş olmalarından mıydı bu? Yoksa Jan yaşlanıyordu da, kadınları ve bakışlarını başka türlü mü görüyordu? Dünya mı değişiyordu, yoksa kendisi mi?

Söylemesi zor. Her ne hal ise, trendeki kadın onu kuşku dolu, güvenmeyen gözlerle süzüyordu ve Jan kaldırmaya bile vakit bulamadan elindeki çekici bırakmıştı.

Geçenlerde, Barbara'yı kendisine şikâyet eden Ervin'e rastlamıştı. Barbara onu evine çağırmış. Ervin'in tanımadığı iki kız varmış evde. Bir süre gevezelik etmişler, sonra Barbara, kalkıp mutfağa gitmiş, eskiden kalma kocaman teneke bir çalar saat alıp gelmiş. Sonra hiçbir şey söylemeden soyunmaya başlamış. Kızlar da onu taklit etmişler.

Ervin yakınıyordu: "Anlıyor musunuz, kızlar, ilgisizce, gevşek gevşek soyunuyorlardı, sanki ben bir köpek ya da bir çiçek saksısıymışım gibi."

Daha sonra Barbara ona da soyunmasını emretmiş. Tanımadığı iki kızla sevişmek fırsatını kaçırmak istemiyormuş. Kabul etmiş. Çırılçıplak kaldığı zaman, Barbara ona çalar saati göstermiş: "Saniye göstergesine iyi bak. Bir dakika içinde kalkamazsa, kapının yolunu tutarsın!"

"Gözlerini bacaklarımın arasından ayırmıyordu ve saniyeler ilerlemeye başlayınca kızlar kahkahayla gülmeye başladılar. Sonunda da beni dışarı attılar!"

Böyle durumlarda, çekiç, demirciyi iğdiş etmeye karar vermiştir.

"Biliyor musun, Ervin züppenin ve hödüğün tekidir. Barbara'nın disiplinli davranışlarına karşı gizli bir yakınlık duyuyorum," diyordu Jan, Edwige'e. "Kaldı ki, Ervin' le arkadaşları, kızlara, Barbara'nın Ervin'e oynadığı oyuna çok benzeyen bir şey yapmışlar. Kız geliyor, sevişmek istiyor, onu soyuyor ve divana yatırıp bağlıyorlar. Kız bağlanmayı umursamıyor, bu da oyunun bir parçası diye düşünüyor. İşin iğrenç yanı, kıza hiçbir şey yapmıyorlar, dokunmuyorlar bile. Yalnızca her yanını incelemekle yetiniyorlar. Kız zorla ırzına geçildiği hissine kapılıyor."

"Anlaşılıyor," diyor Edwige.

"Ama, göz dikilen ve bağlanan bu kızların boş yere tahrik edilmiş olduklarını düşünebilirim. Buna benzer bir durumda, Ervin uyarılamamıştı. İğdiş edilmişti."

Gece hayli ilerlemişti. Edwige'in evindeydiler ve önlerindeki alçak masanın üstünde yarısı boşalmış bir viski şişesi duruyordu. "Bununla ne demek istiyorsun?" diye sordu Edwige.

"Demek istiyorum ki, bir kadınla bir erkek aynı şeyi yaptıkları zaman aynı şeyi yapmış olmazlar. Erkek ırza geçer, kadın iğdiş eder."

"Yani, bir adamı iğdiş etmenin iğrenç bir şey olduğunu, oysa bir kadının ırzına geçmenin güzel bir şey olduğunu mu söylemek istiyorsun?"

"Şunu söylemek istiyorum ki," diye karşılık verdi Jan, "ırza geçmek, cinselliğin bir parçasıdır, oysa iğdiş etmek olumsuzluktur."

Edwige bardağını bir dikişte boşalttı ve öfkeyle karşılık verdi: "Eğer ırza geçmek, cinselliğin bir parçasıysa bütün cinselliğin kadına karşı yöneltildiği anlamı çıkar bundan ve yerine bir başkasının icat edilmesi gerektiği anlaşılır."

Jan, viskisinden bir yudum içti, bir an sustu, sonra yeniden söze başladı: "Bundan yıllarca önce, eski ülkem-

de, arkadaşlarla birlikte sevişme sırasında metreslerimizin söyledikleri sözlerden oluşan bir antoloji düzenlemiştik. En çok söylenen sözün ne olduğunu biliyor musun?"

Edwige bilmiyordu.

"*Hayır* sözcüğü. Üst üste yinelenen *hayır* sözcüğü: *hayır, hayır, hayır, hayır, hayır, hayır, hayır*... Kız, sevişmek için gelmiştir, ama oğlan onu kollarının arasına alır almaz *hayır* diyerek iter. Bütün sevişme eylemi, hepsinden güzel olan bu sözcüğün kırmızı ışığıyla aydınlanmakta, böylece, ırza geçmenin küçük bir taklidi haline dönüşmektedir. Düşün ki, boşalma anına yaklaştıkları sırada bile *hayır, hayır, hayır, hayır, hayır, hayır* diyorlar ve birçoğu tam boşalma anında *hayır* diye haykırıyordu. O günden beri *hayır* benim için soylu bir sözcüktür. Senin de hayır deme alışkanlığın var mı?"

Edwige, hiçbir zaman hayır demediğini söyledi. Düşünmediği bir şeyi ne diye söyleyecekti? "Bir kadın hayır dediği zaman, evet, demek istemektedir. Bu beni hep isyan ettiren, erkeğin bir kurnazlığıdır. İnsanlık tarihi kadar saçma bir tümcedir bu."

"Ama bu tarih bizim içimizdedir ve ondan kurtulmamız olanaksızdır," diye yanıtladı Jan. "Kaçan ve kendini savunan kadındır. Kadın kendini verir, erkek alır. Kadın örtünür, erkek onun giysilerini yırtıp çıkarır. Bunlar yüzyıllardan beri varolan imgelerdir ki içimizde taşımaktayız."

"Dinsel resimler gibi eskimiş ve aptalca... Ya kadınlara bu modellere göre hareket etmekten gına gelirse? Bu durmaksızın yinelenen oyun onlara bulantı veriyorsa? Ya başka oyunlar, başka görüntüler icat etmek istiyorlarsa?"

"Evet, tamamen haklısın. Ama eğer bir kadın bedenini arzulamamız sadece ve özellikle bu aptalca görüntülere bağlıysa? Bu eski aptalca görüntüler ortadan kaldırılacak olursa, bir erkek bir kadınla yine sevişebilecek mi bakalım?"

Edwige kahkahayla güldü: "Öyle sanıyorum ki boş yere sıkıyorsun canını."

Sonra anaca bakışlarını üstüne dikti: "Bütün erkeklerin senin gibi olduğunu sanma. Bir kadınla karşı karşıya bulundukları sırada nasıl olduklarını nereden bilebilirsin? Ne biliyorsun?"

Jan, gerçekten erkeklerin bir kadınla karşı karşıya oldukları zaman nasıl olduklarını bilmiyordu. Bir sessizlik oldu ve Edwige'in yüzünde, gecenin çok ilerlemiş olduğunu ve Jan'ın gövdesi üzerinde boş film makarasını döndürmeye başlaması zamanının yaklaştığını gösteren mutlu bir gülümseme belirdi.

Bir süre düşündükten sonra Edwige ekledi: "Sonuç olarak, sevişmek o kadar önemli değil."

Jan kulak kabarttı: "Sevişmenin önemli olmadığına mı inanıyorsun?"

Müşfik bir şekilde gülümsüyordu Edwige: "Evet, o kadar önemli değil."

Jan tartışmalarını hemen unuttu, çünkü çok daha önemli bir şey öğrenmiş bulunuyordu: Edwige için fiziksel aşk; bir işaretten, simgesel bir fiilden, dostluğun bir güvencesi olmaktan başka bir şey değildi.

O akşam, ilk olarak, Edwige'e yorgun olduğunu söylemeye cesaret etti. Yatakta yanı başına, film makarasını çevirmeksizin, dürüst bir dost gibi uzandı. Saçlarını okşuyordu ve ortak yaşamlarının üstünde barışın güven verici gökkuşağının yükseldiğini görüyordu.

9

On on beş yıl kadar önce, Jan, evli bir kadınla buluşuyordu. Uzun yıllardan beri birbirlerini tanıyorlardı, ama birbirlerini pek sık göremiyorlardı, çünkü kadın çalışıyordu ve onu görmek için izin aldığında bile yitirecek

fazla zamanları olmuyordu. Bir koltuğa oturuyordu önce ve kısa bir süre gevezelik ediyorlardı, ama yalnızca kısa bir süre, Jan'ın daha sonra yerinden kalkması, ona yaklaşması, bir öpücük kondurduktan sonra kollarına alarak kaldırması gerekiyordu.

Daha sonra kucaklaşmayı bırakıyordu, birbirlerinden ayrılıyorlar ve aceleyle soyunmaya başlıyorlardı. Jan ceketini bir sandalyeye fırlatıyordu. Kadın kazağını çıkarıyor ve iskemlenin arkasına asıyordu. Öne doğru eğilerek, çorabını çıkarmaya başlıyordu. Jan, pantolonunun düğmelerini çözüyor ve bırakıyordu kendiliğinden ayak bileklerine insin. İkisi de acele ediyorlardı. Ayakta, öne doğru eğilmiş olarak karşı karşıya duruyorlardı. Jan önce bir ayağını, sonra öteki ayağını çıkarıyordu pantolonundan (bunun için geçit resmindeki bir asker gibi ayağını çok yukarı kaldırıyordu), kadın çoraplarını bileğine indirmek için iki büklüm oluyordu, sonra ayaklarını kurtarmak için havaya doğru kaldırıyordu, tıpkı onun yaptığı gibi.

Her keresinde aynı şey oluyordu, yalnız bir gün önemsiz bir şey geldi ki başlarına, bunu hiç unutmayacaktı: Kadın ona baktı ve gülmesini tutamadı. Bu neredeyse müşfik bir gülümsemeydi, anlayış ve sevgi dolu, çekingen, kendini bağışlatmak isteyen, ama gerçek niteliği inkâr edilemez bir gülümseme. Sahneyi birden aydınlatan gülünçlüğün neden olduğu bir gülümseme. Bu gülümsemeye aynı şekilde karşılık vermemek için kendisini zor tuttu. Çünkü kendi içinde de, alışkanlığın karanlıklarından, karşılıklı duran ve garip bir telaşla ayaklarını çok yukarıya kaldıran iki kişinin beklenmedik bir şekilde beliren gülünç durumunun su yüzüne çıktığını görüyordu. Az kalsın kahkahayla gülmeye başlayacaktı. Ama sonradan, bir daha sevişemeyeceklerini biliyordu. Gülmek, ince bir duvarın arasına gizlenmiş, sabırsızlıkla bekleyen kocaman bir tuzak gibiydi. Sevişmeyle gülmeyi birkaç milimetrelik

bir uzaklık ayırıyordu birbirinden, bu uzaklığı aşmaktan korkuyordu. Öte yandan, hiçbir şeyin anlamı olmayan sınırı aşması için birkaç milimetre yeterliydi.

Kendine hâkim olmuştu sonunda. Gülüşü itmiş, pantolonunu yere atmış ve hemen bedenine dokunmak için kadına doğru ilerlemişti. Bu bedenin sıcaklığı, gülme şeytanını kovmaya yetecek güçteydi.

10

Passer'in sağlık durumunun kötüleştiğini öğrendi. Hasta, morfin iğneleriyle ayakta durabiliyordu ve günde ancak birkaç saat bilinci yerine geliyordu. Uzak bir klinikte yatan arkadaşını ziyaret etmek için trene bindi. Yol boyunca onu daha sık görmeye gitmediği için kendine kızdı. Passer'in ne kadar yaşlanmış olduğunu görünce korktu. Daha pek kısa bir süre önce kalın esmer perçemlerin kapladığı dalgalı kafasının üstünde birkaç gümüşsü saç teli kalmıştı. Bu yüz, eski yüzden kalan bir anıdan başka bir şey değildi.

Passer onu alışılmış taşkınlığıyla karşıladı. Kolundan yakaladı ve enerjik adımlarla odasına sürükledi, orada masanın başına karşılıklı oturdular.

Jan, Passer'e ilk kez rastladığında, ki çok zaman oluyordu, Passer, insanlığın büyük umutlarından söz ediyordu ve bunları söylerken her zaman coşkulu olan gözleri parlayarak masanın üstüne yumruğunu indiriyordu. Bugün, insanlığın umutlarından değil, bedeninin umutlarından söz ediyordu. Doktorlar, iğnelerle yapılan yoğun tedavisi sayesinde ve büyük acılar pahasına önümüzdeki on beş günü atlatabilirse zafer kazanacaklarını söylemişlerdi. Bunu Jan'a söylerken masayı yumrukluyordu ve gözleri parlıyordu. Bedeninin umutları üstüne anlattığı bu coşkulu öykü, insanın umutları üstüne açıklamaları-

nın hüzünlü bir yankısı gibiydi. Her iki coşku da hayalciydi ve Passer'in parlayan gözleri her ikisine de büyülü bir aydınlık kazandırıyordu.

Sonra, aktris Hana'dan söz etmeye başladı. Erkek çekingenliğinin edepliliği içinde, Jan'a son bir kez daha delice âşık olduğunu itiraf etti. Çılgıncasına güzel bir kadına tutulmuştu, bunun yapılabilecek deliliklerin en delicesi olduğunu bile bile. Gözleri parlayarak, bir hazine arıyorlarmış gibi mantar toplamaya gittikleri ormandan ve kırmızı şarap içmek üzere uğradıkları kahveden söz ediyordu.

"Mükemmeldi Hana! Anlıyor musun? Acelesi olan bir hastabakıcı havaları takınmıyordu. Çökmüşlüğümü ve sakatlığımı bana anımsatacak acımalı bakışlarla bakmıyordu, gülüyordu ve benimle içiyordu. Bir litre şarabı yuvarladık! Kendimi on sekiz yaşında hissediyordum! Ölüm çizgisine doğru ata binmiştim ve canım şarkı söylemek istiyordu."

Passer yumruğunu masaya indirdi ve tepelerindeki gümrah saçların yerinde üç gümüşsü tel kalmış kıvılcımlı gözleriyle Jan'a baktı.

Jan, hepimizin ölüm çizgisine doğru giden bir atın üstünde olduğumuzu söyledi. Bütün dünya, şiddetin, acımasızlığın ve barbarlığın altında gömülen tüm insanlık bu çizgi üstünde ata binmişti. Passer'i sevdiği için söyledi bunları; masanın üstüne nefis yumruklar indiren bu adamın, aşka layık olmayan dünyadan önce ölmesini çok korkunç buluyordu. Dünyanın sonunun çok yakın olduğunu göstermeye çalıştı, böylece Passer'in ölümünün daha dayanılır bir şey olmasını sağlamak istiyordu. Ama Passer dünyanın sonunu kabul etmiyordu, masanın üstüne yumruğunu indiriyor ve insanın umutlarından söz etmeye başlıyordu yeniden. Büyük değişmeler çağında yaşadığımızı söylüyordu.

Jan, Passer'in değişiklik hakkındaki coşkusunu hiçbir zaman paylaşmamıştı, ama onun değişiklik isteğini beğeniyordu, çünkü onda insanın en eski isteğini görüyordu, insanlığın en tutucu tutuculuğuydu bu. Bu isteği beğenmekle birlikte, ölüme doğru at sırtında gittiği şu sıra Passer'in ondan kurtulmasını diliyordu. Yitirmekte olduğu yaşamdan ötürü fazla üzülmemesi için geleceği gözlerinde iyice kötülemek istiyordu.

"Büyük bir çağda yaşadığımızı anlatıyorlar bize," dedi. "Clevis, Yahudi-Hıristiyan döneminin sonundan, başkaları dünya devriminden ve komünizmden söz ediyorlar, ama bütün bunlar saçmalık. Eğer yaşadığımız dönem bir yol ayrımı ise başka nedeni var bunun."

Passer, üzerindeki gümrah saçların üç gümüşsü tele yerini bıraktığı kıvılcımlı gözleriyle ona bakıyordu.

Jan sürdürüyordu: "İngiliz lordunun öyküsünü biliyor musun?" dedi.

Passer masaya bir yumruk indirdi ve öyküyü bilmediğini söyledi.

"Zifaf gecesinden sonra bir İngiliz lordu karısına şöyle demiş: Leydi, umarım ki gebe kalmışsınızdır, çünkü, bu gülünç hareketleri bir daha yinelemeyi istemiyorum!"

Passer gülümsedi ama masaya yumruk indirmedi. Bu tür fıkralar onu coşturanlardan değildi.

Jan konuşmasını sürdürdü: "Bana dünya devriminden söz etmesinler! Öyle tarihsel bir büyük dönem yaşıyoruz ki, orada cinsel eylem kesin olarak gülünç hareketler haline dönüşüyor."

Passer'in yüzünde ince bir gülümseme belirdi. Jan bu gülümsemeyi biliyordu. Sevinçli ya da onaylayan değil, hoşgörülü bir gülümsemeydi bu. Her zaman birbirlerinden çok farklıydılar ve bu farklılığın nadir de olsa açık biçimde ortaya çıktığı zamanlar, birbirlerine dost-

luklarının tehlikede olmadığını göstermek için karşılıklı olarak böyle gülümserlerdi.

11

Neden gözlerinin önünde hep bu sınır görüntüsü vardı?

Kendi kendine, artık yaşlanmış olduğum için, diye düşündü. Her şey yineleniyor ve her keresinde anlamlarından bir şeyler yitiriyorlar.

Ya da, daha doğrusu, her şey damla damla yaşama gücünü yitiriyor ve istemeksizin otomatik olarak varsayılan anlamlarını da yitirmiş oluyorlardı. Yani, Jan'a göre sınır, yinelemenin kabul edilebilecek en yüksek dozu anlamına geliyordu.

Bir gün bir gösteriye gitmişti, olayın orta yerinde, çok yetenekli bir komik, damdan düşercesine sayı saymaya başlamıştı, ağır ağır ve çok dikkat harcadığını gösteren bir ifadeyle. Bir, iki, üç dört... her rakamı çok kendini veren bir anlatımla, sanki ağzından kaçırıyormuş gibi ve çevresindeki boşlukta onları arıyormuşçasına söylüyordu: beş, altı, yedi, sekiz... On beşe gelince, halk gülmeye başladı, ağır ağır ve gitgide kendini vermiş bir biçimde yüze geldiğinde, millet gülmekten sıralarından düşüyordu.

Bir başka gösteride, aynı sanatçı bu kez piyanonun başına geçmiş ve sol eliyle bir vals çalmaya başlamıştı: tamtadam, tamtadam. Sağ eli yanına sarkıyordu, hiçbir melodi işittirmiyordu, sürekli olarak yinelenen aynı tamtadam, tamtadam. Aktör, sanki bu vals, coşkuya, alkışlara ve heyecan yaratmaya değer, çok güzel bir müzik parçasıymış gibi anlamlı bakışlarla halkı süzüyordu. Durmaksızın, yirmi kere, otuz kere, elli kere, yüz kere aynı tamtadam, tamtadam'ı çaldı. Halk, gülmekten katılıyordu.

Evet, sınır bir kez aşıldı mı, gülüş kaçınılmaz bir biçimde işitilir. Ama daha uzağa, gülmenin de *ötesine* gidilirse?

Jan, Yunan tanrılarının önce, insanların serüvenlerine tutkuyla katılmış olduklarını düşlüyordu. Sonra, Olympos'ta durdular, aşağıya baktılar ve bir güzel güldüler. Oysa bugün, uzun süreden beri uyuyorlar.

Ama benim kanıma göre, Jan, sınırı insan hayatını belirli bir noktada kesin bir çizgi, zaman içinde bir kopma, insan yaşamında saatin belirli bir saniyesi olarak düşünmekle yanılıyor. Hayır, tam tersine, ben sınırın, sürekli olarak bizimle birlikte olduğundan, yaşımızdan ve zamandan bağımsız olduğundan eminim, değişik durumlara göre az ya da çok görülebilir olsa bile.

Jan'ın o kadar çok sevdiği kadın, kendisini hayata bağlayan bir örümcek ağının ipliğinden başka bir şey olmadığını söylerken haklıydı. Çok az, çok hafif bir hava akımı her şeyin gözle görülmez biçimde kımıldaması için yeterlidir. Bunun için insan yine de bir saniye önce hayatını verebilir, çünkü yaşam birden anlamsız ve yokluktan başka şey değilmiş gibi görünür.

Jan'ın, kendisi gibi eski yurtlarını terk etmiş olan arkadaşları vardı: Bütün zamanlarını, yitirilmiş özgürlükleri için savaşmakla geçiriyorlardı. Ama hepsi de, kendilerini vatanlarına bağlayan bağın bir düş, kendilerine kayıtsız olan şeyler için hâlâ ölmeye hazırmışlar gibi kadere karşı bir çeşit inatlaşma olduğunu zaman zaman hissetmişlerdi. Hepsi biliyordu bu duyguyu ve aynı zamanda bunu anlamaktan korkuyorlardı, sınırı görmekten korkarak başlarını çeviriyorlardı. Öbür yandaki bir uçurumun baş döndürücülüğüne kapılıp gitmekten korkuyorlardı. Orada, halklarının işkenceye uğrayan dili, kuşların cıvıltısı gibi anlamsız bir gürültü haline dönüşmüştü bile.

Jan, kendi kendine, sınırı yinelemenin kabul edilebi-

lir en üst sınırı olarak tanımlamıştı ama ben onu düzeltmek zorundayım: Sınır, yinelemenin eseri değildir. Yineleme, sınırı görülür hale getirmenin yollarından biridir. Sınır çizgisi tozla kaplıdır ve yineleme, tozu silmek için elle yapılan bir harekete benzer.

Jan'a, çocukluğunda yaşadığı dikkat çekici bir deneyi anımsatmak istiyorum: O sırada aşağı yukarı on üç yaşındaydı. Başka gezegenlerde yaşayan yaratıklardan söz ediliyordu. Bu yaratıkların bedenlerinde insanlardan daha fazla cinsellik bölgeleri olabileceği düşüncesiyle eğleniyordu. Henüz çocuktu, çıplak bir dansöz resmi karşısında kendinden geçiyordu, ancak, sonunda, bir cinsel organla iki memeden oluşan çok ilkel üçgeniyle yeryüzü kadınının erotizm yoksulluğu çektiği kanısına varmıştı. Öyle bir yaratık tasarlıyordu ki, bedeninde bu zavallı üçgen değil, on, yirmi erotik bölge olsun ve gözlerine tükenmek bilmeyen uyarı kaynakları sunsun.

Bununla demek istediğim o ki, bugün çok geride kalmış olan bekâretinden başlayan yolculuğunun ortasında, kadın bedeninden bıkmanın ne olduğunu öğrenmişti bile. Henüz şehvetin ne olduğunu öğrenmeden, kafasında uyarının en üst sınırına erişmişti. Daha o zamandan değmişti tavana.

Çocukluğundan beri, kadın memesi, göğüsten sarkan yumuşak bir yumaktan başka şey değildi, gözünün önünde hep bu sihirli sınır vardı. Daha başlangıçtan beri sınır onun payına düşen bir şeydi. On üç yaşında kadın bedeninde başka erotik noktalar düşleyen Jan, otuz yıl sonraki Jan kadar tanıyordu bu sınırı.

12

Rüzgâr esiyordu ve her yer çamur içindeydi. Cenaze alayı, açık çukurun önünde iyi kötü yarım çember

biçiminde sıralanmıştı. Jan oradaydı, hemen bütün dostları, aktris Hana, Clevisler, Barbara ve tabii Passerler, karısı ve oğlu ile gözyaşları içindeki kızı da oradaydılar.

Havı dökülmüş giysileriyle iki adam üzerine tabutun konulduğu ipleri kaldırdılar. Aynı anda, elinde bir kâğıt parçası tutan sinirli bir adam mezara yaklaştı, mezarcılara doğru döndü, kâğıdı kaldırdı ve yüksek sesle okumaya başladı. Mezarcılar ona baktılar, bir an durakladılar, tabutu çukurun kenarına mı koymaları gerektiğini düşündüler, sonra yavaş yavaş çukura indirmeye başladılar, sanki ölüyü bir dördüncü söylevi dinlemekten kurtarmaya karar vermiş gibiydiler.

Konuşmacı tabutun birden kaybolmasına şaşırmıştı. Ölüye sesleniyor, ona sözler veriyor, onu onaylıyor, ona teşekkür ediyor ve varsaydığı sorularını yanıtlıyordu. Tabut çukurun dibine ulaştı, mezarcılar ipleri çektiler ve mezarın yanında alçakgönüllülükle durup beklediler. Konuşmacının büyük bir coşkuyla söylev verdiğini görünce, sinerek, başlarını öne eğdiler.

Konuşmacı durumun münasebetsizliğini anladığı ölçüde o iki iç karartıcı kişinin çekiciliğine kapılıyordu, öyle ki başka yana bakmak için kendisini bayağı zorlaması gerekti. Cenaze alayının oluşturduğu yarım çembere doğru döndü. Ama bu durumda bile, ikinci kişinin ağzından yazılmış olan söylevi daha iyi bir izlenim yaratmıyordu. Çünkü, aziz ölünün kalabalık içinde bir yerde saklandığı izlenimi uyanıyordu.

Konuşmacının hangi yöne bakması gerekiyordu? Elindeki kâğıdı kaygıyla inceliyordu, söylevini ezbere bildiği halde gözlerini metnin üstünden ayıramıyordu.

Oradakilerin hepsi rüzgârın isterik çarpışlarıyla artan bir sinirlilik içindeydi. Baba Clevis'in başında kulaklarına kadar geçirdiği bir şapka vardı, ama rüzgâr öyle hızlı esiyordu ki şapkayı başından aldı ve ilk sırada duran Passer

ailesiyle açık mezarın arasında bir yere götürüp bıraktı.

Baba Clevis, önce kalabalığın arasından süzülerek şapkasını almak için koşmak istedi, ama bu hareketinin dostunun şerefine düzenlenmiş olan bu törene şapkasından daha az önem verdiği biçiminde anlaşılabileceğini kavradı. Dolayısıyla hiçbir şey fark etmemiş gibi kımıldamadan durmaya karar verdi. Ama en iyi çözüm bu değildi. Şapka, mezarın önündeki boşlukta tek başına durduğu sürece cenazeye katılanlar daha da sinirlendiler ve konuşmacının sözlerini işitemez oldular. Çekingen hareketsizliğine karşın şapka, Clevis'in almak için atacağı birkaç adımın yaratabileceğinden çok daha fazla karışıklığa neden oluyordu. Sonunda, Clevis, önündeki kişiye *affedersiniz* diyerek gruptan çıktı. Bir anda kendini mezarla kalabalık boşlukta buldu (küçük bir sahneye benziyordu durduğu yer); eğildi, elini yere uzattı, ama tam o sırada rüzgâr yeniden esti ve şapkayı biraz daha öteye, konuşmacının ayaklarının dibine sürükledi.

Artık kimse baba Clevis'le şapkasından başka bir şey düşünemez oldu. Şapkadan haberi olmayan konuşmacı, yine de dinleyiciler arasında bir şeyler olduğunu hissetti. Gözlerini kâğıttan kaldırdı ve şaşkınca, iki adım kadar önünde tanımadığı birinin durduğunu ve neredeyse üstüne atılacakmış gibi kendisine baktığını gördü. Gözlerini hemen yeniden kâğıda indirdi, belki yine kaldırdığında bu inanılmaz görüntünün ortadan yok olacağını umuyordu. Ama gözlerini kaldırdığında adam hâlâ önündeydi ve aynı şekilde bakıyordu.

Baba Clevis ne ilerleyebiliyor ne de geri çekilebiliyordu. Kendisini konuşmacının ayaklarına atmanın densizlik, şapkasını almadan dönmenin de korkaklık olacağını düşünüyordu. Dolayısıyla orada, kımıldamaksızın, kararsızlığıyla yere çivilenmiş gibi ve boşuna bir çözüm bulmaya çalışarak duruyordu.

Birisinin yardımına gelmesini isterdi. Mezarcılara bir göz attı. İki adam, çukurun öteki tarafından, kımıldamadan ve gözleri konuşmacının ayaklarına dikili bekliyordu.

O sırada rüzgâr yeniden hızla esti ve şapka yavaşça çukurun kenarına doğru kaydı. Clevis bu kez eğildi. Şapka kayıyordu, durmadan kayıyordu ve tam parmaklarının ucuna değmek üzereydi ki çukurun kenarı boyunca kaydı ve içine düştü.

Clevis kolunu bir kez daha uzattı, sanki şapkayı çağırmak istiyordu. Sonra birden, şapka yokmuş ve kendisi çukurun kenarında sebepsiz olarak bulunuyormuş gibi davranmaya karar verdi.

Çok doğal ve gevşek görünmek istiyordu ama, bu çok zordu, çünkü herkesin gözü üstüne çevrilmişti. Kasılmış bir hali vardı. Kimseyi görmemek için çaba harcadı, döndü, birinci sırada hüngür hüngür ağlayan Passer'in oğlunun yanında durdu.

Üzerine atılmaya hazırlanan adamın tehdit edici gölgesi kaybolur kaybolmaz, elinde kâğıt tutan adam yeniden yatıştı, artık kendisini hiç işitmeyen kalabalığa doğru gözlerini çevirdi, söylevinin son tümcesini söylemeye hazırlandı. Mezarcılara doğru dönerek, çok ciddi bir tavırla, "Victor Passer," dedi, "seni sevenler seni asla unutmayacaklar! Tanrı günahlarını bağışlasın!"

Mezarın kenarına eğildi, küçük bir küreğin üzerine saplı durduğu killi toprak yığınına tırmandı, küreği eline aldı ve çukura eğildi. O an kalabalık güç gizlenen bir gülüşle sarsıldı. Çünkü herkes, konuşmacının elindeki kürekle kımıldamadan dururken, aşağıda mezarın içinde, tabutun üstündeki şapkayı görmüş olduğunu tahmin ediyordu. Sanki ölü, boş bir onur duygusuyla, bu ciddi tören sırasında başı açık durmak istememişti.

Konuşmacı kendine hâkim oldu, killi toprağın şapkanın üstüne düşmemesine özen göstererek tabutun üs-

tüne attı. Sanki Passer'in kafası gerçekten de şapkanın altında gizleniyordu! Sonra, küreği Passer'in dul karısına uzattı. Evet, hepsinin kötülük eğiliminin kadehini sonuna kadar içmeleri gerekiyordu. Hepsinin gülmeye karşı bu korkunç mücadeleyi yaşamaları gerekiyordu. Hepsinin, ölünün dul eşiyle hıçkırarak ağlayan oğlunun da, kürekle killi topraktan alıp çukura eğilip toprağı çukura, içinde tabutun, tabutun üstünde de sanki bütün canlılığı ve gemlenmez iyimserliğiyle Passer'in içinden başını çıkaracakmış gibi duran şapkanın bulunduğu mezara dökmeleri gerekiyordu.

13

Barbara'nın villasında yirmi kişi kadar toplanmışlardı. Herkes büyük salondaydı, kimi divana, kimi koltuklara, kimi de yere oturmuştu. Ortada, dalgın bakışların çemberi ortasında, bir taşra kentinden geldiği söylenen bir kız, olabilecek her biçimde kıvrılıp bükülüyordu.

Barbara, geniş kadife bir koltukta egemendi. "Fazla uzamadı mı?" dedi kıza sert bir bakış yönelterek.

Kız, Barbara'ya baktı ve oradakilerin hepsini gösterir gibi omuzlarını çevirdi, onların ilgisizliğinden ve dalgın hallerinden yakınıyordu sanki. Ama Barbara'nın bakışlarının sertliği dilsiz bağışlanma dileklerini kabul etmiyordu ve kız, anlatımsız ve anlaşılmaz hareketlerini kesmeden, bluzunun düğmelerini çözmeye başladı.

O andan sonra Barbara artık kızla ilgilenmedi ve bakışlarını orada bulunanların üzerinde dolaştırdı sırasıyla. Bu bakışa yakalananlar gevezeliklerini kesiyor ve uysal gözbebeklerini soyunmakta olan kıza çeviriyorlardı. Daha sonra Barbara, eteğini kaldırdı, elini bacaklarının arasına koydu ve baştan çıkarıcı bakışlarını yeniden salonun her köşesinde gezdirdi. Gösterisini izleyip izlemedikleri-

ni görmek için öğrencilerini dikkatle gözlemekteydi.

Sonunda beklenen hareket başladı, kendi tembelce ama güvenilir ritmine uygun olarak, taşralı kız, çoktan çırılçıplak soyunmuş ve herhangi bir erkeğin kollarına yatmıştı. Ötekiler, başka odalara dağıldılar. Bununla birlikte Barbara her yerde hazır ve nazırdı, her zaman dikkatli ve külyutmaz, son derece güç beğenir. Konuklarının çiftlere ayrılmalarını ve köşelere gizlenmelerini kabul etmezdi. Jan'ın omuzlarına sarıldığı bir genç kadına öfkelendi: "Eğer onunla baş başa kalmak istiyorsan evine gidersin. Burada grup halindeyiz!" Sonra kadını kolundan yakaladı ve bitişik odaya sürükledi.

Jan, biraz kenarda oturan kel kafalı sevimli bir gencin bakışlarını yakaladı. Adam, Barbara'nın davranışını izlemişti. Karşılıklı güldüler. Dazlak kafalı yaklaştı ve Jan ona, "Mareşal Barbara," dedi.

Dazlak, kahkahayla güldü. "Bizi olimpiyat oyunlarının finaline hazırlayan bir yetiştiricidir o," dedi.

Birlikte Barbara'ya baktılar ve öteki hareketlerini izlediler:

Barbara, çiftleşmekte olan bir kadınla erkeğin yanında diz çöktü, başını yüzlerinin arasına soktu ve ağzını kadının dudaklarına yapıştırdı. Barbara'ya saygı duyan adam eşinden ayrıldı, herhalde Barbara'nın kadını kendisine ayırmak istediğini sanmıştı. Barbara kadını kollarının arasına aldı, kendine doğru çekti, birbirlerine iyice yapışmış bir halde yanlamasına uzanıncaya kadar. O sırada adam, kadınların önünde, ayakta, çekingen ve saygılı bekliyordu. Barbara kadını öpmeye devam ederek, havaya kaldırdığı eliyle bir çember çizdi. Adam kendisine yönelik bir çağrı olduğunu anlamıştı bunun, ama kalması mı yoksa gitmesi mi buyruluyordu, anlayamamıştı. Gergin bir dikkatle gitgide daha hızlı ve sabırsız bir hal alan el hareketlerini izliyordu. Barbara sonunda dudak-

larını kadının ağzından ayırdı ve isteğini yüksek sesle ifade etti. Adam boyun eğdi, yeniden yere kaydı ve kadına arkasından yaklaştı, kadın şimdi onunla Barbara arasında tutsak kalmıştı.

Jan, "Hepimiz Barbara'nın düş yaratıklarıyız," dedi.

"Evet," dedi dazlak. "Ama hiçbir zaman tam istediği olmuyor. Barbara, saatinin göstergelerini kendisi oynatan bir saatçiye benziyor."

Erkeğin pozisyonunu ayarlamayı başardıktan sonra, az önce büyük bir tutkuyla öptüğü kadına karşı hemen bütün ilgisini kaybetmişti Barbara. Ayağa kalktı ve bu kez, salonun bir köşesinde, yüzlerinde kaygılı bir ifadeyle birbirlerine sokulmuş olan iki çok genç âşık çifte yaklaştı. Ancak yarı yarıya soyunmuşlardı ve genç adam genç kızı gövdesiyle gözlerden saklamaya çalışıyordu. Bir opera sahnesindeki figüranların hiç ses çıkarmadan ağızlarını açıp kapatmaları ve canlı bir konuşma imgesi yaratmak için ellerini kollarını aptalca sallayıp durmaları gibi, onlar da herkesi kendilerinden geçmiş olduklarına inandırmak için çaba harcıyorlardı, çünkü bütün istedikleri dikkat çekmemek ve meraklı gözlerden kaçınmaktı.

Barbara onların oyunlarına kanmadı, karşılarında diz çöktü, bir an saçlarını okşadı ve bir şeyler söyledi. Sonra bitişik odalardan birine girdi, yanında üç çıplak adamla geri döndü. Yine iki âşığın karşısında diz çöktü, genç adamın aletini ellerinin arasına aldı ve öptü. Üç çıplak adam, Barbara'nın bakışlarının sessiz buyruğuna uyarak küçük kızın üstüne eğildiler ve giysilerinin kalanını da sıyırdılar.

Dazlak kafalı, "Her şey bittikten sonra bir toplantı olacak," dedi. "Barbara hepimizi çağıracak, çevresinde bir yarım çember oluşturmamızı isteyecek, gözlüğünü takacak, karşımıza dikilecek ve iyi ya da kötü yaptıkları-

mızı değerlendirecek, başarılı öğrencilerini övecek, tembellere ceza verecek."

İki utangaç âşık, sonunda bedenlerini başkalarıyla paylaşmışlardı. Barbara onları da bıraktı ve bu kez iki adama yöneldi. Jan'a kısaca gülümsedikten sonra dazlak kafaya yaklaştı. Hemen hemen aynı anda Jan, derisinin üstünde, gecenin başlama işaretini soyunarak vermiş bulunan taşralı kızın tatlı dokunuşunu hissetti. Kendi kendine, Barbara'nın büyük duvar saatinin hiç de öyle kötü çalışmadığını ifade etti.

Taşralı kız, onunla ateşli bir çaba harcayarak ilgileniyordu, ama o, bakışlarını ikide bir odanın öbür ucuna kaydırmaktan kendini alamıyordu. O tarafta, Barbara, dazlak kafalının kamışını eline almış, oynuyordu. İki çift de aynı durumdaydı. Göğüsleri öne doğru sarkmış olan iki kadın, aynı şeyleri aynı hareketlerle yapmaktaydılar. Çiçek fidelerinin üstüne eğilmiş titiz bahçıvanlara benziyorlardı. Her çift, ötekinin bir aynadan yansıyan imgesinden başka bir şey değildi. İki adamın bakışları karşılaştı ve Jan, dazlak kafalının bedeninin gülmekten sarsıldığını gördü. Ve ikisi karşılıklı olarak birbirlerine bağlanmış olduklarından ve aynada biri bir hareket yapınca ötekinin de yapması gerektiğinden, Jan da gülmeye başladı, ama kendisini okşamakta olan genç kız alınmasın diye başını çevirdi. Ne var ki aynadaki imge onu karşı konulmaz bir şekilde kendine çekiyordu. Yeniden o yana baktı ve dazlak kafalının gözlerinin gülmekten yuvalarından fırlamış olduğunu gördü. Birbirlerine en az yüzlerce telepati akımıyla bağlanmışlardı. Yalnız ötekinin ne düşündüğünü biliyor değillerdi, ama ötekinin bunu bildiğini de biliyorlardı. Az önce Barbara'ya yakıştırdıkları bütün nitelikler şimdi akıllarına geliyordu ve yenilerini keşfediyorlardı. Bakışlarını kaçırarak karşılıklı olarak birbirlerine bakıyorlardı. Çünkü burada gülmenin, kilisede

papazın kutsal ekmeği kaldırdığı zaman olduğu gibi büyük bir günah sayılacağını biliyorlardı. Ama bu benzetme de akıllarından geçer geçmez, daha çok gülmek geldi içlerinden. Çok zayıftılar. Gülme daha güçlüydü. Gövdeleri sarsılmaya başladı.

Barbara, eşinin başına baktı. Dazlağın işi bitmişti ve boş yere gülüyordu. Kötülüğün kaynağının nerede olduğunu keşfetmiş gibi, Barbara, Jan'a doğru döndü. O sırada taşralı kız mırıldanıyordu: "Ne oluyor sana? Niye ağlıyorsun?"

Ama Barbara yanına gelmişti bile ve cıyak cıyak bağırıyordu: "Passer'in cenazesindeki oyunu bana oynayabileceğini sanma sakın!"

"Kızma," dedi Jan, ama gülmeye devam etti, gözyaşları yanaklarından akıyordu.

Barbara, çekip gitmesini rica etti ondan.

14

Amerika'ya hareketinden önce Jan, Edwige'i deniz kenarına götürdü. Burası terk edilmiş bir adaydı, birkaç küçük köyden, uyuşuk koyunların otladığı otlaklardan ve parmaklıkla çevrili kapalı bir plajın üstündeki tek otelden başka bir şey yoktu üzerinde. Orada her biri bir oda tutmuştu.

Jan, Edwige'in kapısına vurdu. Sesi odanın dibinden geldi kulağına, gidiyordu. Önce kimseyi görmedi. Kapısı aralık duran heladan, "Çişimi yapıyorum!" diye seslendi Edwige.

Bunu ezbere biliyordu. Evinde kalabalık konukları olduğu zaman bile, çok sakin bir biçimde çişini yapmaya gittiğini söyler ve helanın aralık kapısından gevezeliğini sürdürürdü. Bu ne cilve ne de utanmazlıktı. Tam tersine: Cilvenin ve utanmazlığın kesin olarak yıkılmasıydı.

Edwige, insanın sırtına bir yük gibi çöken gelenekleri kabul etmezdi. Çıplak bir yüzün temiz sayılıp da, çıplak bir kıçın ahlaksızlık sayılmasını reddederdi. Gözlerimizden akan tuzlu sıvının en yüce bir şiir sayılıp da karnımızdan fışkıran sıvının tiksinti yaratmasının nedenini de anlamazdı. Bütün bunlar ona aptalca, yapay, akıldışı görünür ve bu gelenekleri, isyankâr bir çocuğun yatılı bir Katolik oluşunun yönetim kurallarına karşı davrandığı gibi karşılardı.

Heladan çıkınca Jan'a gülümsedi ve onun iki yanağından öpmesine izin verdi: "Plaja gidiyor muyuz?"

Jan kabul etti.

Edwige, altında çıplak olduğu bornozunu sıyırırken, "Giysilerini burada bırak," dedi.

Jan, başkalarının yanında soyunmayı her zaman biraz garip bulurdu ve çıplaklığına karşı rahat bir iç giysisiyleymiş gibi gidip gelen Edwige'e neredeyse imrenirdi. Hatta, çıplakken, giyimli olduğundan daha doğal hareket ederdi, sanki giysilerini çıkarıp atarken, aynı zamanda, cinsel özelliği olmayan bir insanoğlu haline dönüşüyormuş gibi zor katlanılır kadın yazgısını da fırlatıp atmış oluyordu. Sanki cinsiyet giysileriydi ve çıplaklık tarafsız bir cinsellik durumuydu.

Merdivenlerden çıplak indiler ve kendilerini plajda buldular. Orada çıplak topluluklar dinleniyor, geziniyor, suda yüzüyordu: çıplak çocuklar ve çıplak anneler, çıplak büyükanneler ve çıplak torunlar, genç çıplak adamlar ve yaşlı çıplaklar. Çeşitli biçimlerde korkunç sayıda kadın göğsü vardı: güzel, az güzel, çirkin, kocaman, buruşuk. Jan, hüzünle genç göğüslerin yanında yaşlıların daha gençleştiğini anlıyordu, belki de tersineydi ve hepsi birlikte aynı şekilde anlamsızdı.

Ve bir kez daha şu belirsiz ve esrarlı sınır düşüncesinin saldırısına uğradı. Kendisini tam çizginin üstünde ve

çizgiyi aşmak üzere hissediyordu. Garip bir hüzne yakalandı ve bu hüzün, çok daha garip bir düşüncenin arasından kendini gösteriyor gibiydi: Yahudiler toplu olarak ve çırılçıplak, Nazilerin toplama kamplarındaki gaz odalarına gidiyorlardı. Bu görüntünün neden o kadar inatla aklına geldiğini tam olarak anlayamıyordu, bunun kendisine ne anlatmak istediğini de bilmiyordu. Belki de ona, o anda Yahudilerin de *sınırın öbür yanında* olduklarını söylemek istiyordu, çıplaklığın öbür yanda kadınların ve erkeklerin orta üniforması olduğunu anlatmak istiyordu. Çıplaklığın bir kefen olduğunu...

Plaja yayılmış bulunan çıplak bedenler yüzünden duyduğu hüzün, Jan'a gitgide dayanılmaz gelmeye başlamıştı. "Bütün bu çıplak bedenler burada, ne kadar garip..." dedi.

Edwige, başını salladı: "Evet. Daha da garip olan, bütün bedenler güzel. Bak, şu yaşlı bedenler, hatta hasta bedenler bile güzel, sadece beden olarak kaldıkları sürece, giysisiz bedenler oldukları sürece. Doğa gibi güzeller. Yaşlı bir ağaç genç bir ağaçtan daha az güzel değildir ve hasta bir aslan yine de hayvanların kralıdır. İnsanın çirkinliği giysilerin çirkinliğidir."

Birbirlerini hiçbir zaman anlamıyorlardı, yine de her zaman görüş birliği içindeydiler. Her biri ötekinin sözlerini kendince yorumluyordu ve aralarında güzel bir uyum vardı. Anlaşmazlığa dayalı nefis bir anlayış birliği. Jan bunu iyi biliyordu ve bundan neredeyse hoşlanıyordu.

Plajda ağır ağır yürüyorlardı, ayaklarının altında kum yakıcıydı, bir koçun melemesi denizin gürültüsüne karışıyordu ve bir zeytin ağacının gölgesinde pis bir koyun, kurumuş bir ot adacığını yolmaya çalışıyordu. Jan, Daphnis'i anımsadı. Chloé'nin çıplak bedeniyle büyülenmiş halde yatıyordu, onu arzuluyordu ama bu bulanıklığın nereye götüreceğini bilmiyordu, bu sonu olmayan ve ya-

tışmayan bir uyarıydı ki sınırsız olarak, göz alabildiğine uzanıp gidiyordu. Sonsuz bir özlem Jan'ın yüreğini kavramıştı ve bu küçük oğlan çocuğuna dönmek istiyordu. Kendi öz başlangıcına, erkek olmanın başlangıcına, aşkın başlangıcına dönmek istiyordu. Arzuyu arzuluyordu. Yüreğinin küt küt atışını arzuluyordu. Chloé'nin yanına yatmak ve cinsel aşkın ne olduğunu öğrenmemiş olmak istiyordu. Şehvetin ne olduğunu bilmemek. Uyarıdan başka hiçbir şey olmayan bir varlık haline dönüşmek, erkeğin kadın bedeni karşısındaki uzun, esrarlı ve anlaşılmaz mucizevi şaşkınlığı haline dönüşmek istiyordu. Ve yüksek sesle, "Daphnis!" dedi.

Koyun kuru otları yiyordu ve Jan, iç çekiş gibi bir kez daha yineledi: "Daphnis, Daphnis..."

"Daphnis'i mi çağırıyorsun?"

"Evet," dedi, "Daphnis'i çağırıyorum."

"Peki," dedi Edwige, "en iyisi ona dönmek. Git, insanoğlunun henüz Hıristiyanlıkla sakatlanmadığı yere git. Bunu mu söylemek istiyorsun?"

"Evet," dedi Jan, oysa bambaşka bir şey söylemek istiyordu.

"Orada, belki de henüz küçük, doğal bir cennet vardır," dedi Edwige. "Koyunlar ve çobanlar. Doğaya ait insanlar. Duyguların özgürlüğü. Senin için Daphnis bu, değil mi?"

Ona yeniden, söylemek istediğinin tam tamına bu olduğunu söyledi. Edwige kendisini doğruladı: "Evet, haklısın, burası Daphnis adası!"

Jan, yanlış anlamaya dayalı anlaşmalarını geliştirmekten zevk aldığı için ekledi: "Ve oturduğumuz otelin adı da *öteki taraf* olmalı."

Edwige coşkuyla haykırdı: "Evet. Bu uygarlık zindanının öteki tarafı!.."

Küçük çıplak topluluklar onlara yaklaşıyordu. Ed-

wige, Jan'ı onlara tanıştırdı. Adamlar elini sıkıyor, selamlıyor, unvanlarını açıklıyor ve hoşnut kaldıklarını söylüyordu. Sonra değişik konuları ele aldılar: suyun sıcaklığı, toplumun ruhu ve bedeni sakat bırakan ikiyüzlülüğü, adanın güzelliği.

Bu son konu üzerine Edwige dikkatlerini çekti: "Jan az önce, burasının Daphnis adası olduğunu söyledi. Haklı olduğunu sanıyorum."

Herkes bu buluşa hayran oldu. Çok göbekli bir adam, bu düşünceyi geliştirerek Batı uygarlığının yok olacağını ve insanlığın Yahudi-Hıristiyan geleneğinin köleleştirici yükünden sonunda kurtulacağını ileri sürdü. Bu tümceleri Jan belki on kez, yirmi kez, otuz kez, yüz kez, beş yüz kez, bin kez işitmişti daha önce ve şu birkaç metrelik plaj az sonra bir amfiye dönüştü. Adam durmadan konuşuyor, ötekiler ilgiyle dinliyorlardı ve çıplak cinsel organları, aptalca ve hüzünle sarı kuma dönmüş bakmaktaydı.

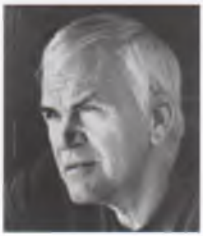

Çek asıllı yazar Milan Kundera, yalnız edebiyatçı kişiliğiyle değil, uygarlığı, sanatı, insanın varoluş sorunlarını tartışan eserleriyle de çağımızın önde gelen aydınlarından biri oldu.

Gülüşün ve Unutuşun Kitabı, birbiriyle doğrudan bağlantısı olmayan karakterlerin yer aldığı yedi ayrı anlatıdan oluşur. Bu karakterler ve anlatılar birbirlerine ortak izleklerle bağlanır. Birbirini bir yolculuğun aşamaları gibi izleyen bölümlerde, bir müzik yapıtında olduğu gibi aynı durumlar, aynı sorular yinelenir. Mizah, yoğun bir hüzün eşliğinde gelişir. Sonuna doğru, bir koşuya dönüşen tarih ile yazarın ve ülkesinin unutuşun tanrılarına adanmış yazgısı, gözler önüne serilir.

Gülüşün ve Unutuşun Kitabı, devletin insan belleğini ve tarihsel gerçekleri yok etme eğilimi üstüne ironik gözlemlerden oluşan, ideolojik öğretilerin çoğu zaman iyi ve kötü kavramlarını nasıl saptırdığını irdeleyen bir roman.

XX. yüzyılın en önemli yazarlarından Milan Kundera, Fransa'ya yerleşmesinin ardından yazdığı bu romanın yayımlanışından hemen sonra Çek hükümeti tarafından yurttaşlıktan çıkarılmıştı.

Kapak resmi: SOPHIA TSIBIKAKI

ISBN 978-975-510-201-6